

**KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI**

**KÜLTÜRE DUYARLI PSİKOLOJİK DANIŞMA EĞİTİMİNİN
PSİKOLOJİK DANIŞMAN ADAYLARININ KÜLTÜREL DUYARLILIK
DÜZEYLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ**

DOKTORA TEZİ

Betül AYDIN

**TRABZON
Aralık, 2014**

**KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI**

**KÜLTÜRE DUYARLI PSİKOLOJİK DANIŞMA EĞİTİMİNİN
PSİKOLOJİK DANIŞMAN ADAYLARININ KÜLTÜREL DUYARLILIK
DÜZEYLERİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ**

Betül AYDIN

**Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü'nce Doktora Unvanı
Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.**

**Tezin Danışmanı
Doç. Dr. Mustafa ŞAHİN**

**TRABZON
Aralık, 2014**

KTÜ Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Bu çalışma jürimiz tarafından Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı'nda DOKTORA tezi olarak kabul edilmiştir. 24 / 12 / 2014

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Mustafa ŞAHİN

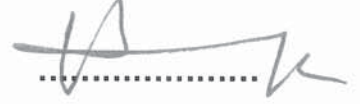
Üye : Prof. Dr. Hatice ODACI

Üye : Prof. Dr. Sırrı AKBABA

Üye : Doç. Dr. Hikmet YAZICI

Üye : Yrd. Doç. Dr. Yasin ÖZTÜRK

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Doç. Dr. Nevzat YİĞİT
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Tezimin içerdđi yenilik ve sonuçları başka bir yerden almadđımı ve bu tezi KTÜ Eğitim Bilimleri Enstitüsünden başka bir bilim kuruluşuna akademik gaye ve unvan almak amacıyla vermediğimi; tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada kullanılan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yapıldđını, aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ediyorum.

Betül AYDIN

24 / 12 / 2014

ÖN SÖZ

Babama...

Psikolojik danışman, danışma sürecine eğitimi ile edindiği yönelim/yönelimleri ve yeterlikleri, danışan ise kendisi için problem oluşturan durum ya da durumları getirir denebilir. Her ikisi ise bu sürece, önemli ölçüde kendi kültürel deneyimleriyle şekillenen bakış açısını, inançları, tutumları, dünya görüşünü ve davranış biçimlerini getirirler ve tüm bu kültürel öğeler sürecin başarısı üzerinde önemli ölçüde etkili olur. Danışanla “kaynaşabilmek”, problemlerinin çözümü için etkili yaklaşımlar geliştirebilmek, onun problemlerine kültürel bir pencereden bakabilmekle ve kültürüne duyarlılık geliştirmeye yakından ilgilidir. Buna dayalı olarak bu araştırmada psikolojik danışman adaylarının kültürel duyarlılık düzeylerini arttırmaya dönük bir eğitim programı geliştirilmiş ve etkililiği değerlendirilmiştir.

Bir doktora öğrencisi tezini bitirmişse, bu mutluluk, herkese teşekkür edecek kadar kendisini hafifletmiştir diyebilirim. Tek sayfaya sığması istenen bu bölüme ben, bana çalışma alanımla ilgili her zaman esnek bir yaklaşım gösteren, tez sürecinde hem akademik hem de kişisel anlamda danışmanlık yapan tez danışmanım Doç. Dr. Mustafa ŞAHİN'e teşekkür ederek başlamak istiyorum. Tezime katkıları ve tez sürecindeki destekleri için Prof. Dr. Sırrı AKBABA, Prof. Dr. Hatice ODACI, Doç. Dr. Hikmet YAZICI ve Yrd. Doç. Dr. Yasin ÖZTÜRK'e teşekkür ediyorum. Tezimle ilgili ulaşamadığım makale ve kitapları temin etmemde yardımcı olan Arş. Gör. Yasemin BAYKIN ve Arş. Gör. Sevgi KAYA'ya minnettarlığımı ifade etmek isterim. KTÜ Fatih Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü'ndeki çalışma arkadaşlarım İsmail BALCI, Fatma ALTUN, Ayşe KALYON, Dr. Fatih ORÇAN, Dr. Çiğdem Berber ÇELİK, Serkan V. SARI ve Cansu TOSUN'a ayrıca Yrd. Doç. Dr. Raşit ÇELİK, Öğr. Gör. Dr. Serpil REİSOĞLU ve Öğr. Gör. Harun KAHVECİ'ye samimi yaklaşımları ve destekleri için, onlar kadar özel bir teşekkür borçluyum.

Elbette teşekkürlerin en üstününü, en büyüğünü aileme gönderiyorum. Sadece var olmaları bile benim yaşamım için anlam kaynağı olan, “*her şeyden sıcak*” canım anneme ve ablama sonsuz teşekkürlerimle...

Aralık, 2014

Betül AYDIN

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
ÖZET	viii
ABSTRACT	ix
TABLolar LİSTESİ	x
ŞEKİLLER LİSTESİ	xi
KISALTMALAR LİSTESİ	xii
1. GİRİŞ.....	1
1. 1. Araştırmanın Amacı	6
1. 2. Araştırmanın Gerekçesi ve Önemi	6
1. 3. Sınırlılıklar	8
1. 4. Varsayımlar	9
1. 5. Tanımlar	9
2. LİTERATÜR TARAMASI	10
2. 1. Araştırmanın Kuramsal Çerçevesi	10
2. 1. 1. Kültür	10
2. 1. 1. 1. Kültürün Öğeleri.....	13
2. 1. 1. 1. 1. Objektif Öğeler	13
2. 1. 1. 1. 2. Subjektif Öğeler.....	13
2. 1. 1. 1. 2. 1. Değerler.....	13
2. 1. 1. 1. 2. 2. İnançlar.....	14
2. 1. 1. 1. 2. 3. Normlar.....	14
2. 1. 1. 1. 2. 4. Tutumlar	14
2. 1. 1. 1. 2. 5. Dünya Görüşü	15
2. 1. 1. 2. Kültür ve Gruplar.....	15
2. 1. 1. 2. 1. Kültür ve Milliyet	15
2. 1. 1. 2. 2. Kültür ve İrk.....	16
2. 1. 1. 2. 3. Kültür ve Dil.....	16
2. 1. 1. 2. 4. Kültür ve Etnik köken	16
2. 1. 1. 2. 5. Kültür ve Cinsiyet	16
2. 1. 1. 2. 6. Kültür ve Din.....	17

2. 1. 1. 2. 7. Kültür ve Sosyal Sınıf	17
2. 1. 1. 2. 8. Kültür ve Bedensel Yeterlik	17
2. 1. 1. 2. 9. Kültür ve Cinsel Yönelim	17
2. 1. 1. 2. 10. Kültür ve Yaş (Jenerasyon).....	18
2. 1. 2. Kültürel Duyarlılık	18
2. 1. 3. Kültür ve Psikolojik Danışma	23
2. 1. 4. Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışma	31
2. 1. 4. 1. Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışmanın Tarihsel Süreç İçindeki Gelişimi	31
2. 1. 4. 2. Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışmanın Kavramsallaştırılması	37
2. 1. 4. 3. Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışma Yeterlikleri	43
2. 1. 4. 4. Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışma Eğitimi	50
2. 1. 4. 4. 1. Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışma Eğitiminin İçeriği, Eğitimde Kullanılan Strateji ve Teknikler	53
2. 1. 4. 5. Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışma Konusunda Yapılan Araştırmalar	57
2. 1. 4. 5. 1. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar	57
2. 1. 4. 5. 2. Türkiye’de Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışma ve Konuya İlişkin Araştırmalar	60
2. 2. Literatür Taramasının Sonucu.....	63
3. YÖNTEM	65
3. 1. Araştırma Deseni	65
3. 2. Araştırma Grubu	66
3. 3. Verilerin Toplanması	67
3. 3. 1. Veri Toplama Araçları.....	67
3. 3. 1. 1. Demografik Bilgi Formu	67
3. 3. 1. 2. Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği	67
3. 3. 2. Uygulama Akışı	68
3. 3. 2. 1. Araştırmacı Yeterliği	71
3. 3. 2. 2. Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışma Eğitim Programı	72
3. 3. 2. 2. 1. Eğitim Programının Amaçları	73
3. 3. 2. 2. 2. Eğitim Programı Oturumları	74
3. 3. 2. 3. İzleme Çalışması	88
3. 4. Verilerin Analizi	88
4. BULGULAR.....	89

4. 1. Betimsel İstatistik Bilgileri.....	89
4. 2. Eğitim Programının Etkililiğine İlişkin Bulgular	90
5. TARTIŞMA	94
6. SONUÇ VE ÖNERİLER	99
6. 1. Sonuçlar	99
6. 2. Öneriler	99
6. 2. 1. Araştırma Sonuçlarına Dayalı Öneriler	99
6. 2. 2. İleride Yapılabilecek Araştırmalara Dayalı Öneriler	100
7. KAYNAKLAR	102
8. EKLER.....	117
9. ÖZ GEÇMİŞ VE İLETİŞİM BİLGİLERİ.....	156

ÖZET

Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışma Eğitiminin Psikolojik Danışman Adaylarının Kültürel Duyarlılık Düzeyleri Üzerindeki Etkisi

Bu araştırmanın amacı, kültüre duyarlı psikolojik danışma eğitim programının psikolojik danışman adaylarının kültürel duyarlılık düzeyi üzerindeki etkisini belirlemektir. Araştırma 2013-2014 eğitim-öğretim yılı bahar döneminde, Karadeniz Teknik Üniversitesi Fatih Eğitim Fakültesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık lisans programı son sınıf öğrencileriyle yürütülmüştür. Araştırmaya katılım için gönüllü olan 40 öğrenci arasından 14 katılımcıdan oluşan bir deney grubu ve bu 14 katılımcıya ön-test puanları açısından benzer bir kontrol grubu oluşturulmuştur. Oluşturulan deney grubu ile farkındalık, bilgi ve beceri yeterlik alanları ile ilgili çalışmaları kapsayan 12 oturumluk “Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışma Eğitim Programı” yürütülmüştür. Kontrol grubuna ise herhangi bir müdahale uygulanmamıştır. Araştırma sürecinde deney ve kontrol gruplarından birer katılımcı ayrılmış, bu nedenle eğitimin etkililiği 13'er katılımcının verileri üzerinden değerlendirilmiştir.

Araştırmada veri toplama aracı olarak “Demografik Bilgi Formu” ve “Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırma 2x3'lük split-plot desene, yarı deneysel araştırma yöntemine uygun olarak yürütülmüştür. Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği, kültüre duyarlı psikolojik danışma eğitim programının uygulamasının başladığı ve sona erdiği hafta içerisinde sırasıyla ön-test ve son-test olarak, programın sona ermesinden üç ay sonra ise izleme testi olarak deney ve kontrol gruplarındaki katılımcılara uygulanmıştır. Bu ölçümler sonucunda elde edilen verilerin analiz edilmesinde, ölçüm ve gruplar arasında anlamlı bir farkın olup olmadığını belirlemek için, tekrarlı ölçümler için varyans analizi istatistiksel tekniği kullanılmıştır. Veriler SPSS 15.0 programı ile analiz edilmiştir.

Araştırma sonucu elde edilen bulgular, kültüre duyarlı psikolojik danışma eğitim programının, deney grubundaki katılımcıların kültürel duyarlılık düzeylerinde kontrol grubundaki katılımcılara kıyasla anlamlı bir artışı ortaya çıkardığını ve bu artışın eğitim programının sona ermesinden üç ay sonraki izleme ölçümünde kalıcı olduğunu göstermektedir. Elde edilen bulgular ilgili literatürdeki bulgular ile karşılaştırılarak yorumlanmış, uygulamaya ve gerçekleştirilecek benzer araştırmalara dönük önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kültürel Duyarlı Psikolojik Danışma Eğitimi, Yarı Deneysel Araştırma, Psikolojik Danışman Adayları.

ABSTRACT

The Effect of Culturally Sensitive Counseling Training Program on Cultural Sensitivity Levels of Counselor Candidates

The aim of this research is to determine the effectiveness of culturally sensitive counseling training program on counselor candidates' cultural sensitivity levels. The research was carried out on spring semester of 2013-2014 academic year with the participation of senior students attending the Psychological Counseling and Guidance undergraduate program of Karadeniz Technical University, Fatih Faculty of Education. Of 40 students who were volunteered to take part in the study, an experimental group including 14 participants and a control group similar to the experimental group in terms of pre-test scores including 14 participants were composed. With the experimental group, 12-session culturally sensitive counseling training program including awareness, knowledge and skills competency areas was carried out. Participants took part in the control group did not receive any intervention. In the research process, two participants, one from experimental and the other one from the control group left the groups therefore, the effectiveness of the training program was evaluated based on the data collected from 13 participants per group.

In this research, "Demographic Data Form" and "Intercultural Sensitivity Scale" were used as data collection instruments. The research was carried out with 2x3 split-plot design suitable with the quasi-experimental research methodology. Intercultural Sensitivity Scale was administered to the experimental and control groups in the first and last weeks of culturally sensitive counseling training program as pre-test and post-test respectively and three months after the completion of training program as follow-up. Data were analyzed through ANOVA for repeated measures to observe whether the difference exists in terms of group and measurement variables or not. In the analysis of the data, SPSS 15.0 software was used.

The results of this research showed that culturally sensitive training program is effective by bringing about the significant increase on the cultural sensitivity scores of experimental group compared to the control group. The results of this research also showed that the said increase is lasting in the three-month follow-up. These findings were discussed and some suggestions were made.

Key Words: Culturally Sensitive Counseling Training, Quasi-Experimental Research, Counselor Candidates.

TABLolar LİSTESİ

<u>Tablo No</u>	<u>Tablo Adı</u>	<u>Sayfa No</u>
1.	Kültür İçerikli Psikolojik Danışma Yeterlikleri.....	47
2.	Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışma Sürecinin Öğeleri.....	48
3.	Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışma Eğitiminde Ele Alınan Konular.....	56
4.	Araştırma Deseni.....	66
5.	Deney ve Kontrol Grupları Arasında Kültürel Duyarlılık Puanları Açısından Farklılığın Belirlenmesine İlişkin Bağımsız <i>t</i> Testi Sonuçları.....	69
6.	Deney Grubundaki Katılımcılara İlişkin Bazı Demografik Bilgiler.....	70
7.	Kontrol Grubundaki Katılımcılara İlişkin Bazı Demografik Bilgiler.....	71
8.	Deney ve Kontrol Gruplarının Farklı Ölçüm Noktalarında Elde Ettikleri Kültürel Duyarlılık Puanlarına İlişkin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri.....	89
9.	Kolmogorov-Smirnov Testi Sonuçları.....	90
10.	Mauchly Testi Sonuçları.....	90
11.	Deney ve Kontrol Gruplarının Kültürel Duyarlılık Ön-test, Son-test ve İzleme Testi Puanlarına İlişkin İki Faktörlü ANOVA Sonuçları.....	91
12.	Bonferroni Çoklu Karşılaştırma Testi Sonuçları.....	93

ŞEKİLLER LİSTESİ

<u>Şekil No</u>	<u>Şekil Adı</u>	<u>Sayfa No</u>
1.	Gelişimsel kültürel duyarlılık modeli	20
2.	Kültürel duyarlılığa ilişkin kavram analizi	23
3.	Deney ve kontrol gruplarının ölçümler boyunca kültürel duyarlılık puanlarının değişimi	92

KISALTMALAR LİSTESİ

- Türk PDR Derneği** : Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği
- CACREP** : Psikolojik Danışma ve İlgili Eğitim Programları Akreditasyon Kurulu (Council for Accreditation of Counseling and Related Educational Programs)
- APA** : Amerikan Psikoloji Derneği (American Psychological Association)
- Bkz.** : Bakınız
- Örn.** : Örnek

1. GİRİŞ

Lev Tolstoy (1882; 2004:85) "İtiraflarım" adlı eserinde: "*Sen yalan içinde yaşıyorsun, ben hakikatte*" iddiası, bir insanın ötekine söyleyebileceği en acımasız sözdür" diyerek hakikate ilişkin tek bir bakış açısı olduğuna inanmanın bireyler arası ilişkilerdeki yıkıcı rolüne çarpıcı bir şekilde değinmektedir. Oysa sosyalleşme sürecinde her birey kendini, dünyayı ve diğerlerini içinde bulunduğu kültürün bakış açısıyla görmeyi öğrenir. Her birey içinde yetiştiği kültürün bir ürünü olarak diğerleriyle olan ilişkilerine kültürel deneyimleriyle edindiği değerleri, inançları, tutumları, davranış biçimlerini getirir ve büyük ölçüde bunların doğru ve uygun olduğuna inanır. Fakat farklı kültürlerden bireyler bir araya geldiğinde ve uyum içinde yaşamaları gerektiğinde, kendi kültürlerinin gözlüklerini çıkarıp, dünyaya ve birbirlerine farklı bakış açılarıyla yaklaşmayı öğrenmeleri söz konusu olmaktadır.

Kültür en basit tanımıyla nesilden nesile aktarılan, bir grup insanın yaşam biçimi olarak düşünülebilir. Kültür nasıl yaşadığımızı, neye inandığımızı neye değer verdiğimizize, nasıl iletişim kurduğumuza, alışkanlıklarımıza, dünya görüşümüze, geleneklerimize ve zevklerimize yön verir. Aynı zamanda bilişlerimizi, duygularımızı ve davranışlarımızı farkındalığımız dahilinde ya da dışında organize eder ve şekillendirir (Ayonrinda, 2003; Vontress, 2003). Kültür yaşamımızı büyük ölçüde kontrol eder, her birimiz için bir gerçeklik tanımı oluşturur (Pedersen, 1997).

Tek; duruma, zamana ve bireye göre değişmeyen gerçeklik anlayışının aksine birbiriyle çelişen birden fazla doğrunun aynı anda var olabileceği görüşü, bilim dünyasına postmodernist anlayışla birlikte girmiştir. Postmodernist anlayışta, bilgi ve gerçeğin sosyal faktörlerden etkilendiği, her bireyin kendine özgü bir doğrusu bulunduğu, başka bir deyişle "teklik" ten ziyade "çeşitlilik" vurgulanmaktadır (Corey, 2005; Sue ve diğerleri, 1998). Postmodernist anlayışa paralel olarak gelişen ve son yıllarda sosyal bilimler alanına damga vuran yapılandırmacı yaklaşımda da nesnel gerçeklikten ziyade bireyin deneyimlerini anlamlandırması, bu deneyimleri anlamlandırırken kullandığı yapılar (constructs) ve bireyin bu yapılar yoluyla kendi gerçeğini oluşturmasına dikkat çekilmektedir. Gerçeğe ilişkin öznel bakış açısını, gerçeğin bireyin deneyimleriyle yapılandırılmasını ve gerçeklikle bağlantılı bağlamsal ve sosyal faktörlerin rolünü vurgulayan bu anlayışa insan hakları ile ilgili sosyal hareketler ve ülkelerin demografik yapısının çeşitlenmesi eklenmiş, kültür, çokkültürlülük, hoşgörü ve kültürel duyarlılık gibi kavramlar sıkça anılmaya ve önem kazanmaya başlamıştır (D'Andrea, 2000; Kararımak ve Aydın, 2007; Sue, Arredondo ve McDavis, 1992; Sue ve diğerleri, 1998).

Kültürel duyarlılık, farklı kültürden bireyleri anlama, onlara saygı gösterme, onlarla etkili bir şekilde iletişim kurma ve işbirliği içinde çalışabilmek için bir ön koşul olarak kabul edilmektedir (Bhawuk ve Brislin, 1992; Foronda, 2008; Garcia, 1991; Ridley, Mendoza, Kanitz, Angermeier ve Zenk, 1994). Kültürel duyarlılık kavramı, ortaya çıktığı ilk yıllarda farklı ülkelerde yaşamak ve bu ülkelere uyum sağlamak durumunda kalan bireyler olarak gerekli ve önemli olarak görülmüş, sonraki yıllarda ise kültürel çeşitliliğin olduğu bir toplumda bireylerin uyum içinde yaşaması açısından önemi vurgulanmıştır (Pusch, 2004). Benett (2004) kültürel duyarlılığı bireyin kendi kültürünü gerçekliğin merkezi olarak gördüğü etnomerkezcilikten, kendi kültürünü diğer kültürler bağlamında algılayıp gerçekliğe ilişkin farklı inanç ve görüşlerin olabileceğini fark ettiği etnogöreceliliğe uzanan gelişimsel bir süreçle tanımlamaktadır. Bu gelişimsel sürecin ilk aşamalarında kültürel farklılıkları inkar eden, önemlerini küçümseyen ve bunlara ilişkin savunmalar geliştiren birey, sonraki aşamalarda kültürel farklılıkları kabul etmekte, bunların önemlerini dikkate almakta ve bu farklılıkları kendi kültürel kimliğiyle bütünleştirmekte, hatta kültürel farklılıkları arayıp öğrenmeye çalışmaktadır. Etnomerkezci bir dünya görüşünden, etnogöreceli olana geçiş kendi kültürünün, diğer kültürlerin, çeşitliliğin ve kültürel farklılıkların ayırdında olma ve kültürel farklılıklarla temas etme ile mümkün olmaktadır.

Kültürel duyarlılık eğitim, sosyoloji, örgütsel gelişim, iletişim, yönetim, ekonomi ve antropoloji gibi disiplinlerde önemli bir çalışma konusu olmakla birlikte psikoloji ve psikolojik danışmanlık alanlarında çalışan uzmanlar için önemi ayrıca vurgulanmaktadır (Brinson, 1996; Pedersen, 1997; Ridley ve diğerleri, 1994). Hatta 1960'lı yıllarda Gilbert Wrenn'in "kültüre hapsolmuş psikolojik danışman" olarak vurguladığı kavramda etnomerkezci bakış açısının izlerini görmek mümkündür. Normal olan davranışı belirlemede kendi kültürünü ve sosyalleşme süreçlerini mukayese standardı olarak kullanma, farklı kültürden danışanlara, onların kültürleri ile ilgili sorgulanmamış ön yargı ve kalıp yargılarla yaklaşma, kendi görüşünü tek ve meşru görüş olarak kabul ederek başka görüş açılarını göz ardı etme ve teknik odaklı bir meslek yönelimine bağlı olma "kültüre hapsolmuş" bir psikolojik danışmanın özellikleri olarak sıralanmıştır (Pedersen ve Ivey, 1993).

Psikolojik danışma alanında son 35-40 yıl içinde etnik ve ırksal açıdan azınlık konumundaki grupların ve belirli danışan gruplarının (Örn. lezbiyenler, geyler, transeksüeller, alt sosyoekonomik statüden danışanlar, dini yönelim açısından çoğunluk gruptan farklılık gösteren danışanlar, yaşlılar) ruh sağlığı ihtiyaçlarının yeterince karşılanmadığı fark edilmiştir ve bu danışan gruplarıyla danışma yeterliklerinin belirlenmesi ve kazandırılması üzerinde durulmaktadır. Bu bakış açısı, kültüre duyarlı psikolojik danışma, insan davranışını açıklamaya dönük ortaya konan psikanalitik,

davranışçı ve hümanistik kuramları tamamlayan dördüncü bir güç olarak betimlenmektedir (Pedersen, 1991; 2001).

Genel bir bakış açısından kültüre duyarlı psikolojik danışma “sahip oldukları kültürel çevre, değerler ve yaşam stili bakımından birbirinden farklı iki ya da daha fazla kişi arasındaki psikolojik danışma ilişkisi” olarak tanımlanmaktadır (Sue, Bernier, Durran, Feinberg, Pedersen ve Smith, 1982: 47). İnsan davranışıyla ilgili olan dil ve iletişim (sözel ve sözel olmayan, konuşma biçimleri, deyişler), ritüeller, semboller, maddi eserler, normlar, değerler, inançlar ve tutumlar, giyecekler ve görünüş, yiyecekler ve beslenme alışkınlıkları, ödül ve takdir etme biçimleri, kendilik algısı, zaman ve dünya ile ilgili algılar, zaman bilinci, bireycilik ve toplulukçuluk gibi öğelerle sıkı bir ilişki içinde olması kültür kavramını psikolojik danışmanın yadsınamaz bir ögesi haline getirmektedir (Nwachuku ve Ivey, 1991).

Azınlık hakları, etnik köken ve ırk ile ilgili konulara değinmesinden dolayı bazı çevrelerce “azınlık danışmanlığı” olarak değerlendirilen kültüre duyarlı psikolojik danışma sadece eşcinseller, etnik azınlıklar gibi belli özel grupları anlamaya dönük değil, psikolojik danışmanların hem kendilerini hem de birlikte çalıştıkları danışanların karmaşık sosyal bağamlarını anlamaları açısından etkili bir güç olarak görülmelidir (Pedersen, 1991). Bununla birlikte kültürel duyarlılığın tüm psikolojik danışma faaliyetlerine genellenebilecek (generic) bir kavram olduğu ifade edilmektedir (Das, 1995). Hem danışanların hem de psikolojik danışmanların algıları, inançları, duyguları ve düşünceleri üzerinde belirleyici role sahip olan birden fazla kültüre mensup olduğunu da belirtmek gerekmektedir (Hays, 2008).

Literatürde etkili bir psikolojik danışmanın nitelikleri ile ilgili olarak kişilerarası çekicilik, uzmanlık ve güvenilirlik gibi faktörler vurgulanmaktadır. Güvenilirlik, psikolojik danışman, danışanın kültürüne duyarlılık gösterdiğinde ve onun dünya görüşünü anlamaya çalıştığında danışanca daha yoğun bir biçimde algılanmaktadır (Wade ve Bernstein, 1991). Bununla birlikte danışanın kültürel farklılıklarını; kendi kültürüne özgü değerlerini ve davranışlarını dikkate alarak bu yönde çalışan psikolojik danışmanlar, danışanlarınca daha yeterli olarak değerlendirilmektedir (Gim, Atkinson ve Kim, 1991). Psikolojik danışmanların kültürel duyarlılığının önemini vurgulanmasına dayalı olarak Amerikan Psikoloji Derneği (APA), psikolojik yardım alanında öğrenim gören öğrencilerin çeşitli kültürel arka planlara sahip danışanlarla çalışabilmeye ilişkin gerekli anlayışı, bilgi ve becerileri kazanmaları için akreditasyon standartlarını değiştirmiş ve eğitimde kültüre duyarlı danışma yeterlikleri kazandırmayı hedefleyen dersleri zorunlu hale getirmiştir (Chao, Wei, Good ve Flores, 2011). Psikolojik Danışma ve İlgili Eğitim Programları Akreditasyon Kurulu da (CACREP) psikolojik danışman eğitime ilişkin programların

öğrencilere kültürel çeşitliliğe ilişkin bilgi ve eğitim imkanı sunmasını zorunlu hale getirmiş; bu eğitimin kültür, etnik köken, milliyet, yaş, cinsiyet, cinsel yönelim, zihinsel ve bedensel yeterlilik, eğitim düzeyi, aile değerleri, dini ve spiritüel değerler, sosyoekonomik statü ve bireylerin kendine özgü diğer karakteristiklerini de içerecek şekilde genişlemesini önermiştir (Kim ve Lyons, 2003).

Kültüre duyarlı psikolojik danışma eğitimi farkındalık, bilgi ve beceri olmak üzere üç temel yeterlik alanını kapsamaktadır. Farkındalık, psikolojik danışmanların içinde yetiştikleri kültürün kendi değerleri, tutumları, dünya görüşleri ve farklı kültürlerden bireylere yönelik bakış açısı üzerindeki etkisini keşfetmelerini ve kültürel farklılıklara yönelik olumlu tutumlar geliştirmelerini içermektedir. Bilgi ise farklı kültürlerin değerleri, inançları, yaşam tarzları, dünya görüşleri, davranış biçimleri ile ilgili spesifik bilgiler edinmeyi kapsamaktadır. Sahip olunan farkındalığın ve bilginin psikolojik danışma sürecine aktarılması, terapötik iletişimde ve kullanılan müdahalelerde danışmanların kültürleriyle uyumlu bir yönelimin benimsenmesi ise beceri yeterlik alanını ifade etmektedir (Constantine ve Ladany, 2001; Sue ve Sue, 2008).

Yurt dışında yapılan pek çok araştırmada psikolojik danışmanlık öğrencileri için hazırlanan kültüre duyarlı psikolojik danışma eğitimlerinin etkililiği konusunda olumlu sonuçlar elde edilmiştir. Bu eğitimlerin kültürel çeşitliliğe ilişkin olumlu tutumlar (Dickson, Jepsen ve Barbee, 2008; Evans ve Foster, 2000), kültürel duyarlılık (Nganga, 2006; Steward, Wright, Jackson ve Han, 1998), farkındalık, bilgi ve beceri geliştirmede (Castillo, Brossart, Reyes, Conoley ve Phoummarath, 2007; D'Andrea, Daniels ve Heck, 1991) ve farklı kültürlere yönelik ön yargıları azaltmada (Castillo ve diğerleri, 2007; Kiselica, Maben ve Locke, 1999) etkili olduğu görülmektedir.

Türk PDR Derneği'nin (2007) Türkiye'deki psikolojik danışmanlara yönelik olarak belirlediği etik kurallar kapsamında, temel ilkeler adı altında "Bireysel ve Kültürel Farklılıklara Duyarlılık" başlığının yer aldığı görülmektedir. Bu başlık şu şekilde ayrıntılandırılmaktadır:

"Psikolojik danışmanlar...Yaş, cinsiyet, din, dil, ırk, sosyoekonomik düzey, değişik grup ya da kültürlere ait olma, özürülü olma, cinsel yönelim, medeni durum gibi bireysel ve kültürel farklılıkların verecekleri hizmeti etkilememesine özen gösterirler. Psikolojik danışmanlar hizmet sundukları bireylerin farklı kültürel arka planlarını anlamak için etkin çaba harcamalıdır... Psikolojik danışmanlar hiçbir kültürel yapıyı diğerinden üstün görmezler"

Bahsedilen etik kurallara dayalı olarak kültürel duyarlılığın yeterli bir psikolojik danışman olma açısından Türkiye'de de gerekli bir koşul olarak kabul edildiği söylenebilir. 2004 yılında 3. Psikolojik Danışma ve Rehberlik Anabilim Dalları Toplantısı'nda CACREP'in belirlediği sekiz temel psikolojik danışmanlık yeterlik alanı dikkate alınarak bir program hazırlanmış ve "Sosyal ve Kültürel Temeller" alanı temelinde Kültüre Duyarlı

Psikolojik Danışma dersi seçmeli derslerden biri olarak Türkiye'deki psikolojik danışman eğitimindeki yerini almıştır (URL-1, 2012). Bu dersin, içeriği ve nasıl okutulacağına ilişkin bir çerçeve çizilememiş olmasından dolayı, yaygın bir şekilde okutulmadığı gözlenmektedir (Bektaş, 2006; Kağnıcı, 2013).

Türkiye'de kültüre duyarlı psikolojik danışma ile ilgili yapılan araştırmalarda, psikolojik danışman eğitiminde Türk kültürü ve Türkiye'deki kültürel çeşitlilikle ilgili konulara yer verilmesi, lisans ve lisansüstü eğitim programlarının içeriğine psikolojik danışma ve kültür ilişkisine dayalı derslerin konulmasının ve bu derslerde öğrencilere kendi inanç ve değerleri ile bunların psikolojik danışma sürecindeki etkisine ilişkin farkındalık kazandırmanın gerekliliği vurgulanmaktadır (Doğan, 2000; Erdur-Baker, 2007; Kararımak ve Aydın, 2007; Korkut, 2006). Öte yandan bu ihtiyacı karşılamaya dönük olarak yapılan araştırmaların (Kağnıcı, 2011; 2014) sayısının sınırlı olduğu görülmektedir.

İlgili literatürdeki kuramsal açıklamalar kültürün ırk ve etnik kökenin yanında, bireyler arasında çeşitlilik faktörü olan cinsiyet, cinsel yönelim, bedensel yeterlik, sosyoekonomik statü, yaş ve dini eğilim gibi pek çok değişkeni kapsadığını vurgulamaktadır (Matsumoto ve Juang, 2013; Okun, Fried ve Okun, 1999; Pedersen, 1997; Sue ve Sue, 2008). Yine ilgili literatürdeki araştırmalar psikolojik danışmanların yukarıda bahsedilen faktörlerden biri ya da birkaçıyla tanımlanan belli gruplara yönelik ön yargılarının ve ayrımcı tutumlarının olabileceğini göstermektedir (Castillo ve diğerleri, 2007; Katz ve Hoyt, 2014; McBride ve Hays, 2012; Stracuzzi, Mohr ve Fuertes, 2011). Farkında olunmayan ön yargılar ve ayrımcı tutumlar, farkında olunanlara göre daha tehlikeli olarak kabul edilmekte; buna dayalı olarak psikolojik danışmanlık alanında eğitim gören öğrencilere kendi kültürel kimliklerini daha iyi tanıyacakları, içinde yetiştikleri kültür/kültürlerin bahsedilen ön yargı ve tutumlar üzerindeki etkisini fark edebilecekleri ve kültürel farklılıklara yönelik olumlu tutumlar geliştirebilecekleri eğitim olanaklarının sağlanmasının gerekliliği vurgulanmaktadır (Corey, Corey ve Callanan, 2007; Erdur-Baker, 2007; Kararımak ve Aydın, 2007; Sue ve Sue, 2008). Gerek yurt dışında gerekse Türkiye'de ortaya konulan ihtiyaçtan yola çıkılarak bu araştırmada, psikolojik danışmanlık öğrencilerinin kültürel kimliklerini ve bu kimliklerin bir meslek elemanı olarak üzerlerindeki etkisini anlamalarına, farklı kültürlerden bireylerin psikolojik danışma ihtiyaçları hakkında bilgi kazanmalarına, farklı kültürlere dönük olumlu tutumlar ve başlangıç düzeyinde kültüre duyarlı psikolojik danışma becerileri geliştirmelerine odaklanan psikoeğitimsel bir program geliştirilmiş ve bu programın öğrencilerin kültürel duyarlılık düzeyi üzerindeki etkisi incelenmiştir.

1. 1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, kültüre duyarlı psikolojik danışma eğitim programının psikolojik danışman adaylarının kültürel duyarlılık düzeyleri üzerindeki etkisini belirlemektir.

Bu amaç doğrultusunda şu denenceler test edilmiştir:

1. Denence: Kültüre duyarlı psikolojik danışma eğitim programının uygulandığı deney grubundaki öğrencilerin kültürel duyarlılık düzeyleri, bu programın uygulanmadığı kontrol grubundaki öğrencilere göre anlamlı düzeyde yüksektir.
2. Denence: Kültüre duyarlı psikolojik danışma eğitim programının etkisi, programın tamamlanmasından üç ay sonra gerçekleştirilen izleme ölçümünde kalıcıdır.

1. 2. Araştırmanın Gerekçesi ve Önemi

Son yüzyılda bilim dünyasını etkileyen postmodernist anlayış ve yapılandırmacı yaklaşım, ülkelerin demografik yapısının çeşitlenmesi ve insan hakları hareketleri, psikolojik danışma alanındaki üç temel gücü, -psikodinamik, hümanistik ve davranışçı yaklaşımlar- tamamlayan dördüncü bir gücü "kültüre duyarlı psikolojik danışma" alanını ortaya çıkarmıştır. Psikolojik danışma alanında bu anlayışla birlikte kültür, çeşitlilik, kültürel duyarlılık, kültürel yeterlilik gibi kavramlar önem kazanmış ve psikolojik danışmanların kendilerinden farklı danışanlarla etkili bir şekilde çalışabilmelerinin gerekliliği vurgulanmıştır. Kültürün insan yaşamına ilişkin neredeyse "her şey" i içine alması dolayısıyla yaşamımızı büyük ölçüde kontrol etmesi, her birimiz için bir gerçeklik tanımı oluşturması, dünya görüşümüzü, değerlerimizi ve tutumlarımızı şekillendirmesi kültürü psikolojik danışma sürecinin odaklarından biri haline getirmektedir. Buna dayalı olarak farklı kültürel gruplardan bireyleri anlamaya, onlarla işbirliği içinde çalışmaya ve problemlerine çözüm bulmalarına rehberlik etmeye dönük bir çabanın her bireyi kendi kültürel bağlamında anlayıp değerlendirmeksizin sonuçsuz kalacağı söylenebilir.

Başlangıçta ırk ve etnik köken açısından azınlık konumundaki danışanlara etkili bir psikolojik danışma hizmeti sunmaya odaklanan kültüre duyarlı psikolojik danışma alanı, sonrasında bireyler arasında dünya görüşü, değer ve tutum farklılıklarını etkileyen cinsiyet, cinsel yönelim, yaş, bedensel yeterlik, sosyoekonomik statü gibi diğer değişkenleri de içine alarak genişlemiştir. Bu açıdan düşünüldüğünde aslında hemen hemen her psikolojik danışma ilişkisi için kültürün rolünden bahsetmek mümkündür. Bununla birlikte herhangi bir birey yukarıda bahsedilen gruplardan aynı anda birkaçına dahil olabileceği için her bireyin birden fazla kültüre mensup; başka bir deyişle "çokkültürlü" olduğu ve durumdan duruma baskın olan kültürel kimliğin değişebileceği,

buna dayalı olarak danışma sürecinde bu dinamik yapıya uyum göstermenin gerekliliği vurgulanmaktadır.

İrk, etnik köken, azınlık olma, cinsel yönelim gibi üzerinde durulması pek arzu edilmeyen konuları kapsamamasından dolayı ihtiyatla yaklaşılan kültüre duyarlı psikolojik danışma, aslında psikolojik danışmanlara kendilerini ve birlikte çalıştıkları danışanları daha iyi tanımak ve anlamak, danışan problemlerine bütüncül olarak yaklaşabilmek açısından önemli bir fırsat sunmaktadır. Psikolojik danışmanlar literatürde tanımlanan terapötik ilişkiyle ilgili temel koşulları sağlayıp, belli bir kuramsal yönelime bağlı olarak müdahaleleri etkili bir şekilde kullansalar da bu her zaman psikolojik danışma süreci ile ilgili olumlu sonuçları ortaya çıkarmayabilir. Psikolojik danışma sürecinin başarısıyla ilgili olarak belirtilen faktörlerin yanında danışanın beklentilerinin karşılanması ve psikolojik danışmanın güvenilirliği inşa etmesi danışanlar için daha önemli olarak görülebilir. Psikolojik danışmanlar danışanlarının problemlerine ne düzeyde sosyokültürel bir pencereden bakabilirlerse bahsedilen beklentilerin karşılanması ve güvenirliliğin inşa edilmesinin o düzeyde kolaylaşacağı söylenebilir.

Son kırk yılda psikolojik danışma alanında, danışma uygulamalarının ırksal ve etnik azınlıklara karşı ön yargı içerdiği, psikolojik danışmanın “orta sosyoekonomik statüden, erkek, heteroseksüel, bedensel engeli olmayan ve genç bireylere” hitap eden bir faaliyet alanı olduğu ve bu danışan gruplarıyla ilgili danışma uygulamalarının ön yargılar içerdiği ile ilgili görüşler bulunmaktadır. Psikolojik danışman adayları her ne kadar temel danışan tutumlarına -empati, saydamlık ve koşulsuz kabul- sahip olduklarını düşünseler de belli bir etnik kökene, dini eğilime, cinsel yönelime mensup ya da farklı sosyoekonomik geçmişlere sahip danışanlara yönelik farkında olmadıkları ön yargılar geliştirmiş olabilirler ve mesleğe adım attıklarında bu ön yargılar danışanlarıyla olan ilişkilerine ve kullandıkları müdahalelere yansiyabilir. Danışanlarına zarar verebilirler ya da danışanları yanlış anlaşıldıklarını düşünerek hayal kırıklığına uğrayabilir ve psikolojik yardım almayı bırakabilirler. Bu nedenle kendilerinden farklı kültürlere mensup danışanlarla karşı karşıya geldiklerinde psikolojik danışmanların kendi kültürlerinin gözlüklerini çıkarıp, dünyaya ve danışanlara alternatif bakış açıları geliştirmeleri önem kazanmaktadır.

Farklı kültürden bireyleri anlama, onlara saygı gösterme, onlarla etkili bir şekilde iletişim kurma ve işbirliği içinde çalışabilmek için bir ön koşul olarak görülen kültürel duyarlılık, ülkemiz için oldukça yeni bir konu olarak kabul edilebilir. Türkiye’de kültüre duyarlı psikolojik danışma alanının ortaya çıktığı ve geliştiği Amerika’dan farklı olarak belirgin ırka dayalı farklılıkların gözlenmemesi ilk bakışta bu anlayışın ülkemiz için uygun ya da gerekli olmadığı gibi düşünce oluştursa da, Türkiye’deki psikolojik danışmanlık lisans programlarında eğitim alan öğrencilerin ırka dayalı farklılıklardan ziyade etnik

köken, dini eğilim, sosyoekonomik statü, bedensel yeterlik ve yaşam tarzıyla ilişkili diğer faktörler bakımından kendilerinden farklı danışan gruplarıyla karşılaşma ihtimallerinin olduğu göz ardı edilmemesi gereken bir konudur. Bununla birlikte öğrencilerin kendi kültürel koşullarına bağlı olarak belli danışan gruplarıyla çalışmaya dönük belli düşüncelerinin ya da ön yargılarının olması ihtimali de üzerinde durulması gereken bir durumdur. Birlikte çalışmaktan rahatsızlık duyulacak bir danışanı sevk etmek çoğu zaman geçerli bir yol gibi görünse de, gelişen nüfusla birlikte danışma ihtiyacı duyan birey sayısının artması bunun yanında danışma alanında çalışan meslek elemanlarını sayısının yetersiz kalması kültürel anlamda farklılık gösteren danışan gruplarıyla çalışmaya dönük bir anlayışın ve duyarlılığın kazanılmasını gerekli hale getirmektedir.

Psikolojik danışma alanında kültürün rolünün ve kültürel duyarlılığın vurgulanması yurt dışında 30-40 yıla dayanan bir geçmişe sahiptir. Bu konu Türkiye’de oldukça yeni olmasına rağmen kültürel duyarlılık, psikolojik danışmanlık mesleği için etik bir ilke olarak kabul edilmektedir. Bununla birlikte psikolojik danışma alanında pek çok uzman tarafından Türkiye’nin demografik yapısı ve değişmekte olan kültürel dokusuna değinilerek, ülkemiz psikolojik danışma alanı için önemi ve ilgili çalışmaların yapılması gerektiği vurgulanmaktadır. Öte yandan kültürel duyarlılığın psikolojik danışmanlık öğrencilerine nasıl kazandırılabileceğine ilişkin deneysel çalışmaların sayıca oldukça yetersiz olduğu göze çarpmaktadır. Kültüre duyarlı psikolojik danışma eğitim programının hazırlanarak, etkililiğinin sınındığı bu araştırmanın, mesleki etik ilkelere bağlı, kendi kültürel kimliğinin ve bu kimliğin kendinden farklı bireylere bakış açısı üzerindeki etkisinin farkında olan, kültürel farklılıklar konusunda bilgili ve bunlara saygı duyan, farkındalığı ve bilgisini pratiğe aktarmaya istekli psikolojik danışmanların yetişmesine katkı koymasından önemli olduğu düşünülmektedir. Türkiye’de konuya ilişkin literatür boşluğunun doldurulmasına yönelik sağladığı katkıya dayanılarak da bu araştırmanın öneminden bahsedilebilir. Yine Türkiye’de psikolojik danışman eğitimi kapsamındaki derslere içerik açısından katkı sağlayabileceği, buna dayalı olarak da araştırmanın önemli olduğu düşünülmektedir.

1. 3. Sınırlılıklar

1. Bu araştırma sonuçlarının genellenebilirliği Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık lisans programı son sınıf öğrencileriyle sınırlıdır.
2. Araştırmada bağımsız değişken olarak ele alınan kültürel duyarlılık düzeyi “Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği” nin ölçtüğü niteliklerle sınırlıdır.
3. Araştırmada veri toplama amacıyla kullanılan “Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği” nin kendini ifade etmeye dayalı (self-report) bir ölçme aracı olmasından dolayı,

katılımcıların verdiği cevapların sosyal istenirlik faktöründen etkilenmesi ihtimali bir sınırlılıktır.

4. İzleme çalışması son-test uygulamasının ardından üç ay ile sınırlandırılmıştır.

1. 4. Varsayımlar

1. Araştırma kapsamında oluşturulan deney ve kontrol gruplarının birbirlerine benzer özellikler gösterdiği varsayılmaktadır.
2. Araştırmaya katılan öğrencilerin veri toplama araçlarına verdikleri cevapların gerçeği yansıttığı varsayılmaktadır.

1. 5. Tanımlar

Kültür: Mümtaz Turhan'a (1951:45) göre kültür, belli bir topluma ilişkin her türlü bilgi ve alakayı, inançları, değer ölçülerini, genel tutum, görüş ve düşünce biçimlerini içine alan; maddi ve manevi öğelerden oluşan bir bütündür. Bahsedilen öğeler, o topluma, üyelerinin çoğunda var olan ve o toplumu diğer toplumlardan ayrı kılan bir yaşam biçimi temin etmektedir. Bu ifadeye paralel olarak, Berry, Poortinga, Segall ve Dasen (1993:1) kültürü kısaca "bir grup insanın paylaştığı yaşam biçimi" olarak tanımlamışlardır.

Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışma: Sahip oldukları kültürel çevre, değerler ve yaşam stili bakımından birbirinden farklı iki ya da daha fazla kişi (psikolojik danışman ve danışan/danışanlar) arasındaki danışma ilişkisidir (Sue ve diğerleri, 1982:47).

Kültürel Duyarlılık: Kültürel duyarlılık, kültürel farklılıklara ve farklı kültürden bireylerin bakış açılarına duyarlı olmaktır (Bhawuk ve Brislin, 1992:414).

Çokkültürlülük: Çokkültürlülük, iki ya da daha fazla sayıdaki grup için, grup içi ya da gruplar arası ilişkiyi ifade eden genel bir terim olarak tanımlanmaktadır (Corey ve diğerleri, 2007:113).

Çeşitlilik: Yaş, cinsiyet, etnik köken, cinsel yönelim, sosyoekonomik statü ya da dini yönelim gibi belli özellikleriyle tanımlanan, birbirleriyle etkileşim halindeki grupların üyelerince paylaşılan ve öğrenilmiş değer, tutum ve davranıştaki kültürel farklılıklar çeşitlilik olarak adlandırılmaktadır (Bennet ve Benett, 2004). Çeşitlilik bir bakıma bireyler arasında mensup oldukları gruplar açısından farklılıklar olarak da tanımlanabilir.

2. LİTERATÜR TARAMASI

2. 1. Araştırmanın Kuramsal Çerçevesi

Psikolojik danışma alanında son kırk yılda, etnik ve ırksal açıdan azınlık konumundaki grupların ve belirli danışan gruplarının (Örn. eşcinseller, alt sosyoekonomik statüden danışanlar, yaşlılar, dini yönelim açısından azınlık konumundaki danışanlar) ruh sağlığı ihtiyaçlarının yeterince karşılanamadığı fark edilmiştir ve bu danışan gruplarıyla psikolojik danışma yeterliklerinin belirlenmesi ve kazandırılması üzerinde durulmaktadır. Bu bölümde öncelikle kültür ve kültürel duyarlılık kavramları üzerinde durulmuş, ardından psikolojik danışma ve kültür ilişkisi ele alınmıştır. Son olarak kültüre duyarlı psikolojik danışmaya; tarihsel süreç içindeki gelişimine ve kavramsallaştırılmasına, kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterliklerine, kültüre duyarlı psikolojik danışma eğitime ve kültüre duyarlı psikolojik danışma ile ilgili olarak yapılan araştırmalara değinilmiştir.

2. 1. 1. Kültür

Kültür kavramı, antropoloji, sosyoloji, etnoloji ve psikoloji gibi bilim dallarının kapsamındaki bir konu olarak, uzun zamandan beri incelenmektedir. Bununla birlikte en iyi nasıl kavramsallaştırılabileceği ve hangi öğelerinin vurgulanması gerektiği konusunda birbirinden farklı görüşler bulunmaktadır (Kağıtçıbaşı, 2012). Kroeber ve Klockhohn (1952) kültürle ilgili tanımlara ilişkin yaptıkları derlemede, 164 farklı kültür tanımı olduğu sonucuna ulaşmışlardır (Aktaran: Spencer-Oatey, 2012).

Türk Dil Kurumu'nun hazırladığı genel Türkçe sözlükte kültür "Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü, hars, ekin" olarak tanımlanmaktadır (URL-2, 2012). Merriam –Webster sözlüğünde ise kültür "Belirli bir toplum, grup yer ya da zamana ilişkin inançlar, gelenekler, usuller vb." olarak ifade edilmektedir (URL-3, 2012).

İngiliz kültür eleştirmeni ve şair Matthew Arnold, 1867 yılında yayımlanan eseri "Kültür ve Anarşi" de kültürden, bugün "yüksek kültür" olarak tabir edilen ifadeye karşılık gelecek şekilde "ayrıcalıklı entelektüel ve sanatsal uğraşlar, ürünler" olarak bahsetmiştir. Bu tanımdan kültürün sadece toplumun belli bir kesimine mahsus olduğu ve sadece bu kesimin kültüre sahip olduğu anlamı çıkarılmaktadır (Aktaran: Spencer-Oatey, 2012). Ziya Gökalp (1923;1961:21) ise "medeniyet" ve "kültür" kavramları arasında bir ayırım yaparak, medeniyetin tüm milletlerin müşterek malı olduğunu ifade etmiş, kültürü ise medeniyetin

belli bir millette aldığı özel bir şekil olarak tanımlamıştır. Antropoloji biliminin öncülerinden Edward Tylor, 1870 yılında yayımladığı eseri “İlkel Kültür” de kültürün her toplumda ve her insanda bulunan bir nitelik olduğunu vurgulamış ve kültürü “bilgi, inanç, sanat, ahlak, hukuk, örf ve adetlerden ve insanın toplumun bir üyesi olarak elde ettiği bütün yeteneklerden oluşmuş karmaşık bir bütün” olarak tanımlamıştır (Aktaran: Berry ve diğerleri, 1993; Spencer-Oatey, 2012: 1).

1900’lü yılların ilk yarısında kültür ile ilgili olarak sonraki yıllarda sıkça atıf yapılan tanımlar yapılmıştır. Bunlardan birisi Linton’un (1936) kültürle ilgili olarak “insanoğlunun topyekun sosyal kalıtımı” şeklinde yaptığı tanımdır. Herskovits (1948) ise kültürü “çevrenin insan yapısı olan parçası” şeklinde tanımlamıştır (Aktaran: Kağıtçıbaşı, 2012:35). Mümtaz Turhan (1951) ise, Edward Tylor’un 1800’li yıllardaki kültür tanımıyla paralel olarak kültürden belli bir toplumun sahip olduğu maddi ve manevi değerlerden oluşan bir bütün olarak bahsetmiştir. Turhan’a (1951) göre, bu bütün, o toplumdaki her türlü bilgi ve alakayı, inançları, değer ölçülerini, genel tutum, görüş ve düşünce biçimlerini içine almakta ve bahsedilen bu öğeler, o topluma, üyelerinin çoğunda var olan ve o toplumu diğer toplumlardan ayrı kılan bir yaşam biçimi temin etmektedir.

Kroeber ve Kluckhohn (1952), 1900’lü yılların ilk yarısında kültür ile ilgili yapılan benzer tanımları bir araya getirerek altı temel sınıfa ayırmışlardır. Birinci sınıftaki “betimleyici” tanımlamalar kültürle ilgili olarak insan yaşamı ve eylemlerinin tüm yönlerini içine almakta ve kültürü “kapsamlı bir bütünlük” olarak açıklamaktadır. “Tarihsel” tanımlamalar geleneklerin zaman içindeki birikimini ifade etmekte ve bu tanımlarda kültür ile ilgili olarak “miras” terimi sıklıkla kullanılmaktadır. “Normatif” tanımlamalarda kültürle ilgili olarak gruptaki bireylerce paylaşılan ve onların davranışlarına yön veren kurallar vurgulanmaktadır. Dördüncü sınıftaki “psikolojik” tanımlamalarda uyum, problem çözme, öğrenme ve alışkanlıklar gibi birçok psikolojik terim kullanılmakta; kültürün öğrenildiğinden, alışkanlıkların oluşması ve problemlere çözüm getirilmesinde kültürün rolünden bahsedilmektedir. “Yapısal” tanımlamalar kültürün görünürde olan ve olmayan öğelerinin birbirleriyle ilişkili olan karmaşık yapısını vurgulamaktadır. Son sınıfta yer alan “genetik” tanımlamalarda kültürün ortaya çıkışı ya da kökeni vurgulanmaktadır (Aktaran: Berry ve diğerleri, 1993). Kroeber ve Kluckhohn (1952) incelemeleri sonucunda kültür ile ilgili kendilerine özgü bir betimleme yaparak kültürü şu şekilde tanımlamışlardır:

Kültür, insan eliyle yapılmış eserlerde bulunan sembollerle edinilen ve iletilen açık ve dolaylı davranış biçimlerinden meydana gelmektedir; kültürün asıl özünde ise geleneksel (başka bir deyişle tarih boyunca ortaya konulan ve derlenen) fikirler ve özellikle bunlarla ilişkili değerler bulunmaktadır; kültürel sistemler bir yandan eylem ürünleri olarak görülebiliyorken diğer taraftan başka bir eylemin koşullu bileşenleri olarak görülebilmektedir (Aktaran: Gielen, Draguns ve Fish, 2008:3).

Günümüze daha yakın yıllarda yapılan tanımlardan birinde Hofstede (1980:18) kültürün sosyal gruplar arasında farklılık yaratan niteliğine dikkat çekerek kültürden “bir topluluğun üyelerini diğer topluluğun üyelerinden farklı kılan, aklın zihinsel açıdan programlanması veya yazılımı” olarak bahsetmiştir. Benzer şekilde Poortinga (1990/1992) kültürün farklı topluluklar arasında bir sınır oluşturan niteliğinin altını çizerek, kültürü “belli bir sosyokültürel grubun davranış repertuarını, diğer başka gruplardaki bireylerden farklı kılacak şekilde sınırlayan, ortak olarak belirlenmiş kısıt” olarak tanımlamıştır (Aktaran: Poortinga, 1997: 376). Matsumoto (1996:220) ise her bireyin dahil olduğu kültürden farklı şekilde etkilendiğini vurgulayarak kültürü “Bir nesilden diğerine aktarılan, bir grup bireyce paylaşılan fakat gruptaki her birey için farklı olan tutumlar, değerler, inançlar ve davranışlar bütünü” olarak tanımlamıştır.

Berry ve arkadaşları (1993:1) kültürden “bir grup bireyce paylaşılan yaşam biçimi” olarak bahsetmişlerdir. Bununla birlikte kültür teriminin “yüksek kültür” ü ifade eden resim sanatı, klasik müzik gibi uğraşlarla sınırlı olmayıp, çizgi romanlar ve pop müzikten müzelerde muhafaza ya da opera salonlarında icra edilen eserlere kadar geniş bir kapsamda, insan yaşamının tüm ürünlerini içine aldığı belirtmişlerdir. Araştırmacılar “kültür” ve “medeniyet” terimleri arasındaki ayrıma dikkat çekerek ilkel ya da medeni ayrımı olmaksızın her toplumun kendine has bir kültüre sahip olduğunu vurgulamışlardır. Son olarak, birbirleriyle yakından ilişkili olmalarına rağmen “kültür” ve “toplum” kavramlarının farklı anlamlar içerdiğini; toplumun insanlardan oluştuğunu, kültürün ise bu insanların paylaştığı yaşam biçimine karşılık geldiğini ifade etmişlerdir.

Baumaister (2005:12) kültürü “insanların bir arada yaşamalarına ve ihtiyaçlarını karşılamalarına imkan sağlayan bilgi temelli bir sistem” olarak tanımlamıştır. Matsumoto ve Juang (2013:15) da benzer şekilde kültürden “bir grup insanca paylaşılan ve nesilden nesile aktarılan, bu gruptaki insanların hayatta kalma, mutlu ve iyi olma, yaşama anlam katma gibi temel ihtiyaçlarını karşılamalarına olanak sağlayan o gruba özgü bir anlam, bir bilgi sistemi “ olarak bahsetmişlerdir.

Kültürün insan yaşamının birçok yönüyle alakalı olduğu ve bu nedenle kültürle ilgili pek çok tanım yapıldığı, bu tanımlarda kültürün farklı öğelerine vurgu yapıldığı görülmektedir. Farklı noktalar vurgulanmakla birlikte ortak olan öğenin kültürün insan yaşamının maddi ve manevi yönlerine ilişkin geniş bir kapsamdaki eylemleri, davranışları, olayları, süreçleri ve yapıları tanımlamakta ve açıklamakta kullanılan bir terim olarak ele alınmasının olduğu söylenebilir.

2. 1. 1. 1. Kültürün Öğeleri

Her kültür, üyelerinin hayatta kalabilmesi ve aralarında iletişimin sağlanabilmesine hizmet eden bir bilgi sistemi yaratır. Bu bilgi sistemi objektif ya da subjektif (açık ya da örtük) olabilir. Kültürü oluşturan bazı öğeler açıkça görülebilir. Mimari, sanat, yemek, müzik, dil bunlardan birkaçıdır. Kültürün bazı öğelerinin ise daha zor farkına varılabilir. Triandis (2002) kültürün açıkça görülebilir öğelerini “objektif” öğeler, daha zor farkına varılabilen öğelerini ise “subjektif” öğeler olarak adlandırmıştır.

2. 1. 1. 1. 1. Objektif Öğeler

Kültürün objektif öğeleri o kültürle ilgili açık bir şekilde kendini belli eden fiziksel öğeler olarak adlandırılmaktadır. Politik ve ekonomik sistem, güzel sanatlar, edebiyat, tiyatro, klasik müzik, popüler müzik, halk dansları, oyunlar, mutfak ve giyim kültürün objektif öğelerine örnek olarak verilebilir. Günümüzde bunlara ek olarak reklamların, kitle iletişim araçlarının, televizyonun, internetin, Facebook ve Twitter’ın kültürün önemli somut ve fiziksel öğeleri olduğu söylenebilir (Bennett ve Bennett, 2004; Matsumoto ve Juang, 2013).

2. 1. 1. 1. 2. Subjektif Öğeler

Kültürün subjektif öğeleri kültürün fiziksel olmayan tüm diğer öğelerini içermektedir. Subjektif öğeler genellikle sözel olmayan ya da örtük biçimde ifade edilen tutumlar, değerler, inançlar ve dünya görüşü gibi psikolojik süreçleri ifade etmektedir. Psikologlar daha çok, davranış ve diğer psikolojik süreçlerle ilişkili olmasından dolayı kültürün subjektif öğeleri üzerinde dururlar (Matsumoto ve Juang, 2013). Kültürel psikoloji alanında sıklıkla üzerinde durulan subjektif öğeler aşağıdaki şekilde sıralanabilir:

2. 1. 1. 1. 2. 1. Değerler

Değerler davranışı motive eden amaçları ifade eden yön verici ilkeler olarak tanımlanır. Kültürlerin neyin değerli ya da neyin makul olduğuna ilişkin farklı fikirleri bulunabilir (Axelson, 1999). Geert Hofstede (1980; 2011) 72 ülkeyi kapsayan çalışması sonucunda kültürleri birbirinden ayıran değerlerle ilgili, bugün de kültürlerarası çalışmalarda sıklıkla atıf yapılan, altı boyut ortaya koymuştur. *Güç uzaklığı*, bir kültürde kurumlar ve örgütlenmeler içinde gücün bireyler arasında eşitsiz biçimde dağılım derecesini ifade etmektedir. *Belirsizlikten kaçınma*, bir kültürdeki bireylerin kuşku uyandıracak durumlar karşısında kendini tehdit altında hissetme ve kurallar ve diğer

güvenlik önlemleri yoluyla bunları engelleme çabasının derecesini göstermektedir. *Bireycilik - toplulukçuluk* boyutu ise bir kültürdeki bireylerin kendilerini bir birey olarak mı yoksa belli bir grubun parçası olarak mı gördükleri ile ilgilidir. *Erillik-dişilik* bir kültürdeki bireylerce daha çok başarı, para ve maddiyatın mı yoksa başkalarıyla ilgilenme ve yaşam kalitesinin mi daha çok önemsendiğini ifade etmektedir. *Zaman yönelimi*, bir kültürdeki bireylerin kararlarının ne kadar gelenek ve geçmişteki olaylara, ne kadar şimdiki zaman kazançlarına ve ne kadar gelecek için yararlılık algılarına dayandığını göstermektedir. Son boyut *müşamaha-kontrol* ise toplumların yaşamdan zevk almaya ilişkin temel arzu ve isteklerini karşılamayı ya da bunları sosyal kısıtlamalara dayalı olarak kontrol etmeyi temel almaları ile ilişkilidir.

2. 1. 1. 1. 2. 2. İnançlar

İnançlar, iki ya da daha fazla “şey” ya da kavram arasındaki ilişkiye dair bir iddiayı ifade eder; insanlar bu iddiayı kabul ederek bunları günlük yaşamdaki davranışlarına yön vermek için kullanırlar. Farklı kültürlerden insanların kendileri, sosyal ve fiziksel çevreleri ve manevi dünya ile ilgili birbirinden farklı inançları bulunabilir (Matsumoto ve Juang, 2013)

2. 1. 1. 1. 2. 3. Normlar

Normlar belli bir kültürel grubun genel olarak kabul ettiği, davranışları ile ilgili standartları; belli bir durumda o kültüre göre yapılabilecek en uygun olan şeyi ifade etmektedir. Farklı kültürel gruplar, normlar aracılığıyla o gruba mensup insanların davranış biçimlerine yön verirler. Bazı kültürlerde insanların kıyafet giymemeleri, bazı kültürlerde ise vücudun bütün kısımlarını örtmeleri normların kültürler arasında farklılık yaratan özelliğine örnek olarak verilebilir (Matsumoto ve Juang, 2013).

2. 1. 1. 1. 2. 4. Tutumlar

Tutumlar bireylerin diğer bireyler, nesnelere ya da düşüncelerle ilgili değerlendirmeleridir (Aronson, Wilson ve Akert, 2012). Kültürler bazı kalıp yargıların, ön yargıların ve ayrımcı davranışların temelini oluşturacak şekilde bazı tutumların gelişmesine ortam hazırlayabilirler (Matsumoto ve Juang, 2013). Örneğin, belli bir kültürel faktörün baskın olduğu bir iç grubun üyeleri sosyalleşme sürecinde başka bir kültürel faktörle karakterize edilen bir dış gruba yönelik olumsuz tutumlar geliştirebilirler. Bunlar “grup düşmanlığı” adı verilen, belli bir kültürel gruba yönelik kalıp yargı, ön yargı ve ayrımcılığı ifade eden tutumları içermektedir. Kalıp yargılar (sterotip) grup düşmanlığının

bilişsel bileşendir; belli bir grubun tüm üyelerinin paylaştığı düşünülen genellikle olumsuz özelliklere ilişkin inançlardır, aşırı genellemelerdir. Ön yargı ise bir tek ya da bir grup bireyin öncelikle grup üyeliği temelinde değerlendirilmesidir, daha çok duygusal boyut üzerinde kuruludur ve peşin hükme dayalıdır. Grup düşmanlığının davranışsal bileşeni ayrımcılıktır. Belli bir grubun üyelerine yönelik grup üyeliği temelindeki olumsuz davranışları içerir (Taylor ve diğerleri, 2010).

2. 1. 1. 1. 2. 5. Dünya Görüşü

Dünya görüşü insanların kendileri, diğerleri, doğa ve dünya ile ilgili değerlendirmelerini içerir ve insanların algıları, hisleri, değerleri, davranışları ve nasıl öğrendikleri üzerinde belirleyici bir role sahiptir (Brinson, 1996). Kültürler dünya görüşleri açısından önemli farklılıklar gösterirler. Örneğin Amerikalılar genellikle insanın kendi yaşamının, mutluluğunun ve kaderinin kendi ellerinde olduğuna dair bir kişisel kontrol algısı geliştirmişlerdir. Bazı farklı kültürlerde ise bu kontrolün daha çok Tanrı, kader ya da doğaüstü güçlerin elinde olduğuna inanılmaktadır (Matsumoto ve Juang, 2013).

2. 1. 1. 2. Kültür ve Gruplar

Kültürden kolektif bir olgu olarak bahsedilir, çünkü belli bir ögenin kültürel bir niteliğe sahip olabilmesi için iki ya da daha fazla kişi tarafından paylaşılıyor olması gerekir (Hofstede, 2010). Başka bir şekilde ifade etmek gerekirse, kültür sosyal gruplarla ilişkili bir kavramdır. Pek çok grup kendi kültürünü yaratır, bu kültürü öğreterek gelecek kuşaklara kültürünü aktarır. Milliyet, ırk, etnik köken, cinsiyet, bedensel yeterlik, din, yaş, jenerasyon, cinsel yönelim ve dil ile ilgili gruplar kültürel psikoloji ve psikolojik danışma alanlarında sıklıkla adı geçen kültürel gruplardır, aynı zamanda kültürel kimlik faktörleridir (Corey ve diğerleri, 2011; Hays, 1996; Matsumoto ve Juang, 2013, Pedersen ve Ivey, 1993).

2. 1. 1. 2. 1. Kültür ve Milliyet

Milliyet, bireyin menşee ülkesini ifade eder ve ülkeler kendi kültürlerine sahiptir. Çünkü ülkeler kültürü belirleyen pek çok faktörü içinde barındırır, ekoloji, coğrafya, iklim, doğal kaynaklar, sosyokültürel tarih, dil, yönetim biçimi vb. faktörlerin tümü kültür üzerinde etkilidir. Bir ülkede baskın bir kültür bulunabileceği gibi alt kültür adı verilen pek çok farklı kültür de bulunabilir (Matsumoto ve Juang, 2013).

2. 1. 1. 2. 2. Kültür ve Irk

Irk bireyleri fiziksel özellikler (ten rengi, saç yapısı vb.) temelinde gruplamaya ve bu grupları birbirinden ayırt etmeye dayalı bir terim olarak kullanılmaktadır. Irk, gruplar arasındaki kültürel farklılıklarda rol oynamakla birlikte, belli bir ırka mensup (Örneğin Kafkas Irkı-Beyaz ırk) tüm bireylerde tekil bir kültürel yapı görülmeyebilir (Lee, Blando, Mizelle ve Orozco, 2007; Spencer-Oatey, 2012).

2. 1. 1. 2. 3. Kültür ve Dil

Belli bir dili konuşan insanlar kendilerine has bir kültür oluştururlar. Çünkü kendileri için anlamlı olan şeyleri farklı kelimelerle kodlayarak ve sözdizimi, dilbilgisi ve pragmatik gibi öğelerle farklı şekillerde bir araya getirerek tanımlarlar, bu şekilde iletişim kurar ve anlaşırlar. Bu nedenle farklı dili konuşan gruplar genellikle kültür açısından farklılaşırlar. Örneğin İngilizce, İngiltere, Kanada'nın büyük bir kısmı, Avustralya ve Yeni Zelanda'nın temel dili olmasına rağmen her bir ülke için, İngilizce'nin kullanımındaki önemli farklılıklara kültürel farklılıklar eşlik etmektedir (Matsumoto ve Juang, 2013).

2. 1. 1. 2. 4. Kültür ve Etnik köken

Etnik köken terimiyle daha çok biyolojik kalıtım vurgulanmakla birlikte; dil, inançlar, normlar, değerler, davranışlar gibi atalar ve aile tarafından aktarılan ve sosyal çevre tarafından pekiştirilen öğelerde bir "birliktelik" algısı ifade edilmektedir (Hays, 1996). Etnik köken genel olarak ortak bir milliyet, dil ve kültüre sahip bir grubu ifade etmek için kullanılır. Belli bir etnik kökene mensup bireyler birbirleriyle etkileşirken, etnik köken kültürün aktarıldığı bir vasıta haline gelir (Betancourt ve Lopez, 1993).

2. 1. 1. 2. 5. Kültür ve Cinsiyet

Cinsiyet ve kültür ilişkisini ele alırken, öncelikle İngilizce'den Türkçe'ye her ikisi de "cinsiyet" olarak çevrilmiş "sex" ve "gender" kelimeleri arasındaki ayrımı vurgulamak gerekmektedir. Sex daha çok erkek ve kadınlar arasındaki biyolojik farklılıkları belirtmek için kullanılırken, *gender* toplumun ya da belli bir kültürün kadın ya da erkekler için uygun gördüğü eylem örüntülerini ve davranışları ifade etmek için kullanılmaktadır. Toplumlar, kadın ve erkeklere farklı rolleri uygun gördüklerinden, kadın ve erkekler geniş kültürel yapı (milli kültür) içinde farklı kültürlere mensup olarak kabul edilebilirler (Matsumoto ve Juang, 2013).

2. 1. 1. 2. 6. Kültür ve Din

Din toplumlar da kültürün bütünleyici bir ögesi olarak işlev görür. Bazı kültürler beslenme, dua ve ibadet biçimi, kutsal günler, dini törenler, yasaklar, giyinme biçimleri, tutumlar gibi dini öğeleriyle bilinir ve anılırlar (Ayonrinde, 2003). Din olgusunun yaygınlığına, tarihliliğine ve evrenselliğine ağırlık veren düşünürler, toplumları ve kültürleri belli başlı dinlere göre sınıflayarak, Budist, Hristiyan ve İslam medeniyetlerinden söz etmişlerdir. Bununla birlikte aynı dine mensup topluluklar arasında her zaman bir kültürel birlikten söz edilemez. Örneğin Taylandlılar, Koreliler ve Japonlar çoğunlukla Budist olmalarına rağmen, her bir topluluğun Budizm'i yorumlayışı ve uygulayışı arasında farklılıklar bulunur (Güvenç, 2007).

2. 1. 1. 2. 7. Kültür ve Sosyal Sınıf

Sosyal sınıf bir bireyin kazandığı paradan daha fazla şeyle ilişkilidir, aynı zamanda kültürel bir faktördür. Bir bireyin dünyaya bakış açısı, fikirleri, tutumları, değerleri, uğraşları, sosyal çevresi, kendini nereye ait hissettiği, nasıl düşündüğü ve davrandığı mensup olduğu sosyal sınıf faktöründen önemli düzeyde etkilenir (Langston, 1998'dan aktaran: Lee ve diğerleri, 2007).

2. 1. 1. 2. 8. Kültür ve Bedensel Yeterlik

Bedensel engeli bulunan ve bulunmayan bireyler arasındaki fiziksel farklılıkların yanı sıra, psikoloji alanındaki çalışmalarda bu iki grup arasında sosyal ve psikolojik özellikler bakımından da farklılıkların bulunduğu bulunmuştur. Bedensel engeli bulunan bireyler, sağlıklı bireylerle aynı şekilde düşünmeleri, hissetmeleri ve motive olmalarıyla birlikte, kendi engellerine özgü bir düşünce ve hissetme biçimine de sahiptirler. Kendilerine özgü belli psikolojik özelliklere; fikirlere, davranışlara, inançlara, normlara ve değerlere sahip olmalarından dolayı kendilerine özgü bir kültüre de sahiptirler denebilir (Matsumoto ve Juang, 2013).

2. 1. 1. 2. 9. Kültür ve Cinsel Yönelim

Farklı cinsel yönelime sahip bireyler (Örneğin, heteroseksüel, homoseksüel, biseksüel), cinsel yönelimlerine özgü ve bu yönelime sahip bireylerce paylaşılan psikolojik bakış açısı ve özelliklere sahiptirler; sahip oldukları psikolojik özellikler aynı zamanda kültürel bir nitelik taşır (Örn. gey kültürü) (Matsumoto ve Juang, 2013).

2. 1. 1. 2. 10. Kültür ve Yaş (Jenerasyon)

Farklı yaştan ya da jenerasyondan bireyler o yaşa ya da jenerasyona özgü yaşam deneyimlerine, farklı değerlere, inançlara, dünya görüşüne ve değerlere, rollere ve sağlık problemlerine sahip olabilir (Hays, 1996; Hofstede, 2010). Farklı jenerasyonların dünya görüşleri ve değerleri üzerinde belirleyici bir etki yapan o jenerasyona özgü olaylar ve etkiler söz konusu olabilir. Örneğin Amerikan toplumunda “X jenerasyonu” olarak bilinen kavram, 2. Dünya savaşı sonrasındaki dönemde dünyaya gelen iyi eğitilmiş, aktif, dengeli ve aile yönelimli bireyler için kullanılmaktadır. Yine Türkiye’de 1960’lı yılların savaş karşıtı hareketinden ve özgürlük akımından etkilenen ve 68 kuşağı olarak bilinen kuşak da kültürdeki yaşa ait etkilere örnek olarak verilebilir.

Yukarıda adı geçen yaş, cinsiyet, etnik köken, cinsel yönelim, sosyoekonomik statü ya da dini yönelim gibi belli özellikleriyle tanımlanan, birbirleriyle etkileşim halindeki grupların üyelerince paylaşılan ve öğrenilmiş değer, tutum ve davranıştaki kültürel farklılıklar çeşitlilik olarak adlandırılmaktadır (Bennet ve Bennett, 2004) Çeşitlilik bir bakıma bireyler arasında mensup oldukları gruplar açısından farklılıklar olarak da görülebilir.

Herhangi bir birey yukarıda bahsedilen gruplardan aynı anda birkaçına dahil olabileceği için birçok kültüre mensuptur başka bir deyişle her birey çokkültürlüdür (Patterson, 1996). Daha açık bir şekilde ifade etmek gerekirse bir birey belli bir ulusun vatandaşı olarak milliyet ve ırk kültürüne, geniş ulus kültürü içinde belli bir etnik kökene mensup olarak kendi etnik kültürüne, kadın ya da erkek olarak kendi cinsiyetinin kültürüne, anne ya da baba olarak kendisini kendi anne-babası ve çocuklarından farklı kılan jenerasyon kültürüne, mesleği ve geliriyle ilişkili sosyal sınıf kültürüne aynı anda mensuptur ve çok kültürlü bir nitelik taşır denilebilir. Bununla birlikte belirtilen kültürel faktörler birbiriyle etkileşmekte, bir birey için belirli bir kültürel faktörün önemi zamana, duruma ve bağlama göre değişiklik gösterebilmektedir (Okun ve diğerleri, 1999).

2. 1. 2. Kültürel Duyarlılık

Bireyin içinde yetiştiği kültür, kendine, dünyaya ve diğer bireylere bakış açısını belirleyen önemli bir faktördür. Her birey içinde yetiştiği kültürün bir ürünü olarak diğer insanlarla olan ilişkilerine kültürel deneyimleriyle edindiği değerleri, inançları, tutumları, davranış biçimlerini getirmektedir. Fakat farklı kültürlerden bireyler bir araya geldiğinde ve uyum içinde yaşamaları söz konusu olduğunda, gerekli saygı ve anlayışın sağlanması, sağlıklı bir iletişim sürecinin oluşabilmesi için, bu bireylerin kültürlerinin kendilerine sunduğu bakış açısının yanında, alternatif bakış açıları geliştirmeyi öğrenmeleri gerekli olmaktadır.

Farklı kültürden bireyleri anlama, onlara saygı gösterme, onlarla etkili bir şekilde iletişim kurma ve işbirliği içinde çalışabilmek için bir ön koşul olarak görülen kültürel duyarlılık kavramı (Bhawuk ve Brislin, 1992; Foronda, 2008; Garcia, 1995; Ridley ve diğerleri, 1994) psikoloji ve psikolojik danışma alanlarıyla birlikte eğitim, sosyoloji, örgütsel gelişim, iletişim, yönetim, ekonomi ve antropoloji gibi disiplinlerde önemli bir çalışma konusudur (Bennett ve Bennett, 2004). Kültürel duyarlılık kavramı, daha çok denizaşırı kültürlerde yeterlikle alakalı bir kavram olarak kullanılmakla birlikte ülke içinde farklı kültürler (etnik köken, cinsiyet, yaş, cinsel yönelim) arasındaki ilişkiler için de önemi ayrıca vurgulanmaktadır (Hammer, Bennett ve Wiseman, 2003). Kültürel duyarlılık kavramı, ortaya çıktığı ilk yıllarda farklı ülkelerde yaşamak ve bu ülkelere uyum sağlamak durumunda kalan bireyler olarak gerekli ve önemli olarak görülmüş, sonraki yıllarda ise kültürel çeşitliliğin olduğu bir toplumda bireylerin uyum içinde yaşaması açısından önemi ortaya konmuştur (Pusch, 2004).

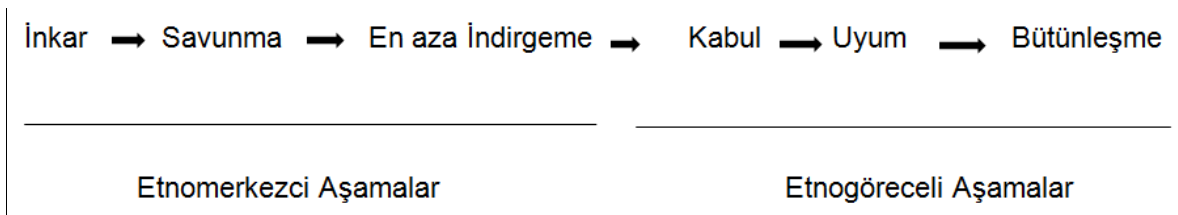
Kültürel duyarlılığa ilişkin çeşitli tanımlar ve teoriler geliştirilmiş olmakla birlikte, en kapsamlı teorisinin Milton J. Bennett tarafından ortaya koyulduğu görülmektedir. Bennett kültürel duyarlılığı bireyin kendi kültürünü gerçekliğin merkezi olarak gördüğü etnomerkezcilikten, kendi kültürünü diğer kültürler bağlamında algılayıp gerçekliğe ilişkin farklı inanç ve görüşlerin olabileceğini fark ettiği etnogöreceliliğe uzanan gelişimsel bir süreçle tanımlamaktadır. Bu kuram çevremizdeki olayların basitçe birer tanığı olmadığını, olayları anlamlandırarak tecrübe ettiğimize öne süren yapılandırmacı yaklaşımla yakından ilişkilidir. Yine aynı yaklaşıma göre olayla ilgili algılarımızı düzenlemek için belli kalıplar ya da kategori dizileri kullanırız ve deneyimlerimiz bu şekilde yapılandırılır (Bennett ve Bennett 2004).

Hammer ve arkadaşlarına (2003) göre herhangi bir bireyin kültürel farklılıkla ilgili deneyimi ne kadar kompleks ve karmaşık ise, kültürlerarası ilişkilerdeki potansiyel yeterliğinin de o derece iyi olması beklenir. Benzer olarak Bennett (2004), kültürel bir farklılıkla temas etmenin bireyin tek kültürlü dünya görüşünü sorgulamasına neden olarak, bireyde alternatif dünya görüşlerinin gelişmesine ortam hazırlayacağını ifade etmektedir. Büyük ölçüde tekil bir kültürel yapı içinde yetişmiş bireyler, sadece kendi kültürlerinin dünya görüşüne temas etme şansı bulduklarından kendi algıları ve farklı kültürden bireylerin algıları arasındaki ayrımı yapmakta başarısız olurlar. Kültürel duyarlılığın gelişimi temelde, bireyin farklı kültürlerdeki bireylerin deneyimleriyle az ya da çok örtüşen alternatif deneyimler geliştirme kabiliyetini kazanmasıyla ilişkilidir.

Bennet (2004), gelişimsel kültürel duyarlılık modelini her biri üç alt aşamadan oluşan iki temel aşama ile tanımlamıştır. Birinci temel aşama, etnomerkezcilik, bireyin kendi kültürünü gerçekliğin merkezinde gördüğü aşama olup "inkar", "savunma" ve "en aza

indirgeme” şeklinde üç alt aşamadan oluşmaktadır. İnkâr, bireyin kendi kültürünü tek ve gerçek kültür olarak gördüğü, kendini psikolojik ya da fiziksel farklılıklardan izole ederek farklı kültürlerle temastan kaçındığı aşamadır. İkinci aşama olan savunmada, birey kendi kültürünün iyiliğini ve yüceliğini savunmakta, kültürel farklılıkları aşağılamaktadır. Son etnomerkezci aşama olan en aza indirgemedir ise birey kendi kültürünün dünya görüşünü evrensel olarak kabul etmekte, kültürel farklılıkları göz ardı etmeye çalışmakta ve farklı kültürleri de kendi kültürüyle benzer görme eğilimi göstermektedir.

Etnomerkezci bir birey kültürel farklılıkları inkâr ederek, bunlara yönelik savunmalar geliştirerek ya da önemlerini minimize ederek bir anlamda kültürel farklılıklardan kaçmaktadır. Etnomerkezci bir bakış açısından, etnogöreceli olana geçiş bireyin kültürel farklılıklardan kaçmak yerine bunları kabul ederek, önemlerini dikkate alarak ve kendi kültürel kimliğiyle bütünleştirerek bir anlamda kültürel farklılıkları araması ve öğrenmeye çalışması anlamına gelmektedir. Bennet (2004) etnogöreceliliğin ilk aşamasını “kabul” olarak adlandırmıştır; bu aşama kültürel farklılıkların ve gerçeğe ilişkin alternatif görüşlerin olduğunun kabul edildiği aşamadır. Kabulden sonraki aşama olan uyumda ise, birey farklı kültürden bireylerin bakış açılarını yakalayabilmekte, yeni dünya görüşüne uygun davranışı öğrenip uygulayabilmektedir. Uyum kavramı, bireyin kendi kültürel kimliğini kaybedip tamamen farklı bir kültürün dünya görüşünü benimsediği asimilasyon ile eş tutulmamalıdır, çünkü uyum kültürel bir dünya görüşünün yerini yenisinin alması değil, bireyin farklı bir kültürde etkili biçimde işlev gösterecek şekilde inanç ve davranış repertuarını genişletmesi anlamına gelmektedir. Son aşama, bütünleşme, ise bireyin kendi kimliğinin yaşanan farklı kültürel deneyimler çerçevesinde, hiçbir kültür kimliğinin merkezinde olmayacak şekilde, sürekli tanımlanmasını ifade etmektedir (Bkz. Şekil 1).

Şekil 1. Gelişimsel kültürel duyarlılık modeli, (Bennett, 2004).

Gelişimsel kültürel duyarlılık modeli tutum ve davranıştaki değişimden ziyade, gözlenen davranışın ve ifade edilen tutumun her bir aşamadaki dünya görüşünün bir göstergesi olacak şekilde dünya görüşündeki değişimleri ifade etmektedir (Hammer ve diğerleri, 2003). Dünya görüşündeki her değişim, kültürlerarası durumlarda çözülmeyi bekleyen yeni ve daha karmaşık konular üretmektedir. İlgili konuların çözümü bireyi bir sonraki aşamaya ulaştırmaktadır. Konular tamamıyla çözülemeyeceğinden, gelişim

sürecindeki hareket tamamlanamaz ve farklılıkla ilgili deneyim birden çok dünya görüşüne yayılır. Bu modelde genellikle hareket ileri yöndedir, bir başka deyişle bireyin karmaşık bir aşamadan daha az karmaşık bir aşamaya hareket etmesi beklenmez (Bennet, 2004). Bunun yanında Bennett (2009) herhangi bir kültüre dönük olarak geliştirilen duyarlılığın farklı kültürlere de uyarlanabileceğini ifade etmektedir.

Kültürel duyarlılık genellikle, her zaman diğer kültürleri sevmek ve onların yaşam tarzlarından hoşlanmak olarak görülmektedir. Oysaki eleştirel bir bakış açısı olmaksızın farklı kültürlerin değerlerine, fikirlerine katılmak, özellikle de buna bireyin kendi kültürünü eleştirmesi eşlik ediyorsa, burada etnomerkezci bir dünya görüşünden söz etmek mümkündür. Bazı kültürel farklılıkların olumsuz olarak değerlendirilmesi kültürel duyarlılığa aykırı bir durum değildir, fakat bu farklılıkların basitleştirilmesi ve insanların eşitliğinin dikkate alınmaması durumunda etnomerkezcilik söz konusu olmaktadır (Bennett, 2004).

Kültürlerarası etkileşim alanında söz sahibi uzmanlardan Bhawuk ve Brislin (1992:114) kültürel duyarlılığı “kültürel farklılıklara ve farklı kültürden bireylerin bakış açılarına duyarlı olmak” olarak tanımlamaktadırlar. Araştırmacılara göre, bir kültürde yeterlilik gösterebilmek için bireyler farklı kültürlerle ilgilenmeli, duyarlı olarak kültürel farklılıkların ayırında olmalı ve farklı kültürden bireylerle birlikteyken, saygının bir göstergesi olarak, davranış biçimlerini uyarlamaya istekli olmalıdırlar.

Bennett, kültürel duyarlılığı belli aşamalardan oluşan gelişimsel bir süreç olarak tanımlarken Bhawuk ve Brislin (1992; 2000), bireycilik-toplulukçuluk kültürel değerleriyle birlikte açık fikirlilik ve esneklik gibi kişilik özellikleriyle bağlantılı olarak kültürel duyarlılığı kavramsallaştırmıştır. Bireycilik ve toplulukçuluk kültürel değerleriyle alakalı olarak, bireyin yeni karşılaştığı bir kültürün bireyci ya da toplulukçu bir kültür olmasına göre davranışını ayarlamasıyla ilgili farkındalığı vurgulanmaktadır. Açık fikirli olmak ise karşılaşılan kültürdeki farklılıklara duyarlı olmayı ifade etmektedir. Esneklik ise farklı kültürlerin normlarının gerektirdiği şekilde yeni davranış biçimleri sergileyebilmekle gösterilmektedir. Bu üç yeterlilik alanının kombinasyonu, bireyin kültürel duyarlılığını göstermektedir.

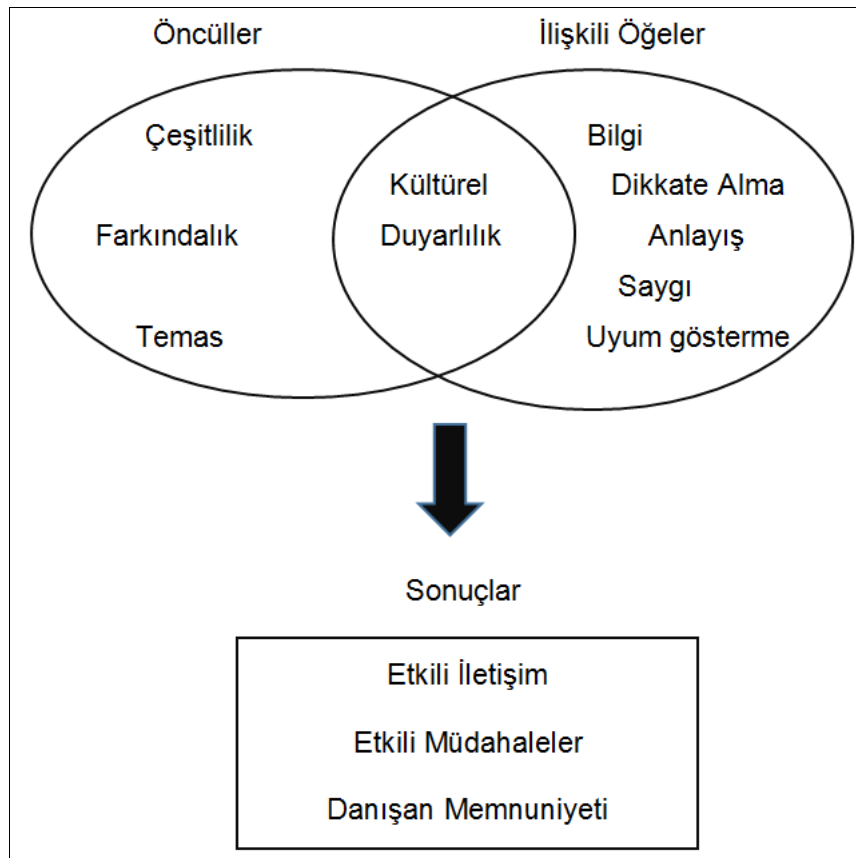
Chen ve Starosta (1997) ise kültürel duyarlılığı, kültürlerarası iletişim yeterliği ile bağlantılı olarak tanımlamaktadırlar. Bu araştırmacılara göre kültürlerarası iletişim yeterliği, başka bir ifadeyle kültürel yeterlilik, farklı bir kültürel ortamda, bireyin diğer bireylerin kültürel kimliklerini dikkate alarak etkili ve uygun biçimde iletişim davranışlarını sergileyebilmesini ifade etmektedir. Kültürel yeterliğe sahip bireyler kültürel farklılıkları kabul ve tolere edebilir; farklı kültürel ortamlarda nasıl uygun tepkiler verebileceklerini bilir ve iletişim amaçlarını diğer bireylerin farklı kimliklerine, dünya görüşlerine saygı duyarak ve bunları takdir ederek gerçekleştirirler. Kültürel duyarlılık ise bu yeterliğin duyuşsal

boyutunu oluşturmaktadır; kültürlerarası bir etkileşimin bilişsel ve davranışsal yönleriyle de ilişkili olmasına rağmen daha çok duyuşsal boyutu ile ilgilidir. Chen (1997:7) kültürel duyarlılığı “bireyin kültürlerarası ilişkilerdeki uygun ve etkili davranışlarını destekleyecek biçimde, kültürel farklılıkları anlamaya ve takdir etmeye ilişkin olumlu duygular geliştirme kabiliyeti” olarak tanımlamaktadır. Başka bir ifadeyle bireyin kültürler arasındaki farklılıkları anlama, kabul ve takdir etme ve farklı kültürlerden bireylere etkili bir şekilde iletişim kurma konusunda kendilerini motive etmeleridir. Chen ve Starosta (2000), kültürel duyarlılığın bireylerin kendilerinin ve farklı kültürdeki bireylerin algıları, duyguları ve davranışları arasındaki farklılıkları ayırt etmelerini sağlayan bir zihin yapısı olarak da düşünülebileceğini belirtmektedirler. Chen’e (1997) göre yüksek düzeyde bir benlik saygısı ve kendini izleme kabiliyetine sahip olmak, empatik, kişiler arası etkileşimlere duyarlı, açık fikirli olmak ve yargılayıcı olmayan bir iletişim tarzına sahip olmak kültürel duyarlılığın ön koşullarıdır. Bu bilişsel ve duyuşsal süreçlerin başarılı şekilde bütünleştirilmesi, bireyler için kendilerinininki ile birlikte başkalarının duygu ve davranışlarını anlayacak bir sosyal yönelimi mümkün kılmaktadır.

Farklı kültürden bireylerin davranışlarını anlamaya yardımcı olacak önemli bir model Pedersen ve Ivey (1993) tarafından ortaya konmuştur. Araştırmacılar her davranışın belli bir kültürel bağlamda ortaya çıktığını ve bu davranışın altında yatan kültürel olarak öğrenilmiş niyet, beklenti ve değerlerin olduğunu vurgulamaktadırlar. Belli bir davranışın doğru bir biçimde yorumlanabilmesi için, psikolojik danışma sürecinde de yararlanılabilecek dört basamaktan oluşan bir süreçten bahsetmektedirler. İlk basamak farklı ya da uygunsuz gelen bir davranışın belirlenmesidir. Daha sonra bu davranışın hangi niyet ve beklentilerle sergilenmiş olabileceği üzerinde durulur. Bunlar belirlendikten sonra, bu niyet ve beklentilerin hangi kültürel değerlerle ilişkili olabileceği değerlendirilir. Son olarak bu değerlerin nasıl kazanıldığı, kimlerden öğrenildiği; aile, dini gruplar, etnik grup gibi sosyal sistem değişkenleri de dikkate alınarak incelenmeye çalışılır. Araştırmacılar farklı davranışların temelinde benzer niyet ve beklentilerin olabileceğini, benzer davranışlarınsa farklı beklentilerden kaynaklanabileceğini vurgulamaktadırlar. Bahsedilen dört basamaklı analiz, kültürel duyarlılığın kazanılmasına ve farklılıkların uyum içinde bulunabileceğine dair önemli bir bakış açısı sunmaktadır.

Foronda (2008) ise, kültürel duyarlılıkla ilgili literatürde farklı görüşler ve kavramsallaştırmalar bulunmasından yola çıkarak, kültürel duyarlılıkla ilgili bir kavram analizi çalışması gerçekleştirmiştir. Kavram analizi sonucunda kültürel duyarlılığı üç aşamadan oluşan bir süreçle tanımlamıştır: Öncüller, ilişkili öğeler ve sonuçlar. Öncüller kültürel duyarlılığın ortaya çıkmasına ortam hazırlayan şartlar olarak ifade edilmiştir; çeşitlilik, kendi kültürünün, diğer kültürlerin ve kültürel farklılıkların ayırıcılığı ve olma ve

kültürel farklılıklarla temas etme olarak ifade edilmiştir. Kültürel duyarlılıkla ilişkili öğeler ise kültürel farklılıklar ve değerler hakkında bilgiyi; kültürel inançları, değerleri, uygulamaları, grup kimliğini ve kültürel grupların ihtiyaçlarını dikkate almayı; farklı kültürel gruplara saygıyı ve kültürel farklılıklara uyum göstermeyi içermektedir. Etkili bir iletişim, etkili müdahaleler ve danışan memnuniyeti ise kültürel duyarlılığa bağlı olarak ortaya çıkan sonuçlar olarak ortaya konmuştur. Foronda (2008:210) bu üç aşamalı sürece dayalı olarak kültürel duyarlılığı “kültürel olarak farklı bir grup ya da bireyle etkileşim durumunda bireyin kendinin ve diğerlerinin farkındalığına ulaşarak gerekli bilgi, ilgi, anlayış, saygı ve uyumu ortaya koyması” olarak tanımlamıştır. Kültürel duyarlılık, etkili bir iletişim sürecini, etkili müdahaleleri ve danışan memnuniyetini beraberinde getirmektedir (Bkz. Şekil 2).

Şekil 2. Kültürel duyarlılığa ilişkin kavram analizi, (Foronda, 2008).

2. 1. 3. Kültür ve Psikolojik Danışma

Kültür en basit tanımıyla nesilden nesile aktarılan, bir grup insanın yaşam biçimi olarak düşünülebilir. Kültür nasıl yaşadığımıza, neye inandığımıza neye değer verdiğimizize, nasıl iletişim kurduğumuza, alışkanlıklarımıza, dünya görüşümüze, geleneklerimize ve zevklerimize yön verir. Aynı zamanda bilişlerimizi, duygularımızı ve

davranışlarımızı farkındalığımız dahilinde ya da dışında organize eder ve şekillendirir (Ayonrinde, 2003; Vontress, 2003). Kültür yaşamımızı büyük ölçüde kontrol eder, her birimiz için bir gerçeklik tanımı oluşturur (Pedersen, 1997). Buna dayalı olarak farklı kültürel gruplardan bireyleri anlamaya, onlarla işbirliği içinde çalışmaya ve problemlerine çözüm bulmalarına rehberlik etmeye dönük bir çabanın her bireyi kendi kültürel bağlamında anlayıp değerlendirmeksizin sonuçsuz kalacağı söylenebilir. İnsan davranışıyla ilgili olan dil ve iletişim (sözel ve sözel olmayan, konuşma biçimleri, deyişler), ritüeller, semboller, maddi eserler, normlar, değerler, inançlar ve tutumlar, giyecekler ve görünüş, yiyecekler ve beslenme alışkınları, ödül ve takdir etme biçimleri, kendilik algısı, zaman ve dünya ile ilgili algılar, zaman bilinci, bireycilik ve toplulukçuluk gibi öğelerle sıkı bir ilişki içinde olması kültür kavramını psikolojik danışmanın yadsınamaz bir ögesi haline getirmektedir (Nwachuku ve Ivey, 1991). Kültür, etnografik (milliyet, etnik köken, din, dil), demografik (yaş, cinsiyet, ikamet edilen yer), statü (sosyal, eğitimsel, ekonomik), grup bağlantıları (resmi ya da gayriresmi) gibi değişkenleri içerecek şekilde geniş biçimde tanımlandığında (Örn. Pedersen ve Ivey, 1993; Pedersen, 1997) her danışma ilişkisi için kültürün rolünden söz etmek mümkündür. Bununla birlikte her danışanın algıları, inançları, duyguları ve düşünceleri üzerinde belirleyici role sahip olan birden fazla kültüre mensup olduğunu da belirtmek gerekmektedir (Patterson, 1996).

Her bireyin biyolojik ve sosyal bir varlık olarak mensup bulunduğu kültür ya da kültürlerden bağımsız olarak beslenme, sosyal ilişkiler kurma gibi belirli ihtiyaçları bulunmaktadır. Aynı akıl yürütme biçimi psikolojik yardım faaliyeti içinde kullanıldığında her yardım ilişkisi için benzer ve paylaşılan öğelerin söz konusu olduğu ifade edilebilir. Tseng ve McDermott (1972) her psikolojik yardım ilişkisi için gerekli olan öğelerle ilgili olarak belli bir danışma yönelimi ya da yönelimlerinin benimsenmesi, psikolojik yardım sunan uzmanın sahip olması gereken belli nitelikler ve kişilik özellikleri ile belirli bir yardım planının oluşturulup kullanılmasından bahsetmiştir. Torrey (1972) psikolojik danışmanın kişilik özelliklerine değinmekle birlikte bahsedilen öğelere ek olarak danışanın beklentilerinin karşılanması, psikolojik danışmanın güvenilirliği inşa etmesi ve danışanın sorununda rahatlama sağlamak için belli teknikleri kullanması gibi ilkeleri vurgulamıştır. (Aktaran: Ponterotto ve Benesch, 1988). Vontress (2003) ise her psikolojik danışma ilişkisinin içinde bulunan öğeleri a. Yardımcı rolündeki bir uzman (psikolojik danışman), b. Danışma ilişkisi, c. Tanılama, d. Tedavi planı, e. Müdahale, f. İzleme ve g. Yardım hizmeti için gerekli ücreti ödenmesi şeklinde sıralamaktadır. Kültürel faktörler söz konusu olduğunda, bahsedilen öğelerin psikolojik yardım faaliyetinde nasıl ele alınacağına ilişkin farklılıklar ortaya çıkmaktadır.

Her psikolojik yardım ilişkisi için ortak olan öğelerin kültürel anlamda analiz edilmesi, psikolojik araştırmalara ilişkin iki farklı bakış açısıyla –etik ve emik- yakından ilişkilidir. Etik bakış açısı, insan davranışı ve deneyimlerine ilişkin ortak noktaları ve evrensel yönleri vurgulamaya çalışırken, emik bakış açısı ise farklı kültürel ortamlarda farklı şekilde ortaya çıkan davranışı, bir başka deyişle insan davranışının kültür faktörü açısından gösterdiği değişkenliğe odaklanmaktadır (Stevenson, 2010). Bu iki farklı bakış açısı psikolojik danışmaya uyarlandığında, etik bakış açısının tüm psikolojik yardım ilişkilerinde ortak olan yönleri vurgulama eğiliminde olduğu, emik bakış açısının ise psikolojik yardım ilişkisinin kültürden kültüre farklılık gösteren doğasına odaklandığı söylenebilir. Emik bakış açısının bir bakıma, Batı kökenli bir faaliyet alanı olan psikolojik danışmanın farklı kültürlerde uygulanabilirliğine ilişkin bir eleştiri aynı zamanda farklı kültürlerle uyulanabilirliğine ilişkin bir yönerge sunduğu ifade edilebilir.

Batılı psikolojik danışma anlayışı paralelinde, genellikle psikolojik danışmanlardan danışanın kendi sorununun uzmanı olduğu görüşüne uygun olarak yönlendirici olmayan, eşitlikçi bir tutum sergilemeleri beklenmektedir. Oysa bazı kültürlerde danışanlar, sosyoekonomik statü ile yakından ilişkili olarak, psikolojik danışmanların eşitlikçi tutumundan rahatsız olabilir; otoriter ve iknacı bir duruş sergilemesini, ödül ve cezayı kullanmasını, öneriler vererek rehberlik etmesini bekleyebilirler (Gielen ve diğerleri, 2008; Vontress, 2003). Bunun yanında farklı kültürlerde mensup danışanlar için psikolojik danışma süreci zor ve uyum sağlaması güç bir süreç olarak görülebilir (Sue ve Sue, 2008). Psikolojik danışmanın sosyokültürel bağlamından bağımsız olarak, empati, koşulsuz kabul ve saydamlık gibi faktörler terapötik ilişkinin temel koşulları olarak vurgulanmaktadır. Bununla birlikte psikolojik danışmanın, danışana doğru anlaşıldığı ve kendisine yardım edilebileceği fikrini verebilmesi için bahsedilen temel yeterliklerin danışanın kültürüne uyumlu bir biçimde sergilemesi gerekmektedir. Bunun için psikolojik danışman, danışanın içinde yetiştiği kültür ve o kültürde yaşamaya uyum sağlayan inançlarını, değerlerini ve dünya görüşünü anlamalı ve bu temel yeterlikleri danışanın iletişim biçimiyle uyumlu bir tarzda ona iletmeye çabalamalıdır. Psikolojik danışmanın “danışanın mensup olduğu kültürde bireyler danışma ilişkisini nasıl algılamaktadırlar?” sorusu üzerinde çalışması ve yardım etme tarzını bu doğrultuda uyumlu hale getirmesi gerekmektedir (Nwachuku ve Ivey, 1991).

Literatürde etkili bir psikolojik danışmanın nitelikleri ile ilgili olarak kişilerarası çekicilik, uzmanlık ve güvenilirlik gibi faktörler vurgulanmaktadır. Güvenilirlik, psikolojik danışman, danışanın kültürüne duyarlık gösterildiğinde ve onun dünya görüşü anlaşılmasına çalışıldığında daha yoğun bir biçimde algılanmaktadır (Wade ve Bernstein, 1991). Batılı psikolojik danışma anlayışı doğrultusunda psikolojik danışmanların tavsiye ve

öneri vermeleri ve kendilerini açmaları pek uygun karşılanmamaktadır, fakat bazı kültürlerde kendini açan psikolojik danışmanlar daha güvenilir olarak algılanabilmektedir (Sue ve Sue, 2008). Bununla birlikte danışanın kültürel farklılıklarını; o kültüre özgü değerlerini ve davranışlarını dikkate alarak bu yönde çalışan psikolojik danışmanlar, danışanlarınca daha yeterli olarak değerlendirilmektedir (Gim ve diğerleri, 1991). Azınlık kültürüne mensup danışanlar kendilerine benzer değer ve tutumlara sahip olduğunu düşündükleri psikolojik danışmanlarla çalışma eğilimi göstermektedir, çünkü kendilerini daha iyi anlayacaklarını düşünmektedirler. Başka bir şekilde ifade etmek gerekirse, danışanlar problemlerine sosyal/kültürel bir pencereden bakabilen psikolojik danışmanlarla çalışmayı tercih etmektedir (Ponterotto, Costa ve Werner-Lin, 2002'den aktaran: Nganga, 2006).

Her psikolojik danışma faaliyeti için geçerli olan bir başka konu, danışanın yaşamındaki belli bir problem nedeniyle yardım için bir psikolojik danışmana başvurmasıdır. Bununla birlikte, problemin tanınması noktasında kültürel faktörler devreye girmektedir. Bir kültürde problem olarak kabul edilen bir durum başka bir kültürde normal bir durum olarak kabul edilebilmektedir. Örneğin Batılı kültürlerde genel olarak utangaçlık ya da atılgan olmayan davranış bir problem olarak görülmekte fakat Doğu kültürlerinde atılgan davranış bir saygısızlık göstergesi, problemli bir davranış olarak görülebilmektedir (Ponterotto ve Benesch, 1988). Psikolojik danışma alanının içinde geliştiği Batı (Avrupa-Amerika) kültürü daha çok ben-merkezci, rekabetin, kendine güvenin ve özgürlüğün vurgulandığı bireyci bir kültür olarak betimlenmektedir. Oysaki toplulukçu olarak nitelendirilen kültürlerde ise Batı kültüründe yüceltilen niteliklerin aksine diğerleri yönelimli olma, toplumsal sorumluluk, sosyal fayda ve otoriteye itaat gibi nitelikler önemslenmektedir (Berry ve diğerleri, 1993). Psikolojik danışma alanının içinde geliştiği kültürün değerlerinden büyük ölçüde etkilendiği, bu durumun belli ölçüde kullanılan müdahalelerde kendini gösterdiği söylenebilir. Çünkü bireyselliğe vurgu yapılmakta, grup, aile ve topluma bağlı bir gelişim sorunlu (Örn. "bağımlı olma") olarak kabul edilebilmektedir (Kağıtçıbaşı, 2012). Bununla birlikte, Ridley ve Udipi (2002), bazı kültürel norm ve değerlerin danışanlar için fonksiyonel olmayan psikolojik durumların ortaya çıkmasına neden olabileceğini belirtmektedirler. Böyle bir durumda psikolojik danışmanların bu duruma ilişkin erken yüzleştirme kullanmaktan kaçınmaları, danışanlarına yaşamlarında kültürün rolünü önemsediklerini göstermeleri, kültürün onlar için anlamı ve olumlu etkileri üzerinde durmaları, sonrasında ise danışana zarar veren davranışlar üzerinde durarak bunların danışanın kültüründe normdan sapan ya da abartılmış davranışlar olup olmadığını ele almaları gerekmektedir.

Danışanın getirdiği problemin, psikolojik danışman tarafından danışanın içinde yetiştiği kültürdeki sosyalleşme süreçleri ve kişilik özellikleri ile bağlantılı olarak ele alınması ve tanılama sürecinde kullanılan psikolojik testlerin yorumlanmasında kültürel normların da dikkate alınması gerekmektedir (Vontress, 2003). Psikolojik danışmanlar normal olan davranışı belirlemede kendi kültürlerini ve sosyalleşme süreçlerini mukayese standardı olarak kullanma, farklı kültürden danışanlara kültürleriyle ilgili sorgulanmamış ön yargı ve kalıp yargılarla yaklaşma, kendi görüşlerini tek ve meşru görüş olarak kabul ederek başka görüş açılarını göz ardı etme ve teknik odaklı bir meslek yönelimine bağlı olma gibi tehlikeler konusunda kendilerini incelemeli ve duyarlı olmalıdırlar (Pedersen ve Ivey, 1993). Foster (1998), danışanın ve psikolojik danışman arasında kültürel anlamda ciddi farklılıkların bulunduğu durumlarda “kültürel karşıt-transferans” ın ortaya çıkabileceğini; psikolojik danışmanların kişisel yaşam değerlerini, akademik eğitimleriyle bağlantılı kuram ve uygulamaya ilişkin inançlarını, farklı kültürlerle ilgili duygu temelli ön yargılarını ve kendi kültürel kimlikleriyle bağlantılı duygularını danışanlarına aktarabileceklerini ifade etmektedir. Buna bağlı olarak psikolojik danışmanlar dünya ile ilgili varsayımlarını danışanlarına empoze etme tehlikesi konusunda dikkatli ve duyarlı olmalıdırlar. Aksi yönde, danışanlar zarar görebilir, etnik kökenleri, cinsiyetleri, sosyoekonomik statüleri ya da cinsel yönelimleri açısından yanlış anlaşıldıklarını düşünebilir, hayal kırıklığına uğrayabilir ve beklentilerinin karşılanmadığını düşünerek danışma almayı bırakabilirler (Gladding, 2013).

Danışanın getirdiği problemin çözümüne ilişkin amaçlar belirleme noktasında psikolojik danışmanların her kültür için danışma amaçlarının farklılaşabileceğinin bilincinde olmaları gerekmektedir. Sağlıklı bir benlik yapısı, kültürel olarak tanımlanan ve kültüre özgü sosyal parametrelere bağlı bir kavram olduğundan danışma amaçlarının da bu doğrultuda yapılandırılması ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte güvende olma, bütünlük ve ait olma gibi temel insan ihtiyaçların karşılanmasına ilişkin olarak kültürler farklı intrapsişik ve kişilerarası süreçleri vurgulamakta, bu ihtiyaçlara farklı anlamlar yükleyerek, bunların karşılanmasına ilişkin farklı yollar sunmaktadır. Kültüre duyarlı bir psikolojik sağlık tanımı aslında danışanın yaşam amaçlarını içinde yaşadığı kültürün değer ve inançlarına uygun düşecek biçimde gerçekleştirme yeteneğine sahip olmasını ifade etmektedir. Buna dayalı olarak problemin çözümüyle oluşturulacak amaçların yapılandırılmasında kültürel faktörlerin rolünün değerlendirilmesi önem kazanmaktadır (Kagawa-Singer, 1993; Kagawa-Singer ve Chung, 1994).

Her davranış belli bir kültürel bağlamda sergilendiğinden, davranışı değerlendirme, ölçme ve değiştirmeye dönük çalışmalar da danışanların yetiştikleri kültürel bağlamlar dikkate alınmaksızın başarılı olamaz, çünkü empati, danışana belli bir referans

çerçevesini empoze etmekle değil, onun kültürel olarak öğrenilmiş bakış açısını anlamakla mümkün olabilir (Pedersen, 1997;2003). Empatinin farklı kültürlerden gelen danışanların ihtiyaçlarına cevap verebilecek şekilde kullanılmasıyla alakalı olarak literatürde “kültürel empati” kavramından bahsedilmektedir (Chung ve Bemak, 2002; Ridley ve Lingle, 1996; Ridley ve Udipi, 2002). Danışanın dünya görüşü ve inançları onun içinde yetiştiği kültürle yakından bağlantılı olan, o kültüre uyum sağlamakta geçerli olan inanç ve dünya görüşleridir. Bunlar farklı kültürün bakış açısıyla yanlış yorumlanabilir ve uyumsuz olarak değerlendirilebilir. Danışana yönelik empati geliştirebilmek için danışanın dünya görüşünü ve değerlerini anlamaya çalışmak gerekirken fakat geleneksel empati kavramı Batılı değerlerle ilişkili biçimde kavramsallaştırılmaktadır. Psikolojik danışmanlar ders kitaplarından okudukları yönergeleri danışanlarının kültürlerine özgü deneyimlerini dikkate almaksızın uygulayabilmektedir. Farklı kültürlerde farklı değerler ön plana çıktığından, benzer bir durum farklı kültürlerden gelen danışanlarda farklı tepkileri ortaya çıkarabilmektedir. Psikolojik danışmanların temel empatik yeterliklere (algısal, duyuşsal ve bilişsel süreçleri aktif bir şekilde kullanmak) sahip olmaları bir ön koşul olmakla birlikte kendi kültürlerinin üzerlerindeki etkisini keşfetmeleri ve danışanların kültüre özgü mesajlarını çözebilme konusunda da yeterlilik kazanmaları önem kazanmaktadır. Bunun yanında, psikolojik danışmanların empatiyi danışanın kültürüne uygun bir biçimde ifade etmesi gerekmektedir (Chung ve Bemak, 2002). Empatik yeterliklerin danışanın kültürüne uyumlu bir biçimde sergilenmesi psikolojik danışmanların güvenilirliğini arttırmaktadır (Sue, Yau ve Mao, 1995’den aktaran: Chung ve Bemak, 2002).

Empatinin yanında, terapötik iletişimle ilgili kültürel olarak analiz edilebilecek bir başka konu danışan ve psikolojik danışman arasındaki iletişimin sözel ve sözel olmayan öğeleridir. Pedersen ve Ivey (1993) terapötik iletişimle ilgili olarak, danışan ve psikolojik danışman arasındaki iletişim tarzı farklılıkları, psikolojik danışmanın danışana onun kültürüne ilişkin ön yargı ve kalıp yargılarla yaklaşarak çıkarımlarda bulunması buna dayanarak “duymak istediğini duyması”, yeterli bilgi toplamadan değerlendirme yapması, farklılıklar yerine kültürel benzerliklere odaklanması, kültürel farklılıklardan duyulan stres, farkında olunmayan ayrımcılık gibi iletişim engellerinden bahsetmişlerdir. Kültürler arasındaki iletişim tarzı farklılıklarıyla ilgili olarak Hall (1976) “yüksek bağlam” ve “düşük bağlam” kavramlarından bahsetmektedir. Hall’a göre kültürler iletişimde doğrudan verdikleri bilginin miktarına göre ikiye ayrılırlar, bağlam bir olayı çevreleyen bilgiyle ilgilidir. Belli bir mesajda çok az bir bilgi veriliyor ve bilginin çoğu geçmiş tecrübeler, yüz ifadesi, imalar ve ses tonu gibi farklı öğelere yükleniyorsa bu tür bir iletişim “yüksek bağlam” iletişim olarak adlandırılmaktadır; Japon, Arap ve Akdeniz kültürleri Hall tarafından yüksek bağlamlı kültürler olarak nitelendirilmektedir. Diğer bir tür, düşük bağlam iletişimde ise

insanlar açık ve net olmayı tercih ederler, aktarılmak istenen duygu ve düşünceler mesaja olduğu gibi yüklenir ve mesaj doğrudan verilir. Amerikan, Alman, İsviçre ve İskandinav kültürleri düşük bağlam iletişimi kullanan kültürlerle örnek verilmektedir (Aktaran: Hall ve Hall, 2003). Psikolojik danışmanın, danışanın iletişim biçiminin farkında olması, bağlamsal ipuçlarını öğrenerek anlaması ve terapötik süreci bu iletişim biçimine duyarlı bir şekilde yürütmesi psikolojik danışma sürecinin etkililiğini arttıran bir durumdur (Sue, 1990; Sue ve Sue, 2008).

Farklı kültürlerle mensup danışan ve psikolojik danışmanın sözel ve sözel olmayan davranışları birbirlerince yanlış yorumlanabilir. Örneğin psikolojik danışman, danışandan özel yaşantılarını çabuk ve rahat bir biçimde paylaşmasını bekleyebilir oysaki bazı kültürlerde yaşça büyük ya da otorite figürü olan bir kişiye kendini açmak hoş karşılanmamaktadır. Ve bu durum psikolojik danışmanlarca bir direnç göstergesi olarak görülebilir. Bunun yanında psikolojik danışma sürecinde genellikle direnç göstergesi olarak görülen sessizliğin de farklı kültürlerde saygı ve kibarlığın bir ifadesi olarak gösterilebileceğini, bunun yanında duruma göre farklı anlamlara da gelebileceğini psikolojik danışmanların göz önünde bulundurması gerekmektedir. Kişisel alan, göz kontağı, el sıkışma, giyinme, beden hareketleri, ses tonu, zaman anlayışı gibi iletişim öğelerindeki kültürel farklılıkların da iletişim çatışmalarına neden olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır (Sue ve Sue, 2008). Örneğin psikolojik danışmanın yüzleştirici tarzı, sık sık göz kontağı kurması ve jestlerden yararlanması, kişisel sorular sorması bazı kültürden gelen danışanlarca davetsizlik, duyarsızlık ve saldırganca bir davranış olarak nitelenebilir. Terapötik iletişim sürecinde yanlış anlama, yorumlama ve tanılamaların önüne geçebilmek için psikolojik danışmanların kendi iletişim stillerinin, danışanlara farkında olmadan verebilecekleri mesajların farkında olması; danışanları iyi izlemesi, onların sözel ve sözel olmayan ifadelerindeki değişimlere duyarlı olmaları ve kültürel olarak yorumlanabilecek mesajların anlamını çözümede yeterlilik kazanmaları önemlidir (Corey ve diğerleri, 2007; Sue ve Sue, 2008).

Terapötik müdahale ve tekniklerin kullanımı konusunda ise psikolojik danışmanların, danışma uygulamalarının genel olarak bireyi merkeze alma, ruhsal ve fiziksel sağlığı birbirinden bağımsız olarak değerlendirme, kendini sözel, duygusal ve davranışsal olarak sürece katmayı vurgulama, içgörü kazanma ve kendini açmaya odaklanma, nicel yöntemlerle süreci değerlendirme ve neden-sonuç ilişkilerine vurgu yapma eğilimi konusunda dikkatli olmaları gerekmektedir. Psikolojik danışmanların bahsedilen konularla ilgili olarak genellemelere gitmemeleri, danışanların kültürel arka planlarına uygun olarak alternatif görüşler olabileceğinin ve farklı müdahalelerin kullanılabileceğinin bilincinde olmaları önemlidir. Bununla birlikte bazı danışma kuramlarının duygulara, bazılarının

bilişsel öğelere, bazılarının davranışa vurgu yaptığı öte yandan danışanların hem hisseden, hem düşünen hem de davranan varlıklar olmakla birlikte sosyal, kültürel ve politik yönlerinin de olduğu bilinmeli ve buna dayalı olarak terapötik müdahalelerde danışan doğasına bütüncül bir bakış açısıyla yaklaşılmalıdır (Comas-Diaz, 2012; Sue ve Sue, 2008). Bununla birlikte psikolojik danışma müdahalelerinde danışana değişim ve kendi potansiyelini geliştirme anlamında yardımcı olunurken, bu durumun danışanın yaşamındaki önemli kişiler üzerindeki etkisi dikkate alınmalı, kendini gerçekleştirme ve grup sorumluluğu arasında bir denge oluşturulmaya çalışılmalıdır (Corey ve diğerleri, 2007).

Nwachuku ve Ivey'e (1991) göre, psikolojik danışmanlar kendilerinden farklı kültüre mensup danışanlarla çalışırken "bireyler bu kültürde problemlerini geleneksel olarak nasıl çözerler?" ve "bu kültürün bakış açısına uygun spesifik danışma becerileri ve düşünce biçimleri olabilir mi?" sorusu üzerinde çalışmalı; o kültürü tanıyıp anlayarak uygun beceri ve teknikleri kullanmalıdırlar. Bununla birlikte danışanın probleminin her zaman kişisel özellikleriyle ilgili olmadığı; danışanın içinde bulunduğu sosyopolitik koşullardan kaynaklanabileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Özellikle Batılı olmayan topluluklarda aile, akraba ya da arkadaşların sorunun çözümünde yadsınamaz birer destek sistemi oluşturdukları bilinmeli ve gerekli olduğunda bu sistem devreye sokulmalıdır.

D. W. Sue (1978), birçok danışma uygulamasının ırksal ve etnik azınlıklara karşı ön yargı içerdiğini belirtmiştir. Bu ifadeye paralel olarak, psikolojik danışma uygulamalarının orta sınıftan, erkek, heteroseksüel, bedensel engeli olmayan ve genç bireylere hitap ettiği ve bu spesifik danışan gruplarıyla ilgili danışma uygulamalarının ön yargılar içerdiği ile ilgili görüşler bulunmaktadır (Sue ve Sue, 2008). Bu görüşleri destekleyen bir araştırma sonucu, öğrencilerin aldıkları eğitimi, psikolojik danışmada çeşitlilikle ilgili konulara değinmesi açısından yetersiz olarak değerlendirdiklerini göstermektedir (Green, Callands, Radcliffe, Luebbe ve Clonoff, 2009). Bununla birlikte literatürde din ve maneviyata ilişkin öğelerin de terapötik müdahalelere dahil edilmesinin gerekliliği vurgulanmaktadır (Cashwell ve Young, 2011; Harris, Thoresen ve Lopez, 2007; Hays, 1996). Psikolojik danışmanlar yukarıda bahsedilen çeşitli gruplara mensup danışanlarla çalışırken, onların davranışlarının altında yatan yaşama dair öznel varsayımlarını etkileyen deneyimlerine ve ilişkilerine odaklanmaya çaba göstermelidirler (Axelson, 1999).

Psikolojik yardım mesleklerinde çalışan uzmanlar danışanlarına yardım ederken müdahalelerini belli kalıp yargılara bağlı olarak şekillendirebilmektedirler (Sue ve Sue, 2008). Örneğin bir psikolojik danışman "danışan bir şeyleri değiştirmekte başarısız oluyorsa nedeni motivasyon eksikliğidir", "insanlar kendi seçimlerini kendileri yaparlar, onlara yaşamlarını değiştirmek için yardım etmek gerekir" gibi düşünceler doğrultusunda

uygulamalarını yürütüyor olabilir. Diğer yandan birçok danışan yaşamlarında kontrolleri dışındaki şartlardan dolayı fazla seçim şansına sahip değildir. Yine danışanların yaşadığı güçlükleri göz ardı ederek, değişim yaratmadaki başarısızlıklarının nedenini motivasyon eksikliği olarak görmek de basit ve yargılayıcı bir düşünce biçimi olarak değerlendirilebilir. Yaygın biçimde paylaşılan bir varsayım ise “konuşma terapisi” nin en iyi işleyen müdahale olduğu yönündedir. Psikolojik danışmanların bu görüşlerin her kültür için uygun olmayabileceğinin farkında olmaları ve farklı kültürlerin psikolojik sağlıklarını yeniden kazanma ile ilgili alternatif görüşleri olabileceğini dikkate alarak müdahale ve teknikleri bu doğrultuda kullanmaları gerekmektedir (Corey ve diğerleri, 2007).

Psikolojik danışmada sonlandırılma yapıldıktan sonra, izleme sürecinde de kültürün rolünden söz edilebilir. Danışan psikolojik danışma sürecinden sonra farklı bir kültürün içine girmişse, psikolojik danışmanın olası bir problemde, bu problemin önceden var olup olmadığını ya da yeni kültüre uyum sağlamayla ilişkili olup olmadığını değerlendirmesi gereklidir. Yine tüm psikolojik danışma faaliyetleri için ortak olan hizmetin ücretinin ödenmesi noktasında da psikolojik danışmanların kültürün rolünü değerlendirmeleri gerekmektedir. Bazı kültürlerde bireyler, problemlerini çözmek için yöreye özgü “iyileştiriciler” den yardım aldıklarından, formal bir psikolojik danışma sürecinde ücretlendirme ile ilgili bilgi sahibi olmayabilirler. Bunun için psikolojik danışmanların hizmet öncesinde yapılandırma yapmaları, danışanlara daha önce danışma alıp almadıklarını sormaları, kendilerinin ve danışanların rollerini anlatmaları, tahmin edilen oturum sayısı, sonuçlar, oturumluk ücret ve ödemenin ne zaman yapılacağı konusunda danışanları bilgilendirmeleri önemlidir (Vontress, 2003).

2. 1. 4. Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışma

2. 1. 4. 1. Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışmanın Tarihsel Süreç İçindeki Gelişimi

Kültüre duyarlı psikolojik danışma alanının ortaya çıkması çokkültürlülük hareketi ve ırksal açıdan azınlık konumundaki bireylerin ihtiyaçlarının karşılanması ile yakından ilişkilidir. 1960’lı ve 1970’li yıllardaki insan hakları hareketlerinin de kültüre duyarlı psikolojik danışmanın ortaya çıkışında doğrudan bir etkisi vardır. Bu dönemde azınlık grupları, geleneksel psikolojik danışma hizmetlerinin kendilerine yeterince yardımcı olamadığı konusunda seslerini yükseltmiş ve duyurabilmişlerdir (Axelson, 1999; Hays, 1996). 1973 yılında Amerika Ulusal Ruh Sağlığı Enstitüsü’nün (NIMH) Colorado’da düzenlediği Vail Konferansı’nda psikolojik danışma alanında çokkültürlülük ve kültürel duyarlılık kavramları ilk kez resmi olarak anılmaya başlanmıştır. Bu konferansta

psikologların dikkati nüfusun çeşitlenen yapısına çekilmiş ve ruh sağlığı profesyonellerinin gerekli yeterliliklere sahip olmaksızın farklı kültürel arka planlara sahip danışanlara yardım sunmasının uygun olmadığı belirtilmiştir. Bununla birlikte kültürel yeterliklerin etik bir ilke olarak, ruh sağlığı profesyonellerinin yetiştirilmesi sürecinde kuramsal ve uygulamalı derslerde ele alınması gerektiği vurgulanmıştır (Abreau, Chung ve Atkinson, 2000). Bu konferansı takiben, Paul Pedersen, Derald Wing Sue, Clemmont Vontress ve Gilbert Wrenn'in başını çektiği araştırmacılar kültüre duyarlı psikolojik danışmaya ve etnik azınlık gruplarına dikkati çekme amacı taşıyan çalışmalar yapmışlardır. Ardından geleneksel psikoloji ve psikolojik danışma anlayışının ırksal ve etnik azınlıkların ihtiyaçlarını karşılamada nasıl başarısız olduğuna ilişkin yenilikçi makale ve araştırma projeleri yayınlanmıştır. Geleneksel anlayışlar sorgulanmaya başlanırken, azınlıkların ihtiyaçlarına duyarlılık ise ayrıcalıklı bir konuma gelmiştir. Başlangıçta "azınlık danışmanlığı" olarak adlandırılan bu bakış açısı, bu yenilikçi makale ve projelerin de katkısıyla "kültürlerarası psikolojik danışma" ve "çokkültürlü psikolojik danışma", "kültüre duyarlı psikolojik danışma" adlarıyla anılmaya başlamıştır (Robinson ve Morris, 2000). Gelişim, kendilik algısı ve insan doğası üzerinde kültürün rolünü vurgulayan bu eğilim, Batılı, bireyci, beyaz ırka ve orta sınıfa mensup toplulukların değerlerinin tüm toplumlar için uygun değerler olarak görüldüğü geleneksel psikolojik danışma anlayışının aksine, danışanın kendi kültürüne ait değerlerinin dikkate alınması ve psikolojik danışmanların bu değerlerle ilgili farkındalık, bilgi ve beceri kazanmaları konusunda bir başlangıç noktası oluşturmuştur (Arredondo, Toporek, Brown, Jones, Locke, Sanchez ve diğerleri, 1996). Kültüre duyarlı psikolojik danışma alanında erken dönemdeki bu çalışmalar bir anlamda, geleneksel psikolojik danışma yaklaşımlarının temelini oluşturan "evrensel kültür" anlayışının sorgulanarak; kültürel çeşitliliğin değerinin önemszenmesi ve bu çeşitliliğe saygı gösterilmesine dönük bir bakış açısının ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu dönemde kültüre duyarlı danışma alanında önemli çalışmaları olan Vontress (1981) çokkültürlülük anlayışının, farklı kültürel grupların birbirlerinin benzer ya da farklı özelliklerini kabul etmeleri ve bunlara saygı duymaları kadar bu farklı kültürel gruplar arasında işbirliğini de içerdiğini belirtmiştir (Aktaran: Robinson ve Morris, 2000).

İnsan hakları ile ilgili sosyal hareketler ve ülkelerin demografik yapısının giderek çeşitlenmesiyle birlikte yirminci yüzyılda yaygınlaşmaya başlayan postmodernist düşüncenin ve postmodernizmle bağlantılı olarak gelişen yapılandırmacı yaklaşımın da psikolojik danışma alanında kültürel duyarlılığın vurgulanması üzerinde önemli etkisi olmuştur (Sue ve diğerleri, 1998). Belli başlı psikolojik danışma kuramlarının kendine ait bir "gerçeği" değerlendirme tarzı olması, tek ve evrensel bir doğrunun insan davranışını açıklamada yetersiz kalabileceğine ilişkin şüphelerin doğmasına neden olmuştur. Doğru

ve gerçeğin nesnel ve değişmez olgular olarak görüldüğü modernist anlayışın aksine, postmodern anlayış her bireyin kendine özgü bir doğrusu olduğunu öne süren öznel bir bakış açısını vurgulamaktadır. Bununla birlikte “bilgi” ve “gerçekliğin” sosyal ve kültürel faktörlerden önemli ölçüde etkilendiği postmodern anlayışın önemli kabullerinden biridir. Buna dayalı olarak hoşgörü, çokkültürlülük, etnik farklılıklar, kültürel duyarlılık, maneviyat, azınlık hakları, eşcinsellerin özgürlükleri, küreselleşme, engellilere karşı duyarlılık, seçim özgürlüğü ve demokrasi, din özgürlüğü, çevreyi ve ekolojik sistemi koruma gibi çeşitlilik ve kültürle ilgili konular daha çok gündeme gelmekte ve psikolojik danışma sürecindeki rolleri vurgulanmaktadır (Corey, 2005; D’Andrea, 2000; Kararımak ve Aydın, 2007).

Postmodernist düşünce sisteminin öznel gerçekliğe yaptığı vurguya paralel olarak, yapılandırmacı yaklaşımda da nesnel gerçeklikten ziyade bireyin deneyimlerini anlamlandırması, bu deneyimleri anlamlandırırken kullandığı yapılar (constructs) ve bireyin bu yapılar yoluyla kendi gerçeğini oluşturması vurgulanmaktadır. Bireyin anlayışı ve eylemlerinden bağımsız bir gerçeklik ya da kimlik düşünülemez; gerçek, bireyin inançları, arzuları ve duygularından bağımsız değildir. Bununla birlikte bu yapılandırma sürecinin kültürel bir boyutu vardır ve benzer kültürel arka planlara sahip bireylerin benzer yapıları paylaşmaları beklenir (Scheweder, 1991’den Aktaran: Okun ve diğerleri, 1999). Kültürel normlar belli bir grubun yaşamı anlamlandırma biçimini yansıtır, aynı zamanda bireyin yaşama olan bakışını etkiler (Axelson, 1999). Buna dayalı olarak danışanların sorunlarını anlamaya çalışırken genelleme yapmaktan kaçınmak ve onun kendi yaşantısını nasıl anlamlandırıdığını ya da yapılandırdığını anlamaya çalışmak çağdaş psikolojik danışma anlayışındaki en önemli noktalardan biridir. Yapılandırmacı yaklaşım, farklılıklara değer veren bir dünya görüşünü vurgulaması, gerçeğin yapılandırılmasında sosyal çevrenin rolüne değinmesi açısından kültüre duyarlı psikolojik danışma anlayışının arkasındaki temel güçlerden biri olarak görünmektedir (Kararımak ve Aydın, 2007; Siviş, 2002).

Postmodernist dünya görüşüne sahip terapötik bir bakış açısı olan sosyal yapılandırmacılık, yapılandırmacı yaklaşımın farklı bir formu olarak değerlendirilmektedir (Lynch, 1997’den aktaran: Kararımak ve Aydın, 2007). Sosyal yapılandırmacı yaklaşım da nesnel ve tek gerçeklik ile geleneksel bilgi anlayışına karşı çıkarak geleneksel psikolojik bakış açılarını eleştirmektedir. Bu anlayışa göre bilgi zaman ve kültürle kuşatılmış ve sınırlandırılmıştır, buna dayalı olarak belli bir kavrayış biçiminin diğerlerinden doğru olması gibi bir durum söz konusu değildir. Bilgi sosyal süreçler sonucunda yapılanmakta, bilgi ve sosyal davranış bir arada var olmaktadır. Postmodern anlayış, bu anlayışa paralel bir bakış açısı barındıran yapılandırmacı yaklaşım ve yapılandırmacı yaklaşımın terapötik

alandaki bir yansıması olan sosyal yapılandırıcılık, çağdaş psikoterapötik uygulamaların seyrini belirler görünmektedir (Corey, 2005).

Belli bir ulusta farklı kültürler bulunmasıyla birlikte baskın olarak nitelendirilebilecek temel ve yaygın bir kültürün varlığı söz konusudur ve azınlık konumundaki kültürlerle mensup bireyler zorluklarla karşılaşabilmektedir. Bu şekilde endişeleri ve özel ihtiyaçları olan; saygı görmeye, gelişmeye ve yeterince temsil edilmeye ihtiyacı olan gruplara farklı ırk ve etnik köken ve dini yönelimlerden bireyler, kadınlar, yaşlılar, tek ebeveynli aileler, boşanmış bireyler, engelliler, eşcinseller ve yoksul bireyler örnek olarak verilebilir. Bahsedilen grupların ortak özelliği kendileri için en iyi ya da en doğal olan biçimde bir yaşam sürdürme arzusuna sahip olmalarıdır. Psikolojik danışma sürecinde bahsedilen gruplara mensup bireylerle çalışmak, evrensel ve statik bir dünya görüşünden sıyrılarak çok yönlü bir bakış açısına sahip olmayı gerektirmektedir (Axelson, 1999).

Pedersen ve Ivey'e (1993) göre kültüre duyarlılık açısından gerekli olan bu çok yönlü bakış açısı kuramsal temelini Kelly'nin 1950'li yıllarda ortaya koyduğu kişisel yapılar kuramında bulmaktadır. George Kelly, olayları yorumlamak için kullandığımız bilişsel yapıları kişisel yapılar olarak adlandırmış ve kişilik ve davranış farklılıklarının büyük ölçüde insanların dünyayı yapılandırma şekillerindeki farklılıklardan kaynaklandığını belirtmiştir. Buna dayalı olarak insanları anlayabilmenin onların yapılandırma sisteminin anlaşılmasına bağlı olduğunu vurgulamıştır. Dolayısıyla kişilerarası yapıların farklılığı deneyimler arasındaki farklılıktan kaynaklanmaktadır ve benzer yapıya sahip olan bireylerin birbirleriyle daha iyi anlaşmaları beklenir (Pedersen ve Ivey, 1993). Psikolojik danışma sürecinde farklı bir kültüre mensup bir danışanla, onu belli kalıplara sokmadan çalışabilmek, ona özgü anlamları fark edebilmek psikolojik danışmanın çeşitli danışan gruplarıyla ilgili farklı yapılar geliştirmesini gerekli kılmaktadır (Axelson, 1999).

Psikolojik danışma alanında birey davranışının ortaya çıktığı sosyal bağlamıyla ele alınması gerektiği görüşü, kültüre duyarlılığının psikolojik danışma alanında önem kazanmasından çok önce Alfred Adler tarafından vurgulanmıştır. Psikolojik danışma sürecinde kültürel bakış açısı ve kültürel yapının öneminin vurgulanması, insan doğasıyla ilgili olarak patolojik bir bakış açısı yerinde sağlıklılık üzerinde odaklanması, danışanın yaşamına yönelik holistik bir bakış açısı geliştirilmesi, danışanın yaşamındaki temel amaçları ve yönelimleri doğrultusunda tanınmaya çalışılması, sosyal engellere rağmen bireyin yaşamını şekillendirebilme potansiyeline odaklanması, önleyici çalışmalar ve problemin ortaya çıkışıyla ilgili danışanın aktif rolünün vurgulanması Adler'in görüşlerinin günümüzdeki kültüre duyarlı psikolojik danışma alanındaki görüşlerle paralel olduğunu göstermektedir (Corey, 2005).

İnsan hakları ile ilgili sosyal hareketler, postmodern anlayış ve yapılandırmacı yaklaşımın yanında, ülkelerin demografik yapısının giderek çeşitlenmesi, geleneksel danışma teorileri ve uygulamalarının farklı kültürlere hitap etme konusunda yetersiz kalması, psikolojik danışmanın sosyopolitik bağlamının dikkate alınmasının gerekliliği, etnik ve ırksal azınlıklarla ilgili yapılan araştırma sayısının artması, kültürel duyarlılığın etik bir ilke olarak vurgulanması kültüre duyarlı danışma alanının ortaya çıkışında etkili olan diğer faktörler olarak gösterilmektedir (Sue, Arredondo ve McDavis, 1992).

Kültüre duyarlı psikolojik danışmanın gelişme süreci içinde kültürel çeşitliliğe duyulan saygının artmasıyla farklı kültürel grupların ihtiyaçlarının karşılanmasına dönük olarak gelişen çabanın yanında, psikolojik danışma kuramları da farklı kültürlere uygunlukları ve uygulanabilirlikleri konusunda irdelenmeye başlamıştır. Bireysel özgürlüklerin ve bireyseliğin olgunluğun temeli olduğuna inanılan toplumlarda geliştiği düşünülen Batı kökenli kuramların evrensel olarak uygulanmasında sıkıntılar yaşandığı ifade edilmiştir. Bu kuramların çoğunun Avrupalı-Amerikan kültürünün temel değerlerine dayandığı ve bu değerlerin doğru değerler olduğunu varsayıp bir anlamda “birinci dünyanın gerçeklerinin üçüncü dünyada sorgulanmadan kabul edilmesi” nin tehlikeli olduğunun altı çizilmiştir (Kağıtçıbaşı, 2012; Sue ve Sue, 2008). D. W. Sue ve D. Sue (2008), ortaya çıkışından bu yana danışma alanında tek kültürlülüğü odağa alan ve buna dayalı bakış açısı nedeniyle ırksal ve etnik açıdan azınlık konumundaki bireylere, eşcinsellere, geyleme ve diğer azınlık konumundaki bireylere karşı ön yargılı bir tavır sergilendiğini ifade etmişlerdir. Bununla birlikte normallik ve anormallik tanımlarının baskın kültüre göre yapılması sonucu azınlık konumundaki gruplar “patolojik” olarak değerlendirilmiş ve kültüre özgü değerleri küçümsenmiştir.

Gilbert Wrenn’in danışman eğitiminde “Beyaz Avrupalı” anlayışını eleştirmesi ve kültürel hapsolme (cultural encapsulation) kavramını ortaya atması danışma alanında büyük bir ses getirmiş ve kültüre duyarlı psikolojik danışmanın gelişimi açısından önemli noktalardan biri olarak kabul edilmektedir. Wrenn (1962) , gerçeği kendi kültürel varsayım ve kalıp yargılarına göre tanımlayan, bireyler arasındaki farklılıkları göz ardı eden ve kendi görüşünü tek ve gerçek meşru görüş olarak tanıyan danışmanların kendi kültürüne hapsoldüklerini (culturally encapsulated) ve böyle bir durumda danışma sürecinin başarıya ulaşmasının oldukça zorlaşacağını öne sürmüştür (Aktaran: Hackney ve Cormier, 2008). Bununla birlikte kendi varsayımlarını sorgulamayan, teknik odaklı bir oryantasyona sahip psikolojik danışmanların da kendi kültürlerine hapsolmuş olduklarını ifade edilmiştir (Pedersen, 1991). Gilbert Wrenn’in görüşlerini ortaya attığı zamandan yıllar sonra kültürel hapsolmanın halen psikolojik danışmanlar için bir problem olduğunu vurgulanmıştır (Corey ve diğerleri, 2007). Benzer olarak Pedersen (1997) de ruh sağlığı

alanında çalışan meslek elemanlarının tek bir uzmanlık bakış açısına, tek kurama ve tek doğruya dayanmalarının sosyopolitik bağlam dikkate alındığında oldukça tehlikeli olduğunun altını çizmiştir.

Gilbert Wrenn'in çalışması, kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterliklerine ilişkin olarak, danışan ve danışman arasındaki demografik farklılıkları araştırmanın ötesine geçilmesi gerektiğine ilişkin bir bakış açısının doğmasını sağlamıştır. 1982 yılında Derald Wing Sue'nin başkanlık ettiği komite Amerikan Psikoloji Derneği'ne kültürel açıdan yeterli bir psikolojik danışmanın karakteristiklerinin tanıtıldığı ve kültüre duyarlı psikolojik danışman eğitimi için rehber niteliğinde bir rapor sunmuşlardır. Bu raporun sunulmasının ardından Amerikan Psikoloji Derneği (APA), yetişen psikolojik danışmanların çeşitli kültürel arka planlara sahip danışanlarla çalışabilmeye ilişkin gerekli anlayışı, bilgi ve becerileri kazanmaları için akreditasyon standartlarını değiştirmiş ve eğitimde kültüre duyarlı danışma yeterlikleri kazandırmayı hedefleyen dersleri zorunlu hale getirmiştir (Chao ve diğerleri, 2011). APA'nın ardından Amerikan Danışma ve Gelişim Derneği (AACD) 1988 yılında psikolojik danışmanlar için yayınladığı etik standartlara kültüre duyarlı psikolojik danışman yeterliklerini dahil etmiş ve kültürüne duyarlılık mesleki etik bir ilke olarak kabul edilmiştir. Benzer şekilde Psikolojik Danışma ve İlgili Eğitim Programları Akreditasyon Kurulu (CACREP) de danışman eğitimi programlarının öğrencilere kültürel çeşitliliğe ilişkin bilgi ve eğitim imkanı sunmasını zorunlu hale getirmiş; bu eğitimin kültür, etnik köken, milliyet, yaş, cinsiyet, cinsel yönelim, zihinsel ve bedensel yeterlilik, eğitim düzeyi, aile değerleri, dini ve spiritüel değerler, sosyoekonomik statü ve bireylerin kendine özgü diğer karakteristiklerini de içerecek şekilde genişlemesini önermiştir (Kim ve Lyons, 2003). Bununla birlikte CACREP, okul psikolojik danışmanlarının farklı kültürel arka planlara sahip öğrencilerle etkili bir şekilde çalışmak, bu öğrencilerin gelişim ve öğrenme süreçlerini daha iyi anlamak, akademik anlamda daha başarılı olmalarına katkı koyabilmek için kültürel farkındalık, bilgi ve beceri sahibi olmalarının önemini vurgulamıştır (CACREP, 2009'dan aktaran: Crook, 2010).

Erken dönemdeki çalışmalar, danışan ve psikolojik danışman karakteristiklerinin tanımlanması ve ortaya konmasına odaklanmıştır (Örn. Ottawi, Pope-Davis ve Dings 1994; Pope-Davis ve Ottawi, 1994). Bir kısım çalışmalar bu doğrultuda psikolojik danışmanın ırksal özellikleriyle, danışanın psikolojik danışmana duyduğu güven arasındaki ilişki üzerinde dururken (Örn. Wade ve Bernstein, 1991), diğer çalışmalar (Örn. Cross, 1985; Helms, 1990) ise Amerika Birleşik Devletleri'ndeki belli başlı ırksal ve etnik azınlıkların (özellikle de Afrika kökenli Amerikalılar) dünya görüşünü anlamaya dönük çabalar çerçevesinde gerçekleştirilmiştir.

Sonraki yıllarda kültüre duyarlı psikolojik danışma alanının giderek gelişmesiyle birlikte uygulamalı çalışmaların sayısının arttığı görülmektedir (Örn. Castillo ve diğerleri, 2007; Lee ve Khawaja, 2013; Murphy, Park ve Lonsdale, 2006). Başlangıçta kültüre duyarlı psikolojik danışmaya ilişkin bir anlayış ve duyarlık oluşturmaya dönük olarak kuramsal düzeyde kalan çalışmalar, sonraki yıllarda yerini büyük ölçüde kültüre duyarlı psikolojik danışmanın gerekliliğine ilişkin denencelerin desteklenmesini sağlayacak uygulamalı çalışmalara bırakmış görünmektedir.

2. 1. 4. 2. Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışmanın Kavramsallaştırılması

Kültüre duyarlı psikolojik danışma ortaya çıkış ve gelişme evresinde Afrika, Asya ve Latin kökenli Amerikalılar odakta olmak üzere ırk ve etnik köken farklılıkları ile sınırlandırılmışken, sonraki yıllarda bu özel (exclusive) tanımlamanın yetersiz kaldığı ve daha genel (inclusive) bir tanımlamanın gerekliliği öne sürülmüştür (Pedersen, 1993;1997). Bireyler arasındaki farklılıkların ırk ya da etnik kökenden çok daha geniş konuları; yaş, cinsiyet, dini eğilim ya da cinsel yönelime dönük baskı, ayrımcılık ya da ön yargının tüm biçimlerini de kapsadığı savunulmuştur (Corey ve diğerleri, 2007).

Genel bir bakış açısından kültüre duyarlı psikolojik danışma “farklı kültürel arka planlara sahip iki ya da daha fazla kişi arasındaki danışma ilişkisi” olarak tanımlanmaktadır (Pellicier, 1999: 195). Bununla birlikte kültüre duyarlı psikolojik danışmaya ilişkin “özel (exclusive)” ve “genel (inclusive)” bakış açılarına dayalı olarak farklı tanımlamaların yapıldığı görülmektedir.

Atkinson, Morten ve D. W. Sue (1989), kültüre duyarlı psikolojik danışmayı tarafların farklı ırkları ve etnik kökenleri temsil ettiği ya da aynı ırk ve etnik kökene sahip olup cinsiyet, cinsel yönelim, yaş ya da sosyoekonomik statü açısından farklı kültürel gruplara mensup oldukları bir danışma ilişkisi olarak tanımlamaktadırlar (Aktaran: Cates, 2006).

Das (1995:45), kültüre duyarlı psikolojik danışmayı, danışan ve psikolojik danışmanın farklı kültürel gruplara mensup olduğu, farklı dünya görüşlerine ve sosyal gerçekliğe ilişkin farklı varsayımlara sahip olduğu bir danışma ilişkisi olarak tanımlamaktadır. Das, kültürün insan davranışı ve psikolojik problemlerin önemli bir belirleyicisi olduğunu belirtmiş ve kültüre duyarlı psikolojik danışmanın belli kabullere dayandığını ifade etmiştir. Das’a göre bu kabuller aşağıdaki şekilde sıralanmaktadır:

1. Tüm kültürler problemlerle başa çıkmaya ilişkin formal ya da informal yollar geliştirirler
2. Belli bir problem durumuyla ilgili olarak tüm kültürler anlamlı başa çıkma yolları sergilerler

3. İnsanlar büyük ölçüde sosyokültürel koşullardan kaynaklanan nedenlerle psikolojik yardım ararlar.
4. Kültür sadece ırk, etnik köken, milliyet değil, cinsiyet, yaş, sosyal sınıf, cinsel yönelim ve bedensel yeterlik açısından da geniş bir şekilde tanımlandığında, tüm psikolojik danışma durumları için kültürün rolünden söz edilebilir.

Pedersen (1997: 23), kültürün etnik köken ve ırkın yanında cinsiyet, cinsel yönelim, sosyoekonomik statü, yaş gibi değişkenleri de içerdiğini vurgulayarak kültüre duyarlı psikolojik danışmayı her danışanın kendi karmaşık ve dinamik kültürel bağlamında anlaşılma ve değerlendirilmeye çalışıldığı ve böylece duyarlılığın sağlandığı danışma süreci olarak tanımlamaktadır.

Arredondo ve arkadaşları 'na (1996:43) göre ise kültüre duyarlı psikolojik danışma, kültüre özgü farkındalık, bilgi ve becerilerin danışma ilişkisine entegre edildiği hazırlık ve uygulamalar bütünüdür.

Nwachuku ve Ivey (1991:107), kültüre duyarlı psikolojik danışmayı, psikolojik danışmanın danışanın davranışlarını onun kültürüne mensup bir birey gibi değerlendirebildiği, danışanın kültüründeki yardım etme stillerinden yararlanarak o kültüre özgü müdahaleler geliştirip kullandığı psikolojik danışma süreci olarak tanımlamışlardır.

D.W. Sue ve Torino'ya (2005:6) göre kültüre duyarlı psikolojik danışma, değerlendirme, tanılama ve müdahale sürecinde bireyci-toplulukçu kültür değerlerinin öneminin dengelendiği, kimliğin bireysel, grup ve evrensel boyutlarının bir arada ele alındığı danışanların yaşam deneyimleri ve kültürel değerleriyle uyumlu amaçların seçildiği ve yaklaşımların kullanıldığı bir yardım rolü ve sürecidir. Sue, Ivey ve Pedersen'e (1996) göre kültüre duyarlı psikolojik danışma, bir metateori niteliği taşımaktadır. Bu metateori, Batılı psikolojik danışma anlayışının farklı kültürlerle uyarlanmasına ilişkin sorunlardan dolayı kültüre özgü psikolojik yardım modellerinin değer kazandığı, hem danışan hem de psikolojik danışmanın kimliklerinin pek çok kültürel faktör tarafından şekillendirildiği, kültürel kimliğin danışan ve psikolojik danışmanın problemi tanımlayışı ve çözümü için uygun amaç ve süreçleri belirleyişinde önemli bir etkisi olduğu, psikolojik danışma sürecinin etkililiğinin danışanın kültürel değer ve deneyimlerine uygun amaç ve müdahaleler kullanıldığında artabileceği, psikolojik yardımın danışma süreciyle sınırlı kalmaması ve sosyal sistem değişkenlerinin de devreye sokulması bununla birlikte kültürün rolüne ilişkin kişisel farkındalığın aile, grup ve örgütsel düzeydeki farkındalıkla desteklenmesi gerektiği temel varsayımlarına dayanmaktadır.

Pedersen (1991;2001) ise kültürel duyarlılığın modern toplumun karmaşık kültür yapısını anlamaya dönük değerli bir bakış açısı sunduğunu belirtmiş ve kültüre duyarlı psikolojik danışmayı insan davranışını açıklamaya dönük ortaya konan psikanalitik,

davranışçı ve hümanistik kuramları tamamlayan dördüncü bir güç olarak betimlemiştir. Pedersen'e (1991) göre kültüre duyarlı psikolojik danışma sadece eşcinseller, etnik azınlıklar gibi belli özel grupları anlamaya dönük değil, psikolojik danışmanların hem kendilerini hem de birlikte çalıştıkları danışanların karmaşık sosyal bağlarını anlamaları açısından etkili bir güçtür. Bununla birlikte kültürel duyarlılığın tüm psikolojik danışma faaliyetlerine genellenebilecek (generic) bir kavram olduğunu ifade etmiştir.

1992'ye kadar kültüre duyarlı psikolojik danışma terimi ırksal ve etnik açıdan azınlık konumundaki danışanlarla psikolojik danışma yeterliklerini içerecek biçimde kullanılmıştır. Sonrasında ise danışman ve danışan arasındaki sosyoekonomik statü, cinsiyet, cinsel yönelim, bedensel yeterlilik, dini yönelime dayalı farklılıkları da içerecek biçimde ele alınmıştır (Arredondo, 2003'den aktaran: Cates, 2006).

Kültüre duyarlı psikolojik danışma alanında çalışan araştırmacılar kültürün bahsedilen şekilde dar ya da geniş biçimde tanımlanmasına dayalı olarak iki farklı kutup oluşturmuştur. Irk ve etnik kökenin danışanların deneyimleri üzerinde önemli etkileri olduğunu savunan araştırmacılar (Örn. Locke, 1990) kültüre duyarlı psikolojik danışmanın merkezine ırk ve etnik kökeni yerleştirmişlerdir. Bu araştırmacılara göre kültüre duyarlı psikolojik danışma cinsiyet, cinsel yönelim, sosyoekonomik statü gibi değişkenleri de içine alarak tanımlandığında, hem bu alanda araştırma ve uygulama yapılması zorlaşmakta hem de ırk ve etnik köken faktörlerinin önemi azımsanmış olmaktadır. Diğer kutupta yer alan ve kültürü geniş biçimde tanımlayan araştırmacılar (Örn. Patterson, 2004) ırk ve etnik köken ile cinsiyet, cinsel yönelim, sosyoekonomik statü, dini yönelim vb. gibi faktörlere eşit düzeyde önem vermişlerdir. Bu araştırmacılara göre ilgi ve anlayış gibi temel terapötik koşulların sağlanması her kültürden danışan ile sürecin başarıya ulaşması açısından yeterlidir ve kültüre özgü teknik ve müdahalelerin geliştirilmesi gereksizdir. Her bireyin birçok kültürel gruba mensup olduğu ve birçok farklı kültürel kimliği olduğu göz önüne alındığında sayısız teknik ve müdahale geliştirilmesi gerekmekte bu da kültüre özgü müdahale kullanmayı neredeyse imkansız kılmaktadır.

Kültürü yukarıda bahsedilen şekilde ele almanın ve kutuplaşmanın tehlikelerine dikkat çeken Pedersen (1991; 2001) ise "çoğulcu çokkültürlülük" kavramını ortaya koymuştur. Çoğulcu çokkültürlülük anlayışına göre, kültür geniş biçimiyle tanımlandığında her psikolojik danışma ilişkisi için kültürün rolünden bahsetmek mümkündür ve insan davranışı sosyokültürel bağlamında değerlendirilmelidir. Pedersen'e (1991;2001) göre bu anlayış hem bireyler arasındaki farklılıkları vurgulayan kültüre özgü özelliklere hem de bireyleri benzer kılan evrensel özelliklere vurgu yapmaktadır. Pedersen, çoğulcu çokkültürlülük kavramı ile psikolojik danışma sürecinde evrensel ve kültüre özgü özellikleri aynı çatı altında toplamış ve danışanların karmaşık kültürel yapılarının anlaşılması

açısından grup içi ve gruplar arası farklılıkların bir arada ele alınmasının gerekli olduğunu ifade etmiştir. Weinrach ve Thomas (2002) da benzer şekilde kültüre duyarlı psikolojik danışmayı odağa etnik ve ırksal farklılıkları alması ve danışan gruplarında çeşitliliğe yol açan kültürle ilgili diğer faktörleri (cinsel yönelim, yaş, sosyoekonomik statü vb.) göz ardı etmesi açısından eleştirmiştir.

Bazı araştırmacılar (Örn. Arredondo ve diğerleri, 1996) ise kültürün geniş tanımını kabul etmekle birlikte ırk ve etnik kökeni merkeze yerleştirmişler; “çeşitlilik” ve “çokkültürlülük” kavramları arasında bir ayırım yapmaya çalışmışlardır. Bu araştırmacılara göre “çokkültürlülük” gruplar arasında ırk ve etnik kökene dayanan farklılıkları ifade etmekte, “çeşitlilik” ise bireylerin kendilerini tanımlama biçimiyle ilişkili yaş, cinsiyet, cinsel yönelim, sosyoekonomik statü, bedensel yeterlilik, dini yönelim vb. gibi karakteristiklerini içermektedir

Danışanları ve psikolojik danışmanları etkileyen kültürel faktörleri, milliyet, yerel kalıtım, ırk ve etnik kökenin yanında yaş, gelişim süreci, bedensel yeterlik, dini yönelim, sosyoekonomik statü, cinsiyet ve cinsel yönelim açısından da ele alan bir model Hays (1996, 2008) tarafından ortaya konmuştur. Araştırmacı bahsedilen kültürel faktörlerin İngilizce karşılıklarının baş harflerini kullanarak “ADDRESSING” ((A=Age (yaş), D= Developmental disabilities (gelişimsel faktörler/zorluklar), D=Disabilities (Engellilik/ Bedensel yeterlik), R=Religion (Dini/manevi yönelim), E=Ethnic and Racial Identity (Etnik ve ırksal kimlik), S= Socioeconomic status (Sosyoekonomik statü), S= Sexual orientation (Cinsel yönelim), I= Indigenious heritage (Yerel kalıtım), N= National origin (Ulusal köken/ milliyet), G= Gender (Cinsiyet)) modelini oluşturmuştur. Modelde ortaya konulan temel gerekliliklere göre psikolojik danışmanlar öncelikle belirtilen kültürel faktörlerin kendi inanç sistemleri ve dünya görüşleri üzerindeki etkisini keşfetmeli ardından bu kültürel faktörlerin danışanları için önemini ortaya çıkarmalı ve farklı kültürler hakkında bilgi sahibi olmaya çalışmalıdırlar.

Pedersen (1991; 1994) kültüre duyarlı psikolojik danışmayı ırk ve etnik kökeni merkeze koyarak tanımlamanın belli grupların ihtiyaçlarını karşılamaya dönük politik bir çıkar gütmeye amacıyla kullanılabileceğini belirtmiştir. Bununla birlikte böyle bir bakış açısının psikolojik danışmanların kültürü psikolojik danışma için engel teşkil eden bir faktör olarak yorumlayabileceklerine neden olacağını işaret etmiştir. Milliyet, ırk ve etnik köken gibi kavramlar kültürel farklılıkların açıklanmasında yetersiz kalmaktadır çünkü aynı ırk ya da etnik kökene mensup bireyler arasında kültürel farklılıklar gözlenebilmektedir. Pedersen’ e göre kültür geniş biçimde tanımlandığında kültüre duyarlı psikolojik danışma psikolojik danışmanlara kendilerini ve çalıştıkları danışanları anlamak için önemli bir fırsat sunmaktadır. Bununla birlikte Pedersen genel (broad-inclusive) tanımın, danışanların

davranışlarının altında yatan kültürel olarak öğrenilmiş niyet ve beklentilerin açıklanabilmesi, kültürün sadece ırk ya da etnik kökene bağlı olarak açıklanamayan kompleks yapısının anlaşılabilmesi ve danışanların kültürel kimliklerinin dinamik yapısının kavranabilmesi açısından avantajlar sunduğunu ifade etmektedir.

Arredondo ve arkadaşları (1996) kültürel kimliğin çok boyutlu yapısının açıklanabilmesine yönelik olarak "Bireysel Kimlik Boyutları Modeli" ni oluşturmuşlardır. Birey kimliğini üç boyutlu bir yapıda gösteren bu modelin ilk boyutu olan "A" , yaş, kültür, etnik köken, cinsiyet, dil, bedensel yeterlilik, ırk, cinsel yönelim, sosyal sınıf gibi görece sabit özellikleri içine almaktadır. Arredondo ve arkadaşlarına göre bu özellikler bireyler arasında en fazla etiketleme konusu olan özelliklerdir. "B" boyutu ise daha değişken olarak kabul edilebilecek eğitim düzeyi, ikamet edilen konum, gelir, medeni durum, çalışma deneyimi, vatandaşlık statüsü, askerlik durumu, hobiler/ilgiler gibi özellikleri ifade etmektedir. Arredondo ve arkadaşları, bu özelliklerin psikolojik danışmanların farklı kültürden gelen danışanlar ile bağlantı ve yakınlık kurabilecekleri özellikler olduğunu ifade etmektedirler. Diğer iki boyuta göre daha öznel bir nitelik taşıyan "C" boyutu ise danışanların yaşamlarına şekil veren tarihi olaylar ya da dönemler gibi sosyopolitik ve tarihi değişkenlerle ilişkili olarak tanımlanmıştır. Arredondo ve arkadaşları (1996) bu modelin dayandığı ilkeleri şu şekilde açıklamışlardır:

1. Tüm bireyler çokkültürlü varlıklardır
2. Her birey bireysel, politik ve tarihi bir kültürel arka plana sahiptir
3. Her birey sosyokültürel, politik, çevresel ve tarihi olaylardan etkilenir
4. Çokkültürlülük bireysel farklılıklar üzerinde etkili olan çoklu faktörler ile kesişmektedir

Birey kimliğini çok boyutlu olarak açıklayan ve kültüre geniş bir tanım getiren bir başka model ise D. W. Sue ve D. Sue (2008) tarafından ortaya konmuştur. Bu araştırmacılar da kimliği üç boyutlu bir yapıda açıklamaya çalışmışlardır. Kimliğin evrensel boyutu konuşma, doğum, ölüm, dil kullanımı gibi tüm bireyler için ortak olan özellikleri ifade etmektedir. Cinsiyet, din, cinsel yönelim, ikamet edilen yer, ırk, etnik köken, dil gibi özellikler ise kimliğin grup boyutunu örneklendirmektedir. Kimliğin bireysel boyutu genetik farklılıklar ve bireye özgü algılamalar gibi her bireyi diğer bireylerden farklı kılan biricik özelliklerini ifade etmektedir. Modelde tüm kimlik özelliklerinin dünya görüşümüzün şekillenmesi üzerinde önemli etkileri olduğu vurgusu yapılmaktadır. Irk, etnik köken vb. açısından aynı gruba mensup bireylerin belirli olaylarla ilgili algıları ve dünya görüşleri mensup oldukları farklı bir kültürün (Örn. cinsiyet) etkisiyle değişkenlik gösterebilir ve kendilerini ırkları ya da etnik kökenlerinin özellikleri ile değil, farklı bir kültürel kimliğe dayalı olarak tanımlayabilirler. Araştırmacılara göre psikolojik danışma sürecinde

danışanların kendilerini hangi kimliğe/kimliklere dayalı olarak tanımladıklarının ve zaman zaman değişen baskın kimliklerin anlaşılması gerekmektedir. D. W. Sue ve D. Sue (2008) psikolojik danışmada geleneksel bakış açısının bu kimlik boyutlarından evrensel boyutu dikkate aldığını ifade etmekte danışma modellerinin oluşturulmasında ve sürecin yapılandırılmasında kültürel ve bağlamsal faktörlerin rolünün ihmal edildiğini vurgulamaktadır. Bu araştırmacılara göre kültürel grupların kendilerine özgü deneyimleri, normları, değerleri ve gelenekleri, onlara sunulan psikolojik yardım hizmetinin niteliği üzerinde önemli ölçüde belirleyicidir.

Kültürün geniş tanımını benimseyen araştırmacılardan Collins ve Arthur (2007; 2010a; 2010b) ise kültüre duyarlı psikolojik danışmayla ilgili olarak, her danışma ilişkisi için geçerli olarak kabul edilebilecek dört faktörün oluşturduğu bir kimlik yapısından bahsetmektedirler. Araştırmacılar daha önce D. W. Sue ve Arredondo gibi araştırmacıların ortaya koymuş oldukları kültürel ve bireysel kimlik faktörlerinin bir sentezini oluşturmuşlardır. Collins ve Arthur'a göre kültürel faktörler yaş, cinsiyet, etnik köken, bedensel ve zihinsel yeterlik, cinsel yönelim, din, dil ve sosyal statü gibi bireyleri diğer bazı bireylere benzer kılan grup ilişkili faktörleri ifade etmektedir. Bireysel kimlik faktörleri ise bireye özgü algı ve deneyimleri, gelişim ve sosyalleşme süreçlerini ve genetik mirası içine almaktadır. Üçüncü grup faktörler "bağlamsal" faktörler olarak adlandırılmakta ve bireyin yaşadığı tarihi, sosyal, politik, çevresel ve ekonomik ortamları ifade etmektedir. Evrensel faktörler ise tüm bireyleri benzer kılan öz-farkındalık, sembollerini kullanma, psikolojik ve biyolojik benzerlikleri içine almaktadır. Kültürel kimlik, bahsedilen diğer faktörlerle etkileştiği için aynı ırka ya da etnik kökene mensup bireyler tarafından farklı şekillerde ifade edilebilmektedir. Buna dayalı olarak grup içi farklılıklar gruplar arası farklılıklar kadar önemli bir konuma gelmektedir. Bununla birlikte etnik köken ve cinsiyet gibi farklı kimlik boyutlarının kesişebileceği ifade edilmekte, danışanların çoğu zaman çoklu kimlik yapılarına sahip olabileceği, bu kimlik yapıları arasında çatışmalar olabileceği ve psikolojik danışmanların kimliğin bu dinamik yapısı konusunda duyarlı olmalarının gerekliliği vurgulanmaktadır.

Ho (1995) her bireyin içinde yetiştiği kültürün öğelerini kendine özgü bir biçimde içselleştirdiğinden bahsetmiş ve "içselleştirilmiş kültür" kavramını ortaya koymuştur. Ho'ya göre kültür bireyin dışında var olan bir kavram değildir, bireyler kültürün kazanımı sürecinde onu içselleştirirler. İçselleştirilmiş kültür kavramı her bireyde farklı şekilde işlev gösteren, kişilik oluşumu ve psikolojik uyum üzerinde şekillendirici etkisi olan kültürel etkiler olarak tanımlanmaktadır. Aynı grup içinde yaşayan kadınlar ve erkekler, yaşlılar ve gençler, zengin ve fakir kimseler farklı sosyalleşme süreçlerinden geçtikleri için, içselleştirilmiş kültür açısından da birbirlerinden farklılık göstermektedirler. Ho (1995),

psikolojik danışmanların zaman zaman danışanlarla ilgili bağlı buldukları grupları referans noktası olarak çıkarımlar yaptıklarını ifade etmektedir. İçselleştirilmiş kültür kavramı psikolojik danışmanları aşırı genelleme ve etiketleme yapmaya karşı duyarlı hale getirme işlevi görmektedir. Bu şekilde bireyin biricikliği bir kere daha vurgulanmış olmaktadır. Bununla birlikte Ho (1995), her psikolojik danışma ilişkisinin kişilerarası bir karşılaşma olmasından dolayı çokkültürlü bir nitelik taşıdığını, kişilerarası anlayışın geliştirilmesi açısından içsel kültürel süreçlerin farkında olunmasının önemli olduğunu belirtmektedir.

D'Andrea ve Daniels (2001) ise danışan kimliğinin çok boyutlu yapısına vurgu yapan "SAYGI (RESPECTFUL)" modelini ortaya koymuşlardır. Kültürün geniş (broad) tanımını benimseyen bu araştırmacılar kültüre duyarlı danışmayla ilgili iki temel varsayım öne sürmüşlerdir: 1. Danışmanın nihai amacı danışanların gelişimlerine yardım etmektir 2. Gelişimin çok boyutlu yapısı anlaşılmalı ve danışma sürecinde, danışanların gelişim süreçleri üzerinde etkili olan çoklu faktörler bilinçli bir şekilde ele alınmalıdır. Araştırmacılar bireyin psikolojik gelişimi üzerinde etkili olan on faktörden söz etmişler ve bunları dini ve spiritüel kimlik, etnik-ırksal köken, cinsel kimlik, psikolojik olgunluk, soyoekonomik statü, gelişimsel zorluklar, bireyin iyi oluşuna yönelik tehditler, aile geçmişi, değerleri ve dinamikleri, bireye özgü fiziksel özellikler ve ikamet edilen konum olarak açıklamışlardır. Bu faktörler hem danışanların kendileri ve diğerleri ile ilgili görüşlerinin şekillenmesinde etkili hem de danışanların gelişimsel zorlukları ve danışmaya getirdikleri sorunun türü üzerinde belirleyici olmaktadır. Bu şekilde model, psikolojik danışmanlara hem kendilerinin hem de danışanlarının çoklu kimlik yapılarını incelemeleri hem de bu yapıların kendilerinin ve danışanlarının gelişimi, danışma süreci ve çıktıları üzerindeki etkilerini anlayabilmeleri için bir araç görevi üstlenmektedir.

2. 1. 4. 3. Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışma Yeterlikleri

Farklı kültürel gruplardan gelen danışanlar, bazen kendileriyle aynı kültürel arka planı paylaşan psikolojik danışmanlarla eşleşme fırsatı bulsa da böyle bir eşleşme her zaman mümkün görünmemektedir. Bununla birlikte, ırk, etnik köken, cinsel yönelim ya da yaş açısından spesifik bir nitelik taşıyan danışan gruplarının psikolojik yardım hizmetlerinden istedikleri düzeyde yararlanamadıkları ifade edilmektedir (Amerika Sağlık ve İnsan Servisleri Departmanı, 2001'den aktaran: Vasquez, 2007). Farklı kültürel gruplarla çalışmaya ilişkin farkındalığı, bilgi ve beceri düzeyi yeterli olmayan psikolojik danışmanların terapötik işbirliği sağlayabilme olasılıklarının oldukça düşük olmasından dolayı, psikolojik danışma sürecinin başarıyla sonuçlanması düşük bir ihtimal olarak düşünülebilir. Bu açıdan bakıldığında, etkili bir psikolojik danışmanın kültüre duyarlı

psikolojik danışma yeterliklerine sahip olması önemli bir gereksinim olarak ortaya çıkmaktadır (Corey ve diğerleri, 2007).

Kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterlikleri resmi olarak ilk defa 1982 yılında Amerikan Psikoloji Derneği'nin eğitim komitesi tarafından D. W. Sue ve arkadaşlarının sunmuş olduğu raporda yer alan üç temel yeterlik alanı (inançlar/tutumlar/farkındalık, bilgi, beceri) dikkate alınarak ortaya konmuştur. 1992 yılından önce yeterlikler etnik azınlıklarla danışma stratejileri üzerinde yoğunlaşmıştır. Sonrasında ise kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterlikleri sosyoekonomik statü, cinsiyet, cinsel yönelim, yaş, bedensel yeterlilik ve dini yönelim gibi diğer farklılıkları da kapsayacak aynı zamanda psikolojik danışman eğitimi ve araştırmaya ilişkin konuları da içine alacak biçimde genişlemiştir (D'Andrea, Daniels ve Heck, 1991; Hays, 1996; Sue ve diğerleri, 1992).

D. W. Sue ve arkadaşlarına (1992) göre kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterliği, farklı kültürlerden danışanlarla çalışmaya ilişkin psikolojik danışmanın sahip olduğu tutum ve inançları, bilgi ve becerileri ifade etmektedir. Kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterlikleri aynı zamanda, psikolojik danışmanın farklı kültürlerden danışanlarla çalışmasına ilişkin rehber ve değerlendirme işlevi taşıyan bir dizi etik ve mesleki standardı kapsamaktadır.

Vasquez (2010:27) kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterliğinin psikolojik danışmanların kendilerinden farklı bireylerle çalışırken bir meslek elemanı olarak sahip olmaları gereken farkındalığı ifade ettiğini belirtmektedir.

Rogers, Hoffman ve Wade'e (1998) göre kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterliliği, kültürel konularla ilgili bilgi ve farkındalığın uygulamaya aktarılmasıdır. Smith ve arkadaşları (1994) da benzer şekilde kültüre duyarlı psikolojik danışmanın, danışma ilişkisinde çok kültürlü öğelerin ne kadar etkili bir şekilde uygulanabildiğinin bir göstergesi olduğunu ifade etmiştir (Aktaran: Benjamin, 2010).

1982 yılında D. W. Sue ve arkadaşları tarafından Amerikan Psikoloji Derneği'ne sunulan raporda yer alan kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterlikleri 3 temel başlıktan oluşmaktaydı: "inançlar ve tutumlar", "bilgi" ve "beceri". Sonrasında, D. W. Sue ve arkadaşlarının (1992) yayınlamış oldukları makalede kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterlikleri üç temel alanda tanımlanmıştır: Psikolojik danışmanın kendi inanç, değer ve tutumlarına ilişkin farkındalığı, farklı kültürel arka planlardan danışanların dünya görüşlerini anlamak ve kültüre uygun strateji ve teknikleri uygulamak. Ayrıca bu makalede her bir temel yeterlik alanı kendi içinde, farkındalık, bilgi ve beceri boyutlarını içerecek şekilde üç alt başlığa ayrılmıştır.

Bu üç temel başlıktan birincisi, farkındalık, "Psikolojik danışman, kendini bill" (D. W. Sue ve diğerleri, 1992) sözünün özetlediği şekilde, psikolojik danışmanın kendi kültürel

geçmişi, deneyimleri, tutumları, değerleri, ön yargılarının ve bunların terapötik süreç üzerindeki etkilerinin farkında olmasını ifade etmektedir. Bu yeterlik alanı bir anlamda kültüre duyarlı bir danışma sürecinin öncülü olarak kabul edilmektedir. Farkındalık, psikolojik danışmanlar için etnomerkezcilik ve kültüre hapsolmeden korunmak için önemli bir gereklilik olarak görülmektedir (Richardson ve Molinaro, 1996). Bunun yanında kültürler arasındaki farklılıklar ve danışmada kültürün rolüyle ilgili doğru ve uygun bir anlayış, tutum, fikir ve varsayımlar geliştirmek de bu yeterlik alanının dahilinde kabul edilmektedir (McRae ve Johnson, 1991). Psikolojik danışmanların insan davranışıyla ilgili ön yargılı görüşlerinin ve kişisel sınırlıklarının bilincinde olmaları, ait oldukları kültürün kendi benlik gelişimlerini, kendilerinden farklı bireylere ilişkin algılarını, kuramsal yönelimlerini ve seçtikleri müdahaleleri nasıl etkilediğini anlamalarının temel olduğu vurgulanmaktadır (Roysircar, 2004; Sue ve diğerleri, 1992).

İkinci temel yeterlik alanı, kültürel açıdan farklı arka planlara sahip danışanların dünya görüşlerini anlama olarak belirlenmiştir. Bu yeterliğin, farklı dünya görüşlerini kendi görüşü gibi kabul etmek anlamına gelmediği, farklı dünya görüşlerini yargılayıcı olmayan bir tutumla değerlendirmeyi ve bunları başka bir gerçekçi bakış açısı olarak kabullenmeyi ifade etmektedir (Sue ve diğerleri, 1992). Kültürel açıdan farklı arka planlara sahip danışanların dünya görüşlerini anlayabilmek, bir bakıma kültürel bir rol üstlenme olarak da ifade edilmektedir: psikolojik danışman kültürel geçmiş bakımından kendisinden farklı bir danışanla farklı deneyimlere sahip olduğunu kabullenmektedir. Bu rol üstlenmede danışman, danışanın kültürel geçmişi, günlük yaşam deneyimleri, umutları, korkuları ve beklentilerine ilişkin pratik bilgiler edinmektedir. Spesifik danışan gruplarının içinde mücadele ettikleri sosyopolitik sistemin psikolojik danışma süreci üzerindeki rolüne ilişkin bir anlayışın oluşması da bu yeterlik alanı kapsamında ele alınmaktadır (Sue ve Sue, 2008).

Üçüncü yeterlik alanı ise farklılaşan danışan gruplarına uygun müdahale ve tekniklerin geliştirilmesidir. Bu yeterlik, farkındalık ve bilgi boyutlarının uygulamaya aktarılmış biçimi olarak da düşünülebilir. Bireyler ve gruplar birbirlerinden farklılaştıkları için tekniklerin tüm durumlarda ve tüm bireyler için uygulanabilir olarak görülmesi mantığa aykırı bir durum olarak kabul edilmektedir. Psikolojik danışma süreci içinde her bireye aynı müdahaleleri uygulamak, farklı grupların ruh sağlığı ihtiyaçları birbirinden farklı olduğu için, ayrımcı bir tedavi yaklaşımı olarak değerlendirilmektedir (Sue ve Sue, 2008). Danışmanların farklı kültürlere mensup danışanların ruh sağlığı ihtiyaçlarını doğru bir şekilde değerlendirebilmeleri, farklı kültürden danışanlarla uygun şekilde etkileşimde bulunabilmeleri, farklı kültürlere ilişkin kendilerine bilgi sunabilecek kişilerden yardım alabilmeleri, farklı kültürlere mensup danışanların davranışlarını gözlemleyip

anlayabilmeleri, çokkültürlülük içeren bir danışma sürecini etkili bir şekilde yapılandırabilmeleri, eğitim ve gelişim fırsatları araştırmaları, danışanlarını nitelikli uzman ve kaynaklara yönlendirmeleri ve gerektiğinde danışanlarının sosyopolitik sistemle ilgili sorunlarıyla ilişkili hak savunuculuğu rolünü üstlenmeleri gerekmektedir (Mc Rae ve Johnson, 1991; Pedersen, 1994; Pedersen ve Ivey, 1993).

APA, kültürel duyarlı psikolojik danışmayla ilgili olarak eğitim programlarında öğrencilere kazandırılması gereken spesifik yeterlikleri ortaya koymuştur. Bu yeterlikler:

1. Kendi kültürel karakteristiklerinin farkına varma
2. Sahip olduğu kültürel değer ve ön yargıların azınlık konumundaki danışanları nasıl etkileyebileceğinin farkında olma
3. Sosyopolitik sistemin azınlık konumundaki danışanlar üzerindeki etkisinin farkında olma
4. Kendisi ve danışan arasındaki ırka ve inanca dayalı farklılıkları analiz edebilme
5. Danışanı ne zaman kendi kültürü ya da ırkından olan bir psikolojik danışmana refere etmesi gerektiğini bilme
6. Birlikte çalıştığı farklı kültürel gruplardan danışanların kültürel özellikleri hakkında bilgili olma
7. Danışma ve terapiye ilişkin açık ve doğrudan bir anlayışa ve bilgiye sahip olma
8. Geniş sözel ve sözel olmayan iletişim becerileri repertuarına sahip olma
9. Sözel ve sözel olmayan iletişim mesajlarını doğru ve uygun bir biçimde iletme ve alma becerisi sergileyebilme olarak ifade edilmiştir (Axelson, 1999).

Richardson ve Jacobs (2002), psikolojik danışmanların kültürel yeterlikleriyle ilgili, sosyal (kişilerarası) becerilerini geliştirmenin gerekliliğini vurgulamış ve “kültüre duyarlı sosyal yeterlik” kavramını ortaya atmışlardır. Araştırmacılar, bahsedilen yeterliği üç boyutla tanımlamışlardır: öz-farkındalık, kişilerarası bilgi ve sosyal beceriler. Araştırmacılara göre farkındalık, psikolojik danışmanın kendi değer ve ön yargılarının farkında olmasından öte, farklı kültürlerden bireyler ile ilişkileri kolaylaştırmaya yardımcı olacak, dünya görüşü ve davranışla ilgili anlamlı bir anlayış ve bilgiye sahip olunmasıdır. Kişilerarası bilgi ve sosyal becerilerle harmanlanmış farkındalık kültüre duyarlı bir danışma ilişkisinin temel öğeleri olan karşılıklı saygı ve olumlu kabulün oluşmasında temel yapı taşlarını oluşturmaktadır. Psikolojik danışmanlar bahsedilen kişilerarası becerilere odaklandıklarında danışanlarıyla duygusal olarak yakınlık kurabilmekte ve terapötik işbirliğini oluşturabilmekte, bu da doğrudan danışma çıktıları üzerinde etkili olmaktadır.

Collins ve Arthur (2007; 2010a; 2010b) ise geleneksel psikolojik danışma yaklaşımlarının sınırlılıklarından yola çıkarak, kültüre duyarlı psikolojik danışmaya ilişkin “kültür içerikli (culture-infused) psikolojik danışma” modelini ortaya koymuşlardır. Bu

modele göre her psikolojik danışma ilişkisi çokkültürlü bir nitelik taşımaktadır ve kültür psikolojik danışma içerisinde sürekli olarak ele alınması gereken bir faktördür. Kültürün geniş tanımını benimseyen araştırmacılar, kültüre duyarlı psikolojik danışma ile ilgili yeterlikler olan farkındalık, bilgi ve beceri alanlarını kabul etmekle birlikte modelin merkezine terapötik işbirliğini (working alliance) yerleştirmişlerdir. Araştırmacılara göre kullanılan teknikler ve müdahale stratejilerinin etkililiği, danışan ve psikolojik danışman arasındaki kültüre duyarlı bir terapötik işbirliğine katkısı açısından değerlendirilmelidir (bkz. Tablo.1).

Tablo 1. Kültür İçerikli Psikolojik Danışma Yeterlikleri

<i>Yeterlik Alanı I. Farkındalık-Psikolojik Danışmanın kendi ön yargıları, değerleri ve varsayımlarına ilişki farkındalığı</i>
Sahip olduğu kültürel kimliklerin farkında olmak
Kendi kültürel kimliği ve diğer grupların kültürel kimlikleri arasındaki farklılıkların farkında olmak
Kültürün danışma kuramları ve uygulamaları üzerindeki etkisinin farkında olmak
Yaşadığı ülkedeki baskın ve azınlık konumundaki kültürel gruplar arasındaki çelişkilerin kişisel ve mesleki etkilerinin farkında olmak
Kendi kültürel yeterlik düzeyinin farkında olmak
<i>Yeterlik Alanı II. Farkındalık-Diğerleri: Danışanın Dünya Görüşünü Anlamak</i>
Danışanların kültürel kimliklerinin farkında olmak
Bireyin kültürünün onun sağlığı ve iyi oluşu üzerindeki etkilerinin farkında olmak
Azınlık konumundaki grupları olumsuz yönde etkileyen sosyopolitik faktörlerin farkında olmak
<i>Yeterlik Alanı III. Kültüre Duyarlı Terapötik İşbirliği</i>
Danışanlarla, onların kültürel kimliklerinin önemsendiği güvenilir ve saygılı bir danışma ilişkisi kurmak
Danışanların kültürel kimlik boyutlarına duyarlı danışma amaçlarının belirlenmesinde danışanlarla işbirliği yapmak
Danışanların kültürel kimlik boyutlarına duyarlı müdahale ve tekniklerin seçilmesi konusunda danışanlarla işbirliği yapmak

Kaynak: Collins ve Arthur, 2007.

Sue ve arkadaşları tarafından tanımlanan, kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterlikleri ile ilgili diğer modeller için de temel oluşturan farkındalık, bilgi ve beceri alanlarından farklı olarak, Ridley ve arkadaşları (1994), geliştirdikleri algısal şema kuramına dayalı olan kültürel duyarlılık modelini ortaya koymuşlardır. Psikolojik danışmada kültürel duyarlılık, psikolojik danışmanın, kültürel olarak kendisinden farklı bir danışanın kültürü ile ilgili bir şema ya da şemalar edinmesini, bu kültürel şemayı geliştirip kullanması ile ilgilidir. Ridley ve arkadaşlarına (1994) göre psikolojik danışmanın temel amacı, danışanla uyumlu olmaktır. Bununla birlikte danışanın ve psikolojik danışmanın farklı şemalara sahip olmasından dolayı psikolojik danışmanlar danışanları yanlış

yorumlamakta ya da kendileriyle aynı şemaya sahip olduklarını düşünmekte bu da danışma amaçlarına ulaşılmasına engel olmaktadır. Bu modele göre kültürel duyarlılığın kazanılması beş aşamadan oluşan bir sürece dayanmaktadır: kültürel işleme, şemanın amaca yönelik olarak uygulanması, esnekliğin sürdürülmesi, aktif-seçici dikkat ve motivasyon. Bununla birlikte modelde ayrıca kültüre duyarlı davranışın ön koşulları, kültüre duyarlı davranışın sergilenmesi ve etkileri ortaya konmuştur (Bkz. Tablo 2).

Tablo 2. Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışma Sürecinin Öğeleri

<i>1. Kültüre Duyarlı Davranışın Ön Koşulları</i>
Bilgi
Farkındalık
Tutumlar
İnançlar
Duygular
Bilişsel yetenekler
Algısal yetenekler
<i>2. Kültüre Duyarlı Davranışın Sergilenmesi</i>
Danışanın kültürüne ilişkin bilginin araştırılması
Kültürel değerlerin dışavurumu
Danışanın kültürel endişelerinin yansıtılması
Kültüre duyarlı tedavi amaçlarının belirlenmesi
Değerlendirme sürecinde evrensel ve kültüre özgü öğelerin öneminin dengelenmesi
<i>3. Kültüre Duyarlı Davranışın Sonuçları</i>
Düşük düzeyde danışmayı bırakma oranı
Yüksek düzeyde danışan memnuniyeti
Danışma sürecinden yüksek düzeyde fayda sağlanması
Psikolojik danışmanın daha inanılır, güvenilir ve empatik olarak değerlendirilmesi
Son-test ölçümleriyle ilgili olumlu sonuçlar

Kaynak: Ridley ve diğerleri, 1994.

Tseng ve Streltzer (2004) de benzer şekilde kültürel yeterliklerle ilgili olarak kültürel duyarlılığın önemini vurgulamış ve kültürel duyarlılığı kültürel yeterliklerin ilk niteliği olarak tanımlamıştır. Araştırmacılara göre kültürel duyarlılık, kültürel çeşitliliği takdir etme ve buna ilişkin farkındalık geliştirmeyi ifade etmektedir. Kültürel yeterliklerle ilgili ikinci nitelik, kültürel bilgi, kültürel çeşitlilikle ilgili temel antropolojik gerçekleri anlamayı içermektedir. Son nitelik, kültürel empati ise danışanın kültüründen etkilenen bakış açısını anlamak ve danışanla duygusal bir bağ kurabilmeyi ifade etmektedir. Araştırmacılar aynı zamanda kültüre duyarlı ruh sağlığı uzmanlarının kültürel faktörlerin danışanların problemleri üzerindeki etkisini değerlendirerek, kültürel bilgi ve anlayışa dayanan müdahalelerde bulunmaları gerektiğini vurgulamaktadırlar (Aktaran: Vasquez, 2010).

Constantine ve Ladany (2001), kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterliklerinin kapsamının genişletilmesi gerektiğini öne sürmüşlerdir. Bu araştırmacılar, kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterliklerini; a. Farkındalık b. Bilgi c. Kültüre duyarlı psikolojik danışma öz yeterliği d. Danışan değişkenlerini anlayabilme becerisi e. Etkili psikolojik danışma uyumu ve f. Kültüre duyarlı psikolojik danışma becerileri olmak üzere altı boyutta değerlendirmişlerdir. *Farkındalık* boyutu psikolojik danışmanların kendi çoklu kültürel kimliklerinin ve farklı kültürlerle ilgili ön yargılarının kişilerarası ilişkileri nasıl etkilediğini anlama kabiliyetini ifade etmektedir. Bununla birlikte sosyalleşme süreçlerinin değer ve tutumları gelişimi üzerindeki etkisini anlamayı da içermektedir. Didaktik ve yaşantısal aktivitelerle kendini araştırma, konsültasyon, süpervizyon ve bireysel terapi yaşantılarıyla psikolojik danışmanların farkındalıklarını arttırabilecekleri ifade edilmektedir. *Bilgi*, çokkültürlü bir toplulukta yaşamayla ilişkili psikolojik ve sosyal konularla ilgili bilgilerin kazanımına vurgu yapmaktadır. Bilgi kuramsal ve deneysel çalışmaların, popüler literatürün ve gazetelerin incelenmesi ve bu kaynakların çokkültürlü bakış açısından kritik edilmesi yoluyla kazanılmaktadır. Farklı kültürlere yönelik doğrudan ve örtük baskıcı ve ayrımcı uygulamalar, kültüre özgü ve evrensel kültür anlayışına yönelik bilgiler, bilgi boyutunun içerikleri olarak sıralanmaktadır. Kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterliklerinin üçüncü boyutu olan *kültüre duyarlı psikolojik danışma öz yeterliği* ise psikolojik danışmanların çok kültürlü bir danışma sürecini başarılı bir şekilde yürütecek beceri ve davranışları sergilemeleri konusunda kendilerine duydukları güven olarak açıklanmaktadır. Dördüncü boyut, *danışan değişkenlerini anlayabilme becerisi*, kişisel (kültürel grup bağlantıları, kültürel arka plan, sosyalleşme, kişilik özellikleri, değerler) ve durumsal (danışanın getirdiği sorunlar, terapötik beklentiler, değişmeye ilişkin motivasyon, kendini açmaya istekli olma) faktörlerin belli bir terapötik ortamda belli bir danışan üzerindeki etkilerini anlayabilmeyi ifade etmektedir. *Etkili psikolojik danışma uyumu* yeterliği ise kültürel konuların terapötik işbirliği içerisinde ele alınmasını açıklamaktadır. Psikolojik danışmanın kültürel konuları süreçte gündeme getirmesi onun kültürel duyarlılığının bir göstergesi olmakla birlikte, bu konuların ele alınması ya da alınmamasının danışan ve psikolojik danışmanın birlikte verecekleri karar doğrultusunda olmasının önemi vurgulanmaktadır. Son boyut, *kültüre duyarlı psikolojik danışma becerileri*, psikolojik danışmanın kültürel konuları danışma ortamında işleme becerilerini ifade etmektedir. Danışma sürecinde yeri geldiğinde kültürel konuları etkili bir biçimde belirlemek ve ele almak, danışanın kültürüne uygun müdahaleleri ve teknikleri kullanmak bu boyutun içerdiği diğer becerileri örneklendirmektedir.

S. Sue (1998), kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterliklerine alternatif olarak, kültürel yeterliliğe ilişkin üç temel özellik tanımlamıştır. Bunlardan birincisi olan *bilimsel*

farkındalık, danışmanın danışanla ilgili kültürel ve başka kaynaklardan gelen bilgilere dayanarak, danışanla ilgili eksik bilgilere dayanan çıkarımlara varmadan hipotezler oluşturabilme becerisini ifade etmektedir. İkinci özellik olan *dinamik boyutlandırma*, belirli bir danışanla ilgili olarak problem alanının genel ya da spesifik bir kültürle bağlantılı olup olmadığına karar vermeyi içermektedir. *Kültüre özgü uzmanlık* adı verilen üçüncü özellik ise, D. W. Sue ve arkadaşları (1992) tarafından daha önce tanımlanan bilgi boyutuyla benzerlik göstermekte ve danışmanın farklı kültürlerden danışanlarla çalışabilmeye ilişkin spesifik bilgi sahibi olmasını kapsamaktadır.

Kültürel duyarlılık anlamında açısından yeterli bir danışman olabilmek, danışmanın kendi sınırlılıklarını kabul etmesini, konsültasyon ve eğitim fırsatları araştırmasını ve farklı kültürel gruplarla danışma yapma konusunda deneyimli meslek elemanlarından yardım almasını gerektirmektedir. Kültürel yeterlik, sabit bir hedef değil; aktif ve yaşam boyu öğrenmeyi içine alan bir süreç olarak görülmektedir. Bu süreç formal eğitimi, öz eleştiriyi ve çokkültürlü bir terapötik işbirliğinin doğasını keşfetmeyi içermektedir. Danışmanlar içe bakış, okuma ve kişilerarası öğrenmeler yoluyla, kültürel farkındalıklarını geliştirmelidirler (Corey ve diğerleri, 2007).

Psikoloji literatürü spesifik danışan gruplarına dönük müdahale stratejileri için ayrıntılı bilgi sunmamaktadır. Bu nedenle psikolojik danışmanlar, belli müdahalelerden yararlanırken, cinsiyet, yaş, dil ve eğitim durumu gibi kültürel ve sosyopolitik faktörleri dikkate alarak, bütüncül ve ekolojik bir bakış açısı benimsemelidirler. Bunun yanında danışmanlara, müdahalelerini planlarken “yöreye özgü iyileştiriciler”, saygı duyulan bilirkişiler ve dini gruplar gibi sosyal destek sistemlerini dikkate almaları önerilmektedir (Constantine ve Sue, 2005).

2. 1. 4. 4. Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışma Eğitimi

Psikolojik yardım hizmeti sunan meslek elemanlarının kültürel anlamda çeşitlilik gösteren ve kendilerinden farklı bireylerle etkili bir şekilde çalışabilmeleri için bir ön koşul olarak kabul edilen kültürel duyarlılığın, psikolojik danışmanlar için de önemi vurgulanmakta ve bu yeterliğin kazandırılmasına ilişkin çalışmalar yapılmaktadır. Kültüre duyarlı psikolojik danışma alanının ortaya çıktığı Amerika’da, Psikolojik Danışma ve İlgili Eğitim Programları Akreditasyon Kurulu (CACREP) psikolojik danışman eğitimi programlarının öğrencilere kültürel çeşitliliğe ilişkin bilgi ve eğitim imkanı sunmasını zorunlu hale getirmiştir. Bu eğitim etnik köken, milliyet ve ırk ile birlikte yaş, cinsiyet, cinsel yönelim, zihinsel ve bedensel yeterlilik, eğitim düzeyi, aile değerleri, dini ve spiritüel değerler, sosyoekonomik statü ve çeşitlilikle ilgili diğer faktörlerle ilgili konuları da içine almaktadır (Kim ve Lyons, 2003).

Psikolojik danışmanların eğitimi sürecinde kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterliklerinin kazandırılmasına dönük farklı modeller geliştirilmiştir ve hangisinin daha uygun olduğu yönünde tartışmalar yapılmaktadır. Bu modellerin birincisi olan ve kültüre duyarlı danışman eğitiminde en çok tercih edilen model olan ayrı ders modelinde didaktik ve yaşantısal öğrenme yaklaşımları kullanılmakta; eğitmen tarafından farklı kültürel grupların özellikleri ile ilgili bilgi sunumu, konuya ilişkin önemli kaynakların okunması ve öğrenciler tarafından yapılan sunumlar dersin içeriğini oluşturmaktadır. Ağırlıklı olarak bilgi kazandırmaya dönük olan bu yaklaşım eleştirilmekte, bir başlangıç niteliğinde olduğu ve psikolojik danışman adaylarının farkındalık, bilgi ve beceri kazanmaları ve bu yeterliklerin bütünleştirilmesi açısından yetersiz olduğu ifade edilmektedir. Bununla birlikte bu model, ağırlıklı olarak farklı kültürel grupların özellikleri konusunda bilgi kazanımına yönelik olmasından dolayı, psikolojik danışman adaylarının bu kültürel gruplara dönük ön yargı geliştirebileceği varsayımına dayalı olarak eleştirilmektedir. Müfredata dağıtma modelinde ise, çokkültürlülikle ilgili konular danışman eğitiminde verilen tüm derslerde yer almaktadır. Bu modelin en önemli avantajlarından biri de psikolojik danışman adaylarına eğitimlerinin tüm aşamalarında çokkültürlü uygulamaları öğrenme fırsatı sunmasıdır. Örneğin bir psikolojik danışman adayı meslek ve kariyer danışmanlığı dersinde, kariyer danışmanlığının kültüre özgü olarak nasıl uyarlanabileceğini öğrenmektedir. Bu modelin bir diğer avantajı ise, psikolojik danışman adaylarının kültürel duyarlılığı ayrı bir disiplin olarak değil, psikolojik danışmanlık ile ilgili tüm yeterlik alanlarını etkileyen önemli bir konu olarak algılamalarına olanak sağlamasıdır. Üçüncü model olan alan çalışmasında ise kültüre duyarlı psikolojik danışma eğitimi, konular ile ilgili bilgi sunumunun yanında yaşantısal aktivitelerle kazanımlar desteklenmekte ve öğrenciler kazandıkları kültürel yeterlikleri farklı kültürel ortamlarda uygulamaya dönüştürmektedir. Formal eğitimin dışında, bir psikolojik danışman adayının kültüre duyarlı danışma yeterlikleri kazanmasının en önemli yollarından biri de farklı kültürlerden bireylerle temas kurmak olarak ifade edilmektedir. Buna dayalı olarak, kültürel yeterlikleri geliştirmeye dönük olarak hazırlanan eğitim programlarında farklı kültürlere mensup bireyler eğitimlere davet edilerek yaşantısal bir öğrenme aktivitesi olarak kullanılmaktadır (Chae, Foley ve Chae, 2006; D'Andrea ve Daniels, 1991; Lee ve diğerleri, 2007).

Ridley, Mendoza ve Kanitz (1994), psikolojik danışman eğitimi programlarını, kültürel duyarlılık ile ilgili konuların ele alınma durumuna göre aşağıdaki şekilde altı kategoriye ayırmışlardır:

1. Geleneksel programlar (Kültüre duyarlı psikolojik danışma eğitimi içeriğinin yer almadığı programlar)

2. Seminer deseni (Psikolojik danışma ve kültür ile ilgili konuların seçimlik olarak yer aldığı programlar)
3. Ayrı ders modeli (Kültüre duyarlı psikolojik danışma eğitiminin zorunlu olarak okutulan tek bir derste verildiği programlar)
4. Disiplinlerarası yaklaşım (Kültüre duyarlı psikolojik danışma ile ilgili içeriğin yer aldığı birkaç dersi kapsayan programlar)
5. Özel programlar (Kültüre duyarlı psikolojik danışma ile ilgili konulara her ders için özel bir ağırlık veren programlar).
6. Bütünleştirme modeli (Kültürel duyarlılık ile ilgili konuların tüm derslere entegre edildiği programlar).

D'Andrea ve Daniels (1991), danışman eğitimi programlarını kültürel duyarlılık ile ilgili konuları kapsamaları açısından beş düzeyde ele almışlardır. İlk düzey olan *kültüre hapsolme* düzeyinde programda kültüre duyarlı psikolojik danışma ile ilgili bir içerik yer almamakta, dersler kültürel duyarlılık ile ilgili sınırlı bilgisi olan ya da bu bilgiye sahip olmayan öğretim elemanları tarafından yürütülmekte, baskın kültürel grubun değerleri referans noktası olarak alınmakta, geleneksel kuramlar üzerinde durulmakta ve kültür, cinsiyet ve sosyal sınıf gibi değişkenlerin ruh sağlığı ile ilişkisi göz ardı edilmektedir. İkinci düzey, *kültüre bağlı* aşamada ise azınlık grupların ruh sağlığı ihtiyaçları, farklı kültürlerle özgü bakış açıları derslerde nadir olarak ele alınmaktadır. *Kültürel uyanış* düzeyinde ise danışmanların problemleri evrensel ve geleneksel bir bakış açısından ziyade bireyi kendine özgü kılan içsel faktörler (intrapsişik) dikkate alınarak çözülmeye çalışılmaktadır. Bununla birlikte bu düzeyde geleneksel danışma kuramlarının farklı kültürlerin danışma ihtiyaçlarının karşılanmasında yetersiz kaldığı görüşü yerleşmeye başlamıştır fakat bu düzey bilgi ve beceri kazanımı açısından yetersiz kalmaktadır. *Kültürel bütünleşme* düzeyinde kültür içerikli ve kültüre duyarlı psikolojik danışmayla ilgili farklı dersler programlarda yer almaktadır. Bilgi aktarımının yanında yaşantısal aktiviteler de programda yer almakta, böylece bilginin yanında farkındalık ve beceri kazanımı imkanı da sunulmuş olmaktadır. Son aşama olan "*aşılama*" aşamasında ise kültüre duyarlı psikolojik danışma dersinin yanında, kültürel duyarlılık ile ilgili konular danışman eğitimi kapsamındaki diğer derslerde de yer almakta, bilgi sunumu, sınıf tartışmaları ve farklı yaşantısal aktivitelerle eğitim zenginleştirilmektedir.

D. W. Sue ve arkadaşları (1996), kültüre duyarlı psikolojik danışma ile ilgili tek bir dersin yer aldığı programları eleştirmekte, bu programların geleneksel danışma teorilerinin farklı kültürel gruplara ilişkin ön yargı ve varsayımların yer aldığı etnik merkezci ve tek kültür odaklı bir bakış açısıyla uygulandığını ifade etmektedirler. Holcomb-McCoy ve Myers (1999) tarafından yapılan araştırmada ise tek ders modeline göre kültüre duyarlı

psikolojik danışma eğitimi alan danışman adaylarının kendilerini bilgi anlamında yetersiz olarak algıladıkları sonucuna ulaşılmıştır. Reynolds (1995) ise kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterliklerinin kazandırılmasına ilişkin amaçların tümünün tek ders içinde gerçekleştirilmeye çalışılmasının, ilgili konuların yüzeysel bir biçimde ele alınmasına ve öğrencilerin farklı kültürlere ilişkin kalıp yargılı düşünceler geliştirmesine neden olması olasılığı nedeniyle riskli olduğunu ifade etmiştir (Aktaran: Malott, Paone, Maddux ve Rothman, 2010).

Kağnıcı (2014), Türkiye’de ilk olarak psikolojik danışma ve rehberlik programlarının kültüre duyarlı psikolojik danışma eğitiminde ne düzeyde olduğunu saptanmasının önemli olduğunu vurgulamakta ve Türkiye’deki psikolojik danışman eğitimi programlarının kültürel duyarlılığın öğrencilere kazandırılması açısından oldukça geri bir düzeyde olduğunu vurgulamaktadır. Bununla birlikte, Amerika’daki bazı araştırmacıların (Örn. Arredondo ve Arciniega, 2001) görüşleriyle paralel olarak, ülkemizde son yıllarda danışman eğitiminde adı geçmeye başlayan kültürel yeterliklerin öğrencilere kazandırılabilmesi için bazı programlarda seçmeli ders olarak okutulan “Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışma”nın yanında danışmada kültür ile ilgili konuların Bireyle Psikolojik Danışma Uygulamaları, RPD Alan Çalışması, Topluma Hizmet Uygulamaları ve Kurum Deneyimi derslerine entegre edilmesi ve öğrencilerin kültürel farklılığa sahip bireylerin bulunduğu ortamlarda hizmet sunmalarının sağlanmasını önermektedir.

2. 1. 4. 4. 1. Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışma Eğitiminin İçeriği, Eğitimde Kullanılan Strateji ve Teknikler

Kültüre duyarlı psikolojik danışma alanında söz sahibi uzmanlar, kültüre duyarlı psikolojik danışma eğitiminin eğitimin farkındalık, bilgi ve beceri yeterlik alanlarıyla ilgili konuları (Bkz. Tablo 3) kapsayacak biçimde yapılandırılması konusunda görüş birliğine varmış görünmektedirler (Arredondo ve Arciniega, 2001; Brislin ve Yoshida, 1993; Pedersen, 1997; Sue ve Sue, 2008). Bununla birlikte bu yeterliklerin hangi strateji ve teknikler kullanılarak kazandırılacağı ile ilgili çeşitli görüşler bulunmaktadır. Eğitim programlarının çoğunda kullanılan bilgi sunumuna dayanan didaktik yaklaşımın gerekliliği kabul edilmekle birlikte programlarda yaşantısal öğelerin de yer alması gerektiğini vurgulanmaktadır (Achenbach ve Arthur, 2002; Chae ve diğerleri, 2006; Guth, Lopez, Rojas, Clements ve Tyler, 2005). Bahsedilen araştırmacılara göre, farklı bir kültüre ilişkin bilgi, farkındalık ve beceri kazanmanın bilişsel boyutu yanında duyuşsal bir boyutu da vardır ve didaktik yaklaşım bahsedilen duyuşsal öğrenmenin gerçekleşmesi açısından yetersiz kalmaktadır. Toporek (2001) tarafından 190 danışman adayı üzerinde gerçekleştirilen bir araştırmada, bilgi sunumu, konuyla ilgili kaynakların okunması, yazma

ödevleri ve grup tartışmalarına dayanan didaktik bir eğitim programının katılımcıların farklı ırklara ilişkin tutumlarında sadece düşünce boyutunda bir değişmeyi sağladığı, duyuşsal anlamda ise bir farklılık ortaya çıkarmadığı bulunmuştur. Kısaca, didaktik yaklaşım danışman adaylarının kültürel duyarlılığın varlığını ve gerekliliğini idrak etmelerine yardımcı olmakta fakat duyarlılık geliştirmeleri ve öğrendiklerini uygulamaya koymaları açısından yetersiz kalmaktadır. Heppner ve O'Brien (1994) araştırmalarında yaşantısal aktivitelerin ve farklı kültürlerden bireylerle etkileşimin duyuşsal, bilişsel ve davranışsal kazanımlar açısından öğrenciler tarafından daha etkili olarak algılandığı sonucuna ulaşmışlardır. D'Andrea ve arkadaşları (1991) ise yaşantısal aktivitelerin ve didaktik eğitimin bütünleştirildiği kültüre duyarlı psikolojik danışma eğitiminin, psikolojik danışman adaylarına farkındalık, bilgi ve beceri kazandırmada etkili olduğunu bulmuşlardır. Brislin ve Yoshida (1994) benzer şekilde, kültürel yeterlik kazandırmaya dayalı eğitim programlarında katılımcıların didaktik öğretilerde olduğu gibi pasif durumda olmamaları gerektiğini vurgulamıştır. Araştırmacılara göre bilişsel, duyuşsal ve davranışsal anlamda etkili olacak bir eğitim programı, katılımcıların bilgi ve tutumlarını sınavacakları kendini değerlendirme araştırmalarını; empati geliştirmelerine yardım edecek özel durum çalışmalarını ve kritik olayları; bilgilerini arttıracak sunumları ve okuma ödevlerini; rol oynama, grup tartışmaları ve benzeşim gibi aktiviteleri ve katılımcıların eğitim dışındaki ortamlarda yeni davranışları sergileyebilecekleri ev ödevlerini içermelidir.

Didaktik yaklaşımla bağlantılı olarak kullanıldıklarında yaşantısal aktiviteler psikolojik danışman adaylarına bilgi sunumu ve kaynak okuma yoluyla hakkında bilgi sahibi oldukları becerileri gözleme ve uygulama fırsatı sunmaktadır. Rol oynama etkinlikleri, videolar, farklı kültürlere mensup bireylerle yapılan görüşmeler, kültürel otobiyografiler, oyunlar ve filmler, yönlendirilmiş keşif senaryoları yaşantısal öğrenme aktiviteleri olarak çok kültürlü danışma eğitimlerinde sıklıkla kullanılmaktadır. Rol oynama etkinliğinde danışman adayları azınlık bir kültürün mensubunu ya da bir eşcinsel rolüne bürünerek bu bireylerin çevrelerinden ne tür tepkiler aldıklarını ve etiketlenmenin bu bireyler üzerinde ne gibi etkiler yarattığını anlama şansına sahip olmaktadır. Videolarda ise kültürel farklılıkların söz konusu olduğu bir danışma seansı psikolojik danışman adaylarına izlettirilerek danışmanın verdiği tepkiler kritik edilmektedir. Kültüre duyarlı psikolojik danışma eğitimlerinde zaman zaman farklı kültürlerden ya da azınlık kültürüne mensup bireyler eğitimlere davet edilerek azınlık kültürüne mensup olmanın yarattığı güçlükler onların ağzından dinlenmektedir. Danışman adaylarından kültürel otobiyografiler yazmaları istenerek içinde yetiştikleri kültürün kendi düşünce, davranış ve diğer kültürlerden bireylere yaklaşım biçimleri üzerindeki etkilerini fark etmeleri sağlanmaktadır. Filmler ise en popüler yaşantısal öğrenme aktivitelerinden biridir. Danışman adaylarında

kültürel farkındalıkoluşturmada ve danışman adaylarının farklı kültürlerden bireylerle empati kurmalarında oldukça faydalı olduğu ifade edilmektedir (Arredondo ve Arciniega, 2001; Jones, Sander ve Booker, 2013; Kim ve Lyons, 2003;). Villalba ve Redmond (2008) tarafından yapılan bir araştırmada Crash (Çarpışma) isimli film kültüre duyarlı psikolojik danışma eğitim programında yaşantısal bir öğrenme aktivitesi olarak kullanılmış ve etkililiği değerlendirilmiştir. Film danışman adaylarına izlettirildikten sonra film hakkında daha önceden hazırlanan sorular danışman adaylarına sorulmuştur ve film hakkında grup tartışması etkinliği yapılmıştır. Danışman adayları filmin etkililiği ile ilgili olarak araştırmacılarca yapılandırılan ölçeği doldurmuşlar ve analizler filmin kültürel duyarlılığı arttırmada etkili olduğunu göstermiştir. Benzer şekilde Pinterits ve Atkinson da (1998) eğitim sürecinde filmlerin etkililiğini vurgulayarak toplumsal içerikli filmlerin kullanılmasının danışman adaylarının farklı kültürlere saygılarını geliştirmede etkili olduğunu ifade etmişlerdir. Achenbach ve Arthur (2002) ise araştırmalarında yaşantısal aktivitelerle birlikte kullanılan, danışman adaylarının kültüre duyarlı psikolojik danışma eğitim yaşantılarıyla ilgili duygu, düşünce ve davranışlarına ilişkin olarak yazdıkları tepki yazılarının oldukça faydalı olduğunu bulmuşlardır. Sevig ve Etzkorn (2001) da benzer şekilde rol oynama, videolar, günlük tutma, tepki yazıları, farklı kültürlerden konuk olarak çağırılan bireylerin konuşmaları gibi yaşantısal aktivitelerle desteklenmiş kültüre duyarlı psikolojik danışma eğitiminin, öğrenciler ve süpervizörlerden gelen dönütlere dayanılarak etkili olduğunu bulmuştur.

Yaşantısal öğrenme aktivitelerinden oyunlar ise danışman adaylarının kendi kültürel değer ve inançlarını açmaya daha istekli olmaları ve eğlenceli bir şekilde farklı kültürlere özgü bilgileri kazanmalarında etkili olmaktadır. Örneğin katılımcılar iki gruba ayrılmakta, bu iki grup ise birbirinden farklı kültürleri temsil etmektedir. Katılımcılar dahil oldukları kültürün geleneklerini, ritüellerini öğrenmekte ve karşıdaki grubun kültürünü öğrenmek için içlerinden gözlemciler göndermektedirler. Bu sayede katılımcılar iki farklı kültür arasındaki farklılıklar ve farklılaşan dünya görüşünü yaşayarak görmektedirler. Oyunun ardından tüm katılımcılar bir araya gelerek deneyimlerini paylaşmaktadırlar (Kim ve Lyons, 2003).

Kültüre duyarlı psikolojik danışma eğitim programlarında yaygın olarak kullanılan bir başka model Pedersen (1997) tarafından ortaya konulan “Üçlü Grup Eğitim Modeli” dir (Triad Training Model). Modeldeki “üçlü grup” ifadesi eğitimde bir psikolojik danışman adayının üç danışanla çalışmasını ifade etmektedir. Bu üç danışandan biri, gerçek bir danışanı göstermekte, diğer ikisi ise danışanın olumlu ve olumsuz iç konuşmalarını dillendirmektedir. Eğitimde dört kişilik öğrenci grupları oluşturulmakta, gruptaki öğrencilerden birer tanesi farklı kültürlerden danışan ve psikolojik danışmanı canlandırmakta, diğer ikisi ise danışanın olumlu ve olumsuz iç sesleri olmakta, olumlu iç

ses psikolojik danışma süreciyle ilgili olarak ve psikolojik danışmana güvenmesi ve açılması konusunda danışanı teşvik etmekte; olumsuz iç ses ise süreç ve psikolojik danışman ile ilgili olumsuz bildirimlerde bulunarak bir bakıma süreci sabote etmeye çalışmaktadır. Bu model ile birlikte psikolojik danışman adayları, kendilerinden kültürel olarak farklı danışanların düşündükleri fakat söyleyemedikleri düşünceleri ile ilgili farkındalık kazanmakta, hem de üç danışana aynı anda odaklanmaya çalışarak psikolojik danışma sürecinde odaklanma ve dikkat becerilerini geliştirme fırsatı bulmaktadırlar. Eğitimde roller değişmekte, her öğrenci dört rolü sırasıyla üstlenmektedir. Rol oynama sürecinin ardından büyük grup içinde süreçle ilgili değerlendirme ve tartışma yapılmaktadır. Seto, Young, Kiselica ve Becker (2006) tarafından yapılan bir araştırmada, üçlü grup eğitim modelinin kullanıldığı kültüre duyarlı psikolojik danışma eğitiminin, katılımcıların kültürel yeterliklerini geliştirmede etkili olduğu bulunmuştur.

Tablo 3. Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışma Eğitiminde Ele Alınan Konular

<i>Farkındalık Boyutu</i>
İrkçılık, cinsiyet ayrımcılığı, homofobi; transeksüellere, yaşlılara ve bedensel engeli olanlara karşı olumsuz tutumlar konusunda farkındalık geliştirme.
Danışmanların kendi etnik/ kültürel geçmişleri ve bunun danışma süreci üzerindeki etkisine ilişkin farkındalık geliştirmeleri
Danışmanların kendi cinsiyetleri, cinsel yönelimleri, cinsel kimlikleri, yaşları, sosyal sınıfları ve bunların danışma süreci üzerindeki etkilerine ilişkin farkındalık geliştirmeleri
Danışmanların kendi fiziksel ve zihinsel yeterlikleri ve bunların danışma süreci üzerindeki etkilerini fark etmeleri.
Kültürel farklılıklara saygı duyma
<i>Bilgi Boyutu</i>
Psikolojik danışmanın baskı, ayrımcılık, ırkçılık, stresin sosyal nedenleri gibi konuları içeren sosyopolitik bağlamını keşfetme
Psikolojik ölçme ve değerlendirmede kültürel ve ırksal ön yargılar
Kültürel kimlik gelişimi modelleri
Kültürleşme
Aile kurma, gelişim dönemleri, danışan beklentileri, sağlık ve hastalığa ilişkin görüşlerle ilgili kültürel farklılıklar
Mevcut danışma teorilerini kültüre duyarlılıkları açısından inceleme
İkinci dil öğrenimi
Farklı kültürel grupların kültüre özgü konuşma biçimleri ve normları
Grup içi farklılıklar
Kültüre özgü ruhsal tedavi yöntemleri
Göç
Cinsel taciz, nefret suçu, ev ve iş sahibi olmaya ilişkin ayrımcılıkla ilgili yasalar
Önleyici psikolojik danışma hizmetleri
<i>Beceri Boyutu</i>
Kültürel farklılıkları ele almaya ilişkin psikolojik görüşme becerileri
Kültürel geçmişle ilgili konuların değerlendirilmesi

Tablo 3'ün devamı

Danışana özgü bir kuramsal yönelimin benimsenmesi
Kültüre duyarlı davranışlar sergileme
Empatiyi danışanın kültürüne uygun bir şekilde iletebilme
Danışanın direnciyle başa çıkma
Kültüre özgü şifacılarla konsültasyon becerileri
Vaka kavramsallaştırma becerileri
Sosyal/Örgütsel beceriler
Grup içi çatışma çözme becerileri
Kamu eğitimi becerileri
Hak savunuculuğu becerileri

Kaynak: Lee ve diğerleri, 2007

2. 1. 4. 5. Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışma Konusunda Yapılan Araştırmalar

Kültüre duyarlı psikolojik danışma konusuna ilişkin yapılan çalışmaların genel olarak dört başlık altında toplandığı görülmektedir. Bu çalışmaların bir kısmının kültüre duyarlı danışma yeterlikleriyle ilgili ölçme araçlarının geliştirilmesine dönük olarak gerçekleştirildiği, bir kısmının kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterlikleri ve ilişkili faktörler üzerinde durduğu, bir kısım çalışmaların psikolojik danışmanların kültürel yeterlikleri ile danışma çıktıları arasındaki ilişkilere odaklandığı diğer çalışmalarda ise kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterliklerinin kazandırılmasına dönük eğitim programlarının hazırlanarak etkililiğinin değerlendirildiği görülmektedir. Bu kısımda bahsedilecek araştırmalar da buna bağlı olarak dört grupta ele alınacaktır. Ardından kültüre duyarlı psikolojik danışmaya ilişkin Türkiye'deki durum ve konuya ilişkin araştırmalara yer verilmiştir.

2. 1. 4. 5. 1. Yurt Dışında Yapılan Araştırmalar

Kültüre duyarlı psikolojik danışma alanının ortaya çıkması ve gelişmesiyle birlikte, psikolojik danışmanlarda kültürel duyarlılığı etkileyebilecek faktörler önemli bir çalışma konusu haline gelmiştir. Cinsiyet değişkeni, kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterlikleriyle ilişkili önemli bir faktör olarak kabul edilmiş ve bir çok çalışmada kadın ya da erkek olmanın belirleyici bir rolü olup olmadığı araştırılmıştır. Bu konuda yapılan çalışma bulguları kadın ya da erkek psikolojik danışanlar lehine kesin bir sonuç vermemekle birlikte, kadın psikolojik danışmanların bahsedilen yeterliklerinin erkeklerden daha iyi düzeyde olduğu (Constantine, 2000; Middleton, Stadler, Simpson, Guo, Brown, Crow ve diğerleri, 2005; Middleton, Tekinalp, Williams, Stadler ve Dow, 2011) ya da cinsiyetler

arasında bu açıdan anlamlı farklılıkların ortaya çıkmadığı (Ottawi ve diğerleri, 1994; Pope-Davis, Reynolds, Dings ve Ottavi 1994; Pope-Davis, Raynolds, Dings ve Nielson, 1995) görülmektedir.

Kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterlikleri ile ilişkili olarak sıkça ele alınan bir diğer faktör ise psikolojik danışmanların ırk ve etnik kökenleridir. Bu tür çalışmaların çoğunlukla Amerika'da yapıldığı ve Asya, Afrika ve Hispanik ırkına mensup danışmanların Avrupa kökenli Amerikalı (Beyaz Amerikalı) psikolojik danışmanlardan kültürel duyarlılık anlamında daha yeterli olduklarına dair bulguların elde edildiği görülmektedir (Pope-Davis ve Ottawi, 1994; Constantine, 2001a; Holcomb-McCoy ve Myers, 1999; Sadowsky, Kuo-Jackson, Richardson ve Corey, 1998). Irkla bağlantılı olarak ele alınan bir başka değişkenin ise ırksal kimlik gelişimi olduğu görülmektedir. İleri bir ırksal kimlik gelişimi düzeyinin kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterlikleri üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olduğunu gösteren araştırmalar olduğu gibi (Constantine, Juby ve Liang, 2001; Neville, Spanierman ve Doan, 2006) bu durumun yüksek düzeydeki kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterliği ile ilişkili bulunduğu araştırma bulguları da (Middleton ve diğerleri, 2005; Middleton ve diğerleri, 2011; Vinson ve Neimeyer, 2000) mevcuttur. Başka bir şekilde ifade etmek gerekirse, gelişmiş bir ırksal kimliğin göstergesi olarak bir psikolojik danışman kendi ırkı hakkında bilgiye ve ırkıyla ilgili olumlu bir bağlılık algısına sahipse ve farklı ırksal gruplara tolerans ve saygı gösteriyorsa, kültürel yeterlikleri de aynı ölçüde gelişmiş olmaktadır.

Cinsiyet, ırk özellikleri, ırksal kimlik gelişimi gibi demografik faktörlerin yanında, psikolojik danışmanların empatik tutum ve becerileri, kişilik özellikleri, kuramsal yönelimleri ve kültüre duyarlı psikolojik danışmaya ilişkin geçirdikleri eğitim yaşantıları gibi faktörlerin de üzerinde durulduğu görülmektedir. Psikolojik danışmanların empatik tutumlarının kültürle duyarlı psikolojik danışma yeterlikleri üzerindeki etkisinin incelendiği araştırma bulguları, bilişsel ve duygusal empati geliştikçe farklı kültürlerden danışanlarla etkili bir şekilde çalışabilme olasılığının arttığını göstermektedir (Constantine, 2000; Constantine, 2001b). Kişilik boyutları da psikolojik danışmanlarda kültürel duyarlılıkla olarak ele alınmış ve deneyime açıklık (yeniliğe açıklık) boyutunun kültürel duyarlılıkla olumlu yönde ilişkili bir değişken olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Weatherford ve Spokane, 2013). Ele alınan bir başka değişken, kuramsal yönelim açısından ise eklektik/bütünleştirici bir yönelime sahip psikolojik danışmanların farklı kültürden danışanlarla daha etkili bir şekilde çalışabildikleri bulunmuştur (Constantine, 2001b).

Kültüre duyarlı psikolojik danışmayla ilgili geçirilen eğitim yaşantılarının kültürel yeterlikler üzerinde olumlu yönde önemli bir etkisi olduğu vurgulanmış ve birçok araştırma bulgusuyla (Constantine, 2001a; Constantine2001b; Constantine ve diğerleri, 2001; Lee

ve Khawaja, 2013; Penn ve Post, 2012; Robles-Pina, 2002; Sodowsky ve diğeri, 1998; Weatherford ve Spokane, 2013) bu denence desteklenmiştir. Kültüre duyarlı psikolojik danışma eğitiminin etkisinin incelendiği çalışmaların genel olarak, mezun olmuş, ya da lisansüstü eğitimine devam eden katılımcılarla yürütüldüğü göze çarpmaktadır. Hazırlanan eğitim programlarının katılımcılarda kültürel çeşitliliğe ilişkin olumlu tutumlar (Dickson ve diğeri, 2008; Evans ve Foster, 2000), kültürel duyarlılık (Nganga, 2006; Steward ve diğeri, 1998) farkındalık, bilgi ve beceri geliştirmede (Castillo ve diğeri, 2007; D'Andrea ve diğeri, 1991; Murphy ve diğeri, 2006) ve farklı kültürlere yönelik ön yargıları azaltmada (Castillo ve diğeri, 2007; Kiselica ve diğeri 1999) etkili olduğu görülmektedir.

Psikolojik danışmanların kültürel duyarlıklarının, danışma çıktıları üzerindeki rolü de üzerinde durulan bir araştırma konusudur. Vasquez (2007), yaptığı metaanaliz çalışmasında, kültüre duyarlı danışma yeterliklerinin farklı kültürlerden danışanlarla terapötik işbirliğinin sağlanması üzerinde önemli bir etkisi olduğu ve bunun da danışma sürecinin başarısı üzerinde önemli bir belirleyici işlevi gördüğü sonucuna ulaşmıştır. Bir kısım çalışmalar ise kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterliklerinin, danışanların memnuniyetleri üzerinde olumlu bir rol oynadığını; farklı kültürel gruplara mensup danışanların psikolojik danışmanların kültürel yeterliğini genel yeterliklerinden daha önemli olarak algıladıkları sonucunu ortaya koymaktadır (Constantine, 2002; Fuertes ve Brobst, 2002; Wang ve Kim, 2010). Bunun yanında eşcinsel danışanlar, kültüre duyarlı psikolojik danışmanlarla çalıştıklarında daha iyi terapötik işbirliği kurabilmekte, oturumları daha derin ve akıcı olarak değerlendirmektedirler (Stracuzzi ve diğeri, 2011). Bazı araştırmalarda psikolojik danışmanların kültürel duyarlılıklarının farklı kültürlerden bireylere yaklaşımları üzerindeki etkisi incelenmiş ve kültürel duyarlılığın farklı ırklara (Chao, 2013; Katz ve Hoyt, 2014; Reynolds ve Rivera, 2012) , yaşlılara (McBride ve Hays, 2012) ve eşcinsellere (Stracuzzi ve diğeri, 2011) dönük olumlu tutumlarla ilişkili olduğu bulunmuştur.

Kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterliklerinin tanımlanmasıyla birlikte bu yeterliklerin ölçümü önemli bir araştırma konusu haline gelmiş ve konuya ilişkin çeşitli ölçme araçları geliştirilmiştir. Bu konuda geliştirilen ilk ölçme araçlarından biri olan "Kültürlerarası Psikolojik Danışma Envanteri (Cross-Cultural Counseling Inventory- CCI) kendini değerlendirmeye dayalı ölçme araçlarından farklı olarak, psikolojik danışmanın kültürel yeterliklerinin süpervizör tarafından değerlendirildiği bir ölçme aracıdır (LaFromboise, Coleman ve Hernandez, 1991; Akt. Lee ve diğeri, 2007). Sodowsky ve arkadaşları (1994) tarafından geliştirilen "Çokkültürlü Psikolojik Danışma Envanteri (The Multicultural Counseling Inventory-MCI), ise beceri, farkındalık, bilgi ve ilişki olmak üzere dört faktör içermektedir. Sonraki yıllarda geliştirilen "Çokkültürlü Psikolojik Danışma

Farkındalık ve Bilgi Anketi (The Multicultural Counseling Awareness and Knowledge Scale) (Ponterotto ve Potere, 2003) kültüre duyarlı yeterlikleri farkındalık ve bilgi olmak üzere iki boyutta ölçmektedir. “Çokkültürlü Farkındalık-Bilgi-Beceri Anketi (The Multicultural Awareness-Knowledge-Skills Survey-MAKKS) (Kim, Cartwright, Asay ve D’Andrea, 2003) ise farkındalık ve bilgi boyutuna ek olarak beceri boyutunun da ölçüldüğü bir anket olarak geliştirilmiştir.

2. 1. 4. 5. 2. Türkiye’de Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışma ve Konuya İlişkin Araştırmalar

Türk PDR Derneği’nin (2007) Türkiye’deki psikolojik danışmanlara yönelik olarak belirlediği etik kurallar kapsamında, temel ilkeler adı altında “Bireysel ve Kültürel Farklılıklara Duyarlılık” başlığının yer aldığı görülmektedir. Bu başlık şu şekilde ayrıntılandırılmaktadır:

“Psikolojik danışmanlar...Yaş, cinsiyet, din, dil, ırk, sosyoekonomik düzey, değişik grup ya da kültürlere ait olma, özürülü olma, cinsel yönelim, medeni durum gibi bireysel ve kültürel farklılıkların verecekleri hizmeti etkilememesine özen gösterirler. Psikolojik danışmanlar hizmet sundukları bireylerin farklı kültürel arka planlarını anlamak için etkin çaba harcamalıdır... Psikolojik danışmanlar hiçbir kültürel yapıyı diğerinden üstün görmezler”

Bahsedilen etik kurallara dayalı olarak kültürel duyarlılığın yeterli bir psikolojik danışman olma açısından Türkiye’de de gerekli bir koşul olarak kabul edildiği söylenebilir. 2004 yılında 3. Psikolojik Danışma ve Rehberlik Anabilim Dalları Toplantısı’nda CACREP’in belirlediği sekiz temel psikolojik danışmanlık yeterlik alanı dikkate alınarak bir program hazırlanmış ve “Sosyal ve Kültürel Temeller” alanı temelinde Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışma dersi seçmeli derslerden biri olarak Türkiye’deki psikolojik danışman eğitimindeki yerini almıştır (URL-1, 2012). Bu dersin, içeriği ve nasıl okutulacağına ilişkin bir çerçeve çizilememiş olmasından dolayı, yaygın bir şekilde okutulmadığı gözlenmektedir (Bektaş, 2006; Kağnıcı, 2013).

Türkiye’de kültür-psikolojik danışma ilişkisiyle ilgili literatür incelendiğinde, bu konunun Türkiye’de oldukça yeni olduğu ve buna bağlı olarak ilgili çalışma sayısının yetersiz olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda Türkiye’de bazı araştırmacılar çoğunluğu yurt dışında geliştirilen psikolojik danışma kuramlarının Türk kültürüne uygunluğu ile ilgili şüphelerini dile getirmiş ve bu kuramların Türk kültürüne uyarlanması konusunda çalışmalara gereksinim olduğunu vurgulamışlardır (Doğan, 2000; Erdur-Baker, 2007; Erdur-Baker ve Çetinkaya, 2007; Mocan-Aydın, 2000; Stockton ve Güneri, 2011). Bununla birlikte kültüre duyarlı psikolojik danışma kuramlarının geliştirilmesi için üretilen bilimsel yayınların paylaşıldığı ve fikirlerin tartışıldığı disiplinler arası bir platformun oluşturulması gerektiği belirtilmiştir (Kararımak ve Aydın, 2007).

Yeşilyaprak (2009) ise Türkiye’de psikolojik danışma alanının geleceği ile ilgili araştırmalarında, kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterliklerinin, Türkiye’nin demografik özelliklerine dayalı olarak, gelecekte önem kazanacağına ilişkin öngörüsünü ortaya koymuştur. Bunun yanında Türkiye’de psikolojik danışman eğitiminde Türk kültürü ve Türkiye’deki kültürel çeşitlilikle ilgili konulara yer verilmesi, lisans ve lisans üstü eğitim programlarının içeriğine psikolojik danışma ve kültür ilişkisine dayalı derslerin konulmasının ve bu derslerde öğrencilere kendi inanç ve değerleri ile bunların psikolojik danışma sürecindeki etkisine ilişkin farkındalık kazandırmanın gerekliliği vurgulanmaktadır (Doğan, 2000; Erdur-Baker, 2007; Kararımak ve Aydın, 2007; Korkut, 2006). Avrupa Birliği’ne girme sürecindeki Türkiye’nin toplulukçu yapısını ne kadar koruduğu tartışılmakta, geçmiş zamanlarda gizli kalması gerektiği düşünülen cinsel tercihlerin artık dillendirilir hale geldiği ifade edilmekte, Türkiye’nin farklı coğrafi bölgelerinde kadın-erkek rollerine ilişkin farklılıkların bulunduğu vurgulanmakta, bunlara dayanılarak çok belirgin etnik farklılıkların gözlenmediği ülkemizde de psikolojik danışmaya ilişkin kültüre duyarlı bir anlayışın yerleşmesi gerektiği belirtilmektedir (Kararımak, 2008). Bununla birlikte Türkiye’de yabancı uyruklu öğrenci sayısının dolayısıyla da farklı kültürlerden bireylerle danışma yapma olasılığının artmasından dolayı, psikolojik danışmanlara yönelik kültüre duyarlı psikolojik danışma becerilerini kazandırmayı amaçlayan eğitimler verilmesi önerilmektedir (Bektaş, 2006). Bunun yanı sıra, toplumun ihtiyaçlarını karşılamak üzere yerel üniversitelere bağlı olarak çalışan toplum psikolojik danışma merkezlerinin açılması da öneri olarak sunulmaktadır (Kararımak ve Aydın, 2007).

Türkiye’de kültüre duyarlı psikolojik danışmaya ilişkin olarak yapılan sınırlı sayıdaki araştırmaların çoğu konuya ilişkin literatür taraması niteliğindedir. Bu araştırmalardan birinde Bektaş (2006), kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterlikleri ve bu yeterliklerin Amerika’daki ve Türkiye’deki danışmanların yetiştirilmesindeki rolüne ilişkin kuramsal bir inceleme gerçekleştirmiştir. Araştırmada kültürel farklılıkların sadece coğrafi konuma, etnik köken ya da ırka bağlı olmadığı ve buna dayalı olarak kültürel duyarlılık kavramının bir an önce Türkiye’deki danışman eğitiminde yerini almasının ve Türkiye’deki psikolojik danışmanlık alanında lisans ve lisansüstü eğitim gören öğrencilerin gerek kuramsal gerek uygulamalı çalışmalarla kültüre duyarlı bakış açısına sahip olmalarının gerekliliği vurgulanmış, bununla birlikte kongre ve sempozyumlarda akademisyenlerin bir araya gelerek fikir alış-verişinde bulunmaları önerilmiştir.

Benzer bir araştırmada Kararımak (2008), literatür taraması niteliğindeki makalesinde, postmodernizm ve yapılandırmacı yaklaşımın etkisiyle gündeme gelen kültür, çok kültürlülük, kültürel kimlik gibi kavramların psikolojik danışma ve psikoterapi alanındaki etkilerini, bireyselci ve kolektif toplumlar arasındaki ayrımı ele almış ve Avrupa

Birliği'ne girme hazırlıkları içindeki Türkiye'nin kolektif yapısını ne kadar koruduğunu tartışmıştır. Araştırmada, Türkiye'de bireyselci kültürün etkilerine giderek daha fazla rastlanıldığı, sosyal anlamda değişikliklerin yaşandığı ve bu değişikliklerin gelecekte daha önemli biçimde hissedileceği, buradan yola çıkılarak da kültüre duyarlı psikolojik danışma anlayışının değişen Türk toplumunun ve Türk insanının ihtiyaçlarını karşılamada bir zorunluluk olarak ortaya çıktığı sonucuna varılmıştır. Bununla birlikte lisansüstü psikolojik danışman eğitiminde kültüre duyarlı psikolojik danışmayla ilgili içeriğin yer alması, danışman adaylarının kendi inanç, değer ve tutumlarını sorgulamaları için bir zemin yaratılması, çalıştıkları danışan grupları ile ilgili spesifik bilgi sahibi olmaları bununla birlikte alanda çalışan akademisyenlerin ve araştırmacıların da kültürel duyarlılık konusu ile ilgilenmeleri ve kültürel duyarlılık kazanmaları önerilmiştir.

Başka bir araştırmada Kağnıcı (2013), kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterlikleri, psikolojik danışman eğitimindeki yeri ve Türkiye'de kültüre duyarlı psikolojik danışma becerilerinin nasıl kazandırılabilceğini ele almıştır. Araştırmada seçmeli ders olarak okutulan "Kültüre Duyarlı Danışma" nın yanında psikolojik danışma ve kültür ile ilgili konuların Bireyle Psikolojik Danışma Uygulamaları, RPD Alan Çalışması, Topluma Hizmet Uygulamaları ve Kurum Deneyimi derslerine dağıtılması ve öğrencilerin kültürel farklılığa sahip bireylerin bulunduğu ortamlarda hizmet sunmalarının sağlanması önerilmiştir. Bununla birlikte öğrencilerin kültürel yeterlik kazanabilmeleri için bilgi sunumunun yanında rol oynama, eğitsel oyunlar, günlük tutma, kültürlerarası görüşmeler yapma, film seyretme gibi yaşantısal öğrenme aktivitelerinin kullanılmasının önemi vurgulanmıştır.

Kağnıcı (2011) tarafından yapılan ve Türkiye'de konuya ilişkin ilk deneysel çalışma niteliğini taşıyan araştırmada iseyaşantısal öğretimin psikolojik danışman adaylarının kültürel farkındalık ve bilgi kazanımındaki rolü incelenmiştir. Çalışma grubunu 57 psikolojik danışma ve rehberlik lisans ğrencisi oluşturmuştur ve yaşantısal aktiviteler psikolojik danışmanlık lisans programı dahilindeki "Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışma" dersinde gerçekteştirilmiştir. Yaşantısal ğrenme aktiviteleri kapsamında öğrenciler kültürel soyağaçlarını hazırlamış ve sunmuşlardır. Bununla birlikte farklı kültürler ile ilgili sunumlar hazırlayarak sınıf ortamında paylaşmışlardır Araştırmanın verileri öğrencilerin sunumlar sonrasında hazırladıkları tepki yazıları ve deney ve kontrol gruplarına ön test ve son test olarak uygulanan "Çok Kültürlü Kişilik Envanteri" ile toplanmıştır. Tepki yazıları üzerinde uygulanan içerik analizi sonuçları öğrencilerin kültürel farkındalık ve bilgi kazanmalarında derste kullanılan yaşantısal aktivitelerin etkili olduğunu, öğrencilerin kültürün psikolojik danışma sürecindeki rolünü kavradıklarını göstermiştir. Bununla birlikte öğrencilerin kültürel empati puanlarında deney grubu lehine anlamlı bir farklılık gözlenmiştir.

Aydın ve Şahin (2013) psikolojik danışmanlık lisans öğrencilerinin kültürel duyarlılık düzeyleriyle ilişkili faktörleri incelemiştir. 412 psikolojik danışmanlık lisans öğrencisiyle yürütülen araştırmada bilişsel ve duygusal empati, eşitlikçi cinsiyet rolü tutumu ve kişilik boyutlarından deneyime açıklık ve duygusal dengesizliğin kültürel duyarlılığın önemli birer yordayıcısı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Başka bir şekilde ifade etmek gerekirse, başkalarının duygularına duyarlı, tepki vermeye ve bakış açısı almaya eğilimli, kadın ve erkeğin toplumdaki rollerine dair eşitlikçi bir görüşe sahip, yeni yaşantılara açık ve duygusal anlamda kararlı ve kişisel uyum sürekliliği olan psikolojik danışman adaylarının farklı kültürlere daha duyarlı oldukları bulunmuştur.

Kağnıcı (2014) tarafından yapılan başka bir deneysel çalışmada, yaşantısal etkinliklerle zenginleştirilen kültüre duyarlı psikolojik danışma dersinin, psikolojik danışmanlık son sınıf öğrencilerinin kültürel farkındalık ve bilgi düzeyleri üzerindeki etkisi, aynı zamanda öğrencilerin mezuniyetten sonraki dönemde aldıkları eğitimle ilgili yansımaları incelenmiştir. Araştırmanın ilk kısmında ders süreci boyunca otuz öğrencinin yazdığı tepki yazıları üzerinden eğitimin etkililiği değerlendirilmiştir. Araştırmanın ikinci kısmında araştırmanın ilk kısmına katılan öğrencilere, mezuniyetlerinden 15 ay sonra internet aracılığıyla ulaşılarak anketler uygulanmış ve eğitimin uzun süreli etkisi değerlendirilmiştir. Araştırma kapsamında toplanan veriler içerik analizi yoluyla analiz edilmiştir. Araştırma sonuçları kültüre duyarlı psikolojik danışma dersinin öğrencilere kültürel farkındalık ve bilgi kazandırmada etkili olduğunu ve dersle ilgili bahsedilen kazanımların on beş aylık bir süre sonrasında kalıcı olduğunu göstermiştir.

2. 2. Literatür Taramasının Sonucu

Psikolojik danışma alanında postmodernizm ve yapılandırmacı yaklaşımın etkileri, ülkelerin demografik yapısının çeşitlenmesi ve insan haklarıyla ilgili hareketler kültür, çokkültürlülük, kültürel duyarlılık gibi kavramların önemini ve rolünü arttırmıştır. Birbirinden farklı çok sayıda tanımı olmakla birlikte kültür, insan yaşamına dair maddi ve manevi pek çok öğeyi içine alan “canlı üstü bir sistem” (Güvenç, 2007) olarak görülebilir. Kültür dünya görüşümüz, değerlerimiz, tutumlarımız ve davranışlarımız üzerinde önemli bir etkiye sahiptir ve bu durum kültürü psikolojik danışmanın odak konularından biri haline getirmektedir. Bireyin kültürel kimliği yaygın görüşün aksine, sadece ırk ve etnik kökeni değil, cinsiyet, cinsel yönelim, yaş, sosyoekonomik statü, bedensel yeterlik gibi diğer grup kimliği öğelerini de içine almaktadır. Bununla birlikte her bireyin değerleri, davranışları ve inançları üzerinde etkiye sahip olan pek çok kültüre mensup, bir bakıma çokkültürlü olduğu da üzerinde durulması gereken bir gerçektir. Sosyalleşme sürecinde bireyin etkilendiği kültür/kültürler, onun kendisine, dünyaya ve diğer kültürden bireylere bakış

açısı üzerinde önemli ölçüde etkili olmaktadır. Farklı kültürlerden bireyler bir araya geldiklerinde, kendilerini anlatabilmek, anlaşılabilirlik ve diğerlerini anlayabilmek için bu çerçevenin dışına çıkabilmek, alternatif bakış açıları geliştirebilmek önemli olmaktadır. Farklı kültürden bireyleri anlama, onlara saygı gösterme, onlarla etkili bir şekilde iletişim kurma ve işbirliği içinde çalışabilmek, yani kültürel duyarlılık önem kazanmaktadır. Kültürel duyarlılık kavramı, psikolojik danışma sürecinin başarıya ulaşabilmesi açısından gerekli bir koşul olarak görülmektedir. Amerika'daki eğitim sistemi, psikolojik danışman adaylarına, farklı kültürlerden danışanlarıyla etkili bir şekilde çalışmalarına yardımcı olacak, kültürel kimliklerini ve bu kimliklerin farklı kültürlere yaklaşımı üzerindeki etkisine ilişkin farkındalık kazanma, farklı kültürlerden bireylerin ruh sağlığı ihtiyaçlarına ve spesifik problemlerine ilişkin bilgi edinme ve terapötik müdahaleleri danışanların kültürüne uyumu bir biçimde kullanmaya ilişkin eğitim fırsatlarını sağlar görünmektedir. Ülkemizde Amerika'da olduğu gibi psikolojik danışmanlık mesleği için kültürel duyarlılık etik bir ilke olarak kabul edilmiş ve birçok araştırmacı tarafından kültürel duyarlılığın ve psikolojik danışman adaylarına kültürel duyarlılığın nasıl kazandırılabilceğine ilişkin yapılacak araştırmaların önemi vurgulanmıştır. Buna karşın ülkemizde ilgili literatür incelendiğinde, vurgulanan ihtiyaca ilişkin araştırma sayısının sınırlı olduğu görülmektedir.

3. YÖNTEM

3. 1. Araştırma Deseni

Bu araştırmada kültüre duyarlı psikolojik danışma eğitim programının psikolojik danışman adaylarının kültürel duyarlılık düzeyleri üzerindeki etkisi incelenmektedir. Araştırma, deneysel bir araştırma niteliğindedir. Deneysel araştırmalarda bir ya da birden fazla sayıdaki bağımsız değişken (müdahale) manipüle edilir, bağımsız değişken dışındaki faktörlerin araştırmaya dahil olmasını engellemek için bir ya da birkaç gruba katılımcılar seçkisiz olarak atanır ve bağımlı değişkendeki değişimler sistematik ölçümlerle gözlemlenir (Kirk, 2009). Eğer deneysel bir araştırma seçkisiz atama dışında bütün nitelikleri taşıyorsa, bu araştırma deseni “yarı deneysel” olarak tanımlanır (Kirk, 2013). Bu araştırma, eğitim programı oturumlarına katılımcıların düzenli katılımlarını kolaylaştırmak amacıyla sadece Karadeniz Teknik Üniversitesi Fatih Eğitim Fakültesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık lisans programı son sınıf öğrencileri ile yürütüldüğünden ve katılım için gönüllü olan öğrenci sayısı sınırlı olduğundan deney ve kontrol gruplarının oluşturulması seçkisiz atama yoluyla yapılamamıştır. Dolayısıyla araştırma yarı-deneysel desene uygun olarak yürütülmüştür. Deney ve kontrol gruplarının seçkisiz atama yoluyla oluşturulamaması deneysel araştırmalarda önemli bir sınırlılık olarak görülmekle birlikte Fraenkel ve Wallen (2009) her bir gruptaki katılımcı sayısının 40'ın altında kalması durumunda seçkisiz atamanın grupların denkliliğini sağlama konusunda yeterli olamayabileceğini belirtmektedirler. Kirk (2009) ise deneysel çalışmalarda gönüllü katılımcı sayısının sınırlı olduğu durumlarda deney ve kontrol gruplarına katılımcı seçiminin seçkisiz olarak yapılmasının etik olmadığını belirtmektedir.

Nedensel ilişkilerin oluşturulmasında oldukça güçlü ve avantajlı bir araştırma türü olarak görülen deneysel araştırmaların, belli kriterleri karşılaması gerektiğinden bahsedilmektedir. Bu iki kriter “iç geçerlik” ve “dış geçerlik” olarak ifade edilmektedir. Deneysel bir araştırmada iç geçerlik bağımlı değişkendeki değişimin, başka faktörlerle değil, müdahale ile ilişkili olduğunu ifade etmektedir. Dış geçerlik ise araştırma sonuçlarının genellenebilirliği ile ilgilidir (Campbell ve Stanley, 1963; Kirk, 2013; Shaughnessy, Zechmeister ve Zechmeister, 2012). Bu araştırmada, iç geçerliğin artırılması açısından:

1. Deney grubuyla birlikte bir kontrol grubu oluşturulmuştur.
2. Müdahaleden önce deney ve kontrol grupları arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığı sınanmıştır.

3. Deney grubunun eğitim yaşantılarını, eğitim ortamı dışında paylaşmamları istenmiş, bunun önemi ve gerekliliği vurgulanmıştır.
4. Ön-test uygulamasının katılımcıların araştırmayla ilgili ilgi ve duyarlılığını arttırması ihtimaline karşılık, son-testle birlikte izleme testi kullanılmıştır.
5. Araştırma sürecinde “araştırmacıdan kaynaklanan beklentiyi (experimenter expectancy)” önleyebilmek için oturumlar esnasında ve dışında, tüm katılımcılara eşit tutum ve davranışlarla yaklaşılmaya dikkat edilmiştir.

Deneysel araştırmanın dış geçerliğinin arttırılması açısından:

1. Katılımcılara gruba seçim kriterleri ve puanları ile ilgili bilgi verilmemiştir.
2. Araştırmaya ilişkin genelleme ve veri analizi ile ilgili sınırlılıkları minimum düzeyde tutabilmek için deney ve kontrol grubundaki katılımcıların yeterli sayıda olmasına dikkat edilmiştir.
3. Katılımcılardaki puan değişiminin hangi grupta olduklarıyla ilgili algı ve beklentilerden kaynaklanmasını engellemek amacıyla deney ya da kontrol grubu olduklarına ilişkin bilgi verilmemiştir.

Araştırmada 2x3' lük split-plot faktöryel (karışık) desen kullanılmıştır. Bu desende birinci faktör bağımsız işlem gruplarını (deney ve kontrol) gösterirken, diğer faktör bağımlı değişkene (Kültürel duyarlılık) ilişkin farklı koşullardaki tekrarlı ölçümleri (ön-test, son-test ve izleme ölçümü) ifade etmektedir. Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği, deney ve kontrol gruplarına ön-test, son-test ve izleme testi olarak uygulanmış ve kültüre duyarlı psikolojik danışma eğitim programının etkililiği sınanmıştır. Araştırma deseni Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4. Araştırma Deseni

Gruplar	Ön-test	İşlem	Son-test	İzleme Testi
Deney N=13	Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği	Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışma Eğitim Programı	Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği	Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği
Kontrol N=13	Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği	-	Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği	Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği

N= Katılımcı sayısı

3. 2. Araştırma Grubu

Araştırma grubunu 2013-2014 eğitim-öğretim yılı bahar döneminde Karadeniz Teknik Üniversitesi Fatih Eğitim Fakültesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık lisans

programında öğrenim görmekte olan son sınıf öğrencileri arasından gönüllülük esasına dayalı olarak 14'ü deney ve 14'ü kontrol grubuna alınan 28 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında hazırlanan eğitim programının içeriğinde iletişim ve kişilerarası ilişkiler, kişilik kuramları, psikolojik danışma kuramları, psikolojik danışma ilke ve teknikleri, sosyal psikoloji ve bireyle psikolojik danışma uygulamalarıyla ilgili konu ve etkinlikler yer aldığından, bu konularla ilgili bir altyapıya sahip bir araştırma grubunun oluşturulmasının uygun olacağı düşünülmüştür. Araştırma sürecinde deney ve kontrol grubundan birer öğrenci ayrıldığı için, veri analizi her iki grup için 13'er katılımcının verileri üzerinden yapılmıştır.

3. 3. Verilerin Toplanması

Demografik Bilgi Formu ve Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği'nden oluşan veri toplama seti, bölüm başkanlığı ve ilgili öğretim elemanlarından gerekli izinler alınarak ders saatleri içerisinde, sınıf ortamında tüm son sınıf şubelerinde uygulanmıştır. Öğrenciler araştırmaya katılımın gönüllü olduğu ve ölçekler doldurulurken maddelerin tümüne cevap verilmesinin önemi konusunda bilgilendirilmiştir. Veri toplama süreci iki gün içinde tamamlanmıştır. Araştırmanın veri toplama araçlarına ilişkin bilgiler aşağıda sunulmuştur.

3. 3. 1. Veri Toplama Araçları

3. 3. 1. 1. Demografik Bilgi Formu

Bu form araştırmacı tarafından hazırlanmış olup, katılımcıların cinsiyetleri, etnik kökenleri, sosyoekonomik statüleri, yaşları, dini eğilimleri, cinsel yönelimleri, bedensel yeterlik durumları ve memleketleri ile ilgili sorulardan oluşmaktadır.

3. 3. 1. 2. Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği

Ölçeğin orijinali Chen ve Starosta (2000) tarafından, üniversite öğrencileri üzerinde yaptıkları çalışmada geliştirilmiştir. 414 üniversite öğrencisi üzerinde gerçekleştirilen araştırmada ölçeğin iç tutarlılığını gösteren Cronbach alfa katsayısı 0.88 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin geliştirilmesi sürecinde yapılan faktör analizinde ölçeğin iletişimde sorumluluk, kültürel farklılıklara saygı, iletişimde kendine güvenme, iletişimden hoşlanma ve iletişimde dikkatli olmak üzere beş faktörden oluşan bir yapı gösterdiği bulunmuştur.

Ölçek, Bulduk, Tosun ve Ardiç (2011) tarafından hemşirelik öğrencileri üzerinde yaptıkları çalışmayla Türkçe'ye uyarlanmıştır. Ölçeğin toplam ve alt boyut puanlarının iç tutarlılığı cronbach alfa katsayısı tekniği ile belirlenmiştir. Yapı geçerliği için açımlayıcı faktör analizi kullanılmıştır. Faktörlerin belirlenmesi için temel bileşenler analizi ve

varimaks rotasyonu yöntemi kullanılmıştır. Ölçeğin uygulanmasından önceki çeviri sürecinde ölçeğin dil ve kavramsal geçerliği için gerekli çalışmalar yapılmış ve ölçek bu açıdan uzmanlarca uygun olarak bulunmuştur. Ölçeğin Türkçe formu 12 üniversite öğrencisi üzerinde pilot çalışma ile test edilmiş ve daha sonra 148 üniversite öğrencisine uygulanmıştır. Test-tekrar test güvenilirliği ise iki hafta aralıkla 32 öğrenci ile test edilmiştir.

Ölçeğin yapı geçerliğinin test edilmesinde kullanılan faktör analizinde ölçeğin 24 maddesinin altı faktörlü bir yapı gösterdiği; tüm faktörlerin öz değerleri 1'den büyük ve açıklanan varyans % 66 olarak bulunmuştur. Ölçeğin iç tutarlılığını gösteren Cronbach alfa katsayısı 0.72 olarak hesaplanmıştır. Bununla birlikte test-tekrar test güvenilirliğinin sınıanmasında iki uygulama arasındaki korelasyon 0.85 olarak bulunmuştur. Ölçeğin Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık lisans programı öğrencileri örneklemindeki güvenilirliği Aydın ve Şahin (2013) tarafından yapılan araştırma kapsamında, 412 psikolojik danışmanlık lisans öğrencisi ile ayrıca değerlendirilmiş ve ölçeğin iç tutarlılığını gösteren Cronbach alfa değeri 0.85 olarak hesaplanmıştır.

Kültürlerarası duyarlılık ölçeği (1) kesinlikle katılmıyorum, (2) katılmıyorum, (3) kararsızım, (4) katılıyorum, (5) kesinlikle katılıyorum şeklinde cevaplanan 5'li likert tipinde bir ölçektir. Ölçeğin 2., 4. , 7. , 9. , 12. , 15. , 18. , 20. ve 22. maddeleri ters olarak kodlanmaktadır. Ölçekten toplam puan elde edilerek, tek boyutlu olarak da kullanılabilir. Bu araştırmada eğitim programına ilişkin ön-test, son-test ve izleme ölçümleri, ölçekten elde edilen toplam puan üzerinden yapılmıştır.

3. 3. 2. Uygulama Akışı

Bahsedilen veri toplama araçlarının ilgili şubelerde uygulanmasının ardından, ilgili şubelere gidilerek psikolojik danışma yeterliklerini geliştirmeyi amaçlayan bir eğitim programının gerçekleştirileceğine ilişkin bir duyuru yapılmıştır. Araştırmaya katılma konusunda istekli öğrencilerin iletişim bilgileri alınmış ve kendileriyle ön görüşme yapılmıştır. Ön görüşmeye araştırmaya katılım için gönüllü 40 öğrenci katılmıştır. Ön görüşmede her öğrenciye eğitimin amacına ilişkin kısa bir açıklama yapılmış ve grup yaşantısıyla ilgili standart bilgiler verilmiştir. Katılım konusunda gönüllü öğrencilere uygulanacak eğitim programının gün ve saatleri konusunda ayrıca bilgi verilmiştir. Bu öğrenciler arasından programı uygun ve eğitime katılmayı isteyen 14 öğrenci deney grubuna alınmıştır. Çeşitli nedenlerle otumlara düzenli katılamayacaklarını ifade eden 26 öğrenci arasından, deney grubundaki öğrencilerle ön-test puanları açısından benzer olan 14 öğrenci seçilerek bir de kontrol grubu oluşturulmuştur. Deney ve kontrol gruplarının oluşturulmasının seçkisiz olarak yapılamadığı durumlarda, araştırmanın iç geçerliğinin artırılması açısından, deney grubuna benzer bir karşılaştırma grubu

oluşturularak iki grubun müdahale öncesinde ve sonrasında bağımlı değişkene ilişkin puanları elde edilir. Bu grup “denk olmayan (nonequivalent) kontrol grubu” olarak adlandırılmaktadır (Campbell ve Stanley, 1963). Bununla birlikte müdahale öncesinde, bahsedilen karşılaştırma grubu ile deney grubunun bağımlı değişkene ilişkin puanlarının benzer olup olmadığı test edilir (Shaughnessy ve diğerleri, 2012).

Deney ve kontrol gruplarında yer alan katılımcıların eğitim programı öncesinde Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği ön-test ölçümlerinden elde ettikleri puanların ortalamaları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını test etmek amacıyla, bağımsız *t* testi uygulanmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 5’te gösterilmiştir.

Tablo 5. Deney ve Kontrol Grupları Arasında Kültürel Duyarlılık Puanları Açısından Farklılığın Belirlenmesine İlişkin Bağımsız *t* Testi Sonuçları

Grup	N	\bar{x}	Std. Sapma	sd	T	p
Deney	14	91.50	5.66	26	.13	.89
Kontrol	14	91.21	5.88			

Tablo 5 incelendiğinde, deney grubu (Ort. = 91.50, Ss= 5.66) ve kontrol grubunda (Ort.= 91.21, Ss= 5.88) yer alan katılımcıların Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği ön-test ölçümlerinden aldıkları puanların ortalamaları arasında anlamlı bir farkın olmadığı görülmektedir ($t = .13$, $p > 0.05$).

Deney grubuna 12 oturumluk kültüre duyarlı psikolojik danışma eğitim programı uygulanmıştır. Kontrol grubuyla ise herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Kültüre duyarlı psikolojik danışma eğitim programı esnasında deney grubundan bir katılımcı son-test uygulamasına katılmamıştır. Aynı şekilde kontrol grubundan da son-test uygulamasına bir öğrenci katılmadığından deney ve kontrol grupları 13’er katılımcı üzerinden değerlendirilmiştir. Son-test uygulaması deney grubu ile eğitim programının son oturumunda gerçekleştirilmiştir. Kontrol grubunda yer alan öğrencilerle ise, eğitim programının gerçekleştirildiği son hafta önceden kararlaştırılan gün ve saatte bir araya gelmiş ve son-test uygulaması gerçekleştirilmiştir. Kültüre duyarlı psikolojik danışma eğitim programının tamamlanmasından üç ay sonra, deney ve kontrol grubundaki on üçer katılımcıyla, e-posta yoluyla izleme çalışması gerçekleştirilmiştir. Deney ve kontrol grubundaki katılımcılara ilişkin bazı demografik bilgiler Tablo 6 ve Tablo 7’de sunulmuştur.

Tablo 6. Deneysel Grubundaki Katılımcılara İlişkin Bazı Demografik Bilgiler

Cinsiyet	Yaş Ort.	Etnik Köken			SES	Dini Eğilim/Mezhep			Cinsel Yönelim		Bedensel Engel
		Türk	Kürt	Laz		Bulgar göçmeni	Orta	Hanefi	Alevi	Şafii	
Kadın	21	11	1	1	13	11	1	1	1	13	13
Erkek	4	1	1	1	13	11	1	1	1	13	13

Araştırmanın deney grubunda 9'u kadın, 4'ü erkek olmak üzere 13 katılımcı bulunmaktadır. Etnik köken açısından dağılım 10 Türk, 1 Kürt, 1 Laz ve 1 Bulgar göçmeni şeklindedir. Katılımcıların tümü kendilerini orta sosyoekonomik statüde algılamaktadırlar. Dini eğilim açısından katılımcıların tümü kendini belli bir dine (müslüman) mensup olarak değerlendirmiştir. 11 katılımcı Hanefi mezhebine, 1 katılımcı ise Şafii mezhebine mensup olduğunu belirtmiştir. 1 katılımcı ise kendini Alevi olarak tanımlamıştır. Katılımcıların tümü cinsel yönelim açısından kendilerini heteroseksüel olarak betimlemiştir. Katılımcıların hiçbirinin herhangi bir bedensel engeli bulunmamaktadır.

Tablo 7. Kontrol Grubundaki Katılımcılara İlişkin Bazı Demografik Bilgiler

Cinsiyet		Yaş Ort	Etnik Köken		SES	Dini Eğilim/Mezhep	Cinsel Yönelim	Bedensel Engel
Kadın	Erkek	22.6	Türk	Kürt	Orta	Hanefi	Heteroseksüel	Yok
9	4		12	1	13	13	13	13

Araştırmanın kontrol grubunda 13 katılımcı bulunmaktadır. Katılımcıların 9'u kadın, 4'ü erkektir. Etnik köken açısından dağılım, 12 Türk, 1 Kürt şeklindedir. Katılımcıların tümü kendilerini orta sosyoekonomik statüde algılamaktadır. Grubun yaş ortalaması 22.6'dır. Dini eğilim açısından katılımcıların tümü kendini bir dine (müslüman) ve Hanefi mezhebine mensup olarak tanımlamıştır. Katılımcıların tümü heteroseksüel olduklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların hiçbirinin herhangi bir bedensel engeli bulunmamaktadır.

3. 3. 2. 1. Araştırmacı Yeterliği

Araştırmacı yüksek lisans ve doktora eğitimi boyunca bireyle ve grupla psikolojik danışmaya ilişkin kuramsal ve uygulamalı dersler almıştır. Yine formal eğitimi boyunca, süpervizyon altında grupla psikoeğitimsel çalışmalar planlamış ve uygulamıştır. Araştırmacı, bu araştırmanın konusuyla ilgili yeterliğine temel oluşturacak şekilde doktora eğitiminde Kültürel Psikoloji dersini almış, formal eğitimi dışında ise kültüre duyarlı psikolojik danışmaya ya da psikolojik danışmada kültürün rolüne odaklanan eğitimlere, atölyelere ve çalışma gruplarına katılmış ve ilgili katılımlarla ilgili sertifikalar edinmiştir. Bunun yanında PDR lisans programı 4. yarıyılında yer alan "Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışma" dersini, ders sorumlusu Doç. Dr. Mustafa ŞAHİN ile birlikte yürütmüş; bu araştırma kapsamındaki deneysel çalışmayı yine kendisinin süpervizyonu altında gerçekleştirmiştir.

3. 3. 2. 2. Kültüre Duyarlı Psikolojik Danışma Eğitim Programı

Bu araştırmada psikolojik danışmanlık mesleği ile ilgili olarak hem yurt dışında Türkiye’de psikolojik danışmanlık mesleğine ilişkin belirlenmiş etik ilkeler dikkate alınarak hem de Türkiye’de ilgili literatürde vurgulanan ihtiyaçtan yola çıkılarak rehberlik ve psikolojik danışmanlık lisans programı öğrencileri için kültüre duyarlı psikolojik danışma eğitim programı hazırlanmıştır. Program Sue, Arredondo ve McDavis (1992) tarafından kültüre duyarlı danışman eğitimi için ortaya konmuş üç temel yeterlik alanı (Farkındalık, bilgi ve beceri) dikkate alınarak oluşturulmuştur. Bu yeterliklerin kazandırılmasında kullanılacak aktivitelerin seçilmesinde kuramsal açıdan eklektik bir yönelim benimsenmiştir. Yurt dışı literatürde vurgulanan etnik köken, dini yönelim, sosyoekonomik statü, yaş, cinsiyet, cinsel yönelim, yaşam tarzı gibi konular Türkiye’de bu konulara ilişkin durum ve örneklerden yola çıkılarak ele alınmaya çalışılmıştır.

Farkındalık boyutu için eğitim programı, farklı kültürlerden bireylerle çalışmaya ilişkin olarak psikolojik danışman adaylarının sahip oldukları tutum, inanç ve değerleri aynı zamanda bu tutum, inanç ve değerlerin psikolojik danışma süreci üzerindeki etkisini fark etmelerine dönük çalışmaları kapsamaktadır. Program bilgi boyutu ile ilgili olarak yaşamımızda ve psikolojik danışma sürecinde kültürün etkisi, kültüre duyarlı psikolojik danışma eğitime duyulan ihtiyaç, kültüre duyarlı psikolojik danışma ile ilgili temel kavramlar ve farklı kültürlerden danışanların psikolojik danışma ihtiyaçları ile ilgili bilgi sunumunu ve bazı konular ile ilgili çeşitli okuma etkinliklerini içermektedir. Beceri boyutu için ise programda farklı kültürden bireylerle iletişim kurmayla ilgili rol oynama aktiviteleri ve kültüre duyarlı vaka kavramsallaştırma çalışmaları yer almaktadır.

Programın kuramsal temelini Arredondo ve arkadaşları (1996), Pedersen (1997), Sue ve arkadaşları (1992) ve Sue ve Sue (2008) tarafından yapılan çalışmalar oluşturmaktadır. Bu çalışmalarda kültüre duyarlı psikolojik danışma eğitimi ile ilgili yeterlik alanları ve eğitimde ele alınması gereken konular yer almaktadır. Programın oturumlarının yapılandırılmasında ağırlıklı olarak Arredondo ve Arciniega (2001), Brislin ve Yoshida (1994) Pedersen (1997), Pedersen ve Ivey (1993) Kim ve Lyons (2003), Kağnıcı (2013) tarafından önerilen eğitim formatlarından yararlanılmıştır. Eğitim programında kullanılan aktivitelerin yapılandırılmasında “Experiential Activities for Teaching Multicultural Competence in Counseling” (Psikolojik Danışmada Kültürel Yeterliğin Kazandırılmasında Yaşantısal Aktiviteler) (Pope, Pangelinan ve Coker, 2011) temel kaynak olarak kullanılmıştır. Bununla birlikte aktivitelerin yapılandırılmasında Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Eğitim Vakfı’nca (2000) Türkçe’ye çevirisi yapılan “Kültürlerarası Öğrenme Kılavuzu” ndan, literatür kısmında bahsedilen yaşantısal aktiviteler ile ilgili makalelerden, yurt dışındaki yüksek öğretim kurumlarının kültüre duyarlı psikolojik danışma dersi ile ilgili

yayınladıkları ders içeriklerinden (URL-4, 2013; URL-5, 2013, URL-6, 2013; URL-7, 2013) ve kültürel yeterliğin kazandırılması amacıyla hazırlanmış bazı web sitelerinden (URL-8, 2013; URL-9, 2013) faydalanılmıştır. Eğitim programında kullanılan danışan öykülerinin oluşturulmasında Corey ve arkadaşları (2007) tarafından hazırlanan “Issues and Ethics in Helping Profession” (Yardım Mesleklerinde Etik Konular) ile Sue ve Sue’nin (2008) “Counseling the Culturally Diverse” (Farklı Kültürlerle Psikolojik Danışma) adlı kitabı temel kaynak olarak kullanılmıştır. Eğitim programında kullanılan bazı ısınma aktiviteleri ve sonlandırma çalışmaları Altınay (2012) tarafından hazırlanan “Psikodrama: 400 Isınma Oyunu-Yardımcı Teknik” isimli kaynaktan alınmıştır. Eğitim süresince katılımcılara bilgi kazandırmak amacıyla verilen okuma ödevlerinde ise Corey (2005) ve Gladding’den (2013) yararlanılmıştır.

3. 3. 2. 2. 1. Eğitim Programın Amaçları

Programın genel amaçları şu şekilde sıralanmaktadır:

Öğrencilerin;

1. Psikolojik danışmanın sosyal ve kültürel bağlamını keşfetmelerine yardımcı olmak
2. Farklı kültürel grupların özellikleri ve ruh sağlığı ihtiyaçlarıyla ilgili bilgi kazanmalarını sağlamak
3. Kendi kültürel geçmişlerinin ve yaşantılarının şimdiki tutumları, değerleri ve ön yargıları üzerindeki etkisini keşfetmelerini sağlamak
4. Kültürel farklılıklara yönelik olumlu tutumlar geliştirmelerini sağlamak
5. Farklı kültürel gruplara yönelik “kültürel empati” geliştirmelerini sağlamak.
6. Kültürler arasındaki sözlü ve sözsüz iletişim biçimindeki farklılıkları ve bu farklılıkların danışma sürecindeki etkisini kavramalarını sağlamak
7. Kültürün danışma süreci, kişilik gelişimi, meslek seçimleri, psikolojik sorunlar ve yardım arama davranışları üzerindeki etkilerini kavramalarını sağlamak
8. Farklı kültürlerden bireylerle başlangıç düzeyinde empatik dinleme, ilişki kurma, yansıtma, amaç oluşturma ve uygun müdahale seçimi becerilerini kazanmalarını sağlamak
9. Ayrımcılık ve ön yargıların bir insan ve meslek elemanı olarak kendileri ve danışanları üzerindeki etkisini keşfetmelerini sağlamak
10. Kimliğin bireysel, grup ilişkili ve evrensel olmak üzere üç boyutunu ve bu boyutların danışma süreciyle ilişkisini kavramalarını sağlamaktır.

Kültüre duyarlı psikolojik danışma eğitimi on iki oturumdan oluşmaktadır. Oturumlar 2013-2014 eğitim-öğretim yılı bahar döneminde, haftada bir kez olmak üzere daha

önceden belirlenen gün ve saatte Karadeniz Teknik Üniversitesi Fatih Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü'ndeki grupla psikolojik danışma salonunda gerçekleştirilmiştir. Oturumlar 125-164 dakika arasında sürmüştür.

3. 3. 2. 2. Eğitim Programı Oturumları

Eğitim programı dahilindeki on iki oturum sırasıyla aşağıdaki şekilde yapılandırılmış ve gerçekleştirilmiştir:

Birinci Oturum

Amaçlar

Eğitimin amaçları ve içeriği ile ilgili bilgi sahibi olma

Eğitim ile ilgili kişisel amaçlarını yapılandırma

Kültürün yaşamımızdaki etkisini fark etme

Süre

125 dakika

Materyaller

Gruba katılım kontratının bulunduğu bilgisayar çıktıları

Etkinlik için hazırlanmış çalışma kağıtları

Kişisel amaçların yazıldığı küçük kağıtlar

Yazı tahtası ve tahta kalemi

Süreç

İlk oturuma kültüre duyarlı psikolojik danışma eğitiminin içeriği ve amaçlarına ilişkin genel bir bilgi verilerek başlandı. Ardından üyelere küçük kağıtlar dağıtılarak eğitime katılıma ilişkin amaçlarını bu kağıtlara yazmaları istendi. Kişisel amaçların yazılı olduğu bu kağıtlar son oturumda tekrar ele alınmak üzere, yazı tahtasına önceden çizilmiş olan bir ağacın arzu edilen farklı yerlerine üyeler tarafından yapıştırıldı.

Üyelere eğitim oturumları boyunca uyulması istenen kurallar (EK 1) okundu, üyelerin görüşleri de alınarak kurallara uyulması konusunda görüş birliğine varıldı ve üyeler gönüllü olarak gruba katılım kontratını (EK 2) imzaladılar. Bunun yanında, oturumların ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınmasına ilişkin üyelerden sözlü onay alındı.

Tanışma etkinliğine geçildi. Üyelerin yaşantısında kültürün rolüne de dikkat çekmek amacıyla her üyenin kendini tanıttıktan sonra isimlerinin veriliş hikayelerini anlatmaları istendi. Her üye isminin veriliş hikayesini anlattı, isimleri, isimlerinin anlamı ve isimlerini veren kişiler üzerinde durularak kültürün rolüne dikkat çekildi. Daha sonra kültür, kültürün içeriği, kültürün psikolojik danışma sürecindeki rolüne ilişkin bilgi sunumu yapıldı.

Oturumda son olarak, üyelerin yaşamlarında kültürün rolünü fark etmelerine yardımcı olma amacıyla "Nasıl düşündüğümüz hakkında düşünme" etkinliği (EK 3) yapıldı.

Üyeler “baba” , “evlilik”, “sevgi”, “ev” kelimelerinin çağrıştırdığı anlamları yazmaları ve bu çağrışımların nereden kaynaklandığını anlatmaları istendi. Burada kültür ile ilişkili olarak öne çıkan konular cinsiyet rolleri, cinsiyet rolü tutumları ve aile ilişkileri idi. Bu konular üzerinde duruldu.

Oturumun özeti yapıldı ve oturum sonlandırıldı.

İkinci Oturum

Amaçlar

Farklılıkların bir uyum içinde var olabileceğini fark etme

Kültüre duyarlı danışma ile ilgili temel kavramlar hakkında bilgi sahibi olma

Kültürel deneyimlerin psikolojik danışma süreci üzerindeki etkisini anlama

Farklı kültürel deneyimleri karşılaştırma

Süre

154 dakika

Materyaller

Kültüre duyarlı psikolojik danışma ile ilgili temel kavramlarla ilgili çalışma kağıtları

“Çokkültürlü Bingo ” oyunu için çalışma kağıtları

Ses kayıt cihazı

Süreç

Oturuma bir önceki oturumun özeti yapılarak başlandı. Özeti ardından “Çeşitlilik Soğanı” etkinliği yapıldı. Bu etkinlikte üyeler biri içte diğeri dışta olmak üzere iki halka oluşturarak eşleştiler. Her çift hızla (alışkanlık, geçmiş, tutum) gibi bir ortak noktalarını ve bunu ifade edecek bir yol (şarkı, mim, şiir, sembol vb.) buldu ve bunları ifade etti. Halkalar birkaç tur dönerek üyeler farklı üyelerle eşleşmiş oldu ve etkinlik aynı şekilde devam etti. Daha sonra etkinlik üyeler arasındaki farklılıkların bulunması şeklinde devam etti. Etkinlikten sonra hangi farklılık ya da benzerliklerin üyeleri şaşırttığı ya da hoşlarına gittiği üzerinde duruldu. Bunların kaynakları ele alındı. Burada üyeler özellikle farklılıklar da olsa uyum içinde yaşanabildiği üzerinde durdular.

Psikolojik danışma sürecinde danışan ve psikolojik danışman arasındaki kültürel farklılıklar üzerinde duruldu. Üyelerin kendi psikolojik danışmanlık uygulamalarındaki deneyimleri ele alındı. Kültürün geniş tanımı ve temel psikolojik danışma müdahaleleri uygulanırken danışana özgü kültürel bilginin ele alınmasının önemi vurgulandı.

Kültüre duyarlı psikolojik danışma ile ilgili temel kavramlara ilişkin bir çalışma kağıdı (EK 4) dağıtıldı, üyelerden ilgili boşlukların uygun şekilde doldurulması istendi. Etkinliğin ardından temel kavramlar tek tek açıklandı.

Kültürel deneyimlerin psikolojik danışma sürecindeki etkisinin, farklı kültürel deneyimlerin anlaşılması ve kültüre duyarlı psikolojik danışma ile ilgili zorlukların fark

edilmesi amacıyla “Çokkültürlü Bingo” (EK 5) oyunu oynandı. Üyelere farklı deneyimlerin bulunduğu tabloların yer aldığı iki farklı çalışma kağıdı dağıtıldı, bu deneyimleri yaşayan üyelere imza toplamaları istendi ve en çok imzayı toplayanın kazanacağı söylendi. Buradaki önemli nokta, ilk olarak dağıtılan çalışma kağıdındaki deneyimlerin kolayca paylaşılabilecek fakat ikinci olarak dağıtılan kağıttaki deneyimlerin kolayca açıklanamayacak deneyimler olmasıydı. Etkinliğin ardından iki çalışma kağıdı arasındaki farklar; ikinci kağıttaki deneyimlerin “ötekileştirilen” deneyimler olduğu ele alındı. Eşcinsellik, farklı etnik kökenlere mensup olma, engellilikle ilişkili zaman zaman “ötekileştirilen” deneyimler üzerinde durularak kültüre duyarlı psikolojik danışma ile ilgili zorluklara değinildi. Farklı kültürel deneyimlere empati geliştirmek ve bunlara duyarlı olmanın üzerinde duruldu.

Bir sonraki oturum için hazırlık olması amacıyla “Etkili bir çokkültürlü psikolojik danışman olabilme” isimli okuma ödevi verildi.

Oturumun özeti yapıldı ve oturum sonlandırıldı.

Üçüncü Oturum

Amaçlar

Farklı kültürel gruplarla ilgili kalıp yargıların farkına varma

Farklı kültürel gruplarla ilgili ön yargılarının farkına varma

Farklı kültürel gruplarla ilgili ayrımcı uygulamaların farkına varma

Kalıp yargı, ön yargı ve ayrımcılığın farklı kültürel gruplar üzerindeki etkisini keşfetme

Süre

160 dakika

Materyaller

Kalıp yargı ve ön yargı etkinliği için resimler

Çalışma kağıtları

Tartışma kısmı için hazırlanmış yaka kartları

Ses kayıt cihazı

Süreç

Bir önceki oturumun özeti yapıldıktan sonra okuma ödevi üzerinde konuşuldu ve kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterliklerine ilişkin genel bilgi verildi. Ödevin ele alınmasının ardından üyelere farklı insan resimlerinin bulunduğu çalışma kağıtları (EK 6) dağıtıldı. Bu çalışma kağıtlarında resimlerde hangi öğelerin dikkatlerini çektiği, resimleri karşılaştırarak belli bir görev söz konusu olduğunda bu görev için hangi kişiyi seçeceklerini nedenleriyle belirtmeleri istendi. Buradaki amaç üyelerin belli bir görünüşe sahip insanlarla ilgili ön yargı ve kalıp yargılarının farkına varmalarına yardımcı olmaktır.

Ardından bu kalıp yargı ve ön yargıların gelişiminde geçmiş, özellikle de aile deneyimlerinin üzerinde duruldu.

Oturumun bir sonraki aşamasında üyelere bazı kültürel grupların (eşcinseller, ateistler, Kürtler, Romanlar, kadınlar) isimlerinin yazdığı küçük kartlar dağıtıldı. Kartın ön yüzüne bu kültürel gruplarla ilgili düşüncelerini, arka yüzüne ise bu düşüncelerin nereden geldiğini yazmaları istendi. Her bir kültürel grup üzerinde durulduktan sonra, olumsuz yaklaşımların bu kültürel gruplar üzerinde yarattığı olumsuz etkiler ele alındı. Bu düşüncelerin gelişimi üzerinde geçmiş deneyimlerin, aile yapısının ve medyanın etkileri üzerinde duruldu. Ardından grup düşmanlığının bileşenleri hakkında, örneklerle (kalıp yargı, ön yargı ve ayrımcılık) teorik bilgi verildi.

Oturumun son kısmında kalıp yargı ve önyargıların hedefi konumundaki bireylerin yaşantılarının daha iyi anlaşılması amacıyla bir tartışma etkinliği yapıldı. Bu tartışmada konuşmacı rolünde olmak üzere altı gönüllü üye seçildi. Bu üyelere kendilerinin göremeyeceği fakat diğer üyelerin görebileceği etiketler yapılandırıldı. Etiketlerde “önemsiz kişi”, “uzman”, “komedyen”, “çok önemli kişi”, “azınlık” sıfatları yer alıyordu. Konuşmacılar tartışma konusuyla ilgili fikirlerini belirtirken, dinleyiciler konuşmacıların etiketlerine göre sözel ve sözel olmayan tepkiler verdiler. Tartışmanın ardından konuşmacılardan etiketlerde yazan sıfatları tahmin etmeleri istendi, konuşmaları boyunca gelen tepkilere göre neler hissettikleri soruldu. Buna dayalı olarak, farklı kültürel gruplara dönük olumsuz yaklaşımların bu gruplar üzerindeki olumsuz etkilerine dikkat çekildi.

Üyelere iki hafta sonraki oturuma kadar hazırlanmak üzere farklı kültürden bir kişiyle yapılacak bir röportaj ödevi verildi, röportaj formatı (EK 7) ayrıca her üyeye yazılı olarak sunuldu.

Oturumun özeti yapıldı ve oturum sonlandırıldı.

Dördüncü Oturum

Amaçlar

Kültürel çeşitliliğin kapsamını keşfetme

Farklı kültürel gruplarla ilgili sahip oldukları kalıp yargı ve ön yargıların farkına varma

Farklı kültürel gruplara yönelik ayrımcı uygulamaların farkına varma

Farklı kültürlerden bireylerin deneyimleri ile ilgili bilgi sahibi olma

Farklı kültürel deneyimleri anlama

Süre

131 dakika

Materyaller

Etkinlik için hazırlanmış çalışma kağıtları

Ses kayıt cihazı

Süreç

Oturuma bir önceki oturumun özeti yapılarak başlandı. Ardından grup üyeleri arasındaki kaynaşmayı artırması amacıyla “Kördüğüm” etkinliği yapıldı. Üyeler bir çember oluşturduktan sonra birbirlerine yaklaştılar ve her bir üye iki eliyle farklı iki üyenin birer elini tuttu. Daha sonra üyeler farklı yollar deneyerek bu kördüğümü çözüp el ele bir çember oluşturdu.

Bir önceki oturumda olduğu gibi çeşitli kültürel gruplarla ilgili düşüncelerin üzerinde konuşuldu. Kadınlar, erkekler, farklı etnik kökenler, homoseksüellik ve farklı dini yönelimler konuşmaların odak konularıydı. Bu kültürel gruplarla ilgili toplumumuzdaki yaygın kanılar; geleneksel cinsiyet rolü tutumları, farklı etnik kökenlere yönelik tutumlar, homofobi, farklı mezhep ve spiritüel inanç konuları üzerinde duruldu. Bu konularla ilgili üyeler düşüncelerini ve deneyimlerini, kendi psikolojik danışma uygulamalarından örnekler de vererek paylaştılar. Ayrımcı uygulamaların belirtilen kültürel gruplar üzerindeki etkileri üzerinde duruldu.

Üyelerin kendi kültürel kimlik öğelerini keşfetmeleri amacıyla “Çeşitlilik” etkinliği (EK 8) yapıldı. Burada üyelerden kendilerini kültürel olarak tanımlamaları ve “kültürel çeşitlilik” ifadesinin kendilerine neler çağrıştırdığını yazmaları istendi. Üyelerinin büyük çoğunluğunun kendilerini tanımlarken etnik kökeni merkeze aldıkları görüldü. Cinsiyet, jenerasyon, rol kategorisi, meslek, sosyoekonomik durum, dini yönelim gibi farklı kültürel tanımlayıcıları da kullanabilecekleri belirtildi.

Oturumun son kısmında “Hayal et” etkinliği (EK 9) yapıldı. Bu etkinlikte öğrencilerin kendilerini farklı bir kültürel grubun (Örn. bedensel engelli, yaşlı, eşcinsel, yoksul, farklı bir etnik kökene mensup, ateist) üyesi olarak hayal etmeleri istendi. Üyeler bir süre kendilerini seçtikleri farklı kültürel gruptan bir birey olarak hayal ettikten sonra, deneyimlerini grup ile paylaştılar. Yaşlılık ve engellilik en çok hayal edilen deneyimlerdi. Etkinliğin ardından hayal etme deneyiminin bu bireylere bakış açılarında bir farklılık yaratıp yaratmadığı, yarattı ise bunların neler olduğu üzerinde duruldu.

Oturumun özeti yapıldı ve oturum sonlandırıldı.

Beşinci Oturum

Amaçlar

Kendi kültürel kimliğinin öğelerini fark etme

Kültürel kimliğin çoklu yapısını keşfetme

Kültürel kimlik öğeleriyle ilgili ayrıcalıklı ya da ayrımcı deneyimleri keşfetme

Süre

144 dakika

Materyaller

Röportaj ödevi için verilmiş çalışma kağıtları
 Etkinlikler için hazırlanmış çalışma kağıtları
 Okuma ödevi için hazırlanmış fotokopiler
 Ses kayıt cihazı

Süreç

Oturuma bir önceki oturumun özeti yapılarak başlandı. Daha sonra iki hafta önce bu oturuma kadar hazırlanması için verilen röportaj ödevleri üzerinde konuşuldu. Burada üyelerin röportaj esnasındaki algıları ve duyguları, röportaj yaptıkları bireyin mensup olduğu kültür ile ilgili neler öğrendikleri, ilgili bireyin mensup olduğu kültür ile ilgili kalıp yargıları yansıtıp yansıtmadığı, bu bireyle psikolojik danışma sürecinde akılda bulundurulması gereken noktalar ve röportajdan sonra ilgili kültürle ilgili bakış açılarında bir farklılaşma olup olmadığı üzerinde duruldu.

Röportaj ödevinin ele alınmasından sonra “kimlik” ve “kültürel kimlik” kavramları hakkında bilgi sunumu yapıldı. Ardından “Ben kimim?-I” (EK 10) etkinliği için üyelere çalışma kağıtları dağıtıldı. Burada verilen kültürel kimlik öğelerine göre kendilerini tanımlamaları ve kimlik statülerine göre toplumdaki konumlarını ve yaşamlarındaki deneyimlerini (avantajlı-dezavantajlı) belirlemeleri istendi. Her üye çalışmayı tamamladıktan sonra beş kişilik gruplar oluşturmalarını ve kültürel kimliklerini, bu kimlikleriyle ilgili toplumdaki avantajlı ya da dezavantajlı konumlarını ve yaşamlarındaki deneyimlerini karşılaştırmaları istendi. Ardından üyeler gruba döndüler. Kimlik öğeleriyle ilişkili yeni bir kavramla karşılaşmış ve karşılaşmadıkları, hangi kimlik öğelerini daha çok benimsedikleri, hangi kimlik öğelerinin toplumda ayrıcalık ya da baskı unsuru olduğu, kimliklerinin hangi yönlerden benzerlik ya da farklılık gösterdiği, ayrıcalıklı konumda olmalarının toplumda diğer bireylere yönelik baskı ya da ayrımcılığın farkına varmalarında etkili olup olmadığı, aynı kimlik öğelerine (örneğin kadın olmak) sahip olmalarına rağmen deneyimlerinin farklılaştığı durumlar olup olmadığı ve bunların nedenleri üzerinde konuşuldu.

Ardından etkinliğin ikinci kısmına (“Ben kimim?-II, EK 11) geçildi. Üyelere çalışma kağıtları dağıtıldı, en baskın kültürel kimlik öğelerine göre bir pasta grafiği oluşturmaları istendi. Ardından baskın kültürel kimlik öğeleriyle ilgili kalıp yargılar üzerinde çalışmaları, bunlara ne kadar uygun olduklarını belirlemeleri istendi. Tekrar beş kişilik gruplar oluşturuldu ve baskın kültürel kimlikler karşılaştırıldı. Sonraki aşamada tüm üyeler gruba döndüler, bu benzerlik-farklılıklar ve kimlik öğeleriyle ilgili kalıp yargılarla ilgili genel bir değerlendirme yapıldı. Üyelere farklı kültürel gruplardan bireylerin psikolojik danışma ihtiyaçları ile ilgili iki haftalık bir okuma ödevi verildi.

Oturumun özeti yapıldı ve oturum sonlandırıldı.

Altıncı Oturum

Amaçlar

Empatinin kültürel boyutunu keşfetme

Kendinden farklı kültürel deneyimlere sahip bireyleri anlama

Kendinden farklı kültürel deneyimlere sahip bireylere empati geliştirme

Süre

131 dakika

Materyaller

Etkinlikte kullanılacak senaryoları içeren kağıtlar

Ses kayıt cihazı

Süreç

Oturuma bir önceki oturumun özeti yapılarak başlandı. Terapötik ilişki için gerekli koşullar üzerinde duruldu, buradan empati kavramına geçildi. Hangi bireylerle daha kolay empati kurabildiğimiz sorusu soruldu ve benzerlik ne kadar fazlaysa o denli kolay empati kurabileceğimiz üzerinde duruldu. Bu benzerliklerde kültürel boyutun önemli bir yeri olduğuna dikkat çekildi ve kültürel empati kavramından bahsedildi. İkinci oturumda üzerinde durulan etnomerkezcilik - etnogörecelilik kavramları hatırlatıldı. Gerçeğe bakış açısının ve dünya görüşünün kültürden kültüre farklılaştığı belirtildi.

Üyelerin farklı kültürlerden bireylerin deneyimlerini daha iyi anlamaları ve kültürel empati geliştirebilmeleri için hazırlanmış "Duvara koş" etkinliğine geçildi. Öncelikle üyelere her birinde farklı kültürel deneyimlere sahip bir bireyin yaşantısının betimlendiği kağıtlar (EK 12) dağıtıldı, bunları okumaları istendi. Ardından üyeler ayağa kalktılar ve el ele tutuşarak düz bir hat oluşturdular. Daha sonra grup lideri "..... deneyimi yaşayanlar bir adım geri ya da ileri gitsin" şeklinde komutlar verdi. Komutların verilmesi sona erdikten sonra grup lideri üçe kadar saydı ve üyelere duvara koşmalarını istedi, duvara ilk dokunan üye oyunu kazandı. Burada odak nokta farklı kültürel deneyimlerin toplumdaki avantajlı ya da dezavantajlı durumlarının ortaya çıkarılmasıydı. Etkinliğin ardından hangi üyelerin önde, hangilerinin geride kaldığı, kimin duvara daha önce ulaştığı ve bunun nedenlerinin ne olabileceği üzerinde duruldu. Üyelerin farklı bir bireyin konumunda neler hissettikleri, neler düşündükleri, neleri fark ettikleri ayrıca ele alındı.

Oturumun son kısmında kültürel empati ile ilgili rol oynama etkinliğine geçildi. Üyeler bir daire oluşturup birbirlerine yaklaştılar, daha sonra merkeze arkalarını dönüp, ellerini havaya kaldırdıktan sonra yakaladıkları ilk elin sahibi olan üyeye eşleştiler. Üyelere her birinin konuşmacı konumunda olacakları senaryolar (EK 13) verildi. Senaryolarla ilgili temalar; homofobi, cinsiyet ayrımcılığı, etnik ayrımcılık, geleneksel cinsiyet rolü tutumları ve yoksullara ve yaşlılara yönelik olumsuz yaklaşımlardı. Rol oynama etkinliğinde

üyelerden biri hedef kültürel gruba ilişkin olumsuz tutumlarla ilgili bir yorumda bulundu, diğer üye ise bu yoruma hedef kültürel grupla ilgili empatik bir tepkiyle yanıt vermeye çalıştı. Etkinliğin ardından verdikleri tepkiler hakkında ne düşündükleri, empatik tepki vermekte zorlanıp zorlanmadıkları üzerinde duruldu.

Oturumun özeti yapıldı ve oturum sonlandırıldı.

Yedinci Oturum

Amaçlar

Farklı kültürel gruplarla ilgili ön yargıların farkına varma

Ön yargıların farklı kültürel gruplar üzerindeki etkisiyle ilgili duyarlılık geliştirme

Kültüre duyarlı bir danışma ortamı yaratmayla ilgili farkındalık kazanma

Farklı kültürlerden bireylerin deneyimleri ile ilgili bilgi sahibi olma

Kültürel olarak kendilerinden farklı bireylere empati geliştirme

Süre

133 dakika

Materyaller

A4 kağıtları

“Ayakkabılarımla yürü” etkinliği için hazırlanmış kartlar

Kalemler

Makas

Bant

Ses kayıt cihazı

Süreç

Bir önceki oturumun özetinin yapılmasının ardından, hem üyelerin ısınması hem de empati kavramına dikkat çekmek için “Benim gördüğümü görebiliyor musun, senin gördüğünü görebiliyor muyum?” etkinliğine geçildi. Üyelere birer A4 kağıdı ve kalem dağıtıldı. Kağıtlara adlarını yazmaları ve bir delik açmaları, böylece bir resim çerçevesi oluşturmaları istendi. Daha sonra herkes çerçevesini yapıştıracığı oda içerisindeki bir nesne seçti. Burada odak nokta herkesin etrafındakileri farklı gördüğü idi. Etkinliğin ardından üyelerin seçtikleri nesneye yönelme nedenleri, bu nesnelerin kendilerine neleri çağrıştırdığı ve bu çağrışımların nereden kaynaklandığı üzerinde duruldu. Birkaç üyenin aynı nesneyi seçmeleri fakat farklı şeyler algıladıklarını belirtmeleri etkinliğin amacına ulaşması açısından faydalı oldu.

Sonraki aşamada iki haftalık süre için verilen okuma ödevi üzerinde konuşuldu. Okuma ödevi bazı kültürel grupların (cinsiyet, cinsel yönelim, etnik köken, yaşlılık, dini yönelim ile ilgili) psikolojik danışma ihtiyaçları ve bu gruplarla psikolojik danışma yapılırken dikkate alınacak noktalar hakkındaydı. Her bir konu üyelerin de katılımıyla ele

alındı, ödev içeriğinde yer almayan bedensel engellilik konusu üzerinde ayrıca duruldu. Farklı kültürel gruplara mensup olmanın bireylerin dünya ile nasıl ilişki kurduklarını , tutumlarını, değerlerini, inançlarını, nasıl düşündüklerini, nasıl karar verdiklerini, nasıl davrandıklarını, durumları nasıl tanımladıklarını ve olayları nasıl yorumladıklarını etkilediği üzerinde duruldu. Danışman için en önemli yeterliklerden birisinin danışanın kültürünün etkisiyle şekillenen dünya görüşünü anlamak ve bunu danışanın kültürüne, iletişim biçimine uygun bir şekilde danışana iletmek olduğu vurgulandı.

Oturumun son kısmında “Benim ayakkabılarımla yürü” (EK 14) etkinliği için üyelere her birinde farklı bir kültürel çeşitlilik ögesinin betimlendiği kartlar dağıtıldı. Yönlendirilmiş keşif kullanılarak üyelere direktifler verildi ve betimlenen durumu mümkün olduğunca yaşamaya çalışmaları istendi. Bu keşifte bir bireyin (Örn. bacağını kaybetmiş bir asker) danışma odasında son bulan bir günü hayal edilmekteydi. Keşfin ardından üyelere şimdiki dönmeleri, tekrar kendileri olmaları ve deneyimlerini paylaşmaları ve ilgili birey ile ilgili ne öğrendiklerini anlatmaları istendi.

Oturumun özeti yapıldı ve oturum sonlandırıldı.

Sekizinci Oturum

Amaçlar

İletişimin kültürel boyutu ile ilgili bilgi sahibi olma

Farklı iletişim biçimleriyle ilgili farkındalık kazanma

Kültüre duyarlı iletişim becerileri sergileyebilme

Kültüre duyarlı iletişimle ilgili zorlukların nedenleri hakkında bilgi sahibi olma

Süre

161 dakika

Materyaller

Derdyalılar etkinliği için yönergeleri içeren kağıtlar

Karton

Makas

Cetvel

Kalem

Yapıştırıcı

Ses kayıt cihazı

Süreç

Bir önceki oturumun özeti yapılarak oturuma başlandı. İletişim, sözel ve sözel olmayan iletişimde kültüre dayalı farklılıklar üzerinde duruldu, bu farklılıklar hem Türkiye’den hem de dünyadan örneklerle açıklanmaya çalışıldı, üyelere de kendi yaşantılarıyla ve psikolojik danışma deneyimleriyle ilgili deneyimlerini paylaşmaları istendi.

Kültürel olarak farklı gelen davranışın öğeleri (değerler, beklentiler, niyetler) buna dayalı olarak da farklı kültürden bireyler arasındaki iletişim çatışmalarının nedenleri üzerinde duruldu. Bireyin davranışı ile bunun altında yatan beklentileri, niyetleri birbirinden ayırma ve bireyin davranışını bu davranışın öğrenildiği ve sergilendiği kültürel bağlama dayalı olarak değerlendirmenin önemi ele alındı. Etkili bir kültürler arası iletişim için gerekli koşullar üzerinde duruldu. Yüksek bağlam-düşük bağlam iletişim, günlük yaşamdan örneklerle açıklandı

Oturumun ikinci kısmında üyelerden iki grup oluşturmaları istendi. Farklı iki kültürün etkileşiminin canlandırılacağı "Derdyalılar" oyunu için beş kişilik "mühendisler" ve sekiz kişilik "Derdyalılar" grubu oluşturuldu. Her iki grup için oyunun kuralları (EK 15) ilgili gruplardaki üyelere dağıtıldı ve gruplar farklı odalara alındı. Grup lideri her iki grubun kuralları doğru bir şekilde kavrayabilmesi için kolaylaştırıcı görevini üstlendi. Hazırlığın ardından mühendisler Derdyalı adlı ülkeye bir köprü yapmak için Derdyalı grubunun ve oyun için gerekli olan materyallerin hazır bulunduğu odaya geldiler. Onların kültürlerine ve iletişim tarzlarına uyum sağlayarak onlara köprü yapımını öğretmeye çalıştılar. Etkinlik oldukça eğlenceli ve verimli geçti. Etkinliğin ardından üyelerin üstlendikleri role ilişkin duygu ve düşünceleri, rolün kolaylıkları ve zorlukları, iki kültür arasındaki farklılıklar, öne çıkan kültürel özellikler, sadece davranışa (görünürdekilere) dayalı olarak yapılan değerlendirmelerin ne kadar doğru olabileceği üzerinde duruldu.

Oturumun özeti yapıldı ve oturum sonlandırıldı.

Dokuzuncu Oturum

Amaçlar

Kültürel çeşitlilik ile ilgili farkındalık kazanma

Farklı kültürler ile ilgili bilgi sahibi olma

Danışanların dünya görüşünü şekillendiren faktörler ile ilgili bilgi sahibi olma

İletişimin kültürel boyutu ile ilgili bilgi sahibi olma

Süre

134 dakika

Materyaller

Oturumda izletilecek filmin yer aldığı DVD

Projeksiyon cihazı

Bilgisayar

Hoparlör

Filmle ilgili etkinliğin yer aldığı çalışma kağıtları

Filmle ilgili notlar almak için kullanılacak küçük kağıtlar

Kalemler

Ses kayıt cihazı

Süreç

Bir önceki oturumun özeti yapılarak oturuma başlandı. Ardından “İki Dil Bir Bavul” (EK 16) isimli filmin gösterimi için hazırlık yapıldı. Filmle ilgili notlar alabilmeleri için öğrencilere kağıt ve kalemler dağıtıldı. Bu film yeni mezun olmuş ve bir Kürt köyüne atanan Denizli’li genç bir öğretmenin bu köydeki bir yılını anlatmaktadır. Öğretmen Kürtçe, öğrencileri de Türkçe bilmemektedir. Filmde öğretmenin farklı bir kültüre uyum sağlama, öğrencilere Türkçe’yi ve okuma-yazmayı öğretme çabaları mümkün olduğunca doğal bir biçimde betimlenmeye çalışılmıştır. Filmde etnik köken yanında, dil, sosyoekonomik statü ve cinsiyet rolü tutumları gibi kültürel öğeler dikkat çekmektedir.

Oturumun ilk 77 dakikasında ilgili filmin gösterimi gerçekleştirilmiştir. Ardından üyelerle bir süre filmle ilgili dikkatlerini çeken noktalar; filmle ilgili duygu ve düşünceleri üzerinde konuşulmuştur. Ardından filmle ilgili etkinliğin yer aldığı çalışma kağıtları (EK 17) öğrencilere dağıtılmıştır. Etkinlikte filmde yer alan kültürel öğeler, filmdeki karakterler üzerinde kültürün etkileri, kültürle ilişkili sosyal, ekonomik, politik ve bağlamsal faktörler, bunların üyelerin yaşantılarıyla ilişkili olup olmadığı ve filmdeki kültürel faktörlerin karakterlerin kimlik gelişimleri üzerindeki etkileri ele alınmıştır. Bununla birlikte üyelerden filmdeki karakterleri olası danışanları olarak düşünmeleri ve bu karakterlerle danışma yaparken neleri göz önünde bulundurmaları gerektiği üzerinde durulmuştur.

Son olarak filmde iletişimle ilgili öğeler, filmde betimlenen iki kültür arasındaki iletişim engelleri, dil farklılığı, dil farklılığına rağmen kurulabilen olumlu ilişkiler ve bu olumlu ilişkilerin kurulması ve sürdürülmesini sağlayan faktörler ele alınmıştır.

Oturumun özeti yapılarak oturum sonlandırılmıştır.

Onuncu Oturum

Amaçlar

Farklı kültürel arka plana sahip danışanlarla iletişim becerilerini geliştirme

Farklı kültürel arka plana sahip danışanlarla müdahale becerilerini geliştirme

Süre

154 dakika

Materyaller

Bilgisayar

Hoparlör

Örnek danışma videosunu içeren CD

Etkinlik için çalışma kağıtları

Ses kayıt cihazı

Süreç

Oturuma bir önceki oturumun özeti yapılarak başlandı. Danışan ve psikolojik danışman arasındaki iletişim sürecine dikkati çekmek amacıyla seçilen “Çeşitli Düzeylerde Konuşma” etkinliği için üyelerden eşleşmeleri ve karşılıklı oturarak seçtikleri bir konu hakkında konuşmaları istendi. Belli bir süre sonra üyelerden biri sandalyesinin üzerine çıkıp ayakta durdu, diğer eş olduğu yerde ayakta durarak aynı konuyu konuşmaya devam ettiler. Bir süre sonra eşler rol değiştirerek aynı şeyi tekrar ettiler. Etkinliğin ardından üyelerin her üç pozisyondaki diyaloglarda neler hissettikleri ve neler düşündükleri üzerinde duruldu. Etkinlikteki şekilde olmasa da bazen psikolojik danışma ilişkisinde de danışanın psikolojik danışman ile kendisi arasında bir konum farklı algılayabileceğine dikkat çekildi. Özellikle kültürel farklılıklar söz konusu olduğunda, danışan azınlık ya da olumsuz yaklaşılan bir kültürün mensubu olduğunda bu algının ortaya çıkabileceği üzerinde duruldu.

Daha sonra üyelere psikolojik danışma ilişkisinde kaç tane diyalog olduğu soruldu. Üyeler genel olarak tek bir diyalog olduğunu ve bunun da danışan ve psikolojik danışmanın karşılıklı konuşmalarını içerdiğini ifade ettiler. Bunun doğru olduğunu ve bunun yanında danışanın ve psikolojik danışmanın birbirleriyle ve süreçle ilgili iç diyalogları olduğundan bahsedildi. Özellikle danışanın iç diyalogunun üzerinde durularak hem psikolojik danışmanla hem de süreçle ilgili kendi kendine neler söyleyebileceği soruldu. Psikolojik danışmanın hangi durumda bu konuşmaların içeriğini tahmin etmesinin daha kolay ya da zor olduğu soruldu ve kültürel farklılıklara dikkat çekildi. Bu konuşmaların içeriğini bilmenin sürece sağlayacağı katkılar üzerinde duruldu. Öğrencilere bu konunun örneklendirildiği bir çalışma kağıdı (EK 18) dağıtıldı, örnek bir danışa diyalogu verilerek danışanın olumlu ve olumsuz konuşmalarıyla ilgili boşlukları doldurmaları istendi.

Bu iç diyalogların daha iyi gösterilmesi için bu konunun örneklendirildiği kısa bir video üyelere izlettirildi. Ardından üyelere kendilerinden kültürel olarak farklı danışanların iç diyalogları hakkında farkındalık kazandırmak; bu danışanlarla iletişim ve müdahale becerilerini geliştirmek amacıyla üyelerden dört kişilik gruplar oluşturmaları istendi. Her gruptaki bütün üyeler önce psikolojik danışman, sonra danışan, ardından danışanın olumlu diyalogu ve sonra da olumsuz diyalogunu canlandırdı. Bu süreçteki kültürel temalar için yedinci oturumda kültürel empati etkinliğinde kullanılan kartlardaki senaryolardan yararlandı. Tüm üyeler her bir rolü üstlendikten sonra etkinlik tamamlandı. Etkinliğin ardından üyelerin zorlandığı noktalar; aynı zamanda farkındalıkları bu etkinliğin onlara kazandırdıkları üzerinde duruldu.

Oturumun özeti yapıldı ve oturum sonlandırıldı.

On Birinci Oturum

Amaçlar

Bir danışma vakasındaki kültürel öğeleri belirleme

Kültüre duyarlı vaka kavramsallaştırma

Kültüre duyarlı müdahale becerileri geliştirme

Süre

164 dakika

Materyaller

“Dokuz nokta problemi” etkinliği için hazırlanan çalışma kağıtları

Danışma vakalarının ve ilgili soruların yer aldığı çalışma kağıtları

Kalemler

Ses kayıt cihazı

Süreç

Oturuma bir önceki oturumun özeti yapılarak başlandı. Kendi kültürümüzden etkilenen standart ve sınırlı bakış açımıza dikkat çekmek için “Dokuz Nokta Problemi” etkinliği (EK 19) ile devam edildi. Bu etkinlikte üç satır halinde yan yana dizilmiş üç noktanın oluşturduğu dokuz noktanın yer aldığı çalışma kağıtları ve kalemler üyelere dağıtıldı. Üyelerin bireysel çalışma yaparak dokuz noktayı yalnızca dört düz çizgi kullanarak ve kalemi kağıttan kaldırmadan birbirine bağlamaları istendi. Üyelerin nasıl yaptıkları ve neler denediklerine bakıldı. Etkinliğin ardından bu problemi çözmenin tek yolunun şeklin dışına sanal noktalar çizilerek noktaların bu şekilde bağlanması olduğu anlatıldı. Bu problemi çözmenin neden zor olduğu soruldu, bu etkinliğin kültürler arası öğrenme ile bağlantısının ne olabileceği tartışıldı. Kendi kültürümüzün bize sunduğu standart bakış açısından ve bu sınırlı bakış açısının farklı kültürlerle etkileşimde olduğumuzda yetersiz kaldığı ve sınırların ötesine geçmek gerektiği üzerinde duruldu.

Oturumun sonraki aşamasında üyelere beş danışma vakasını ve bu danışma vakalarıyla ilgili soruların yer aldığı beş çalışma kağıdı (EK 20) kağıdı ard arda dağıtıldı. Bu danışma vakalarıyla ilgili öne çıkan konular toplumsal cinsiyet rolü tutumları, cinsel yönelim, cinsiyet, etnik köken, sosyoekonomik düzey, psikolojik danışmanların değerleri , psikolojik danışmanların kuramsal yönelimlerine dayalı olarak danışmanlardan beklentileri idi. Danışma vakaları ile ilgili sorular ise genel olarak danışma vakasında öne çıkan kültürel konulara, psikolojik danışman tarafından uygulanan müdahalelerin uygunluğuna ve uygulanabilecek alternatif müdahalelere odaklanmaktaydı. Tüm vakalar ve vakalarla ilgili sorulara ilişkin tüm üyelerin yanıtları alındı, bu yanıtlar üzerinde tartışıldı ve grup liderince ek değerlendirmeler yapıldı

Oturumun özeti yapılarak oturum sonlandırıldı.

On İkinci Oturum

Amaçlar

Kültüre duyarlı psikolojik danışma eğitimiyle ilgili içeriği değerlendirme

Kültüre duyarlı psikolojik danışma eğitimi ile kazanımları değerlendirme

Kültüre duyarlı psikolojik danışma eğitimine olumlu düşünce ve dileklerle veda etme

Süre

166 dakika

Materyaller

Yazı tahtası

Eğitimle ilgili kişisel amaçların yer aldığı yapışkan kağıtlar

Grup üyelerinin düşüncelerini yazdıkları küçük kağıtlar

Ses kayıt cihazı

Demografik Bilgi Formu ve Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği (EK-21).

Süreç

Oturuma bir önceki oturumun özeti ile başlandı. Ardından birinci oturumdan başlayarak oturumlarda ele alınan konular, üyelerin oturumlarla ilgili akıllarında kalan noktalar grup liderinin de gerekli hatırlatmaları yapmasıyla ele alındı. Üyelere ilk oturumda eğitim programından beklentilerini yazdıkları ve tahtaya çizilmiş ağacın dallarına yapıştırdıkları küçük kağıtlar hatırlatıldı, bu küçük kağıtlar tahtaya yapıştırılmış şekilde grupla psikolojik danışma odasına getirildi. Üyelerden, eğer beklentileri karşılanmış ise tahtaya yapıştırdıkları kağıdı almaları ve bundan sonrası için saklamaları istendi. Bütün üyeler ağaca yapıştırmış oldukları kağıtları aldılar.

Oturumun bundan sonraki aşamasında “Kapanış Spektrogamı” etkinliği yapıldı. Daha önceden zemine çizilmiş, 0’dan 100’e kadar derecelendirilmiş bir hat üyelere gösterildi. Her üyenin bu eğitimle ilgili bir kazanımı ya da bu eğitimle kazandığı bir özelliği belirlemesi istendi. Her üye sırayla kazanımını ifade ettikten sonra hat üstünde bu kazanımın miktarını derecelendirdi. Daha sonra tüm üyelere bu kazanımdan ne kadar elde ettikleri soruldu ve kendilerinden hat üzerinde bir yer belirlemeleri istendi ve üyeler ilgili yerleri aldılar. Her üye için kazanımlar ifade edildikten ve diğer üyelere ilgili kazanımla ilgili konularını belirledikten sonra bu etkinlik sonlandırıldı.

Oturumun son aşamasında “Hediye Düşünceler” etkinliği yapıldı. Her bir üyeye kendisi dışındaki üye sayısı kadar küçük kağıt dağıtıldı, bu kağıtlarda diğer üyelerin adları yazmaktaydı. Her bir üye diğer üyeler için güzel düşünce ve dileklerini bu kağıtlara yazdılar ve bu kağıtları birbirlerine verdiler. Her üye sırasıyla, her bir üyenin kendisi için yazmış olduğu güzel düşünce ve dilekleri okudu. Bu aşama tamamlandıktan sonra grup

lideri de genel olarak grupla ilgili güzel düşünce ve dileklerini üyelere ilettiler. Son-test uygulamasının yapılmasının ardından oturum sonlandırıldı.

3. 3. 2. 3. İzleme Çalışması

İzleme çalışması kültüre duyarlı psikolojik danışma eğitim programının uygulama sürecinin tamamlanmasından üç ay sonra gerçekleştirilmiştir. Katılımcılar izleme çalışması esnasında mezun durumda bulduklarından, izleme çalışması e-posta yoluyla yapılmıştır. Deney ve kontrol gruplarında bulunan katılımcıların daha önceden kendilerinden alınmış olan e-posta adreslerine e-posta gönderilerek, dönem boyunca katılmış oldukları araştırmanın devamı niteliğindeki bu çalışmaya da katılmaları; e-posta ekinde bulunan ölçekleri doldurmaları ve e-postaya yanıt olarak göndermeleri istenmiştir. E-posta ekinde katılımcılara ön-test ve son-test olarak uygulanan Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği ve demografik bilgi formu yer almıştır. Tüm katılımcılar belirtilen şekilde e-postaya yanıt vermişler; veri toplama araçlarını yanıtlayarak göndermişlerdir. Bu şekilde izleme çalışması tamamlanmıştır.

3. 4. Verilerin Analizi

Araştırma verileri SPSS 15.0 programı aracılığıyla analiz edilmiştir. Deney ve kontrol grubunda yer alan katılımcıların Kültürlerarası Duyarlılık Ölçeği'nden aldıkları puanlara ilişkin aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri hesaplanmıştır. Deney ve kontrol grubunun ortalamaları arasında anlamlı bir farklılığın olup olmadığını belirlemek amacıyla bağımsız *t* testi uygulanmıştır. Deney ve kontrol grubundaki katılımcılardan toplanan verilerin ön-test, son-test ve izleme ölçümlerinde normal dağılım gösterip göstermediğinin belirlenmesinde Kolmogorov-Smirnov istatistiksel işleminden yararlanılmıştır. Farklı ölçüm noktalarında iki gruptan toplanan verilere ilişkin varyans eşitliğinin sınanmasında Mauchly sferisite testi uygulanmıştır. Deney ve kontrol gruplarının ön-test, son-test ve izleme testinden aldıkları toplam puanlar arasında anlamlı fark olup olmadığını ve bu farkın işlem gruplarında anlamlılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla tekrarlı ölçümler için iki faktörlü ANOVA istatistiksel tekniği kullanılmıştır. Tekrarlı ölçümler için iki faktörlü ANOVA istatistiksel işleminde ölçümlere bağlı olarak ortaya çıkan anlamlı farkın kaynağını belirlemek için Bonferroni testinden yararlanılmıştır.

4. BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın denencelerine bağlı olarak, kültüre duyarlı psikolojik danışma eğitiminin etkililiğinin sınanmasına ilişkin yapılan istatistiksel işlemlerin sonuçlarına yer verilmiştir.

Araştırmanın denencelerini test etmek amacıyla öncelikle deney ve kontrol grubundaki katılımcıların ön-test, son-test ve izleme testinde elde ettikleri kültürel duyarlılık puanlarına ilişkin betimsel istatistik bilgileri sunulmuştur. Deney ve kontrol grubunun kültürel duyarlılık puan ortalamalarının ön test, son test ve izleme testi ölçüm noktalarında anlamlı düzeyde farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemede tekrarlı ölçümler için iki faktörlü ANOVA istatistiksel işleminin sonuçlarına yer verilmiştir. Son olarak, tekrarlı ölçümler için iki faktörlü ANOVA istatistiksel işleminde ölçümlere bağlı olarak ortaya çıkan anlamlı farkın kaynağını belirlemek için kullanılan Bonferroni testi sonuçları sunulmuştur.

4. 1. Betimsel İstatistik Bilgileri

Tablo 8'de deney ve kontrol grubunun ön-test, son-test ve izleme testlerinde elde ettikleri kültürel duyarlılık puanlarına ilişkin betimsel istatistik bilgileri sunulmuştur.

Tablo 8. Deney ve Kontrol Gruplarının Farklı Ölçüm Noktalarında Elde Ettikleri Kültürel Duyarlılık Puanlarına İlişkin Aritmetik Ortalama ve Standart Sapma Değerleri

Ölçüm	Grup	\bar{x}	Ss	N
Ön-test	Deney	91.15	5.74	13
	Kontrol	90.3	4.7	13
	Toplam	90.73	5.14	26
Son-test	Deney	102.53	6.92	13
	Kontrol	91	6.4	13
	Toplam	96.80	8.8	26
İzleme testi	Deney	103.4	8.24	13
	Kontrol	93.16	6.82	13
	Toplam	98.3	9.1	26

Tablo 8'de ön-test, son-test ve izleme ölçümleri için deney ve kontrol grubunun kültürel duyarlılık puan ortalamaları ile standart sapma puanları verilmiştir. Ön-test ortalamaları deney grubu için 91.15 (Ss=5.74) iken, kontrol grubu için 90.30' dur (Ss=4.7). Son-test ortalamaları deney grubu için 102.53 (Ss=6.92) iken kontrol grubu için 91.00

(Ss=6.4) olarak bulunmuştur. İzleme testi ortalamaları deney grubu için 103.38 (Ss=8.24) iken, kontrol grubu için 93.15'tir (Ss=6.82).

4. 2. Eğitim Programının Etkililiğine İlişkin Bulgular

Kültürel duyarlılık puanları açısından ön-test, son-test ve izleme testlerinde görülen değişimin deney ve kontrol grupları arasında anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğinin ortaya çıkarılmasında, öncelikle tekrarlı ölçümler için iki faktörlü ANOVA istatistiğinin kullanılabilmesine ilişkin kriterlerin karşılanıp karşılanmadığı tespit edilmiştir. Deney ve kontrol gruplarındaki katılımcıların ön-test, son-test ve izleme testinde elde ettikleri kültürel duyarlılık puanlarının normal dağılım gösterip göstermediği Kolmogorov-Smirnov testi ile belirlenmiştir. Bu testin sonuçları Tablo 9'da sunulmuştur.

Tablo 9. Kolmogorov-Smirnov Testi Sonuçları

Ölçüm	Z	\bar{x}	Ss	p
Ön-test	.70	90.73	5.14	.71
Son-test	.44	96.76	8.78	.98
İzleme	.50	98.26	9.06	.96

Tablo 9'da sunulan Kolmogorov-Smirnov testi sonuçları, kültürel duyarlılık puanlarının her üç ölçümde normal dağılıma sahip olduğunu göstermektedir ($p>.05$)

Tekrarlı ölçümler için ANOVA'nın kullanılabilmesine ilişkin sferisite (sphericity) yani kültürel duyarlılık puanlarının deney ve kontrol gruplarında ön-test, son-test ve izleme testlerinde eşit varyansa sahip olması kriterinin karşılanıp karşılanmadığı Mauchly testi ile belirlenmiştir. Test sonuçları Tablo 10'da sunulmuştur.

Tablo 10. Mauchly Testi Sonuçları

Gruplar içi	W	Ki-Kare	sd	p
Zaman	.82	4.53	2	.10

Tablo 10'da sunulan Mauchly testi sonuçları, kültürel duyarlılık puanlarının iki grup için ölçümlerde eşit varyansa sahip olduğunu göstermektedir ($W= .82, p>.05$).

Kültürel duyarlılık puanları açısından ön-test, son-test ve izleme testlerinde görülen değişimin deney ve kontrol grupları arasında anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğinin ortaya çıkarılmasında kullanılan tekrarlı ölçümler için iki faktörlü ANOVA sonuçları Tablo 11'de sunulmuştur. Bu istatistiksel işlemdeki birinci faktör müdahale düzeyini (deney ve

kontrol grupları) , ikinci faktör ise ölçüm noktalarını (ön-test, son-test ve izleme testi) ifade etmektedir.

Tablo 11. Deney ve Kontrol Gruplarının Kültürel Duyarlılık Ön-test, Son-test ve İzleme Testi Puanlarına İlişkin İki Faktörlü ANOVA Sonuçları

Kaynak	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Eta Kare
Gruplar arası	3814,2	25				
Grup	1108,15	1	1108.15	16.64	.00**	.41
Hata	1598,05	24	66.6			
Gruplar içi	2768.7	52				
Ölçüm (ön-son-izleme)	828.02	2	414.01	13.26	.00**	.36
Grup *Ölçüm	442.23	2	221.11	7.08	.00**	.23
Hata	1498.41	48				

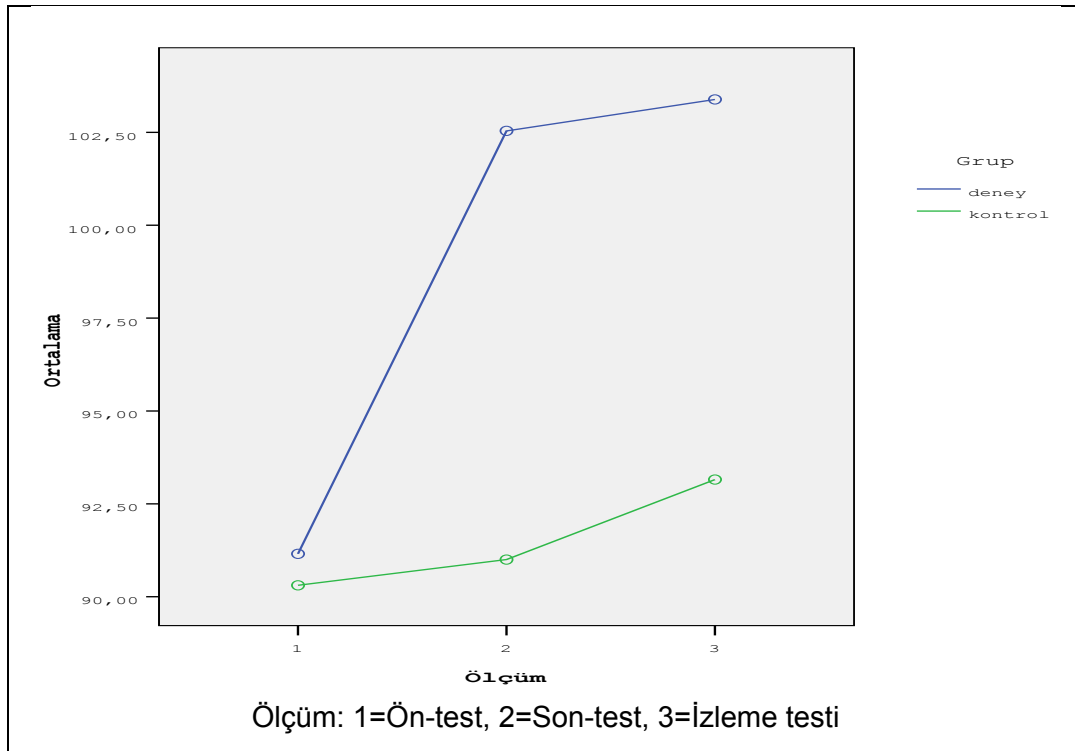
** p<.01

Deney ve kontrol gruplarının kültürel duyarlılık puanlarında ön-test, son test ve izleme testi boyunca gözlenen değişimlerinin birbirinden anlamlı düzeyde farklılaşp farklılaşmadığının belirlenmesi amacıyla yapılan tekrarlı ölçümler için iki faktörlü ANOVA analizi sonucunda grup etkisinin anlamlı olduğu bulunmuştur. ($F_{(1-24)} = 16.64$, $p < .01$). Buna göre deney ve kontrol gruplarının kültürel duyarlılık puan ortalamaları arasında, ölçüm noktaları açısından ayırım yapılmaksızın anlamlı bir fark olduğu ortaya çıkmaktadır.

Katılımcıların deney ve kontrol grubunda bulunma durumları dikkate alınmaksızın ön-test, son-test ve izleme ölçümlerinden elde ettikleri puanların ortalamaları arasındaki farkın anlamlı olduğu bulunmuştur ($F_{(2-48)} = 13.26$, $p < .01$). Bu bulgu grup ayrımı yapılmadığında katılımcıların kültürel duyarlılık puanlarının işleme bağlı olarak anlamlı düzeyde farklılaştığını göstermektedir.

Grup ve ölçüm faktörlerinin etkileşimli etkisi incelendiğinde, bu etkinin anlamlı olduğu görülmektedir ($F_{(2-48)} = 7.08$, $p < .01$). Başka bir ifade ile farklı işlem gruplarında olma ile farklı zamanlardaki ölçümü gösteren faktörlerin katılımcıların kültürel duyarlılık düzeyleri üzerindeki ortak etkisi anlamlı olarak bulunmuştur. Bu bulguya göre deney grubu ve kontrol grubuna katılma, katılımcıların kültürel duyarlılık düzeylerini arttırmada farklı etki göstermiştir. Kültüre duyarlı psikolojik danışma eğitim programının uygulandığı deney grubundaki katılımcıların kültürel duyarlılık düzeylerinde gözlenen değişimin, kontrol grubundaki katılımcıların kültürel duyarlılık düzeylerinde gözlenen değişimlerden, deney grubu lehine olmak üzere anlamlı düzeyde farklı olduğu bulunmuştur. Bununla birlikte müdahalenin etki büyüklüğüne ilişkin eta kare değerinin 0.23 olduğu görülmektedir. Cohen' e (1988) göre davranış bilimleri kapsamındaki araştırmalardaki etki büyüklükleri

genellikle 0.40'tan küçük olarak bulunmaktadır. Cohen (1988) tarafından, varyans analizine ilişkin etki büyüklükleriyle ilgili yapılan sınıflamaya göre 0.25 orta büyüklükte bir müdahale etkisini göstermektedir. Buna dayalı olarak bu araştırmadaki müdahalenin etki büyüklüğü (0.23) için "orta" sınıflaması kullanılabilir. Tekrarlı ölçümler için iki faktörlü ANOVA bulgularına ilgili olarak, deney ve kontrol gruplarının ön-test, son-test ve izleme ölçümlerinde elde ettikleri kültürel duyarlılık puan ortalamaları Şekil 3'te sunulmuştur.

Şekil 3. Deney ve kontrol gruplarının ölçümler boyunca kültürel duyarlılık puanlarının değişimi

Deney ve kontrol gruplarının ön-test, son-test ve izleme ölçümlerinde elde ettikleri kültürel duyarlılık puan ortalamalarına ilişkin Şekil 3 incelendiğinde deney grubu ve kontrol grubuna katılmanın katılımcıların kültürel duyarlılık düzeylerini arttırmada farklı etkide bulunduğu; deney grubundaki katılımcıların kültürel duyarlılık düzeylerinde gözlenen değişimin, kontrol grubundaki katılımcıların kültürel duyarlılık düzeylerinde gözlenen değişimlerden anlamlı düzeyde farklı olduğu görülebilir.

Tekrarlı ölçümler için ANOVA istatistiksel işleminden elde edilen bulgular, deney ve kontrol gruplarındaki katılımcıların kültürel duyarlılık puanlarında, ölçümlere bağlı olarak anlamlı bir farkın ortaya çıktığını göstermiştir. Bu bulguya dayalı olarak katılımcıların ön-test, son-test ve izleme ölçümlerinde elde ettikleri kültürel duyarlılık puanlarının

ortalamalarının ölçümler arası karşılaştırmalarına ilişkin Bonferroni Testi değerleri Tablo 12'de verilmiştir.

Tablo 12. Bonferroni Çoklu Karşılaştırma Testi Sonuçları

Ölçüm		Ortalama Farkı	Standart Hata	p
1	2	-6.03	1.67	.00*
	3	-7.53	1.73	.00*
2	1	6.03	1.67	.00*
	3	-1.5	1.18	.65
3	1	7.53	1.73	.00*
	2	1.5	1.18	.65

* $p < 0.01$, 1= Ön-test 2= Son-test 3=İzleme testi

Katılımcıların ön-test, son-test ve izleme ölçümlerinde elde ettikleri kültürel duyarlılık puanlarının ortalamalarına bağlı olarak ölçümler arası karşılaştırmalarına ilişkin Bonferroni Testi sonuçlarının sunulduğu tablo 12 incelendiğinde, son-test puan ortalamaları ile ön-test puan ortalamaları arasında (Ortalama farkı=6.03, $p < .05$) ve izleme testi ile ön-test puan ortalamaları arasında (Ortalama farkı=7.53, $p < .05$) anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. İzleme testi ile son test puan ortalamaları arasında ise anlamlı bir fark gözlenmemektedir (Ortalama farkı=1.5, $p > .05$). Bu bulguya dayalı olarak eğitim programının etkisinin üç aylık bir süre sonrasında kalıcı olduğu ifade edilebilir.

5. TARTIŞMA

Bu araştırmanın amacı psikolojik danışmanlık ve rehberlik lisans programı son sınıf öğrencilerine yönelik hazırlanan kültüre duyarlı psikolojik danışma eğitim programının kültürel duyarlılık üzerindeki etkisini belirlemektir. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular, eğitim programının uygulandığı deney grubunun kültürel duyarlılık puanlarında, bu eğitimi almayan kontrol grubuna göre anlamlı düzeyde bir artış olduğunu ve bu artışın eğitim programının sonlandırılmasından üç ay sonraki izleme ölçümünde etkisini sürdürdüğünü göstermiştir.

İlgili literatürde, çoğunluğu yurt dışında gerçekleştirilen, kültüre duyarlı psikolojik danışma eğitiminin etkisinin değerlendirildiği pek çok araştırma bulunmaktadır ve bu araştırmalarda birbirinden farklı değişkenler ele alınmıştır. Bu bölümde, bu araştırmanın bulguları literatürdeki kültürel duyarlılık ve kültürel duyarlılıkla ilişkili değişkenleri (kültürel farkındalık, çeşitliliğe, farklı ırklara ve kültürlere yönelik tutumlar ve ön yargılar) ele alan deneysel araştırmaların bulgularıyla kıyaslanarak tartışılmıştır.

Kültüre duyarlı psikolojik danışma eğitimine ilişkin bazı araştırmalarda eğitimin etkililiği, katılımcıların farklı etnik köken, ırk, cinsiyet ya da cinsel yönelimden bireylere olan tutumlarındaki değişim ölçüt alınarak değerlendirilmiştir. İlgili araştırmaların birinde Brooks ve Kahn (1990) 13 haftalık kültür ve cinsiyetle ilgili konuların ele alındığı bir eğitim programının etnik farkındalık, cinsiyetçilik ve cinsiyet rolü tutumları üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Rol oynama ve farkındalıkla ilgili alıştırmalar gibi yaşantısal aktivitelerle desteklenen eğitimin eşitlikçi cinsiyet rolü tutumları üzerinde olumlu ve anlamlı yönde bir farklılaşmaya neden olduğu bulunmuştur. Benzer şekilde Garman'ın (1994) lisansüstü eğitim alan psikolojik danışmanlarla gerçekleştirdiği araştırmada, kültürel duyarlılık eğitiminin eşitlikçi cinsiyet rolü tutumlarını geliştirmekle birlikte eşcinsellere yönelik tutumları daha olumlu hale getirdiği sonucuna ulaşılmıştır. Brown, Parham ve Yonker (1996) tarafından gerçekleştirilen bir araştırmada ise 16 haftalık, farkındalık, bilgi ve beceri yeterlik alanlarını kapsayan kültüre duyarlı psikolojik danışma eğitiminin lisansüstü düzeyindeki öğrencilerde ırkla ilgili farkındalığı ve farklı ırklardan bireylere dönük olumlu tutumları arttırdığı sonucuna ulaşılmıştır. Kültüre duyarlı psikolojik danışma eğitiminin ırksal tutumlar üzerindeki olumlu etkisi farklı araştırmalarda da ele alınmış (Dickson ve diğerleri, 2008; Dickson, Argus-Calvo ve Tafoya, 2010; Evans ve Foster, 2000) ve eğitimin katılımcıların farklı ırklardan bireylere dönük tutumlarını daha olumlu hale getirdiği sonucuna ulaşılmıştır. Kağnıcı (2011; 2014) tarafından yapılan araştırmalarda ise, eğitimin katılımcıların genel olarak farklı kültürlere yönelik tutumlarını olumlu yönde etkilediği;

farklılığa ve çeşitliliğe saygıda ve kültürel empatide olumlu yönde değişme sağladığı bulunmuştur. Bu açıdan bu araştırmanın bulgularının literatürdeki ilgili bulgulara paralel olduğu söylenebilir. Kültürel duyarlılık, bireyin kültürel farklılıkları kabul ve takdir edip bunlara saygı duymasını ve uyum göstermesini ifade etmektedir. Kültür geniş biçimde tanımlandığında, bireyler ya da gruplar arasında çeşitlilik faktörü oluşturan ve kültürel farklılıklarla ilişkili ırk, etnik köken, cinsiyet ve cinsel yönelim gibi faktörler de kültürel duyarlılığa dahil olmakta ve kültürel duyarlılık farklı ırk, etnik köken, cinsiyet ve cinsel yönelimden bireylere dönük anlayışı, kabulü ve algılanan farklılıkların tolere edilerek bunlara uyum gösterilmesini kapsamaktadır. Buna dayalı olarak psikolojik danışmaların kendi kültürel kimliğiyle ilgili farkındalık kazanması, bu kimliğin diğer kültürlerle yaklaşımı üzerindeki etkisini fark etmesi, farklı kültürlerden danışanların değerleri, inançları ve yaşam biçimlerini öğrenerek, bunlara uyumlu psikolojik danışman davranışları sergilemesine odaklanan bu araştırmadaki eğitim programı ve benzer eğitimlerin bu yönüyle farklı kültürlerle duyarlık geliştirmede etkili olduğu düşünülmektedir.

Literatürdeki bir kısım araştırmalarda ise kültüre duyarlı psikolojik danışma eğitiminin farklı kültürlerle yönelik ön yargılar üzerindeki etkisi ele alınmıştır. Kiselica ve arkadaşları (1999) tarafından yapılan bir meta analiz araştırmasında, çeşitlilik ya da kültüre duyarlılık eğitimi adı altında yapılan eğitimlerin, psikolojik danışmanların kendilerinden farklı kültürlerle yönelik olan tutumlarını daha olumlu hale getirdiği ve farklı kültürlerle yönelik ön yargılarını azalttığı sonucu ortaya konmuştur. Heppner ve O'Brien (1994) tarafından psikolojik danışmanlık doktora öğrencileriyle gerçekleştirilen araştırmada, farkındalık, bilgi ve beceri yeterlik alanlarını kapsayan kültüre duyarlı psikolojik danışma eğitiminin farklı kültürlerle yönelik ön yargıların farkına varılması ve bu ön yargıların azalması üzerindeki etkisi incelenmiştir. Eğitim, bilgi kazandırmanın yanında rol oynama ve videolar izleme gibi yaşantısal aktivitelerle zenginleştirilmiştir. 15 haftalık eğitimin psikolojik danışmanlarda kendilerinden farklı kültürlerle mensup bireylere dönük ön yargıları azalttığı sonucuna ulaşılmıştır. Kağnıcı (2011) tarafından gerçekleştirilen başka bir deneysel araştırmada yaşantısal aktivitelerle zenginleştirilmiş kültüre duyarlı psikolojik danışma eğitiminin etkililiği, öğrencilerin eğitim boyunca yazdıkları tepki yazıları analiz edilerek değerlendirilmiş ve eğitimin farklı kültürlerle dönük ön yargıları azaltmada etkili olduğu bulunmuştur. Castillo ve arkadaşları'nın (2007) araştırmasında ise on beş haftalık, yaşantısal aktivitelerle zenginleştirilmiş kültüre duyarlı psikolojik danışma eğitiminin, yüksek lisans öğrencilerinde örtük (farkında olunmayan) ırksal ön yargıları azaltmada etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Söz konusu araştırma bulguları, bu araştırmanın bulgularıyla örtüşür görünmektedir. Belli kültürel gruplara yönelik ön yargının, kültürel duyarlılıkla olumsuz yönde bir ilişki göstermesi beklenir, çünkü kültürel duyarlılık kültürel

farklılıkları araması ve öğrenmeye çalışması, kültürel farklılıklarla temas etmesi , kültürel farklılıklar ve değerler hakkında bilgiyi; kültürel inançları, değerleri, uygulamaları, grup kimliğini ve kültürel grupların ihtiyaçlarını dikkate almayı içermektedir. Kültüre duyarlı psikolojik danışma eğitimi, farklı kültürler ile ilgili bilgi sunumu yoluyla bu kültürler hakkında yanlış öğrenmeleri değiştirmeyi; rol oynama, film izleme, farklı kültürlerden bireylerle temas etme gibi yaşantısal aktivitelerle duygusal bir etki yaratarak, duygusal bir tutum ögesi olan ön yargıyı azaltmaya odaklanmaktadır. Buna dayalı olarak kültüre duyarlı psikolojik danışma eğitiminin psikolojik danışmanlarda ya da danışman adaylarında ön yargıları azaltarak farklı kültürlere yönelik ilgiyi ve anlayışı artırması yoluyla kültürel duyarlılığı geliştirdiği söylenebilir.

Kültüre duyarlı psikolojik danışma eğitiminin doğrudan kültürel duyarlılığı geliştirmeye odaklandığı sınırlı sayıda deneysel araştırma olduğu görülmektedir. Bu araştırmalardan birinde Nganga (2006) psikolojik danışmanlık yüksek lisans öğrencilerine altı haftalık bir eğitim programı uygulamıştır. Bu program, bahsedilen diğer eğitim programlarından farklı olarak, farkındalık, bilgi ve beceri geliştirmeye dönük etkinlikleri değil, deney grubunun yabancı öğrencilerle etkileşimini kapsamaktadır. Altı hafta boyunca deney grubundaki öğrenciler yabancı öğrencilerle kendi kültürlerini tanıtmaya, yerel yemekleri paylaşmaya, araştırmacı tarafından sunulan vakaları kendi kültürlerinin bakış açısına göre değerlendirme, kültürel eserleri tanıtmaya gibi aktivitelerle etkileşimde bulunmuşlardır. Kontrol grubuyla herhangi bir çalışma yapılmamıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular, deney grubundaki öğrencilerin kültürel duyarlılık puanlarının kontrol grubundaki öğrencilere göre anlamlı düzeyde yükseldiğini göstermektedir. Bu açıdan bahsedilen bulgular, bu araştırmanın bulgularıyla paraleldir. İki araştırma arasındaki temel fark, Naganga (2006) tarafından yürütülen araştırmanın daha kısa bir süreyi kapsamaması bununla birlikte deney grubundaki öğrencilere farklı kültürden öğrencilerle direk etkileşime girme şansının sunulmuş olmasıdır. Kültürel duyarlılığın gelişmesi açısından kültürel temasın önemli olduğu ifade edilmektedir (Bennett, 2004; Foronda, 2008; Hammer ve diğerleri, 2003). Bununla birlikte temas fırsatının olmadığı ya da sınırlı olduğu durumlarda, bazı araştırmalar uzun süreli bir eğitimin (Estrada, Durlak ve Juarez, 2002; Murphy ve diğerleri, 2006) ve yaşantısal aktivitelerin de (Dickson ve Shumway, 2011; Rapisarda, Jencius ve McGlothlin, 2011; Villalba ve Redmond, 2008) bu anlamda etkili olabileceği fikrini vermektedir. Bu araştırmanın daha uzun bir süreyi kapsamaması ve rol oynama, film izleme, röportaj, imaj çalışmaları gibi yaşantısal aktivitelerle zenginleştirilmiş olmasının, yoğun kültürel temasla ilgili açığı kapatabildiği ve kültürel duyarlılık geliştirmede etkili olduğu söylenebilir.

Kültüre duyarlı psikolojik danışma eğitiminin kültürel duyarlılık üzerindeki etkisinin incelendiği başka bir araştırma Field (1990) tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu araştırmada psikolojik danışmanlara kültürel bilgi kazandırma, grup tartışması, yaşantısal aktiviteler, filmler, alıştırmalar, günlük tutma, okuma ödevleri ve video gösterimlerinden oluşan bir kültüre duyarlı psikolojik danışma eğitim programı uygulanmıştır. Eğitim görece kısa bir süreyi; beş haftalık yoğunlaştırılmış bir programı içermiştir. Beş haftanın sonunda yapılan son-test uygulamasında, eğitimin deney grubunda kültürel duyarlılık üzerinde kontrol grubuna göre anlamlı düzeyde bir değişmeyi sağlamadığı sonucuna ulaşılmıştır. Dolayısıyla bahsedilen araştırmacının bulguları, bu araştırmacının bulgularıyla çelişir görünmektedir. Bu çelişkinin Field (1990) tarafından gerçekleştirilen eğitim programının (beş haftalık) , bu araştırmadaki eğitim programına (on iki haftalık) göre kısa bir süreyi kapsamış olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Bu bölümde bahsedilen benzer deneysel araştırmalarla bu araştırma arasındaki önemli farklılıklardan biri ise, benzer araştırmaların birkaçı dışında (Brooks ve Kahn; 1990; Kağnıcı, 2014) izleme ölçümüne yer verilmemiş olmasıdır. Dolayısıyla uygulanan eğitim programının etkilerinin, program sonrasında da devam edip etmediğine ilişkin bulguların sayısı sınırlıdır. Brooks ve Kahn (1990) tarafından yapılan araştırmada, kültüre duyarlı psikolojik danışma eğitiminin tamamlanmasından altı ay sonra yarı yapılandırılmış görüşme formunun kullanıldığı bir çalışması yapılmış ve katılımcıların görüşlerine dayanılarak eğitimle ilgili kazanımların bu süre içinde kalıcı olduğu sonucu ortaya konmuştur. Kağnıcı da (2014) benzer şekilde, mezuniyetlerinin üzerinden on beş ay geçtikten sonra, deney grubundaki katılımcılara mail yoluyla ulaşmış ve yarı yapılandırılmış bir form aracılığı ile katılımcıların eğitim kazanımlarının kalıcılığı ile ilgili görüşlerini almıştır. Bu görüşlerin analizine dayalı olarak, katılımcıların eğitim aracılığıyla geliştirdikleri farkındalığı, farklı kültürlere yönelik olumlu tutumları ve kazandıkları kültürel bilgiyi, atandıkları bölgelere uyum sağlamada kullanabildikleri ve bunları çalışma yaşamına aktarabildikleri sonucu çıkarılmıştır. Dolayısıyla bu araştırmada uygulanan eğitim programıyla ilgili kazanımların, eğitimin sona ermesinden üç ay sonraki sürede kalıcı olması, bahsedilen araştırma bulguları ile benzerlik göstermektedir. Fakat bu araştırmadaki izleme ölçümü, eğitimin sona ermesinden üç aylık bir süre ile sınırlandırılmıştır. Bu süre bahsedilen benzer araştırmalardaki izleme ölçüm süresine göre daha kısadır. Bununla birlikte bahsedilen benzer iki araştırmadaki izleme ölçümleri yarı yapılandırılmış görüşme formuyla yapılmış ve verilerin analizinde nitel yöntemler kullanılmıştır, bu da bir diğer farklılık olarak görünmektedir. İlgili literatürdeki kuramsal açıklamalara dayanılarak eğitim sonrasında eğitimle ilgili kazanımların kalıcı olmasının beklenen bir durum olduğu söylenebilir. Bennett'a (2004) göre, birey kültürel duyarlılıkla

ilgili belli bir gelişim aşamasına geldiğinde, daha gerideki aşamalara dönmesi beklenmez, yani değişim ileri yönde olur. Kültürel duyarlı psikolojik danışma eğitimi sırasında katılımcıların kendi kültürel kimliklerini tanıma, kültürlerinin kendileri üzerindeki etkileri ve diğer kültürlere bakış açıları üzerindeki etkisini fark etmeleri, kültürel empatiye ilişkin aktivitelerle farklı kültürden bireylerin dünya görüşlerinin farklılığına yönelik anlayış ve saygı geliştirmeleri, onların kültürel duyarlılık açısından daha ileri bir düzeye geçmelerinde yardımcı olmuş görünmektedir. Bu araştırmada, bahsedilen farkındalığı ve yeterlikleri kazandıktan sonra, literatürde belirtildiği gibi, kültürel duyarlılık düzeyi açısından bir gerileme gerçekleşmemiş ve eğitim kazanımları kalıcı olmuştur denebilir.

Bu kısımda ele alınan benzer araştırmaların pek çoğunun ders kapsamında, dersi veren öğretim elemanları tarafından gerçekleştirildiği görülmektedir. Bu durum bu araştırma ile bahsedilen benzer araştırmalar arasındaki farklılıklardan biridir. Bu da ders kapsamında, dersin etkililiğini değerlendirmek için yapılan araştırmaların sonuçlarının, öğrencilerin dersle ilgili olarak kendilerinden başarılı olmalarının beklendiğini düşünerek ve not kaygısı duyarak ölçek maddelerine ya da görüşme sorularına cevap vermiş olabileceklerini düşündürmektedir. Katılımcıların dersler dışında bir gelişim fırsatı şeklinde değerlendirip, gönüllü olarak katıldıkları bu araştırmadaki eğitim programı için ise böyle bir durumun söz konusu olmadığı ifade edilebilir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

6. 1. Sonuçlar

Bu araştırmanın amacı psikolojik danışman adaylarıyla yürütülen kültüre duyarlı psikolojik danışma eğitim programının katılımcıların kültürel duyarlılık düzeyi üzerindeki etkisini incelemektir. On iki oturumluk bu eğitim programı kapsamında ve eğitimin sonlanmasından üç ay sonra toplanan verilerin analizi sonucu elde edilen bulgular, eğitim programının uygulandığı deney grubunun kültürel duyarlılık puanlarında, bu eğitimi almayan kontrol grubuna göre anlamlı düzeyde bir artış olduğunu ve bu artışın eğitim programının sonlanmasından üç ay sonraki izleme ölçümünde kalıcı olduğunu göstermiştir.

6. 2. Öneriler

Araştırmanın bulgularına dayanılarak, psikolojik danışman eğitimi uygulamalarına ve gerçekleştirilecek olası araştırmalara ışık tutabilecek aşağıdaki öneriler sunulmuştur.

6. 2. 1. Araştırma Sonuçlarına Dayalı Öneriler

1. Kültürel duyarlılık, kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterlikleri için bir ön koşuldur. Bu yeterliklerin kazandırılmasının hedeflendiği lisans ya da lisansüstü düzeyindeki derslerde, buna dayalı olarak öncelikle öğrencilerin kendi kültürlerini ve bu kültürün kendileri ve diğer kültürden bireylere yaklaşımları üzerindeki etkisini fark etmelerinin önemli olduğu düşünülmektedir. Bahsedilen derslerde ya da eğitim programlarında bilgi ve beceri kazandırılmasından önce, bu farkındalığı kazandırmaya dönük araştırmaların ve ödevlerin kullanılmasının bu anlamda sağlam bir temel atılmasına katkı sağlayacağı söylenebilir.
2. Empati, koşulsuz kabul, saygı, içtenlik gibi terapötik kavramlar temel psikolojik danışman tutumları olduğu için, psikolojik danışma öğrencileri her bireye bunları eksiksiz bir biçimde gösterebilecekleriyle ilgili bir inanca sahip olabilirler. Yani öğrenciler kendilerini kültürel anlamda gerçekte olduklarından daha yeterli görüyor olabilirler. Oysa farklı kültürlerden bireylerle (örneğin cinsel yönelim, etnik köken ya da dini yönelim açısından) karşılaştıklarında onların yaşam biçimleriyle ilgili hoşnutsuzluk duyabilirler. Buna dayalı olarak öğrencilerin formal eğitim dışında mümkün olduğunca farklı kültürlerden bireylerle temas etmelerinin sağlanması önerilebilir. Bununla birlikte bilgi kazanımı için bilimsel makale ve

kitapların yanında, görsel ve yazılı iletişim kaynakları ve sosyal medyadan yararlanmaları sağlanabilir, ilgili kaynaklar eğitimciler tarafından tavsiye edilebilir.

3. Öğrencilerin verilen ödevlerle ya da davetli konuşmacılarla mümkün olduğunca farklı kültürlerden bireylerle temas etmelerinin sağlanması, bu imkan sınırlıysa ya da yoksa farklı etnik kökenlerden, dini mezheplerden ya da bölgelerden öğrencilerin bir araya geldiği grup çalışmalarının yapılması önerilebilir. Bu grup çalışmalarında öğrencilerin kendi kültürel deneyimlerini paylaşması, bunları birbirlerinin deneyimleri ile karşılaştırması ve çeşitli vakalar sunularak bunları öğrencilerin kültürel deneyimleri açısından analiz etmeleri sağlanabilir.
4. Öğrencilerin farklı kültürleri daha iyi tanımaları, onların psikolojik ihtiyaçlarını ve dünya görüşlerini anlamaları ve farklı kültürlerle yönelik ön yargılarının azaltılması açısından benzeşim, rol oynama, film izleme, oyunlar ve grup tartışmaları gibi yaşantısal aktiviteler planlanabilir ve bunların eğitim içeriğindeki katkı payı artırılabilir.

6. 2. 2. İleride Yapılabilecek Araştırmalara Dayalı Öneriler

1. Bu araştırmada kültüre duyarlı psikolojik danışma eğitiminin etkililiği tek bir değişken ve daha genel bir kavram (kültürel duyarlılık) ölçüt alınarak değerlendirilmiştir. Olası benzer araştırmalarda eğitim programının etkililiği cinsel yönelimle ilgili tutumlar, etnik kimlik, cinsiyet rolü tutumları gibi spesifik değişkenler üzerinden değerlendirilebilir.
2. Bu araştırmada uygulamanın kolaylığı ve sorunsuz biçimde sürdürülebilirliği açısından seçkisiz örnekleme kullanılamamıştır. Sonuçların geçerliliğinin artırılması açısından bundan sonraki araştırmalar Türkiye genelinden toplanan verilerle, uygulamanın kolaylığı kriteri güdülmeksizin seçkisiz örnekleme yoluyla gerçekleştirilebilir.
3. Bu araştırmada deney grubunun etnik köken ve mezhep çeşitliliği kontrol grubuna kıyasla daha zengin olarak görülmektedir. Türkiye'deki olası benzer araştırmalarda psikolojik danışman adaylarının kültürel duyarlıklarının ya da yeterliklerinin etnik köken ve mezhep, bunun yanında sosyoekonomik statü, cinsiyet gibi değişkenlerden etkilenip etkilenmediği ele alınabilir.
4. Olası benzer araştırmalarda izleme ölçüm süresi daha uzun tutulabilir; eğitimin sona ermesinden belli bir süre sonra gerçekleştirilen izleme ölçümüne, katılımcıların mesleki yaşamlarının başlamasından sonra gerçekleştirilen izleme çalışmaları da eklenerek eğitim kazanımlarının seyri hakkında fikir sahibi olunabilir.

5. Kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterliklerini ölçmeye ilişkin lme araçları geliştirilebilir ya da yurt dışında konuya ilişkin kullanılan lme araçlarıyla ilgili eviri çalışmaları yapılabilir.
6. Kültüre duyarlı psikolojik danışma eēitimi kapsamında ērencilere bilgi kazandırmak amacıyla kullanılabilir Türkçe kaynak sayısı sınırlıdır. Buna dayalı olarak Türkiye'nin kültürel yapısının ve demografik eřitliliēinin dikkate alındıēı, vaka rnekleleriyle zenginleştirilmiş kaynak kitaplar ilgili Türkçe literatüre kazandırılabilir.

7. KAYNAKLAR

- Abreu, J. M., Chung, R. H. G. and Atkinson, D. R. (2000). Multicultural counseling training: Past, present, and future directions. *The Counseling Psychologist*, 28(5), 641-656.
- Achenbach, K. and Arthur, N. (2002). Experiential learning: Bridging theory to practice in multicultural counseling. *Guidance and Counseling*, 17(2), 39-46.
- Altınay, D. (2012). *Psikodrama: 400 ısınma oyunu ve yardımcı teknik*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Arredondo, P. (1994). Multicultural training: A response. *The Counseling Psychologist*, 22(2), 308-44.
- Arredondo, P., Toporek, R., Brown, S. P., Jones, J., Locke, D. C., Sanchez, J. and Stadler, H. (1996). Operationalization of the multicultural counseling competencies. *Journal of Multicultural Counseling and Development*, 24(1), 42-78.
- Arredondo, P. and Arciniega, M. (2001). Strategies and techniques for counselor training based on the multicultural counseling competencies. *Journal of Multicultural Counseling and Development*, 29(4), 263-273.
- Arredondo, P. and Toporek, R. (2004). Multicultural counseling = Ethical practice. *Journal of Mental Health Counseling*, 26(1), 44-55.
- Axelson, J. A. (1999). *Counseling and development in a multicultural society*. California: Brooks/Cole Publishing.
- Aydın, B. ve Şahin, M. (2013, Eylül). Psikolojik danışman adaylarında kültürel duyarlılığı yordayan değişkenlerin incelenmesi, Dünya Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi, İstanbul.
- Ayonrinda, O. (2003). Importance of cultural sensitivity in therapeutic transactions. *Disease Management and Health Outcomes*, 11(4), 233-248.
- Baumaister, R. F. (2005). *The cultural animal: Human nature, meaning and social life*. New York: Oxford University Press.
- Bektaş, Y. (2006). Kültüre duyarlı psikolojik danışma yeterlilikleri ve psikolojik danışman eğitimindeki yeri. *Ege Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(7), 43-59.
- Bennett, M. J. (2004). Becoming interculturally competent. In J. Wurzel (Ed.), *Toward multiculturalism: A reader in multicultural education* (pp. 62-77). Newton, MA: Intercultural Resource Corporation.
- Bennett, J. M. and Bennett, M. J. (2004). Developing intercultural sensitivity: An integrative approach to global and domestic diversity. <http://www.diversitycollegium.org/pdf2001/2001Bennettspaper.pdf> adresinden 20.02.2013 tarihinde edinilmiştir.

- Bennett, M.J.(2009). Defining, measuring, and facilitating intercultural learning: A conceptual introduction to the intercultural education double supplement. *Intercultural Education*, 20(4), 1–13.
- Benjamin, P. J. (2010). An exploration and comparison of multicultural awareness and knowledge between undergraduates and counseling graduate students. Unpublished doctoral dissertation, Mississippi State University, Mississippi State.
- Berry, J. W., Poortinga, Y. H., Segall, M. H and Dasen, P. R. (1993). *Cross-cultural psychology: Research and applications*. New York: Cambridge University Press.
- Betancourt, H., and Lopez, S. R. (1993). The study of culture, ethnicity, and race in American psychology. *American Psychologist*, 48(6), 629-637.
- Bhawuk, D. P. and Brislin, R. (1992). The measurement of intercultural sensitivity using the concepts of individualism and collectivism. *International Journal of Intercultural Relations*, 16(4), 413-436.
- Bhawuk, D. and Brislin, R. (2000). Cross-cultural training: A review. *Applied Psychology*, 49(1), 162-191.
- Brinson, J. A (1996). Cultural sensitivity for counselors: Our challenge for the twenty-first century. *Journal of Humanistic Education and Development*, 34(4), 195-206.
- Brislin, R. W. and Yoshida, Y. (1993). The content of cross-cultural training: An introduction. In R. W. Brislin and Y. Yoshida (Eds.), *Improving intercultural interactions: Modules for cross-cultural training programs* (pp. 1-17). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Brooks, G. S. and Kahn, S. E. (1990). Evaluation of a course in gender and cultural issues. *Counselor Education and Supervision*, 30 (1), 66-76.
- Brown, S. P., Parham, T. A. and Yonker, R. (1996). Influence of a cross-cultural training course on racial identity attitudes of White women and men: preliminary perspectives. *Journal of Counseling and Development*, 74(5), 510-516.
- Bulduk, S., Tosun, H. ve Ardiç, E. (2011). Türkçe kültürler arası duyarlılık ölçeğinin hemşirelik öğrencilerinde ölçümsel özellikleri. *Türkiye Klinikleri Tıp Etiği-Hukuku-Tarihi Dergisi*, 19(1), 25-31.
- Campbell, D. T. and Stanley, J. C. (1963). *Experimental and quasi-experimental designs for research*. Chicago, IL: Rand McNally.
- Cashwell, C. S. and Young, J. S. (2011). *Integrating spirituality and religion into counseling. A Guide to Competent Practice*. Alexandria, VA: American Counseling Association
- Castillo, J. G., Brossart, D. F., Reyes, C. J., Conoley, C. W. and Phoummarath, M. J. (2007). The influence of multicultural training on perceived multicultural counseling competencies and implicit racial prejudice. *Journal of Multicultural Counseling and Development*, 35(4), 243-254.

- Cates, J. T. (2006). The effect of infusing multicultural training into counseling practicum on trainees' self-perceived multicultural counseling competence. Unpublished doctoral dissertation, University of Nevada, Reno.
- Chae, M. H., Foley, P. F. and Chae, S. Y. (2006). Multicultural competence and training. An ethical responsibility, *Counseling and Clinical Psychology Journal*, 3(2), 71-80.
- Chao, R. C., Wei, M., Good, G. and Flores, L. Y. (2011). Race/Ethnicity, color blind racial attitudes, and multicultural counseling competence: The moderating effects of multicultural counseling training. *Journal of Counseling Psychology*, 58(1), 72-82.
- Chao, R. C. L. (2013). Race/ethnicity and multicultural competence among school counselors: Multicultural training, racial/ethnic identity, and color-blind racial attitudes. *Journal of Counseling and Development*, 91(2), 140-151.
- Chen, G. M. (1997, January). A review of the concept of cultural sensitivity, Biennial Convention of the Pacific and Asian Communication Association, Honolulu, HI.
- Chen, G. and Starosta, W. J. (1997). A review of the concept of intercultural sensitivity. *Human Communication*, 1, 1-16.
- Chen, G. and Starosta, W. J. (2000). The development and validation of the Intercultural Sensitivity Scale. *Human Communication*, 3, 1-15.
- Chung, R. C. Y. and Bemak, F. (2002). The relationship of culture and empathy in cross-cultural counseling. *Journal of Counseling and Development*, 80(2), 154-159.
- Cohen, J. (1988). *Statistical power analysis for the behavioral sciences*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Collins, S. and Arthur, N. (2007). A framework for enhancing multicultural counselling competence. *Canadian Journal of Counselling and Psychotherapy/Revue canadienne de counseling et de psychothérapie*, 41(1), 31-49.
- Collins, S. and Arthur, N. (2010a). Culture-infused counselling: A fresh look at a classic framework of multicultural counselling competencies. *Counselling Psychology Quarterly*, 23(2), 203-216.
- Collins, S. and Arthur, N. (2010b). Culture-infused counselling: A model for developing multicultural competence. *Counselling Psychology Quarterly*, 23(2), 217-233.
- Comas-Diaz, L. (2012). Çokkültürlü Psikoterapiler. R. J. Corsini ve D. Wedding (Ed.) (E. Güzelyazıcı, S. D. Çiftçi ve M. Türkoğlu, Çev.). *Modern psikoterapiler içinde* (s. 862-908). İstanbul: Kaknüs Yayıncılık.
- Constantine, M. G. (2000). Social desirability attitudes, sex and affective and cognitive empathy as predictors of self-reported multicultural counseling competence. *The Counseling Psychologist*, 28(6), 857-872.

- Constantine, M. G. (2001a). Predictors of observer ratings of multicultural counseling competence in Black, Latino and White American trainees. *Journal of Counseling Psychology, 48*(4), 456-462.
- Constantine, M. G. (2001b). Multicultural training, theoretical orientation, empathy and multicultural case conceptualization ability in counselors. *Journal of Mental Health Counseling, 23*(4), 357-372.
- Constantine, M. G. and Ladany, N. (2001). New visions for defining and assessing multicultural competence. In J. G. Ponterotto, J. M. Casas, L. A. Suzuki and C. M. Alexander (Eds.). *Handbook of Multicultural Counseling* (pp. 482-498). Thousand Oaks: Sage Publications.
- Constantine, M. G. (2002). Predictors of satisfaction with counseling: Racial and ethnic minority client's attitudes towards counseling and ratings of their counselor's general and multicultural competence. *Journal of Counseling Psychology, 49*(2), 255-263.
- Constantine, M. G., Juby, H. L. and Liang, J. J. (2001). Examining multicultural counseling competence and race-related attitudes among white marital and family therapists. *Journal of Marital and Family Therapy, 27*(3), 353-362.
- Constantine, M. G. and Sue, D. W. (2005). Overview of the American Psychological Association's multicultural guidelines: Implications for multicultural competence.. In M. G. Constantine and D. W. Sue (Eds.). *Strategies for building multicultural competence in mental health and educational settings*. (pp. 3-19). New Jersey: John Wiley and Sons.
- Corey, G. (2005). *Psikolojik danışma, psikoterapi kuram ve uygulamaları* (T. Ergene, çev.). Ankara: Mentis Yayıncılık.
- Corey, G., Corey, M. S. and Callanan, P. (2007). *Issues and ethics in the helping professions*. Belmont: Thomson Brooks/Cole.
- Crook, T. (2010). Relationship between counseling self-efficacy and multicultural counseling self-efficacy among school counselors. Unpublished doctoral dissertation, Auburn University, Auburn, Alabama.
- Cross, W. E. (1985). Black identity: Rediscovering the distinction between personal identity and reference group orientation. In M.B. Spencer, G.K. Brookins and W. R. Allen (Eds.), *Beginnings: The social and affective development of black children* (pp. 155-171). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- Cushner, K. and Brislin, R. W. (1996). *Intercultural interactions: A practical guide*. California: Sage Publications.
- D'Andrea, M. and Daniels, J. (1991). Exploring the different levels of multicultural counseling training in counselor education. *Journal of Counseling and Development, 70*(1), 78-85.
- D'Andrea, M., Daniels, J. and Heck, R. (1991). Evaluating the impact of multicultural counseling training. *Journal of Counseling and Development, 70*(1), 143-150.

- D'Andrea, M. (2000). Postmodernism, constructivism, and multiculturalism: Three forces reshaping and expanding our thoughts about counseling. *Journal of Mental Health Counseling*, 22(1), 1-16.
- D'Andrea, M. and Daniels, J. (2001). RESPECTFUL counseling: An integrative multidimensional model of counselors. In D. B. Pope-Davis and H. L. K. Coleman (Eds.), *The intersection of race, class, and gender in multicultural counseling* (pp.417-466). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Das, A. K. (1995). Rethinking multicultural counseling: Implications for counselor education. *Journal of Counseling and Development*, 74(1), 45-52.
- Dickson, G. L., Jepsen, D. A. and Barbee, P. W. (2008). Exploring the relationships among multicultural training experiences and attitudes toward diversity among counseling students. *Journal of Multicultural Counseling and Development*, 36(2), 113-126.
- Dickson, G. L., Argus-Calvo, B. and Tafoya, N. G. (2010). Multicultural counselor training experiences: Training effects and perceptions of training among a sample of predominately Hispanic students. *Counselor Education and Supervision*, 49(4), 247-265.
- Dickson, G. L. and Shumway, B. A. (2011). *A framework of multifaceted approaches to multicultural training*. http://counselingoutfitters.com/vistas/vistas11/Article_69.pdf adresinden 09.10.2013 tarihinde edinilmiştir.
- Doğan, S. (2000). Türkiye'de psikolojik danışma ve rehberliğin durumu ve geleceğe ilişkin yönelimler. *Eğitim ve Bilim*, 118, 3-8.
- Erdur-Baker, Ö. (2007). Psikolojik danışma ve kültürel faktörler. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(27), 109-122.
- Erdur-Baker, Ö. ve Çetinkaya, E. (2007). Etik: davranışta kırılma noktası. R. Özyürek, F. Korkut-Owen ve D. W. Owen (Ed.). *Gelişen psikolojik danışma ve rehberlik: Meslekleşme sürecindeki ilerlemeler içinde* (s. 163-183). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Estrada, A. U., Durlak, J. A. and Juarez, S. C. (2002). Developing multicultural counseling competencies in undergraduate students. *Journal of Multicultural Counseling and Development*, 30(2), 110-123.
- Evans, K. M. and Foster, V. A. (2000). Relationships among multicultural training, moral development, and racial identity development of White counseling students. *Counseling and Values*, 45(1), 39-48.
- Field, F. L. (1990). The effect of multicultural training on multicultural sensitivity of graduate students. Unpublished doctoral dissertation, Indiana State University, Indiana.
- Foronda, C. L. (2008). A concept analysis of cultural sensitivity. *Journal of Transcultural Nursing*, 19(3), 207-212.

- Foster, R. P. (1998). The clinician's cultural countertransference: The psychodynamics of culturally competent practice. *Clinical Social Work Journal*, 26(3), 253-270.
- Fraenkel, J. R. and Wallen, N.E. (2009). *How to design and evaluate research in education*. New York: McGraw –Hill.
- Fuertes, J. N. and Brobst, K. (2002). Clients' ratings of counselor multicultural competency. *Cultural Diversity and Ethnic Minority Psychology*, 8(3), 214-223.
- Garcia, M. H. (1995). An anthropological approach to multicultural diversity training. *The Journal of Applied Behavioral Science*, 31(4), 490-504.
- Garman, A. N. (1994). An evaluation of cultural sensitivity training in a student counselor education program. Unpublished doctoral dissertation, Old Dominion University, Norfolk.
- Gielen, U. W., Draguns J. G. and Fish, J. M. (2008). *Principles of multicultural counseling and therapy*. New York: Routledge.
- Gim, R. H., Atkinson, D. R., and Kim, S. J. (1991). Asian-American acculturation, counselor ethnicity and cultural sensitivity, and ratings of counselors. *Journal of Counseling Psychology*, 38(1), 57-62.
- Gladding, S. T. (2013). *Psikolojik danışma: Kapsamlı bir meslek* (N. Voltan Acar, Çev. Ed.). İstanbul: Nobel Yayın Dağıtım.
- Gökalp, Z. (1961). *Türkçülüğün esasları*. İstanbul: Varlık Yayınları
- Green, D., Callands, T. A., Radcliffe, A. M., Luebbe, A. M. and Klonoff, E. A. (2009). Clinical psychology students' perceptions of diversity training: a study of exposure and satisfaction. *Journal of Clinical Psychology*, 65(10), 1056-1070.
- Guth, L. J., Lopez, D. F., Rojas, J., Clements, K. D. and Tyler, J. M. (2005). Experiential versus rational training: A comparison of student attitudes toward homosexuality. *Journal of Homosexuality*, 48(2), 83-102.
- Güvenç, B. (2007). *Kültürün ABC'si*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Hackney H. AND Cormier, S.(2008). *Psikolojik danışma ilke ve teknikleri* (T. Ergene ve S. Aydemir Çev.) Ankara: Mentis Kitabevi.
- Hall, E.T. and Hall, M.R. (2003). Key concepts: underlying structure of culture. In D.C. Thomas (ed.), *Readings and cases in international management: A cross-cultural perspective*. (pp. 151-162). Thousands Oaks, CA: Sage Publications.
- Hammer, M. R., Bennett, M. J. and Wiseman, R. (2003). Measuring intercultural sensitivity: The intercultural development inventory. *International Journal of Intercultural Relations*, 27(4), 421-443.

- Harris, A. H., Thoresen, C. E. and Lopez, S. J. (2007). Integrating positive psychology into counseling: Why and (when appropriate) how. *Journal of Counseling and Development*, 85(1), 3-13.
- Hays, P. A. (1996). Addressing the complexities of culture and gender in counseling. *Journal of Counseling and Development*, 74(4), 332-338.
- Hays, P. A. (2008). *Addressing cultural complexities in practice: Assessment, diagnosis and therapy*. Washington: American Psychological Association.
- Helms, J. (1990). *White identity development*. New York: Greenwood Press.
- Heppner, M. J. and O'Brien, K. M. (1994). Multicultural counselor training: Students' perceptions of helpful and hindering events. *Counselor Education and Supervision*, 34(1), 4-18.
- Ho, D. Y. (1995). Internalized culture, culturocentrism, and transcendence. *The Counseling Psychologist*, 23(1), 4-24.
- Hofstede, G. (1980). Cultures and organizations. *International Studies of Management and Organization*, 10(4), 15-41.
- Hofstede, G., Hofstede G. J. and Minkov, M. (2010). *Cultures and organizations: Software of the mind*. New York: McGraw-Hill .
- Hofstede, G. (2011). Dimensionalizing cultures: The Hofstede Model in context. <http://scholarworks.gvsu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1014&context=orpc> adresinden 20.08.2012 tarihinde edinilmiştir.
- Holcomb-McCoy, C. C., and Myers, J. E. (1999). Multicultural competence and counselor training: A national survey. *Journal of Counseling and Development*, 77(3), 294-302.
- Jones, J. M., Sander, J. B., and Booker, K. W. (2013). Multicultural competency building: Practical solutions for training and evaluating student progress. *Training and Education in Professional Psychology*, 7(1), 12.
- Kagawa-Singer, M. (1993). Redefining health: Living with cancer. *Social Science and Medicine*, 37(3), 295-304.
- Kagawa-Singer, M. and Chung, R. C. Y. (1994). A paradigm for culturally based care in ethnic minority populations. *Journal of Community Psychology*, 22(2), 192-208.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2012). *Benlik, aile ve insan gelişimi: Kültürel psikoloji*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Kağnıcı, D. Y. (2011). Teaching multicultural counseling: an example from a Turkish counseling undergraduate program. *Eurasian Journal of Educational Research*, 44, 111-128.

- Kağnıcı, D. Y. (2013). Çok kültürlü psikolojik danışma eğitiminin Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık lisans programlarına yerleştirilmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4(40), 222-231.
- Kağnıcı, D. Y. (2014). Reflections of a multicultural counseling course: A qualitative study with counseling students and counselors. *Educational Sciences: Theory and Practice*, 14(1), 53-62.
- Kararırmak, Ö. ve Aydın, G. (2007). Yapılandırmacı yaklaşım: Çağdaş psikolojik danışma anlayışını ve uygulamalarını biçimlendiren bir güç. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(27), 91-108.
- Kararırmak, Ö. (2008). Çok kültürlülük, kültüre duyarlılık ve psikolojik danışma. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(29), 115-126.
- Katz, A. D. and Hoyt, W. T. (2014). The influence of multicultural counseling competence and anti-Black prejudice on therapists' outcome expectancies. *Journal of Counseling Psychology*, 61(2), 299-305.
- Kim, B. S. K. and Lyons, H. Z. (2003). Experiential activities and multicultural counseling competence training. *Journal of Counseling and Development*, 81, 400-408.
- Kim, B. S. K., Cartwright, B. Y., Asay, P. A. and D'Andrea, M. J (2003). A revision of the multicultural awareness, knowledge and skills survey-counselor edition. *Measurement and Evaluation in Counseling and Development*, 36, 161-180.
- Kirk, R. E. (2009). Experimental design. In R. E. Millsap and A. Maydeu-Olivares (Eds.), *Quantitative methods in psychology*. (pp. 23-45), Thousand Oaks: Sage Publications.
- Kirk, R. E. (2013). *Experimental design: Procedures for the behavioral sciences*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Kiselica, M. S., Maben, P. and Locke, D. C. (1999). Do multicultural education and diversity appreciation training reduce prejudice among counseling trainees? *Journal of Mental Health Counseling*, 21(3), 240-252.
- Korkut, F. (2006). Counselor education, program accreditation and counselor credentialing in Turkey. *International Journal for the Advancement of Counseling*, 29 (1), 11-20.
- Lee, W. M. L., Blando, J. A., Mizelle, N. D. and Orozco, G. L. (2007). *Introduction to multicultural counseling for helping professions*. New York: Routledge.
- Lee, A. and Khawaja, N. G. (2013). Multicultural training experiences as predictors of psychology students' cultural competence. *Australian Psychologist*, 48(3), 209-216.
- Locke, D. C. (1990). A not so provisional view of multicultural counseling. *Counselor Education and Supervision*, 30, 18-15.

- Malott, K. M., Paone, T. R., Maddux, C. and Rothman, T. (2010). Multicultural counselor training: Assessment of single-course objectives and pedagogical strategies. <http://repository.wcsu.edu/jcps/vol1/iss2/3> adresinden 11.02.2014 tarihinde edinilmiştir.
- Matsumoto, D. (2006). Culture and nonverbal behavior. In V. Manusov and M. Patterson (Eds.). *Handbook of Nonverbal Communication* (pp. 219-235). Thousand Oaks: Sage Publications.
- Matsumoto, D. and Juang, L. (2013). *Culture and psychology*. Belmont, CA: Wadsworth.
- McBride, R. G. and Hays, D. G. (2012). Counselor demographics, ageist attitudes, and multicultural counseling competence among counselors and counselor trainees. *Adultspan Journal*, 11(2), 77-88.
- McRae, M. A. R. Y. and Johnson, S. D. (1991). Toward training for competence in multicultural counselor education. *Journal of Counseling and Development*, 70(1), 131-135.
- Middleton, R. A., Stadler, H. A., Simpson, C., Guo, Y., Brown, M. J., Crow, G., Schuck, K., Alemu, Y. and Lazarte, A. A. (2005). Mental health practitioners: The relationship between White racial identity attitudes and self-reported multicultural counseling competencies. *Journal of Counseling and Development*, 83(4), 444-456.
- Middleton, R. A., Erguner-Tekinalp, B., Williams, N. F., Stadler, H. A. and Dow, J. E. (2011). Racial identity development and multicultural counseling competencies of White mental health practitioners. *International Journal of Psychology and Psychological Therapy*, 11(2), 201-218.
- Mocan-Aydin, G. (2000). Western models of counseling and psychotherapy within Turkey: Crossing cultural boundaries. *The Counseling Psychologist*, 28(2), 281-298.
- Murphy, M. J., Park, J. and Lonsdale, N. J. (2006). Marriage and family therapy students' change in multicultural counseling competencies after a diversity course. *Contemporary Family Therapy*, 28(3), 303-311.
- Neville, H., Spanierman, L. and Doan, B. (2006). Exploring the association between color-blind racial ideology and multicultural counseling competencies. *Cultural Diversity and Ethnic Minority Psychology*, 12(2), 275-290.
- Nganga, R. W. (2006). Impact of cross-cultural interaction on counselor trainees' development of cultural empathy and intercultural sensitivity. Unpublished doctoral dissertation. University of Wyoming, Laramie.
- Nwachuku, U. T. and Ivey, A. E. (1991). Culture-Specific Counseling: An Alternative Training Model. *Journal of Counseling and Development*, 70(1), 106-111.
- Okun, B. F., Fried, J. and Okun, M. L. (1999). *Understanding diversity: A learning-as-practice primer*. Pacific Grove, CA: Brooks/Cole Publishing.

- Ottawi, T. M., Pope-Davis, D. B. and Dings, J. G. (1994). Relationship between White racial identity attitudes and self reported multicultural counseling competencies. *Journal of Counseling Psychology*, 41(2), 149-154.
- Patterson, C. H. (1996). Multicultural counseling: From diversity to universality. *Journal of Counseling and Development*, 74(3), 227-231.
- Patterson, C. H. (2004). Do we need multicultural counseling competencies?. *Journal of Mental Health Counseling*, 26(1), 67-73.
- Pedersen, P. B. (1991). Multiculturalism as a generic approach to counseling. *Journal of Counseling and Development*, 70(1), 6-12.
- Pedersen, P. B. and Ivey, A. (1993). *Culture-centered counseling and interviewing skills: A practical guide*. Connecticut: Proeger Publishers.
- Pedersen, P. B. (1994). *A handbook for developing multicultural awareness*. Alexandria, VA: American Association for Counseling and Development.
- Pedersen, P. B. (1997). *Culture-centered counseling interventions: Striving for accuracy*. California: Sage Publications.
- Pedersen, P. (2001). Multiculturalism and the paradigm shift in counselling: Controversies and alternatives for the future. *Canadian Journal of Counselling*, 35, 15-25.
- Pedersen, P. (2003). Culturally biased assumptions in counseling psychology. *The Counseling Psychologist*, 31(4), 396-403.
- Pellicier, A. S. (1999). Multicultural counseling. In J. S. Mio, J. E. Trimble, P. Arredondo, H. E. Cheatham and D. Sue (Eds.). *Key words in multicultural interventions: A dictionary* (p.15). Westport, CP: Greenwood Press.
- Penn, S. L. and Post, P. B. (2012). Investigating various dimensions of play therapists' self-reported multicultural counseling competence. *International Journal of Play Therapy*, 21(1), 14.
- Pinterits, E. J. and Atkinson, D. R. (1998). The diversity video forum: An adjunct to diversity sensitivity training in the classroom. *Counselor Education and Supervision*, 37(3), 203-215.
- Ponterotto, J. G. and Benesch, K. F. (1988). An organizational framework for understanding the role of culture in counseling. *Journal of Counseling and Development*, 66(5), 237-241.
- Ponterotto, J. G. and Potere, J. C. (2003). The multicultural knowledge and awareness scale. In D. B. Pope-Davis (Ed.) . *Handbook of multicultural competencies in counseling and psychology* (pp. 137-153). Thousand Oaks: Sage Publications.
- Poortinga, Y. H. (1997). Towards convergence?. In J. W. Berry, Y. H. Poortinga nad J. Pandey (Eds.). *Handbook of cross-cultural psychology: Vol. 1 Theory and method*. (pp. 347-389). MA: Allyn and Bacon.

- Pope, M., Pangelinan, J. S. and Coker, A. D. (2011). *Experimental activities for teaching multicultural competence in counseling*. Alexandria, VA: American Counseling Association.
- Pope-Davis, D. B. Reynolds, A. L., Dings, J. G. and Ottavi, T. M. (1994). Multicultural competencies of doctoral interns at university counseling centers: An exploratory investigation. *Professional Psychology: Research and Practice*, 25(4), 466-470.
- Pope-Davis, D. B. and Ottavi, T. M. (1994). Examining the association between self-reported multicultural counseling competencies and demographic variables among counselors. *Journal of Counseling and Development*, 72(6), 651-654.
- Pope-Davis, D. B., Toporek, R. L., Ortega-Villalobos, L., Ligiero, D. P. and Brittan-Powell, C.S. (2002). Client perspectives of multicultural competence: A qualitative examination. *Counseling Psychologist*, 30(3), 355-393.
- Pope-Davis, D. B. Reynolds, A. L., Dings, J. G. and Nielson, D. (1995). Examining multicultural competencies of graduate students in psychology. *Professional Psychology: Research and Practice*, 26, 322-329.
- Pusch, M. (2004). Intercultural training in historical perspective. In D. Landis, J. Bennett and M. Bennett (Eds.), *Handbook of intercultural training* (pp. 13-36). Thousand Oaks: Sage Publications.
- Rapisarda, C., Jencius, M. and McGlothlin, J. (2011). Master's students' experiences in a multicultural counseling role-play. *International Journal for the Advancement of Counselling*, 33(4), 361-375.
- Reynolds, A. L. and Rivera, L. M. (2012). The relationship between personal characteristics, multicultural attitudes, and self-reported multicultural competence of graduate students. *Training and Education in Professional Psychology*, 6(3), 167-173.
- Richardson, T. Q. and Molinaro, K. L. (1996). White counselor self-awareness: A prerequisite for developing multicultural competence. *Journal of Counseling and Development*, 74(3), 238-242.
- Richardson, T. Q. and Jacobs, E. J. (2002). Contemporary issues in multicultural counseling: Training competent counselors. In J. Trusty, E. J. Looby and D. S. Sandhu (Eds.). *Multicultural Counseling: Context, theory and practice and* (pp. 31-53). Thousand Oaks: Sage Publications.
- Ridley, C. R., Mendoza, D. W. and Kanitz, B. E., (1994). Multicultural training: Reexamination, operationalization and integration. *The Counseling Psychologist*, 22 (2), 227-289.
- Ridley, C. R., Mendoza, D. W., Kanitz, B. E., Angermeier, L. and R. Zenk (1994). Cultural sensitivity in multicultural counseling: A perceptual schema model. *Journal of Counseling Psychology*, 41(2), 125-136.

- Ridley, C. R. and Lingle, D. W. (1996). Cultural empathy in multicultural counseling: A multidimensional process model. In P. B. Pedersen, J. G. Draguns, W. J. Lonner and J. E. Trimble (Eds), *Counseling across cultures* (pp. 21-46). Thousand Oaks, CA, US: Sage Publications.
- Ridley, C. and Udipi, S. (2002). Putting cultural empathy into practice. In P. B. Pedersen, J. G. Draguns, W. J. Lonner and J. E. Trimble (Eds), *Counseling across cultures* (pp. 317-335). Thousand Oaks, CA, US: Sage Publications.
- Robinson, D. T. and Morris, J. R. (2000). Multicultural counseling: Historical context and current training considerations. *Western Journal of Black Studies*, 24(4), 239-253.
- Robles-Pina, R (2002). A survey of school counselors' multicultural counseling competencies. *Journal of Professional Counseling, Practice, Theory and Research*, 30(1), 45-55.
- Rogers, M. R., Hoffman, M. A. and Wade, J. (1998). Notable multicultural training in APA approved counseling psychology and school psychology programs. *Cultural Diversity and Ethnic Minority Psychology*, 4, 212-226.
- Roysircar, G. (2004). Cultural self-awareness assesment: Practice examples from psychology training. *Professional Psychology: Research and Practice*, 35(6), 658-666.
- Seto, A., Young, S., Becker, K. W. and Kiselica, M. S. (2006). Application of the triad training model in a multicultural counseling course. *Counselor Education and Supervision*, 45(4), 304-318.
- Sevig, T., and Etzkorn, J. (2001). Transformative training: A year-long multicultural counseling seminar for graduate students. *Journal of Multicultural Counseling and Development*, 29(1), 57-72.
- Shoughnessy, J. J., Zechmeister, E. B. and Zechmeister, J. S. (2012). *Research methods in psychology*. New York: McGraw-Hill.
- Siviş, R. (2002). Yapılandırmacı yaklaşım ve Türkiye'de psikolojik danışma alanında uygulanabilirliği. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2(17), 43-48.
- Sodowsky, G. R., Taffe, R. C., Gutkin, T. B. and Wise, S. L. (1994). Development of the multicultural counseling inventory. *Journal of Counseling Psychology*, 41(2), 137-148.
- Sodowsky, G. R., Kuo-Jackson, P. Y., Richardson, M. F. and Corey, A. T. (1998). Correlates of self-reported multicultural competencies: Counselor multicultural social desirability, race, social inadequacy, locus of control racial ideology and multicultural training. *Journal of Counseling Psychology*, 45(3), 256-264.
- Spencer-Oatey, H. (2012) What is culture? A compilation of quotations. *GlobalPAD Core Concepts*. <http://go.warwick.ac.uk/globalpadintercultural> adresinden 23.03.2012 tarihinde edinilmiştir.

- Stevenson, A. (2010). *Cultural issues in psychology: A student's handbook*. New York: Routledge.
- Steward, R. J., Wright, D. J., Jackson, J. D. and Han, I. K. (1998). The relationship between multicultural counseling training and the evaluation of culturally sensitive and culturally insensitive counselors. *Journal of Multicultural Counseling and Development*, 26(3), 205-217.
- Stockton, R. and Güneri, O. Y. (2011). Counseling in Turkey: An evolving field. *Journal of Counseling and Development*, 89(1), 98-104.
- Stracuzzi, T. I., Mohr, J. J. and Fuertes, J. N. (2011). Gay and bisexual male clients' perceptions of counseling: The role of perceived sexual orientation similarity and counselor universal-diverse orientation. *Journal of Counseling Psychology*, 58(3), 299-309.
- Sue, D. W. (1978). Eliminating cultural oppression in counseling: Toward a general theory. *Journal of Counseling Psychology*, 25(5), 419-428.
- Sue, D. W., Bernier, J. E., Durrant, A., Feinberg, L., Pedersen, P. and Smith, E. J. (1982). Position paper: Cross-cultural competencies. *The Counseling Psychologist*, 10(2), 45-52.
- Sue, D. W. (1990). Culture-specific strategies in counseling: A conceptual framework. *Professional Psychology: Research and Practice*, 21(6), 424-433.
- Sue, D. W., Arredondo, P. and McDavis, R. J. (1992). Multicultural counseling competencies and standards: A call to profession. *Journal of Counseling and Development*, 70(4), 477-486.
- Sue, D. W., Ivey, A. E. and Pedersen, P. B. (1996). *A theory of multicultural counseling and therapy*. Pacific Grove, CA: Brooks/Cole Publishing Company.
- Sue, D. W., Carter, R. T., Casas, J. M., Fouad, N. A., Ivey, A. E., Jensen, M., LaFromboise, T., Manese, J. E., Ponterotto, J. G. and Vazquez-Nuttall, E. (1998). *Multicultural counseling competencies: Individual and organizational development*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Sue, D. W. and Torino, G. C. (2005). Racial-cultural competence: Awareness, knowledge and skills. In R. T. Carter (Ed.). *Handbook of racial-cultural psychology and counseling* (pp.3-18). New Jersey: John Wiley and Sons.
- Sue, D. W. and Sue, D. (2008). *Counseling the culturally diverse: Theory and practice*. New Jersey: John Wiley and Sons.
- Sue, S. (1998). In search of cultural competence in psychotherapy and counseling. *American Psychologist*, 53(4), 440-448.
- Taylor, S.E., Peplau, L. A. and Sears, D. O. (2010). *Sosyal psikoloji* (A. Dönmez, çev.). Ankara: İmge Yayıncılık.

- Tolstoy, L. N. (2004). *İtirafımlarım* (O. Yetkin, çev.). İstanbul: Kaknüs Yayıncılık.
- Toker, Y. (1995). *Ziya Gökalp-Hars ve medeniyet*. İstanbul: Toker Yayınları.
- Toporek, R. (2001). *The relationship between counseling graduate students' attributions about the problems of poor people, racial attitudes and multicultural counseling training*. Unpublished doctoral dissertation, University of Maryland, College Park.
- Triandis, H. C. (2002). *Subjective culture*. <http://www.wvu.edu/culture/triandis1.htm> adresinden 20.12.2012 tarihinde edinilmiştir.
- Turhan, M. (1951). *Kültür değişimleri: Sosyal psikoloji bakımından bir tetkik*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Türk PDR Derneği (2007). *Psikolojik danışma ve rehberlik alanında çalışanlar için etik kurallar*. Ankara: Türk PDR Derneği Yayınları.
- Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı (2000). *Kültürlerarası öğrenme: Eğitim kılavuzu-1*. İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları.
- URL-1: <https://www.pdr.org.tr/upload/pdralaninintarihcesi.pdf> Türkiye'de Psikolojik Danışma Hizmetlerinin Dünü, Bugünü ve Yarını .10.01.2012.
- URL2: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.545caee9cac346.48998052 Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük. 12.12. 2012.
- URL-3: <http://www.merriam-webster.com/dictionary/culture> Merriam-Webster Dictionary. 12.12.2012.
- URL-4: <http://dept.sfcollege.edu/ruralalliance/docs/Cultural%20Awareness%20Learning%20Module%20One.pdf> Cultural Awareness-Learning Module One. 25.01. 2013.
- URL-5: <http://jfmuelller.faculty.noctrl.edu/crow/prejudice.htm> Resources for the Teaching of Social Psychology. 10.04.2013.
- URL-6: http://ww2.education.odu.edu/ncate/syllabi/counseling_human_svcs/COUN_655_Syllabus.pdf Syllabus: Counseling 655: Social and Cultural Issues in Counseling.15.04.2013.
- URL-7: http://www.afmc.ca/img/pdf/ECA_en.pdf Educating for Cultural Awareness: A Cultural Diversity Training Program for Teachers of Internationally Educated Health Care Professionals. 22.05.2013.
- URL-8: <http://www.edchange.org/multicultural/activityarch.html> Awareness Activities. 20.01.2013.
- URL-9: <http://www.understandingprejudice.org/> Understanding Prejudice. 25.01.2013.
- Vasquez, M. J. T. (2007). Cultural difference and the therapeutic alliance: An evidence-based analysis. *American Psychologist*, 62(8), 878-885.

- Vasquez, M. J. T. (2010). Ethics in multicultural counseling practice. In J. G. Ponterotto, J. M. Casas, L. A. Suzuki and C. M. Alexander (Eds.) *Handbook of multicultural counseling* (pp. 127-147). California: Sage Publications.
- Villalba, J. A. and Redmond, R. E. (2008). Using a popular film as an experiential learning activity in a multicultural counseling course. *Counselor Education and Supervision*, 47(4), 264-276.
- Vinson, T. S. and Neimeyer, G. J. (2000). The relationship between racial identity development and multicultural counseling competency. *Journal of Multicultural Counseling and Development*, 28(3), 177-192.
- Vontress, C. E. (2003). Culture and counseling. *Online Readings in Psychology and Culture*, 10(3), 3-9.
- Wade, P. and Bernstein, B. L. (1991). Culture sensitivity training and counselor's race: Effects on Black female clients' perceptions and attrition. *Journal of Counseling Psychology*, 38(1), 9-15.
- Wang, S. and Kim, B. S. K. (2010). Therapist multicultural competence, Asian-American participants' cultural values and counseling process. *Journal of Counseling Psychology*, 57(4), 394-401.
- Weatherford, R. D. and Spokane, A. R. (2013). The relationship between personality dispositions, multicultural exposure, and multicultural case conceptualization ability. *Training and Education in Professional Psychology*, 7(3), 215-224.
- Weinrach, S. G. and Thomas, K. R. (2002). A critical analysis of the Multicultural Counseling Competencies: Implications for the practice of mental health counseling. *Journal of Mental Health Counseling*, 24(1), 20-35.
- Yeşilyaprak, B. (2009). Türkiye'de psikolojik danışma ve rehberlik alanının geleceği: Yeni açılımlar ve öngörüler. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 42 (1), 193-213.

8. EKLER

EK-1

OTURUMLAR ESNASINDA UYULMASI BEKLENEN KURALLAR

- Kültüre duyarlı psikolojik danışma eğitimi haftada bir kez, 100-150 dakika arasında sürecek oturumlarla gerçekleştirilecektir. Grup oturumları ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınacaktır. Oturumlar esnasında grup lideri ve üyelerinin telefonlarının kapalı ya da sessize alınmış vaziyette olması beklenmektedir.
-
- Grubun işleyişi ve üyelerin eğitimden maksimum düzeyde yararlanmaları açısından üyeler oturumlara düzenli olarak katılmalıdırlar.
-
- Grup üyeleri yaşantısı içinde mümkün olduğunca kendini açmaya çalışmalıdırlar.
-
- Grup üyeleri grup yaşantısı içindeki etkinliklere kendini vererek gruba katılımı sürdürmelidirler.
-
- Grup üyeleri yeni bilgi ve yaşantılara açık olmalıdırlar.
-
- Grup üyeleri birbirleri hakkında yargılayıcı ve suçlayıcı ifadeler kullanmaktan kaçınılmalı; hoşgörülü ve saygılı olmalıdırlar.
-
- Grup üyeleri verilen ödevleri yapmalı ve grupla paylaşmalıdırlar.
-
- Grup üyeleri gizlilik ilkesine saygı duymalı, oturumlarda konuşulanların oturumlarda kalmasına ve grup dışındaki kişilerle paylaşılmamasına özen göstermelidirler.
-
- Grup üyeleri "Ben " ile başlayan cümleler kurmaya, bir bakıma kendi duygularının ve yaşantılarının sorumluluğunu üstlenmeye çalışmalıdırlar.
-
- Grup üyeleri etkinliklere katılırken kendilerini rahat hissetmelidirler, rahat hissetmedikleri etkinliklerde durumu grup lideri ve üyelerle paylaşabilirler.
-
- Grup üyeleri risk alabilmeli; düşünce ve inançlarıyla yüzleşmeye , yeni düşünceler ve inançlar edinmeye çalışmalıdırlar.
-

- Grup üyeleri oturumlar esnasında konuşulanlar kendilerini incittiğinde bunu uygun bir dille ifade edebilmelidirler.
-
- Grup üyeler aktif dinleme, karşıdakinin bakış açısını anlamaya çalışma, doğrunun göreceli olabileceğini bilme ve diğerlerinin fikirlerine saygı gösterme konusunda istekli ve duyarlı olmalıdırlar.

EK-2**GRUBA KATILIM KONTRATI**

Bu gruba gönüllü olarak katıldım. Program süresince, bu programdan daha fazla kazanım elde etmek; program esnasında ve sonrasında bu kazandıklarımı eğitim yaşantımda ve eğitim hayatım dışında en işlevsel bir şekilde kullanmak için elimden gelen çabayı göstereceğim. Bu konuda yardıma ihtiyacı olan grup arkadaşlarıma yardım edeceğim ve ihtiyacım olduğunda onlardan yardım almaktan çekinmeyeceğim.

Grup için belirlenmiş kurallara uyacağım. Devamın önemli olduğunu biliyorum ve bu konuda hassas davranacağım.

Yukarıdakilerin hepsini kendi isteğimle kabul ediyorum ve adımın altına imzama atıyorum.

Tarih:

Adı-Soyadı:

EK-3**“NASIL DÜŞÜNDÜĞÜMÜZ HAKKINDA DÜŞÜNMEK”****ANAHTAR KELİME: BABA**

1.NE?

2.NEREDEN GELİYOR?

3.ÖNEMİ

ANAHTAR KELİME: EVLİLİK

1.NE?

2.NEREDEN GELİYOR?

3.ÖNEMİ

ANAHTAR KELİME: EV

1.NE?

2.NEREDEN GELİYOR?

3.ÖNEMİ

ANAHTAR KELİME: SEVGİ

1.NE?

2.NEREDEN GELİYOR?

3.ÖNEMİ

EK-4

ÖN BİLGİ TESTİ

- Bireyin toplumun bir üyesi olarak yaparak yaşayarak öğrendiği, sonraki nesillere aktarılan maddi- manevi her şeyi içine alan bir bütün.
- Dil, inançlar, normlar, değerler, davranışlar gibi atalar ve aile tarafından aktarılan ve sosyal çevre tarafından pekiştirilen öğelerde bir birliktelik algısına dayanan özel bir aidiyet biçimi.
- Çoğunluk kültür ile aynı ulusu paylaşan ırksal ve etnik azınlık grupları.
- Kültürel özellikleri bakımından çoğunluk kültürden farklılık gösteren kültürler.
- Farklı kültürler ve popülasyonlar arasındaki dinamikler, ilişkiler, benzerlik ve farklılıklar.
- Farklı kültürel gruplarla, onların kültürlerine özgü değer, tutum bakış açıları ve yaşam deneyimlerine duyarlı yaklaşım ve müdahalelerin kullanıldığı bir yardım rolü ya da süreci.
- Farklı kültürel gruplar arasındaki her türlü ilişkiyi ifade eden genel bir terim.
- Kendi kültüründen farklı kültürlerin olduğunun farkına varma, onların düşünce, inanç ve değerlerinin kendininkinden farklı olabileceğini kabul etme, farklı kültürlere duyarlı olma; kendi inanç, değer ve tutumlarını danışanlara yansıtmaktan kaçınma.
- Bir grubun üyelerine yönelik sabit, aşırı basitleştirilmiş, aşırı genelleştirilmiş, genellikle ön yargılı, olumlu ya da olumsuz bir değerlendirme.
- Irk, etnik köken, cinsiyet, cinsel yönelim, din vb. gibi özelliklerle tanımlanan bir grubun üyelerine yönelik çoğunlukla olumsuz ve düşmanca tutum ve değerlendirmeler.
- Belli kültürlere yönelik dar görüşlü, nefret içeren ve saldırgan eylemler. Kendi kültüründen farklı olan kültürleri yadsıma; farklı inanç, etnik köken ve kültürlerden insanlara karşı hissedilen egemenlik algısı, onları önemsememe ve onlara kin duyma.
- Kendi kültürünü meşru kültür olarak görme, diğer kültürleri değerlendirirken kendi kültürünün standartlarını kullanma.
- Belli koşullar altında, karşıt grupların doğrudan temas haline sokulmasının, birbirlerine karşı ön yargıyı azaltacağı görüşü.
- Bir kültüre özgü davranışın başka bir kültürün standartları ile yargılanmaması gerektiği; tüm kültürlerin eşit ve değerli olduğu ve saygıyı hak ettiği görüşü.
- Lezbiyen, gey, biseksüel, transeksüel kelimelerinin baş harfleridir. Eşcinsel hakları mücadelesinde kullanılan çatı kelimedir.

Etnomerkezcilik—Kültür—LGBT--- Alt kültür-- Etnogorecelilik—İrkçılık---Etnik köken-- Temas hipotezi—Azınlık-- Kültürel çeşitlilik--- Ön yargı—Çokkültürlülük-- Kültüre duyarlı/Çokkültürlü psikolojik danışma-- Kültürel empati—Sterotip

EK-5

A

Birden fazla dili konuşabilen	Ailenin en küçük çocuğu	Heteroseksüel	Not ortalaması 3.0 'ın üstünde
Bekar	Doğduğu şehirde okuyan	Seyahat etmeyi seven	İki isme ya da takma isme sahip
Klasik müzikten hoşlanan	Dinine bağlı	Ailesinden uzakta yaşıyan	Okul takımında yer almış

EK-5 -DEVAM

B

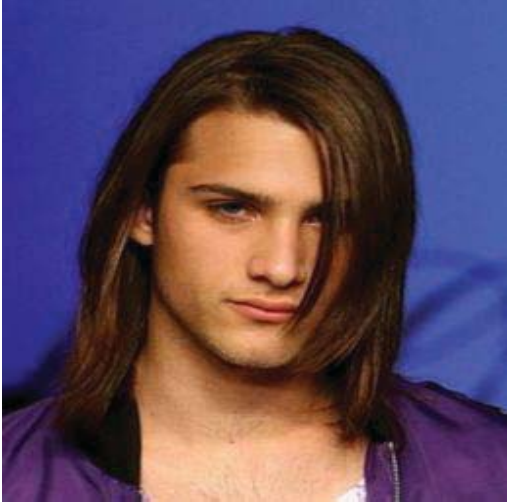
Ateist	Eşcinsel	Farklı bir etnik kimliği benimsemiş (Kürt, Laz, Zaza vb.)	Cinsel kimliğiyle ilgili sorunları olan
Taksitlerini ödemek için başkalarından borç almış	Ailesinde şiddete maruz kalmış	İstismar edilmiş	Herhangi bir siyasi eyleme katılmış
Antidepresan kullanmış	İntihar etmeyi düşünen	Anadili Türkçe olmayan	Kronik bir hastalığı ya da bedensel engeli bulunan

EK-6

A

B

Bu kişilerin ilk dikkatinizi çeken özellikleri ne oldu?

A kişisi

B Kişisi

Hangisinden daha iyi bir öğrenci lideri olur?

Neden?

A

B

Bu kişilerin ilk dikkatinizi çeken özellikleri ne oldu?

A kişisi

B Kişisi

Hangisinden daha iyi bir öğrenci lideri olur?

Neden?

A

B

Bu kişilerin ilk dikkatinizi çeken özellikleri ne oldu?

A kişisi

B Kişisi

Bir iş görüşmesi sonrası hangisini işe alırdınız?

Neden?

A

B

Bu kişilerin ilk dikkatinizi çeken özellikleri ne oldu?

A kişisi

B Kişisi

Ailenize tanıştırmak için (Yakın arkadaşınız ya da kız arkadaşınız olarak) hangisini tercih ederdiniz?

Neden?

EK-7

RÖPORTAJ FORMATI

I

1. Bu kültüre mensup olmak yaşamınızı nasıl etkiliyor? *(Örneğin bedensel engeli bulunan bir kişiyle röportaj yapıyorsanız bu soruyu “engelli olmak yaşamınızı nasıl etkiliyor?” olarak uyarlayabilirsiniz. Sonraki soruları da benzer şekilde röportaj yaptığınız kişinin mensup olduğu gruba göre (kadın olmak, yaygın dini mezhebin dışında bir dini mezhebe mensup olmak ya da eşcinsel olmak, erkek olmak vb. uyarlayabilirsiniz.)*

2. Bu gruba mensup olmanın olumlu – gurur verici yönleri nelerdir?

3. Bu gruba mensup olmanın olumsuz-başa çıkılması zor tarafları nelerdir?

4. Bu gruba mensup olmak;

.Sosyal yaşamı

.Kariyer yaşamını

.Ev yaşamını nasıl etkiliyor?

5. Bu grup üyeliğiyle ilgili dile getirmek istenilen farklı konular-sorunlar var mı? (Toplumsal, politik vb.)

6. Danışma yardımı alıyor olsaydınız danışmanınızın bu grupla ilgili neleri bilmesini isterdiniz?

7. Mensup olduğunuz grubun dışında baskı ya da ayrımcılıkla karşılaştığınız başka bir durum var mı?

II

Bu bireyin özelliklerini mensup olduğu grupla ilgili stereotiplerle karşılaştırma

III

Bu kişiyle ilgili psikolojik danışma sürecinde akılda bulundurulması gereken noktalar

IV

Bu röportaj sonrası kendi tutum, düşünce, davranış ve inançlarınızla ilgili farkına vardığınız şeyler oldu mu? Olduysa neler?

EK-8

1. Kendinizi kültürel olarak tanımlayınız.

2. Aşağıdaki cümledeki boşluğu tamamlayınız.

“Ben

3. “Kültürel çeşitlilik” denince aklınıza gelenleri sıralayınız.

EK-9

HAYAL ET!!!

1. İki bacağına da sorunsuz kullanabiliyorsun. Şimdi tekerlekli sandalyeye bağlı olduğunu hayal et!
2. 20'li yaşlarındasın. Şimdi 65 yaşın üstünde olduğunu hayal et!
3. Mensubu olduğun etnik köken dışında bir etnik kökene mensup olduğunu hayal et!
4. Eğer üst ya da orta sosyoekonomik statüdeysen, şimdi yoksul olduğunu hayal et!
5. Lezbiyen, gey ya da transeksüel olduğunu hayal et!
6. Bağlı bulunduğun dini mezhepten farklı bir dini mezhebe mensup olduğunu ya da belli bir dine bağlı olmadığını hayal et!

EK-10

BEN KİMİM?-1

Deneyim

1.Cinsiyet _____	D ----- ----- A
2.Eğitim _____	D ----- ----- A
3. Yaş _____	D ----- ----- A
4.Cinsel yönelim _____	D ----- ----- A
5.Etnik köken _____	D ----- ----- A
6.Ten rengi _____	D ----- ----- A
7.Boy _____	D ----- ----- A
8.Kilo _____	D ----- ----- A
9.Din-Mezhep _____	D ----- ----- A
10.Sosyoekonomik statü _____	D ----- ----- A
11.Bedensel yeterlik _____	D ----- ----- A
12.Anadil _____	D ----- ----- A
13.Ruh sağlığı _____	D ----- ----- A
14.Kariyer/Meslek _____	D ----- ----- A
15.Fiziksel görünüm _____	D ----- ----- A
16.Fiziksel sağlık _____	D ----- ----- A
17. Aksan _____	D ----- ----- A
18.Cinsiyet rolü yönelimi _____	D ----- ----- A

Not: D=Dezavantajlı , A=Avantajlı

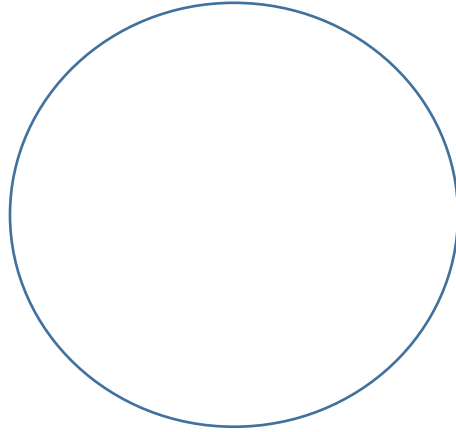
EK-11

BEN KİMİM?-II

1. Kültürel kimlik öğelerini aşağıya listele!

-
-
-
-
-
-
-
-
-

2. Şimdi de bu kimlik öğelerini önem derecelerine göre aşağıdaki dairede pasta grafiği şeklinde göster!

3. Yukarıda bahsettiğin kültürel kimliklerinle ilgili stereotip (kalıp yargılar) var mı? (Örnek olarak, kadın olmak (cinsiyet) ile ilgili “bağımlı”, “sulugöz” stereotipleri. Bu stereotiplere uygun musun? Değilsen bunu aşağıdaki formatta olduğu gibi ifade et!

“Kadınım ama bağımlı değilim”

- _____ ama _____ değilim
- _____ ama _____ değilim
- _____ ama _____ değilim
- _____ ama _____ değilim

EK-12

DANIŞAN ÖYKÜLERİ

Danışan 1: 23 yaşında. Erkek. Ortaokul mezunu. Yoksul bir aileden geliyor. Annesi hiç okula gitmemiş, babası ise ortaokula kadar okuyabilmiş. Kendisinden beş yaş büyük bir abisi var, bir restaurantta garsonluk yapıyor. Danışan ise bir tanıdıkları tarafından işletilen markette kasiyer olarak çalışıyor. Açık öğretim yoluyla liseyi bitirmeye çalışıyor fakat ders çalışmak için zaman bulamamaktan yakınıyor. Gelirinden memnun değil, işten ayrılmayı düşünüyor fakat hem sigorta ücreti düzenli ödendiğinden, hem de sol bacağına aksamasından dolayı başka yerde iş bulamayacağı düşüncesinden işi bırakma riskine girmek istemiyor.

Danışan 2: Üniversite üçüncü sınıf öğrencisi, 22 yaşında, hukuk fakültesinde okuyor. Ailesiyle birlikte üniversite eğitimini aldığı şehirde yaşıyor. Anne ve babası üniversite yıllarında bu şehre yerleşmiş, her ikisi de avukat. Ailenin refah düzeyi oldukça yüksek. Sosyal ağları oldukça gelişmiş. Aynı sınıftan, iki yıldır ilişkisini sürdürdüğü bir kız arkadaşı var, evlenme planları yapıyorlar. Fakat kız arkadaşının ailesi danışanın mezhep farklılığını evliliğe engel olarak görüyorlar ve evlenmelerine kesin bir şekilde karşı çıkıyorlar.

Danışan 3: 65 yaşında. Kadın. İlkokul mezunu. Köyde yaşıyor. Eşini üç yıl önce kaybetmiş. Köydeki evinin bahçesinde sebze yetiştiriyor, haftanın farklı günlerinde farklı ilçelerin pazarlarına giderek bunları satıyor. Bu şekilde ve eşinden kalan emekli maaşıyla geçiniyor. İki oğlu, bir kızı var, hepsi evli. Kızı şehir merkezinde, oğulları ise şehir dışında yaşıyor. Haftada iki gün kızında kalıyor. Torunlarını çok seviyor. En büyük mutluluğu yılın belli zamanlarında tüm çocuklarının ve torunlarının bir araya toplanması. Zaman zaman ölen eşine “beni yalnız bıraktın” diye sitem ediyor.

Danışan 4: 26 yaşında. Lise mezunu. Kadın. Bir firmanın çağrı merkezinde çalışıyor. Kazancından memnun. Babası üniversite, annesi ise lise mezunu. Ailesinin üç yıl önce kendisini akrabalarından varlıklı biri ile evlendirmek istemelerinin üzerine ailesine eşcinsel olduğunu itiraf etmiş, babasının oldukça katı tutumundan dolayı şu anda ailesiyle- kendisi çok istemesine rağmen- görüşmüyor. Ailesiyle tartışmalarından sonra eşcinsel olduğu yakın çevresince de duyulduğu için birçok arkadaşı ve tanıdığı onunla bağlantıyı kesmiş. Görüşükleriyle de ilişkileri oldukça yüzeysel. İki yıl önce üniversite eğitimine devam etmeye karar vermiş, şu an açık öğretim yoluyla sosyoloji okuyor. Eşcinsel olduğu için –ailesinin ve arkadaşlarının tepkilerinden sonra- dışardan okumanın kendisi için en iyi yol olduğunu düşünmüş.

Danışan 5: 15 yaşında. Erkek. Köyde büyümüş. Anne ve babası ilkokul mezunu. Dört erkek kardeşin en küçüğü. Kürt asıllı. Şu an farklı bir şehirde yatılı olarak lise öğrenimi görüyor. Başarılı bir öğrenci. Türkçe’yi anlamakta ve yazarak ifade etmekte sorunu yok fakat aile

içinde Türkçe konuşmadıkları için, okulda derste ya da arkadaşları ile konuşurken problem yaşıyor, kendini ifade etmekte zorlanıyor ve sık sık takıldığı oluyor. Öğretmenlerinden biri tarafından sosyal kaygı yaşadığı ifade edilerek rehber öğretmene yönlendirilmiş. O ise yardım alacak kadar ciddi düzeyde bir kaygı problemi olmadığına, kendi çabasıyla zamanla bu durumu aşacağına inanıyor.

Danışan 6: 35 yaşında. Erkek. 10 yaşında geçirdiği kazadan beri yürüyemiyor. Arap asıllı. Liseye kadar okuyabilmiş, kendisini okula götürüp-getiren babası ölünce, okula gidip gelmesi zorlaşmış ve ortaokuldan sonra okulu bırakmış. Babasının ölümünden beş yıl sonra annesi evlenmiş ve başka bir bölgedeki bir şehre yerleşmişler. Birçok iş başvurusu yapmış, hem yürüme engeli hem de eğitim düzeyi nedeniyle kabul edilmemiş. 10 yıldır akülü tekerlekli sandalyesinin üzerinde, bir pastane önünde kağıt mendil ve ıslak mendil satarak maddi gelir elde etmeye çalışıyor. Gelip geçen insanların, koyu ten rengine de zaman zaman atıfta bulunarak, kendisine dilenci olarak baktıklarını ve yeterince para kazanamadığını söylüyor.

Danışan 7: 22 yaşında. Köyde yaşayan beş çocuklu bir ailenin beşinci kızı. Oldukça güzel bir bayan. Her ikisi de ilkokul mezunu olan anne-baba hayvancılıkla uğraşiyor. Danışan lise ikinci sınıftayken dolmuşçuluk yapan erkek arkadaşına kaçarak evlenmiş. Evlendikten bir yıl sonra eşi trafik kazasında ölmüş. Eşini kaybettikten sonra eşinin ailesiyle sorunlar yaşayınca kendi ailesinin evine dönmüş. Dört ablası da evli, biri köyde, ikisi şehir merkezinde, biri ise şehir dışında yaşıyor. Bir yıldan beri şehir merkezindeki ablalarından birinin çocuğuna bakıcılık yapıyor, ablasının evinde kalıyor. En büyük isteği yarım bıraktığı lise eğitimini tamamlayarak bir işe girmek. Eşini kaybetmiş güzel bir bayan olarak çevresi tarafından yanlış anlaşılacak için davranışlarına çok dikkat etmeye çalışıyor. Tekrar evlenmeyi düşünüyor fakat kendisine talip olarak kendisinden yaşça çok büyük ve çocuklu erkeklerin gelmesinden şikayet ediyor.

Danışan 8: 43 yaşında. Üniversite mezunu. Erkek. Üniversiteden mezun olduktan sonra mimar olarak işe başlamış. 30 yaşında evlenmiş. Kendisinin sağlık sorunları nedeniyle çocukları olmamış. Çocuğunun olmaması eşi için önemli bir eksiklik ve huzursuzluk nedeni olunca sekiz yıl sonra ayrılmışlar. Ayrılığın ardından depresyon tedavisi görmeye başlamış. İlaçlarını düzenli kullanmadığı için depresyonu şiddetlenmiş ve yatarak tedavi görmüş. Yatarak tedavi gördüğü sırada çalıştığı firma tarafından işten çıkarılmış. İşten çıkarıldıktan sonra depresyonu kötüleşince birlikte yaşadığı kardeşi tarafından tekrar hastaneye yatırılmak istenmiş, fakat hastaneye yatmak istemediği için kardeşinin evinden ayrılmış. Şu anda evsiz. Hiç kimse ile konuşmuyor. Çöplerden karton parçaları toplayarak satıyor. Üç köpeğiyle birlikte sağdan soldan topladığı tahta ve çinko parçalarından yaptığı küçük bir kulübede yaşıyor.

Danışan 9: 68 yaşında. Erkek. 40 yıl öğretmenlik yaptıktan sonra emekli olmuş. Mesleğini çok severek yapmış, emekliliğe alışmamış ve emekli olduktan birkaç yıl sonra mesleğine devam etmek istemiş. Birkaç dershaneye başvuruda bulunmuş fakat dershaneler daha genç öğretmenlerle çalışmayı prensip edindiklerini ifade etmişler. Kendisini oldukça yeterli ve dinç hissetmesine rağmen başvurulardan aldığı olumsuz dönütler moralini bozmuş. Çocuklarının ve ev hanımı olan eşinin sık sık yaşlandığını ve artık köşesine çekilmesi gerektiğini ima etmeleri üzerine girişimlerinden vazgeçmiş. Eşinin yoğun isteği üzerinde köydeki evlerine yerleşmişler. Ara sıra onları ziyarete gelen çocukları ve torunlarıyla zaman geçiriyor. Çok istemeyerek de olsa, eşine bahçedeki sebzelerin yetiştirilmesinde yardım ediyor.

Danışan 10: 24 yaşında. Kadın. Öğretmen bir çiftin ikinci çocuğu. Burslu olarak okuduğu saygın, özel bir üniversitenin endüstri mühendisliği bölümünden yeni mezun olmuş. Büyük şehirlerden birindeki bir otomotiv firmasında mesleğini icra ediyor. Erkek arkadaşıyla üniversite yıllarına dayanan bir birliktelikleri var. Erkek arkadaşı oldukça varlıklı bir ailenin tek oğlu. Üniversite yıllarında birliktelikleri sorunsuz bir şekilde evliliğe doğru ilerlerken, mezun olduktan sonra anlaşmazlıklar yaşamışlar. Erkek arkadaşı, ailenin tek oğlu olduğunu söylüyor, kendi memleketine dönüp, mesleğini orda yapması gerektiğini ve kendisinin de ona eşlik etmesini ve evlenerek bundan sonraki yaşamlarını orada geçirmeleri gerektiğini savunuyor. Eğer kendisini gerçekten seviyorsa bu fedakarlık için düşünmesi gereken bir neden olmadığını öne sürüyor. Danışan ise oldukça endişeli. Kariyeri ve sevdiği adam arasında bir seçim yapma düşüncesi onu psikolojik anlamda çok yıpratmış.

Danışan 11: 70 yaşında. Erkek. İlkokul mezunu. Köyde yaşıyor. 15 yaşından beri düğünlerde, bayramlarda ve eğlencelerde zurnacılık yaparak hayatını kazanmış. Son yıllarda salon düğünleri, eğlenceleri ve orkestralar yaygınlaştığı için işleri pek seyrelmiş. Artık genellikle kına gecelerinde çalışıyormuş. Son zamanlarda sağlığı bozulduğu için iş çıksa da gidemediği zamanlar çok oluyormuş. İki kızı bir oğlu var, üçü de evli. Kızları ilçe merkezinde oğlu ise kendisiyle birlikte yaşıyor. Oğlunun düzenli bir işi yok, köyde gündelik işlerde çalışıyor. Emekli aylığını tümüyle oğluna veriyor, birlikte yaşadıkları için kendisini ona borçlu hissediyor. Bazı akşamlar yalnız başına evin bahçesine çıkıp zurnasını öttürüyor, düğünlerin, eğlencelerin ayrılmaz bir parçası olduğu eski eğlenceli ve sağlıklı günlerini anarak hem mutlu oluyor hem de hüzünleniyor.

Danışan 12: 26 yaşında. Erkek. Üniversite öğrencisi. Babası ve annesi lise mezunu. Bir ablası, iki kız kardeşi var, liseyi bitiren ablası ve kız kardeşlerinden biri evli, diğer kız kardeşi ise üniversiteyi yeni kazanmış. Babası inşaat işleriyle uğraşüyor ve maddi durumları oldukça iyi. Danışan eğitim hayatı boyunca parlak bir öğrenci olmuş ve İngilizce eğitim veren bir üniversitede uluslararası ilişkiler okumayı hayal etmiş. Babası ise gelecekte işleri devralması için inşaat mühendisliği okuması konusunda ona çok baskı yapmış. Bir yandan da işlerle ilgilenmesi için eve yakın bir şehirde bu bölümü okumasını istemiş. Yedi yıldır babasının istediği bölümde ve şehirde okuyor. Babası bir an önce okulu bitirip tümüyle işlere odaklanması yönünde ona hala baskı yaparken, o bir yandan vermesi gereken dersleri bir yandan da bir türlü ısrınamadığı bu meslekle bir ömür boyu ne yapacağını düşünüyor.

Danışan 13: 17 yaşında. Babası bir fabrikada işçi, annesi ise ev hanımı. Kendisinden küçük olan biri kız diğeri erkek iki kardeşi de ortaokula gidiyor. Danışan 13 yaşındayken çok sevdiği bir öğretmenine başvurmuş, erkek olmasına rağmen kendisini bir kız gibi hissettiğini, çok mutsuz ve çaresiz olduğunu söyleyerek yardım istemiş. Öğretmen, bu sorunun uzmanlık alanı dışında olduğunu ve en kısa zamanda sorunu ailesine de açarak bir psikiyatri uzmanından yardım almasının gerekli olduğunu söylemiş. Anne ve babayla okulda görüşülerek gerekli yönlendirme yapılmış. Baba durumu kabullenmemiş, psikiyatr yerine onu hocalara götürmüştü, okutmuş, muskalar yaptırmış ve ona zaman zaman şiddet uygulamış. Kendini daha da çaresiz ve suçlu hisseden danışan evden kaçmış. Polis tarafından bulunup ailesine teslim edildikten sonra tekrar evden kaçmış, birkaç ay sonra tekrar evine getirilmiş. Evden uzakta olduğu sürede uyuşturucu kullanmaya başlamış. Şu an bağımlılık tedavisi görüyor.

Danışan 14: 29 yaşında. Kadın. İki ablası var; ikisi de lise mezunu ve evli. Babası ve annesi ortaokul mezunu. Babası sanayi sitesinde bir dükkana ortak, annesi ise ev hanımı. Danışan lise eğitiminin ardından sınıf öğretmenliği programını kazanarak şehir dışına üniversite eğitimi için gitmiş. İkinci sınıftayken, babasının isteğiyle varlıklı bir ailenin oğluyla evlenmiş ve eşinin isteğiyle okulu bırakarak ailesinin yaşadığı şehre yerleşmiş. Biri üç, diğeri beş yaşında iki çocukları olmuş. Danışan okuluna kaldığı yerden devam etmek, sonra da öğretmenlik yapmak istiyor. Bu konu birkaç yıldır eşiyle aralarında önemli bir problem ve eşi tarafından zaman zaman boşanmayla tehdit ediliyor ve birkaç kez şiddete maruz kalmış. Ailesini kaybetme korkusu, anne-babasından destek göremeyişin verdiği yalnızlık onu çok rahatsız ediyor.

EK-13

ROL OYNAMA-SENARYOLAR

SENARYO 1

Biri erkek diğeri kız iki üniversite öğrencisi evlilik hakkında konuşmaktadır.

Erkek Öğrenci: İyi bir eşten lezzetli yemekler yapıp, sağlıklı çocuklar doğurup, gömlekleri düzenli ütölemesinden başka ne beklenebilir ki?

Kız Öğrenci:.....

SENARYO 2

Biri sürücü koltuğunda iki genç, yaşlı bir sürücünün kullandığı, yavaş bir şekilde yol alan aracın arkasında yol alan bir aracın içerisinde.

Birinci genç: Yaşlılar dünyanın en kötü şoförleri... Ehliyetleri geri alınmalı

İkinci genç:.....

SENARYO 3

Dondurmacı dükkanı... Erkek satış elemanı ve üniversite öğrencisi bir kız müşteri arasında geçen bir konuşma. Dükkana kilolu bir müşteri girer. Bunun üzerine erkek satış elemanı:

Erkek satış elemanı: Olamaz! Sanki yemeye çok ihtiyacı var, özellikle de dondurmaya!

Müşteri:.....

SENARYO 4

Üniversitede bir sınıf tartışması. Bir erkek öğrenci geyler hakkında yorum yapar, bir başka öğrenci ona yanıt verir.

Erkek öğrenci: Geylerden nefret ediyorum! Hepsi günahkar ve seçimlerinden ötürü yatacak yerleri yok!

Diğer öğrenci:.....

SENARYO 5

Biri erkek diğeri kız iki üniversite öğrencisi arkadaş yolda yürümektedirler. O esnada acı bir fren sesi duyulur.

Erkek öğrenci: Arabayı kullanan kişinin bir kadın olduğuna kalıbımı basarım.

Kız öğrenci:.....

SENARYO 6

İki arkadaş yolda yürürken lokantadan ekmek isteyen evsiz birini görürler.

Birinci kişi: Evsizler ne kadar işe yaramaz! Gidip bir iş bulsa ya!

İkinci kişi:.....

SENARYO 7

20'li yaşlarda biri kız diğeri erkek iki arkadaş TV'de çıkan eşcinsellerle ilgili bir haber hakkında konuşuyorlar.

Birinci kişi: Eşcinsellere bir uyarı işareti basılmalı: "Dikkat! AIDS'li!"

İkinci kişi:.....

SENARYO 8

İki restoran çalışanı, köyden gelen müşteriler hakkında konuşuyorlar.

Birinci çalışan: Köyden gelen müşterileri sevmiyorum. Hiç bahşiş bırakmıyorlar

İkinci çalışan:.....

SENARYO 9

İki erkek arkadaş sokakta mendil satan bir çocuk hakkında konuşuyorlar.

Birinci kişi: Kesin çingenedir. Her yerde var bunlardan.

İkinci kişi:.....

SENARYO 10

İki üniversite birinci sınıf öğrencisi sınıflarındaki dar pantolon giymiş erkek öğrenci hakkında konuşuyorlar.

Birinci kişi: Bunun gey olduğuna kalıbımı basarım!

İkinci kişi:.....

SENARYO 11

Üniversite öğrencisi iki arkadaş Romanlar hakkında konuşuyorlar.

Birinci kişi: Roman olup da kimliğini gizleyen birçok ünlü varmış biliyor muydun?

İkinci kişi: Ya büyücüler ya da dilenci. Ünlü olsam ben de gizlerdim Roman kimliğimi.

Birinci kişi:.....

SENARYO 12

İki genç arkadaş ilk kez geldikleri bir şehirde gitmek istedikleri adresi sokaktakilere sormaya karar verirler. Yaşlı bir erkek ile karşılaşırır.

Birinci arkadaş: Bu yaşlı amcaya soralım, buranın yerlisidir, iyi bilir buraları.

İkinci arkadaş: Hiç sanmam. Çok yaşlı, başkasına soralım.

Birinci arkadaş:.....

SENARYO 13

Üniversite birinci sınıf öğrencisi iki erkek arkadaş bölüm temsilciliği seçimi hakkında konuşmaktadırlar.

Birinci arkadaş: Şuna baksana, adayların hepsi bayan. Tam bir hayal kırıklığı...

İkinci arkadaş:.....

SENARYO 14

Psikolojik danışma ilke ve teknikleri dersinde danışanın cinsel yönelimi konusunda çıkan bir tartışma...

Birinci öğrenci: Eşcinsellik bir hastalıktır. Önce bu tedavi edilmeli, sonra diğer problemler ele alınmalıdır.

İkinci öğrenci:.....

EK-14**BENİM AYAKKABILARIMLA YÜRÜ**

Benim ayakkabılarımla yürü!

28 yaşında, erkek. Okuma-yazma bilmiyor.

Benim ayakkabılarımla yürü!

35 yaşında, kadın. Eşcinsel. Yalnız ve depresyonda.

Benim ayakkabılarımla yürü!

42 yaşında, erkek. Roman. Sokak satıcısı.

Benim ayakkabılarımla yürü!

22 yaşında, erkek. Askerde sol bacağına kaybetmiş.

Benim ayakkabılarımla yürü!

85 yaşında, kadın. Eşini 20 yıl önce kaybetmiş. Tek çocuğu da 10 yıl önce ölmüş.

Benim ayakkabılarımla yürü!

30 yaşında, kadın. Eşinden şiddet görüyor

Benim ayakkabılarımla yürü!

35 yaşında, kadın. Konuşma bozukluğu (kekemelik) var.

Benim ayakkabılarımla yürü!

40 yaşında, erkek. Kürt. Ailesini geçindirebilmek için evden uzakta mevsimlik işlerde çalışıyor.

Benim ayakkabılarımla yürü!

30 yaşında, erkek. AIDS olduğunu yeni öğrenmiş.

Benim ayakkabılarımla yürü!

37 yaşında, kadın. Evsiz. İki kedisi var.

Benim ayakkabılarımla yürü!

45 yaşında, kadın. Aldatılma ve şiddet görme nedeniyle eşinden ayrılmış, üç çocuğuna bakmaya çalışıyor.

Benim ayakkabılarımla yürü!

48 yaşında, erkek. Görme engelli.

Benim ayakkabılarımla yürü!

35 yaşında, kadın. Gürcistan'dan Türkiye'ye çalışmak için gelmiş. Evlere temizliğe gidiyor.

Benim ayakkabılarımla yürü!

28 yaşında. Kadın. Eşini kaybetmiş. Tek başına yaşıyor.

EK-15

DERDYALILAR OYUNU

Derdyalılar için kurallar

Durum

Derdyada adında bir ülkede yaşamaktasınız. Yaşadığınız köy, pazarın bulunduğu komşu kentten derin bir vadiyle ayrılmış durumda. Pazara ulaşmak için iki günlük bir yürüyüş gerekiyor. Vadi üzerine kurulacak bir köprü ise bu yolculuğu beş saate düşürecek.

Derdyada hükümeti yabancı bir şirketle köyünüze gelmeleri ve size köprü yapımını öğretmeleri amacıyla anlaşmaya vardı. Bu sayede insanlarınız Derdyada'nın ilk mühendisleri olacak. Bu ilk köprüyü yabancı uzmanlarla yaptıktan sonra bütün Derdyada'da köprüler yaparak diğer insanların yaşamlarını kolaylaştırabileceksiniz. Köprü kurşunkalem, cetvel, makas ve yapıştırıcı kullanarak kağıttan yapılacak. Malzemeleri ve aletleri biliyorsunuz, ancak yapım tekniklerini bilmiyorsunuz.

Sosyal davranışlar

Derdyalılar birbirlerine dokunmaya alışkındırlar, iletişimleri de dokunmadan olmaz. Konuşurken dokunmamak çok kaba olarak nitelendirilir. Ancak doğrudan dokunmak şart değildir. Bir gruba katılırsanız herhangi bir grup üyesine dokunduğunuz anda konuşmaya dahil olursunuz. Aynı zamanda, yalnızca yan yana geçiyor olsanız bile karşılaştığınızda birbirinizi selamlamanız çok önemlidir.

Selamlamalar

Geleneksel selamlama omuza kondukları bir öpüktür. Selamlamayı başlatan diğerinin sağ omzunu öper, diğeri ise selamlayanın sol omzunu öperek karşılık verir. Bunun dışındaki bütün öpükler hakaret sayılır. El sıkışmaksa Derdyada'daki en büyük hakaretlerdendir. Bir Derdyalı selamlanmamak ya da konuşulurken dokunulmamak yoluyla hakarete uğrarsa yüksek sesle bağırma başlatarak buna tepki gösterir.

Evet/hayır

Derdyalılar "hayır" kelimesini kullanmazlar. Her zaman "evet" derler, ancak "hayır" demek istiyorlarsa "evet" derken başlarını onaylar gibi sallarlar.

Çalışma sırasındaki davranışlar

Derdyalılar çalışırken de dokunurlar. Aletler cinsiyete özeldir: Makaslar erkek, kurşunkalem ve cetvel dişidir. Yapıştırıcı ise cinsiyetsizdir. Erkekler kurşunkaleme veya cetvele, kadınlar ise makasa hiçbir zaman dokunmazlar.

Yabancılar

Derdyalılar iletişimi severler. Bu nedenle yabancıardan da hoşlanırlar. Ancak kendileriyle ve kültürleriyle de gurur duyarlar. Bu köprüyü kendi başlarına hiçbir zaman yapamayacaklarının farkındadırlar ; ancak diğer yandan yabancıların kültürünü ve eğitimini de üstün olarak görmezler. Köprü yapımı basitçe bilmedikleri bir şeydir. Yabancıların kültürlerine uyum göstermelerini beklerler; ancak bu davranış kendileri için çok doğal olduğundan bunu uzmanlara açıklayamazlar (Bu nokta çok önemlidir).

Derdyalı bir erkek bir kadın tarafından tanıştırılmadığı sürece başka bir erkekle iletişime geçmez. (Kadının Derdyalı olup olmaması fark etmez).

Mühendisler için kurallar

Durum

Çokuluslu bir inşaat şirketi için çalışan bir grup uluslar arası mühendissiniz. Şirketiniz Derdya hükümetiyle çok önemli bir anlaşma imzalayarak Derdyalıları köprü yapımını öğretmeye talip oldu. İmzalanan anlaşmaya göre bu işlemi belirli bir tarihe kadar tamamlamanız gerekiyor, yoksa anlaşma iptal edilecek ve siz de işsiz kalacaksınız. Derdya hükümeti Avrupa Birliği tarafından finanse edilen bu projeye büyük önem veriyor. Derdya oldukça dağlık bir ülke ve üzerinde hiçbir köprü bulunmayan birçok kanyon ve vadi bulunmakta. Bu nedenle Derdyalıların köylerden büyük şehirdeki pazara ulaşmaları günler sürüyor. Köprünün inşasıyla birlikte ise Derdyalıların bu yolculuğu yalnızca 5 saatte tamamlaması bekleniyor. Derdya'da birçok kanyon ve vadi bulunduğu için yalnızca bir köprü inşa edip ülkeyi terk edemezsiniz. Derdyalıları kendilerinin nasıl köprü yapacaklarını öğretmelisiniz.

Oyun

Öncelikle bu kuralları dikkatlice okumalı ve köprüyü nasıl yapacağınıza karar vermelisiniz. Belli bir zaman sonrasında takımınızdan iki kişinin 3 dakika için köprünün yapılacağı Derdya köyüne giderek ilk incelemeyi yapmaları (Doğal ve maddi koşulları incelemek, Derdyalıları ile bağlantıya geçmek vs.) istenecektir. Daha sonra onların raporunu analiz etmeniz ve hazırlıkları tamamlamanız için 10 dakikanız olacak .

Köprü

Köprü, kağıt bir köprüyle simgeleneyecektir. Köprü yaklaşık 80 cm.'lik bir arayla yerleştirilmiş iki sandalye veya masayı birleştirmelidir. Sağlam olmalı ve yapım sürecinin sonunda yapımında kullanılan makas ve yapıştırıcıları taşıyabilmelidir. Köprünün parçaları önceden kesilip Derdya'da yalnızca birbiriyle birleştirilemez çünkü Derdyalıların yapımın her aşamasını öğrenerek kendilerinin yapabilmeleri amaçlanmaktadır. Her bir parçanın önce kalem ve cetvelle çizilip makasla kesilmesi gerekir.

Malzemeler

Köprü kağıt/kartonla yapılacaktır.

Planlama ve yapım için kağıt, yapıştırıcı, makas, cetvel ve kalem kullanabilirsiniz.

Zaman

Derdya'ya gitmeden önceki planlama ve hazırlık aşaması için 40 dakika.

Derdyalıları köprü yapımını öğretmek için 25 dakika.

EK-17**İKİ DİL , BİR BAYOL****-Filmten Sonra-**

1. Kültür tanımını ve içeriğini düşünün. Filmde kaç farklı kültür ögesi yer alıyor?

2.Filmdeki karakterler üzerinde kültürün etkileri nelerdir?

3.Filmde kültürle ilişkili sosyal, ekonomik, politik ve bağlamsal faktörler nelerdir? Bunlar sizin yaşantınızla ilişkili mi? Nasıl?

4.Filmdeki karakterleri hatırlayın ve bu karakterleri olası danışanlarınız olarak düşünün. Onlarla danışma yapmaya ilişkin göz önünde bulunduracağınız noktalar neler olurdu?

5.Son olarak, cinsiyet, etnik köken, din, sosyoekonomik statü, cinsel yönelim, bedensel yeterlik gibi kültürel faktörlerin danışanların kimlik gelişimi üzerindeki etkisiyle ilgili ne düşünüyorsunuz?

EK-18

DOKUZ NOKTA PROBLEMİ

•

•

•

•

•

•

•

•

•

EK-19

DANIŞANIN İÇ DİYALOĞU

Örnek:

(E. , ailesi tarafından zengin bir ailenin oğlu ile evlendirilmek istenmektedir, depresif belirtilerle danışmaya başvurmuştur, ailesiyle çatışma yaşamaktadır ve ne yapması gerektiği konusunda kararsızdır. Memleketinden oldukça uzak bir büyük şehirdeki üniversitelerden birinde edebiyat öğretmenliği bölümünde okumaktadır. Üniversite danışma merkezinde çalışan, aynı büyük şehirde doğan, büyüyen ve doktora eğitimine devam eden bir psikolojik danışman olan bayan T. 'den danışma almaktadır).

...

PD: Ailenin isteklerine hayır demek zor geliyor. Ama gelecekle ilgili hayallerinden vazgeçmek sanki daha da zor..

Olumlu ses:.....

Olumsuz ses:.....

D: Sizce ne yapmalıyım, doğru olan ne, ne düşünüyorsunuz?

PD: Yaşamını tamamen ailenin kural ve isteklerine dayalı olarak sürdürdüğünde acı çekeceksin, öyle değil mi?

Olumlu ses:.....

Olumsuz ses:.....

...

DANIŞMA VAKALARI

-1-

E. , iletişim problemlerini çözmek için danışmaya başvurmuş eşcinsel bir danışandır. Ergenlik yıllarının son döneminde ailesine cinsel yönelimiyle ilgili olarak açıldığını, başta onlardan oldukça olumsuz tepkiler aldığını fakat zaman geçtikçe duruma alıştıklarını ve ilişkilerinin şu an yolunda olduğunu ifade etmektedir. Cinsel yönelimiyle ilgili herhangi bir problemi olmadığını, ilkokul yıllarından beri utangaç olduğunu, sosyal ortamlarda yeterince atılgan davranmadığını ifade etmekte; utangaçlığını ve sosyal ortamlardaki çekingenliğini yenmek ve iletişim becerilerini geliştirmek istediğini söylemektedir.

Danışman A: Bu danışman, E. ile görüşmeyi kabul eder fakat ona heteroseksüel bir danışan gibi yaklaşır. Cinsel yönelim anlamında erkeklere ilgi duymasına rağmen, daha çok bayanlarla olan ilişkilerini geliştirmesi yönünde müdahalelerde bulunur.

Danışman B: Bu danışman da E. ile görüşmeyi kabul eder. Fakat ilk oturumun ardından ona yönelik güçlü tepkilerinin olduğunu ve bunun onunla çalışmasını olumsuz yönde etkileyeceğini fark eder. Bu durumu E. 'ye açıklar ; onunla çalışabilecek kadar objektif olabilmeyi çok istediğini fakat bunun kolay kolay mümkün olamayacağını söyler.

Danışman C. : Bu danışman da E. ile görüşmeyi kabul eder. İlk oturumda bahsettiği iletişim problemleri ile ilgili olarak eşcinsel oluşunun etkisi üzerinde düşünmesini ister, çünkü sorunla ilgili hiçbir ayrıntıyı kaçırmak istememektedir.

1. Yukarıda verilen üç danışman yaklaşımından hangisi sizin için uygun? Neden?

2. Danışman A'nın yaklaşımı hakkında ne düşünüyorsunuz?

3. a. İlk oturumdan sonra artık danışanla görüşemeyeceğini söyleyen Danışman B'nin yaklaşımı sizce etik mi?

b. Danışmayı bırakması mı yoksa bu güçlü olumsuz tepkilerle danışmayı sürdürmesi mi daha zarar verici olurdu?

b. a. Danışman C'nin yaklaşımı hakkında ne düşünüyorsunuz?

b. Sorunla ilgili hiçbir ayrıntıyı atlamamak için, danışandan eşcinselliği üzerinde düşünmesini istemesini nasıl değerlendiriyorsunuz?

4. Cinsel yönelimi kendisinden farklı olan bir danışanla çalışırken etkili olabilmek için psikolojik danışman için gerekli olan tutumlar neler olabilir?

B. yoksul bir aileden gelmektedir. Maddi imkansızlıklar içinde eğitimine devam etmiş, İngilizce eğitim veren bir üniversiteden psikolojik danışman olarak mezun olmuştur. Kendisi gibi zor şartlar içinde yetişen çocuk ve gençlerin sorunlarına ve ihtiyaçlarına duyarlı olduğunu düşünmektedir. Üniversite eğitiminin ardından, büyük bir şehirde, göçmen nüfusun yoğunlukta olduğu ilçedeki bir liseye rehber öğretmen olarak atanmıştır. B. çalışmalarını ergenlik çağındaki öğrenciler üzerinde yoğunlaştırmıştır. Çalışmalarındaki amacını, ergenlerin düşük sosyoekonomik konumlarını aşılabilecek bir sorun olarak görmelerini sağlamak, onlara benlik saygısı aşılama, durumlarından gurur duymalarına, evde ve okuldaki olumsuzluklarla mücadele etmelerine yardım etmek olarak belirlemiştir. Çalışmalarında özellikle ergenlere kendileri ve yaşadıkları çevre arasında bir fark oluşturacak yeni davranış biçimleri (yeni konuşma biçimi vb.) kazandırmaya dikkat etmektedir.

B., öğretmenler, yöneticiler ve diğer okullardaki danışmanlar ile çok fazla işbirliği içinde görünmemektedir. Onların siyasi konularla çok fazla ilgilendiklerini ve okul rehber öğretmenlerinin de bireyle danışma adına çok fazla çalışmadıklarını düşünmektedir. Ailelerle de pek fazla irtibat kurmamaktadır, onların daha çok para ve maddiyat üzerinde kafa yorduklarını; kendi kendine yetme ya da daha özerk olma adına bir şeyler yapmadıklarını düşünmektedir. Yaptığı bir grup çalışmasında ergenlere "Aileniz ve çevrenizde olanlar işinize yaramıyor. Bu grupta değişmek adına ne yapmak istiyorsunuz?" sorusunu sorar.

1. B. 'nin yetişmesi ve geçmiş deneyimleri onu kültüre duyarlı bir psikolojik danışman yapar mı? Neden?
2. B.'nin öğrencilerle çalışma yaklaşımına da yansıyan temel varsayımları neler olabilir?
3. B.'nin çalıştığı okulun çevresine duyarlılığı ile ilgili ne düşünüyorsunuz?
4. B.'nin süpervizörü olsaydınız onunla nasıl çalışırdınız?

C. depresyon belirtileri ve somatik şikayetlerle danışmaya başvurmuş bir kadın danışandır. Banka memuru olan C. kırsal kesimde yoksul bir ailede büyümüştür. Çalışmak; anne, babası ve ortaokula giden iki kardeşine bakmak durumundadır. Kendisiyle evlenmek isteyen biri vardır fakat ailesi evlenmeden görüşmelerine, birbirlerine tanınmalarına sıcak bakmamaktadır. Ailesinin istek ve beklentileri, bir yandan da bağımsız olma isteği onu kapana kısılmış gibi hissettirmektedir. Ailesine yeterince faydalı olmadığını düşünmektedir. Ailesine açılmamakta, onların danışma aldığı bilmesini istememektedir. Danışma sürecinde sorulara kısa cevaplar vermekte ve genellikle sessiz kalmayı tercih etmekte, göz temasından mümkün olduğunca kaçınmaktadır. Konuştuğu zamanlarda ise genellikle somatik yakınmalarından bahsetmektedir. 10 yıldır özel bir danışma merkezinde psikolojik danışman olarak çalışan bay G. bu durumları direnç, utangaçlık ve depresyon belirtileri olarak yorumlamıştır. G. , C. 'nin 30 yaşında, hayatını değiştirme ve yeniden kurma yeterliğine sahip biri olduğunu düşünerek ailesine duygu, düşünce ve isteklerini açması, daha bağımsız olması ve atılgan davranması üzerinde çalışmasının uygun olacağını düşünmektedir. C. atılganlık eğitimi ile ilgili rol oynama çalışmalarında oldukça isteksiz görünmüş ve davranışsal teknikler işe yaramamıştır. G. ailesine duygularını ifade edebilmesi için boş sandalye tekniğinden yararlanmak istemiş fakat C. adeta donup kalmış, hiçbir şey söyleyememiştir. 3. oturumun ardından C. bir daha oturumlara gelmemiştir.

1. Bu danışma vakasında kültür ile ilişkili öğeler nelerdir?

2. Psikolojik danışmanın, danışanın iletişim biçimini yorumlaması hakkında ne düşünüyorsunuz?

3. Sizce psikolojik danışman, danışanı doğru değerlendirebilmiş midir? Dikkate aldığı ya da almadığı şeyler neler olabilir?

4. Sizce psikolojik danışmanın kullandığı müdahaleler neden işe yaramamıştır?

6. Siz olsaydınız, C. ile çalışırken değerlendirme sürecinde neleri dikkate alırdınız? C. ile hangi müdahaleleri kullanırdınız?

Ö. Türkiye'nin batısındaki büyük şehirlerden birinde, diğer bölgelerden yoğun şekilde göç alan bir çevrede bulunan özel bir psikolojik danışma merkezinde aile danışmanı olarak çalışmaktadır. Ö'nün en önemli özelliklerinden birisi, danışanların kendilerini açmalarına çok önem vermesi ve çoğu zaman da bu konuda sabırsız davranmasıdır. Danışanların daha fazla kendilerini açmaları için de çoğunlukla bu konuda onlara model olma yolunu tercih etmektedir. Eşiyle yaşadığı sorunlar nedeniyle danışma almaya karar veren bayan H. birkaç yıl önce tayin sebebiyle, Doğu'daki küçük bir şehirden bu şehre gelmiş olan ve bankada memur olarak çalışan bir danışandır. Ö., danışanla olan danışma oturumları esnasında : "Eşimle pek çok kez tartıştığımız ya da kavga ettiğimiz durumlar olmuştur. Hatta birkaç yıl önce ciddi bir kavga yaşadık. Bu berbat durumla başa çıkabilmemi, öfkemi ve diğer olumsuz duygularımı açığa vurabilme kabiliyetime bağlıyorum" şeklinde kendini açmıştır.

1. Ö. 'nün danışanların kendini açmaları ile ilgili beklentileri hakkında ne düşünüyorsunuz?

2. Ö. 'nün yukarıdaki vakada kendini açmasıyla ilgili ne düşünüyorsunuz? Siz Ö. 'nün danışanı olsaydınız, bu kendini açma size fayda sağlar mıydı?

3. Danışanlarınıza bu şekilde kendinizi açmaya eğilimli misinizdir? Neden?

4. Size göre bu tarz bir kendini açma biçimi uygun mudur? Neden?

N. beş çocuklu bir ailenin çocuklarından biri olarak Türkiye'nin doğusundaki sahil kesimi illerinden birinde dünyaya gelmiştir. Kendisinden küçük, ikisi kız biri erkek olmak üzere üç kardeşi ve kendisinden büyük bir ablası bulunmaktadır. Lise yıllarından sonra büyük şehirlerden birindeki bir üniversitede sosyal bilgiler öğretmenliğini kazanmış, ikinci sınıftayken ailesinin önemli ısrarlarıyla doğduğu şehirden varlıklı bir ailenin oğlu ile evlenmiş; okulu bırakarak eşiyile birlikte doğduğu şehre yerleşmiştir. Danışma aldığı esnada 5 yıllık evli olan N, iki çocuk dünyaya getirmiştir. Depresif belirtilerle, özel bir danışma merkezinde çalışan bay A.'ya başvurmuştur. A, N'den yaşamında depresyonu etkileyebilecek olaylar hakkında bilgi almak istediğinde N. , okula dönmek ve mesleğini yapmak istediği için eşiyile bir süredir tartıştıklarını ve eşinin onu boşanmakla tehdit ettiğinden bahsetmektedir. N, çocuklarının ve eşinin ihtiyaçları ile kendi istekleri arasında sıkışıp kaldığını ve yaşamında bir anlam yokmuş gibi hissettiğini ifade etmiştir. Bu konuda ailesine danıştığını, ailesinin evliliğin devamı konusunda oldukça katı olduklarını ve anne ve eş olarak sorumluluklarının kendi isteklerinden daha önemli olduğunu söylediklerini belirtir. N., çocuklarını ve eşini kaybetmek ve yalnız kalmak ile ilgili korkularını da dile getirmektedir. Kadın-erkek rolleriyle ilgili geleneksele yakın bir bakış açısına sahip olduğunun farkında olan A. , danışanına kariyer düşüncesini çocuklar büyüyünceye kadar erteleyebileceği ile ilgili önerilerde bulunur. Daha sonra ailesinde radikal değişiklikler yaratmayacak şekilde yaşamına anlam kazandırma konusunda ona yardımcı olmaya çalışır.

1. Bu danışma vakasındaki kültürle ilişkili öğeler nelerdir?
2. A. 'nın danışanına yaklaşımıyla ilgili olarak ön yargılı ya da etik olmayan bir durum gözlediniz mi?
3. A.'nın danışanına yaklaşımının üzerinde kendi kültürel değerlerinin bir rolü var mıdır? Kültürel değerleri farklı olsaydı yaklaşımı değişir miydi?
4. Kültürel değerlerinin farkında olan A. , N. 'yi başka bir psikolojik danışmana refere etmeli miydi? Neden?
5. Kendi kültürel değerlerinizi düşünün. N. ile nasıl çalışırdınız?

EK-21

VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Sevgili öğrenciler,

Bilimsel bir araştırma kapsamında yapılan bu veri toplama çalışmasına size sunulan ölçek formlarını doldurarak katılmanız beklenmektedir. Size sunulan veri toplama seti iki formdan oluşmaktadır. Lütfen her form için maddeleri dikkatle okuyunuz ve **tüm maddelere cevap vermeye özen gösteriniz.** Katılımınız ve ayırdığınız zaman için teşekkürlerimi sunuyorum.

Arş. Gör. Betül AYDIN

FORM 1- DEMOGRAFİK BİLGİ FORMU

1. Cinsiyet: () Erkek () Kadın
2. Yaş: _____
3. Etnik Köken (Türk, Kürt, Laz, Çerkez...) _____
4. Algıladığınız sosyoekonomik statünüz: () Düşük () Orta () Yüksek
5. Dini eğiliminizi nasıl tanımlarsınız? (İnanç, mezhep...) _____
6. Cinsel yöneliminizi nasıl tanımlarsınız? (Heteroseksüel, Homoseksüel, Biseksüel..) _____
7. Herhangi bir bedensel engeliniz var mı ? () Evet () Hayır
Var ise lütfen belirtiniz _____
8. Memleketiniz _____

FORM 2 - KÜLTÜRLERARASI DUYARLILIK ÖLÇEĞİ

İfadeler	Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle katılıyorum
1.Farklı kültürlerden olan insanlarla iletişimde bulunmaktan hoşlanırım.					
2.Diğer kültürlerden olan insanların dar görüşlü olduğunu düşünürüm.					
3. Farklı kültürlerden olan insanlarla iletişim kurarken kendimden oldukça eminimdir.					
4. Farklı kültürlerden olan insanların karşısında konuşmakta çok zorlanırım.					
5. Farklı kültürlerden olan insanlarla iletişim kurarken her zaman ne söyleyeceğimi bilirim.					
6. Farklı kültürlerden olan insanlarla iletişim kurarken oldukça sosyal olabilirim.					
7.Farklı kültürlerden olan insanlarla birlikte olmaktan hoşlanmam.					
8. Farklı kültürlerden olan insanların değerlerine saygı duyarım.					
9. Farklı kültürlerden olan insanlarla iletişim kurarken kolayca telaşlanırım.					
10. Farklı kültürlerden olan insanlarla iletişim kurarken kendime güvenirim.					
11. Farklı kültürdeki akranlarım hakkında bir kaniya varmadan önce beklemeyi tercih ederim.					
12. Farklı kültürlerden olan insanlarla birlikteyken genellikle cesaretim kırılır.					
13. Farklı kültürlerden olan insanlara karşı açık fikirliyimdir.					
14. Farklı kültürlerden olan insanlarla iletişim kurarken nezaket kurallarına daha dikkat ederim.					
15. Farklı kültürlerden olan insanlarla iletişim kurarken genellikle kendimi yetersiz hissederim.					
16. Farklı kültürlerden olan insanların davranış biçimlerine saygı duyarım.					
17. Farklı kültürlerden olan insanlarla iletişim kurarken olabildiğince çok bilgi edinmeye çalışırım.					
18. Farklı kültürlerden olan insanların görüşlerini kabul edemem.					
19. İletişimimiz boyunca kültürel olarak farklı olan akranlarımla imalı yorumlarına karşı hassasım.					
20. Kendi kültürümün diğer kültürlerden daha iyi olduğunu düşünürüm.					
21.İletişimimiz boyunca kültürel olarak farklı olan akranlarıma genellikle olumlu yaklaşırım.					
22.Kültürel olarak farklı insanlarla uğraşmak zorunda kalacağım durumlardan kaçınırım.					
23. Kültürel olarak farklı olan akranlarıma karşı anlayışımı, genellikle sözlü/sözsüz iletişim ile belli ederim.					
24.Kültürel olarak farklı olan akranlarımla aramızdaki farklılıklardan keyif alırım.					

9. ÖZ GEÇMİŞ VE İLETİŞİM BİLGİLERİ

Betül AYDIN 1984 yılında Giresun-Keşap'ta doğdu. İlköğretiminin ilk kısmını Keşap'ta, ikinci kısmını Giresun'da tamamladı. 2002 yılında Giresun Lisesi'nden (Yabancı Dil Ağırlıklı) mezun oldu. Aynı yıl Karadeniz Teknik Üniversitesi Giresun Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Sınıf Öğretmenliği programını kazandı ve 2006 yılında mezun oldu. 2006 yılında Rize-İyidere'ye sınıf öğretmeni olarak atandı. 2007 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık yüksek lisans programındaki eğitimine başladı ve 2010 yılında "Üniversite Öğrencilerinin Duygusal Zeka ve Umut Düzeyleri ile Psikolojik Sağlamlıkları Arasındaki İlişki" başlıklı yüksek lisans tezi ile mezun oldu. Aynı yıl içinde Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık lisansüstü programında doktora eğitimine başladı. Araştırmacı 2009 yılından bu yana araştırma görevlisi olarak çalışmaktadır.

İLETİŞİM BİLGİLERİ

Adres : Arş. Gör. Betül AYDIN, Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü,
Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, 61335, Söğütlü, Akçaabat, Trabzon

E-Posta : betulaydin@ktu.edu.tr

Telefon: +90 462 377 7065